

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KARAR YARARLILIĞI AMACI: FUTBOL
KULÜPLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

Özgür AĞAMOLLA

2502120225

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ahmet TÜREL

İSTANBUL- 2021

ÖZ

KARAR YARARLILIĞI AMACI: FUTBOL KULÜPLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

ÖZGÜR AĞAMOLLA

1950’li yıllardan itibaren neoliberal görüşün sosyal bilimlerde kazandığı hâkim konum muhasebeyi de etkilemiştir. Bu yaklaşıma uygun olarak muhasebenin, doğa bilimlerine benzer biçimde, değer içermeyen, nötr bir disiplin olduğu algısı benimsenmiş ve muhasebe bilgisinin değeri, tahmin yeteneğiyle ölçülür olmuştur. Buna karşın muhasebe kuralları boşlukta kendiliğinden meydana gelen kurallar değildir ve belli bir bağlamda, bir hedefe ulaşmak için oluşturulur. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nda (UFRS) belirlenen “karar yararlılığı” amacı, sözü edilen bağlamın ürünüdür ve bu amaç çağdaş muhasebe düşüncesinin çerçevesini şekillendirir. Türkçe literatürde muhasebenin amacının yeterli ilgiyi görmemiş olması, karar yararlılığı amacının getirdiği, “devrimsel” olarak anılan değişikliklerin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Teorik kökenleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmadan, söz konusu amacın muhasebe üzerindeki etkisinin anlaşılması ve alternatif amaçlarla kıyaslanması mümkün değildir. Karar yararlılığı amacının teorik kökenlerinin ve muhasebe üzerindeki etkisinin anlaşılması amacıyla bu çalışmada öncelikle muhasebe bilgisinin kullanıcıları, bilginin nitelikleri ve amacın iletildiği kavramsal çerçeve incelenmiştir. Neoliberal görüşün amacın ortaya çıkmasındaki etkisi tespit edildikten sonra, bu görüşün muhasebede de benimsenen varsayımlarının ortaya konulmasına çalışılmıştır. Ardından karar yararlılığı amacının yerini aldığı idarecilik amacına değinilmiş ve bu paradigma değişiminin, muhasebeyi hangi yönlerden etkilediği araştırılmıştır. Çalışmanın bütünde karar yararlılığının eleştirel bir yaklaşımla ele alınması amaçlandığından, kâr amaçlı işletmeler için yayınlanan standartlar olan UFRS açısından anomali oluşturabilen spor sektörünün özellikleri incelenerek, halka açık kulüplerin uygulamada kullanılması kararlaştırılmıştır. Bu

doğrultuda kredi kararları açısından kulüplerin finansal tablolarının yararlı bilgi sağlayıp sağlamadığının anlaşılması için Borsa İstanbul'da işlem görmekteyken iflas veya finansal sıkıntı nedeniyle borsadan çıkarılan şirketlerin verilerinin, finansal açıdan sağlıklı şirketlerin verileriyle lojistik regresyon analiziyle karşılaştırılması yoluyla iflas/sıkıntı formülleri geliştirilmiş ve formülün kulüplere uygulanmasıyla kulüplerin tablolarının kredi kararları için yararlı bilgi sağlamadığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karar Yararlılığı, İdarecilik, Muhasebe Bilgisinin Niteliksel Özellikleri, Neoliberalizm, Hesap Verme Sorumluluğu, Kavramsal Çerçeve, Futbol Kulüpleri

ABSTRACT

DECISION-USEFULNESS OBJECTIVE: AN APPLICATION FOR FOOTBALL CLUBS

ÖZGÜR AĞAMOLLA

The hegemonic position acquired by the neoliberal view in social sciences since the 1950s has also affected accounting. In accordance with this view, the perception that accounting is an objective and inherently value-neutral discipline, similar to natural sciences, has been adopted and the value of accounting information has been determined by its predictive ability. In contrast with this view, accounting rules are not rules that occur spontaneously in a vacuum, but are created in a certain context to achieve a goal. The objective of "decision-usefulness" which is identified in the International Financial Reporting Standards (IFRS) is the product of the aforementioned context and this objective shapes the framework of contemporary accounting thought. As a consequence of inadequate attention to the objective of accounting in Turkish literature, it is hard to understand changes brought by decision-usefulness objective, which is called "revolutionary" by some. Without sufficient knowledge of its theoretical origins, it is not possible to understand the effect of this objective on accounting and to compare it with alternative objectives. In order to understand the theoretical origins of the decision-usefulness and its effect on accounting, initially the users and the characteristics of the accounting information and the conceptual framework in which the objective is conveyed were examined in this study. After finding out the effect of the neoliberal view on the emergence of the decision-usefulness, it was tried to list the assumptions of this view, which were also adopted in accounting. Then stewardship, the disfavored objective of accounting, is studied and the effects of this paradigm shift on accounting have been investigated. Since the aim of this dissertation is to study the decision-usefulness with a critical approach, the characteristics of the sports sector that can create anomaly in terms of IFRS, which are published standards for profit-oriented entities, were examined and it

was decided to use listed football clubs in the dissertation. Accordingly, in order to examine whether the financial statements of clubs provide useful information in terms of loan decisions, a bankruptcy/distress model have been developed by comparing the data of companies that were taken out of exchange due to bankruptcy or financial problems while being traded in Borsa Istanbul via the logistic regression analysis, and by applying the model to clubs, it was concluded that the statements of football clubs do not provide useful information for loan decisions.

Keywords: Decision Usefulness, Stewardship, Qualitative Characteristics of Accounting Information, Neoliberalism, Accountability, Conceptual Framework, Football Clubs

ÖNSÖZ

Chicago Üniversitesi'nde doğan bir düşüncenin hem akademide hem de ekonomik düzende kazandığı hegemonik konum, ulus devletlerin muhasebe kurallarını belirleme görevini ulus ötesi bir kurum olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na havale etmesine yol açmıştır. Küreselleşmenin bir ürünü olan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın muhasebede etkisi yalnızca bir kurallar seti olarak finansal raporlama sürecinde yarattığı etki açısından değil, aynı zamanda neoliberal görüşün aktarıcısı olarak muhasebe düşüncesinde yarattığı değişim nedeniyle de önem taşımaktadır. Bu değişimin başlıca ifadesi olan “karar yararlılığı” amacı günümüzde muhasebe bilgisinin niteliğinin değerlendirilmesinde ana kriter olmuştur. Bir disiplindeki egemen paradigmanın o disiplinde çalışmaların çoğunda bir tartışmaya konu olmadan esas alınması doğaldır. Buna karşın egemen paradigma ve bu paradigmanın alternatifleri hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması, çalışılan alanın bütünlüklü bir kavrayışına sahip olmayı engelleyecektir. Böyle bir durumda da disiplin teorik yönden zayıf kalacaktır.

Bu çalışmanın ana konusunu çağdaş muhasebenin düşünce sistemini belirleyen karar yararlılığı amacı oluşturmaktadır. Çalışmanın konusunun bu şekilde belirlenmesiyle muhasebecilerin kendi eylemleri hakkında yalnızca “kuralların böyle gerektiriyor olması” dışında bir nedensellik ilişkisi kurabilmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda karar yararlılığı amacının ortaya çıkışıyla sonuçlanan süreç incelenmiş, bu amacın teorik kökenleri hakkında bir araştırma yapılmıştır. Daha sonra geçmişte muhasebede benimsenen alternatif amaçlar ve karar yararlılığı amacının yeniden şekillendirdiği tespit edilen muhasebe alanları ele alınmıştır. Karar yararlılığı amacının geleceğe dönük bilgi sağlama niteliği göz önünde bulundurularak, sektöre özgü özellikleri nedeniyle bir anomali oluşturduğu düşünülen spor kulüpleri çalışmanın araştırma bölümünün konusunu oluşturmuştur. Borsa İstanbul'da faaliyet gösterirken iflas veya finansal sıkıntı yaşamaları nedeniyle tahtası kapanan şirketlerin finansal oranlarıyla, finansal açıdan sağlıklı şirketlerin finansal oranlarının lojistik regresyon kullanılarak karşılaştırılmasıyla elde edilen iki model halka açık futbol

kulüplerine uygulanmıştır. Modellerin başarısız sonuçlar vermesinin ardından kulüplerin finansal oranları hem iflas/sıkıntı grubuyla hem de sağlıklı şirketler grubuyla karşılaştırılarak farklılıklar ve benzerlikler ortaya konmuştur.

Henüz doktora eğitimine başlamadan önce teşvikleri, yardımları ve sundukları imkânlar sayesinde bu çalışmanın gerçekleşmesini mümkün kılan Dokuz Eylül Üniversitesi'nden hocalarım Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ ve Prof. Dr. Seçkin GÖNEN'e, araştırma görevlisi olarak çalıştığım sürede doktora eğitimimi tamamlayabilmem için sağladığı kolaylık nedeniyle İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden hocam Roy MANUKYAN'a, tezimin yazım sürecinde ilgisi, nezâketi ve cesaretlendirici tutumu sayesinde tezimi bitirebilmemi sağlayan danışmanım Prof. Dr. Ahmet TÜREL'e içtenlikle teşekkür ederim. Süreç boyunca desteklerini esirgemeyen babam, annem ve kardeşime; tezimi yazarken sorumluluklarımın büyük bir kısmını üstlenen Fatma ve Mehmet GÜLEKEN'e minnettarım. Doktora eğitimimi tamamladığımı göremeden kaybettiğim, ömrünü bir pencere arkasında bekleyerek geçiren Ayşan'ı sevgiyle anıyorum. Kendisine ayıracağım zamandan feragat eden ve bu süreçte bana destek olan eşime, inancı için şükran duyuyorum. Doğumuyla birlikte başka bir dünya görmemi sağlayan ve başka dünyaların da mümkün olduğunu bilmesini istediğim oğluma, kaybettiğimiz zaman, ilgi ve eğitim için borçluyum: “De omnibus dubitandum.”.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ MUHASEBE DÜŞÜNCESİNİN KÖKENLERİ

1.1. Muhasebe Bilgisinin Kullanıcıları	3
1.2. Muhasebe Bilgisinin Nesnelliği	6
1.2.1. Muhasebenin Bilimsel Niteliği	8
1.2.2. Muhasebe Uygulamasının Farklı Nitelikleri.....	13
1.3. IASB'nin Belirlediği Muhasebenin Amacı.....	19
1.4. Kavramsal Çerçeve	23
1.5. Karar Yararlılığı Amacının Doğuşu.....	29
1.5.1 Neoliberal Görüş ve Muhasebe Üzerindeki Etkisi.....	38
1.5.1.1. Neoliberalizmde Karar Birimi: Rasyonel İnsan.....	41
1.5.1.2. Neoliberalizmin Piyasa Görüşü	47
1.5.1.3. Finansallaşma.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBENİN DEĞİŞEN AMACI: KARAR YARARLILIĞI

2.1. Muhasebe Paradigmasının Değişimi.....	53
2.2. İdarecilik Amacı.....	60
2.3. Karar Yararlılığı Amacının Benimsenmesi.....	66
2.4. Karar Yararlılığı Amacı	75
2.4.1. Etkin Piyasa Hipotezi.....	80
2.4.2. Değer İlişkisi Çalışmaları.....	88
2.5. Karar Yararlılığı Sistemi Altında Kullanıcılar	98
2.5.1. Finansal Tablo Kullanıcılarının Rasyonelliği	103
2.5.2. Hissedar Değeri Maksimizasyonu.....	105
2.6. Kullanıcıların Kararları	108
2.6.1. Muhasebede Tahminlerin Rolü ve Tahmin Yöntemleri.....	109
2.6.1.1. Yatırım Analizleri	113
2.6.1.1.1. Teknik Analiz.....	113
2.6.1.1.2. Temel Analiz.....	115
2.6.1.1.3. Modern Portföy Teorisi.....	120
2.6.1.1.4. Rassal Yürüyüş	121
2.6.1.2. Kredi Analizleri.....	124
2.7. Karar Yararlılığı Sisteminde Muhasebenin Niteliksel Özellikleri	130
2.7.1. İhtiyaca Uygunluk.....	135
2.7.2. Gerçeğe Uygun Sunum ve Güvenilirlik.....	136
2.7.2.1. Muhafazakârlık/İhtiyatlılık	140
2.7.3. Destekleyici Niteliksel Özellikler	144
2.7.4. Finansal Raporlamanın Kısıtları	147

2.8. Karar Yararlılığı Sisteminde Ölçüm	147
2.8.1. Tarihi Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer Metotları.....	153
2.9. Karar Yararlılığı Sisteminde Gelirin Belirlenmesi	163
2.9.1. Gelir/Gider Yaklaşımı.....	164
2.9.2. Varlık/Borç Yaklaşımı	166
2.10. Karar Yararlılığı Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıklar	170

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SPOR EKONOMİSİ

3.1. Spor Ekonomisi.....	183
3.2. Futbolun Özgün Yönleri	191
3.2.1. Spor Kulüplerin Amaçları.....	191
3.2.2. Rekabetçi Denge	195
3.2.3. Talepteki Özgünlükler.....	197
3.2.4. Dışsallıklar	198
3.3. Halka Açık Futbol Kulüpleri.....	202

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SPOR KULÜPLERİNİN FİNANSAL TABLOLARININ KARAR YARARLILIĞI AMACININ GEÇERLİLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

4.1. Araştırmanın Amacı	206
4.2. Araştırmanın Kapsamı	208
4.3. Araştırmanın Modeli	208
4.4. Araştırmada Elde Edilen Veriler ve Analizi	209
SONUÇ	235
KAYNAKÇA.....	240
ÖZGEÇMİŞ	280

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.e.	: Aynı Eser
AB	: Avrupa Birliği
AAA	: Amerikan Muhasebe Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIA	: Amerikan Muhasebeciler Enstitüsü
APB	: Muhasebe İlkeleri Kurulu
ARB	: Muhasebe Araştırma Kurulu
ASOBAT	: Temel Muhasebe Teorisi Bildirisi
BIST	: Borsa İstanbul
CAP	: Muhasebe Prosedürleri Komitesi
CAPM	: Finansal Varlıkları Fiyatlandırma Modeli
FAF	: Finansal Muhasebe Vakfı
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonu
GAAP	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu

KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
s.	: Sayfa
SEC	: Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
SFAC	: Finansal Muhasebe Kavramları Bildirisi
t.y.	: Basım Tarihi Yok
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
vd.	: Ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. :	Finansal Tablo Kullanıcıları.....	5
Tablo 1.2. :	Muhasebede Sistem Değişimi (ICAEW).....	34
Tablo 1.3. :	Piyasa Başarısızlıkları.....	48
Tablo 2.1. :	Muhasebede Eleştirel Projenin Üç Boyutu.....	58
Tablo 2.2. :	Değer İlişkisi Çalışmaları Kategorileri (Lo ve Lys).....	91
Tablo 2.3. :	Değer İlişkisi Çalışmaları Kategorileri (Holthausen ve Watts).....	92
Tablo 2.4. :	Otomobil Üreticileri Finansal Verileri.....	106
Tablo 2.5. :	Kullanıcıların Karar Modelleri.....	113
Tablo 2.6. :	Altman Modeli Sonuç Cetveli.....	126
Tablo 2.7. :	Conan&Holder Modeli Sonuç Cetveli.....	128
Tablo 2.8. :	Taffler Modeli Sonuç Cetveli.....	129
Tablo 2.9. :	Vergi Usul Kanunu Değerleme Ölçüleri.....	149
Tablo 2.10.:	Entelektüel Sermaye Tanımları.....	173
Tablo 2.11.:	Entelektüel Sermaye Kategorileri.....	177
Tablo 3.1. :	2012-2017 Yılları Arasında Kulüplerin Finansal Performansı....	188
Tablo 3.2. :	Kulüplerin Altman Z Skor Değerleri.....	189
Tablo 3.3. :	Avrupa’da Halka Açık Futbol Kulüpleri.....	204
Tablo 4.1. :	Lojistik Regresyona Dahil Edilen Başarısız Şirketler.....	211
Tablo 4.2. :	Lojistik Regresyona Dahil Edilen Sağlıklı Şirketler.	212
Tablo 4.3. :	Eleme Öncesinde Hesaplanan Oranlar	213

Tablo 4.4. :	Analize Dahil Edilen Oranlar.....	214
Tablo 4.5. :	Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları (İleri Doğru).....	216
Tablo 4.6. :	Lojistik Regresyon (İleri Doğru) Sınıflandırma Sonuçları.....	216
Tablo 4.7. :	Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları (Geriye Doğru).....	217
Tablo 4.8. :	Lojistik Regresyon (Geriye Doğru) Sınıflandırma Sonuçları.....	218
Tablo 4.9. :	Kontrol Grubu İflas/Sıkıntı Hesaplamaları.. ..	219
Tablo 4.10.:	Kontrol Grubu Sınıflandırma Sonuçları (İleri Doğru)	220
Tablo 4.11.:	Kontrol Grubu Sınıflandırma Sonuçları (Geriye Doğru)	220
Tablo 4.12.:	Spor Kulüpleri İflas/Sıkıntı Tahmin Sonuçları	221
Tablo 4.13.:	Mann-Whitney U Testi’nde Karşılaştırılan Oranlar.....	222
Tablo 4.14.:	Mann-Whitney U Testi Sonuçları-1.....	224
Tablo 4.15.:	Mann-Whitney U Testinde Reddedilen Oranlar Listesi-1.....	227
Tablo 4.16.:	Mann-Whitney U Testi Sonuçları-2	228
Tablo 4.17.:	Mann-Whitney U Testinde Reddedilen Oranlar Listesi-2.....	230
Tablo 4.18.:	Mann-Whitney U Testi Sonuçları-3.....	231
Tablo 4.19.:	Türk Kulüplerinin İlişkili Taraflardan Alacakları	234

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.:	Finansal Muhasebe Çevresi.....	16
Şekil 1.2.:	Kavramsal Çerçevenin Unsurları (IASB).....	29
Şekil 1.3.:	Standard&Poor's 500 Şirketlerinin Piyasa Değerlerinin Bileşenleri. .	31
Şekil 1.4.:	Muhasebede Paradigma Değişikliği.....	33
Şekil 1.5.:	Muhasebenin Akademik Bir Disiplin Olarak Konumu.....	39
Şekil 1.6.:	Beklenen Fayda Teorisi Değer Fonksiyonu.....	45
Şekil 1.7.:	Beklenti Teorisi Değer Fonksiyonu.....	45
Şekil 2.1.:	Finansal Raporlamanın Kapsamı.....	77
Şekil 2.2.:	Temel Analizin Aşamaları.....	117
Şekil 2.3.:	Yatırım Fonları-Wilshire Endeksi Karşılaştırması.....	122
Şekil 2.4.:	Ölçüm Yöntemlerinin Sınıflandırılması.....	152
Şekil 3.1.:	Spor Sektörü.....	184
Şekil 3.2.:	Olimpiyat Yayın Gelirleri.....	187
Şekil 3.3.:	Futbol Ligi Gelirleri.....	188
Şekil 3.4.:	Avrupa Futbol Liglerinde Stadyum Mülkiyetleri.....	198
Şekil 3.5.:	Spor Harcamalarının Çarpan Etkisi.....	200

GİRİŞ

Muhasebenin uygulamalı bir disiplin olmasının olağan bir sonucu olarak, bu alandaki doktora seviyesindeki çalışmaların çoğunun muhasebenin ‘teknik’ yönüne odaklanan çalışmalar olduğu görülmektedir. Pozitif teorinin muhasebe alanındaki tahakkümü ile bağlantılı olarak, teknik yönü esas alan bu çalışmalarda; uygulamada mevcut olan bir durumun tespitini konu edinen betimleyici çalışmalar ve bir kavramın, bir kuralın veya bir alandaki mevcut uygulamaların açıklanmasını içeren tavrî çalışmalar yoğunluktadır. Muhasebenin işletmenin dili olduğu sıklıkla ifade edilen bir görüştür ve bu görüş zımni olarak, dar anlamıyla, finansal tabloların bir işletmenin finansal faaliyetlerini yansıttığını ifade etmektedir. Böylelikle karşımıza muhasebenin; işletmenin finansal durumunun, performansının ve hatta son yıllardaki gelişmeler sonucu, finansal olmayan yönetsel, çevresel verilerinin aktarılmasını konu edinen yansıtma işlevi ortaya çıkar ve teknik çalışmalar bu işlev kapsamında düşünülebilir.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nın (UFRS) tercümesi Türkiye Finansal Raporlama Standartları’nın (TFRS) Türkiye’de halka açık şirketler için uygulama zorunluluğu 2005 yılında başlamıştır. Bu tarih göz önünde bulundurularak Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında Muhasebe Bilim Dalı’nda 2000-2020 arasında yazılan, Türkçe ve izinli doktora tezleri arandığında 67 sonuç çıkmaktadır. Bu tezlerin amaçları incelendiğinde 64 tanesinin teknik çalışmalar olduğu görülmektedir. Teknik çalışmaların muhasebe alanındaki süregelen baskınlığı yeni karşılaşılan bir olgu değildir. Chambers henüz 1975’te muhasebe çalışmasından genellikle anlaşılanın metotların ve kuralların çalışılması olduğunu belirtir. Chambers’a göre bu çalışmalar muhasebenin uygulamadaki halini veya nasıl uygulanması gerektiğini konu alırlar. Fakat bunların açıklanması muhasebe hakkında yapılan bir açıklama değildir ve muhasebenin doğası ve fonksiyonunu açıklamazlar.

Muhasebenin doğası ve fonksiyonu anlaşılmadıkça da kuralların muhasebenin fonksiyonu ile tutarlı olup olmayacağına karar vermek için bir temel olmayacaktır.¹

Muhasebenin doğası üzerine yapılacak bir çalışmada ise karşılaşılan ilk sorun muhasebenin bilimselliği hakkında olacaktır. Muhasebe doğa bilimleri gibi bilinçsiz nesneleri değil insan iradesi sonucu oluşan ekonomik işlemlerin sonuçlarını konu almaktadır. Aynı zamanda insan iradesinin yalnızca sonucunu incelemekle yetinmez, henüz başlangıç aşamasında dahi bu iradeyi etkileme gücüne de sahiptir. Nötr, tarafsız bir kurallar bütünü olarak kabul edilmek yerine insan iradesini etkileme, toplumsal rıza üretme gücü dikkate alındığında muhasebenin inşa işlevi görünür hale gelmektedir. Yansıtma işlevine yönelik bir çalışmadan ziyade inşa işlevini esas alan bir yaklaşımsa zaruri olarak sistemin iç özelliklerinin ötesinde sistemin işlevini, çevre ilişkilerini ve organizasyonunu inceleyecek, teknik çalışmalarda benimsenmiş olan kimi aksiyomları sorgulayacaktır. Bu bağlamda ele alınırsa; ilk olarak inşa işlevi ile muhasebenin teknik kuralları arasındaki bağı muhasebenin amacı sağlar. Bu noktadan hareketle muhasebenin amacının ne olduğunun, bu amacın hangi kurum tarafından ileri sürüldüğünün ve bu kuruma etki eden çevresel koşulların, sosyal ve ideolojik görüşlerin ortaya çıkarılması, aynı zamanda uygulamaya hâkim olan kuralların da daha bütünlüklü bir biçimde anlaşılmasını sağlar. Somut bir örnekten hareketle açıklamak gerekirse, örneğin bir spor kulübünün raporlama sistemine ilişkin bir teknik çalışma bu alandaki raporlama kurallarını ele aldıktan sonra muhtemelen insan kaynakları muhasebesi çerçevesinde sporcuların değerinin neden finansal tablolarda yansıtılmadığını konu edinecek ve gerek finansal gerek finansal olmayan değişkenler aracılığıyla bu değeri yansıtmanın yollarını ortaya koymayı amaçlayacaktır. Bu tez çalışmasında ise sporcu değerlerinin finansal tablolarda yansıtılmasının neden gerekli olduğu ve bunun mümkün olup olmadığı gibi alternatif sorularla yola çıkılmıştır. Bu sorulardan ilki muhasebenin günümüzdeki baskın paradigması olan “karar yararlılığı” amacının kabullerinin sorgulanmasını, ikinci soru muhasebe dışındaki disiplinlerin tahminler ve karar süreçleri ile ilgili çözümlerini irdelemeyi gerektirir.

1 Raymond J. Chambers, **Accounting, Evaluation and Economic Behavior**, 2. bs., Texas, Scholars Book Co., 1975, s.2.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ MUHASEBE DÜŞÜNCESİNİN KÖKENLERİ

1.1. Muhasebe Bilgisinin Kullanıcıları

Muhasebe bilgisinin kullanıcılarının aynı amaca ulaşmayı hedefleyen, aynı özellikte bilgiye ihtiyaç duyan homojen bir grup olması halinde muhasebede bilginin niteliğinin, nesnelliğinin, muhasebenin amacının tartışılmasını içeren eleştirel literatüre ihtiyaç duyulmayacaktı. Buna karşın muhasebe bilgisinin farklı özelliklere sahip kullanıcıları vardır ve bunlara değinmek iki açıdan önemlidir. İlk olarak muhasebe başta vergilendirme, finansman, ikramiye gibi yollar aracılığıyla kullanıcılar arasında servet transferine imkân sağlar ve bu grupları belirlemek finansal muhasebe kurallarının gerçekleştiği çevreyi anlamak açısından gereklidir. İkinci olarak bugün baskın paradigma olan karar yararlılığı görüşü belli bir kullanıcı grubu için hazırlanan bilginin diğer kullanıcılar için de yararlı olduğunu savunur ve bu iddia üzerinden hareket eder. Bu nedenle karar yararlılığı incelenirken eleştirel bir tutum benimsenmesi halinde alternatif kullanıcıların bilincinde olmak şarttır.

Powers vd., muhasebe bilgisinin kullanıcılarını üç kategori altında toplamış ve belirledikleri kategorilerin devlet organizasyonları ve kâr amaçlı olmayan organizasyonlarda da geçerli olduğunu belirtmişlerdir. İlk grup olan yöneticiler; finansman, yatırım, üretim, pazarlama, personel yönetimi ve karar vericilere bilgi sağlama fonksiyonlarını yerine getirmek için muhasebe bilgisine ihtiyaç duyarlar. İkinci grup işletmede direkt finansal çıkarı olan kullanıcılardır ve bunların bir işletmenin nasıl faaliyet gösterdiği hakkında muhasebe bilgisine ihtiyaçları vardır. Direkt finansal çıkara sahip kişiler arasında en önemli iki grup yatırımcılar ve kreditorlerdir. Vergi otoriteleri, Amerika Birleşik Devletleri Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities and Exchange Commission-SEC) gibi düzenleyici kuruluşlar, sendikalar, analistler, ekonomistler, tüketici grupları ve ekonomi

planlaması ile ilgilenenler gibi kullanıcılardan oluşan endirekt finansal çıkara sahip kullanıcılar ise üçüncü gruptur.¹

İngiltere ve Galler Mali Müşavirler Enstitüsü (Institute of Chartered Accountants in England and Wales- ICAEW) ise kullanıcıları ‘raporlayan kurumu ilgilendiren bilgiye sahip olmaya makul bir hakkı olanlar’ olarak tanımlamıştır. ICAEW’in kullanıcıların bu haklarının yasal bir hak olup olmamasına bağlı olmaksızın kamuya hesap verme yükümlülüğünden kaynaklandığını belirtmiş ve kullanıcılar arasında çevre koruma grupları, vergi mükellefleri, politik partiler² gibi grupları sayarak kullanıcıları daha geniş bir çerçevede ele almıştır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) muhasebe standartlarını belirleme yetkisine sahip Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standard Boards-FASB) başlıca kullanıcıları yatırımcılar ve kreditorler olarak iki grup olarak ele alır. Buna göre pay senetlerine ve borçlanma senetlerine yatırım yapanlar yatırımcılar grubunu oluşturmaktayken, başlıca kreditor grupları; mal ve hizmet tedarikçileri, müşteriler, talep hakkı olan çalışanlar, kredi kurumları, bireyler ve yine borçlanma senetlerine yatırım yapanlar olarak sınıflanmıştır. Bunun dışında endirekt kullanıcılar ise danışman ve analistler, brokerlar, düzenleyiciler ve yatırımcılar ve kreditorlere nasıl ödeme yapıldığıyla ilgilenen diğer kurumlardır.³

AICPA’nın Finansal Raporlama Üzerine Özel Komite adıyla kurduğu ve Jenkins Komitesi olarak bilinen komite, raporunda, kullanıcıları ve raporların kullanım nedenlerini Tablo 1.1.’deki gibi belirlemiştir.

¹ Marian Powers, Belverd E. Needles, Susan V. Crosson, **Accounting Principles**, 11. Uluslararası bs., Çin, South-Western Cengage Learning, 2011, ss.10-12.

² ICAEW, The Corporate Report, Accounting Standards Steering Committee- Institute of Chartered Accountants in England and Wales, Londra, 1975, (Çevrimiçi), <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/library/subjects/corporate-governance/corporate-report.ashx?la=en>, 17.06.2018, s.17.

³ Vernon Kam, **Accounting Theory**, 2. bs., New York, John Wiley & Sons, 1990, s.50.

Tablo 1.1. Finansal Tablo Kullanıcıları

KULLANICI	RAPORLARIN KULLANIM NEDENİ
Yatırımcılar	Yatırım kararlarına yardımcı olması
Kredi verenler	Kredi kararlarına yardımcı olması
Yönetim ve Kurul Üyeleri	İşin yönetilmesi ile ilgili kararlara yardımcı olması
Çalışan grupları	Ödeme politikalarının anlaşılmasına ve işletmenin yükümlülüklerini yerine getirme yeteneğinin anlaşılmasına yardımcı olması
Rakipler	Rekabet Gücü ve Zayıflıkları ile İşletme Stratejisinin Anlaşılmasına Yardımcı Olması
Düzenleyiciler	Düzenlemelerle uyumun değerlendirilmesine yardımcı
Akademisyenler	Araştırmalar için veri sağlaması
Basın	Makaleler için veri sağlaması
Çeşitli sosyal nedenlerle ilgilenen kullanıcılar	İlgi konusu alanlara şirketin katılımının değerlendirilmesi

Kaynak: Jenkins Committee Report 1994, (Çevrimiçi), <https://www.aicpa.org/InterestAreas/FRC/AccountingFinancialReporting/DownloadableDocuments/Jenkins%20Committee%20Report.pdf>, ss.7-8, 04.02.2018.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board-IASB) bu geniş çeşitlilikteki kullanıcıların ihtiyaçlarını aşağıdaki gibi belirlemiştir:

- Sermayede payı temsil eden yatırımları satın alma, elde tutma, satma kararları,
- Yönetimin sorumluluğunu ve temsilcilik görevlerini değerlendirme,
- Kurumun çalışanlarına ödeme yapma ve diğer menfaatleri sağlama yeteneğini değerlendirme;
- Kuruma verilen borçların güvenliğini değerlendirme,
- Vergi politikalarını belirleme,

- Dağıtılabilecek kâr ve temettüleri belirleme,
- Ulusal gelir istatistiklerini hazırlama ve kullanma,
- Kurumların faaliyetlerini düzenleme.⁴

Farklı amaçları ve farklı çıkarları olan bu kullanıcıların, kimi zaman karşılıklı dışlayıcı özelliklere sahip bilgi ihtiyaçları nedeniyle, bu gruplara muhasebe tarafından sunulan bilginin nötrlüğü ve tarafsızlığı meselesi karşımıza çıkar. Tüm gruplar için nesnel bir bilgi sağlamanın mümkün olup olmadığı, bu nesnellik sağlanamıyorsa bir bilim olarak tarafsız ve nötr olduğu iddiasındaki muhasebenin bilimsel niteliği ve bilginin üretilmesi sürecinde bir grup diğerine tercih edilecekse bunun hangi grup olacağı karşılaşılan yeni bir tartışma alanıdır.

1.2. Muhasebe Bilgisinin Nesnelliği

Finansal raporlamanın potansiyel ekonomik etkilerini Beaver aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Servetin bireyler arasında dağılımı,
- Kaynakların firmalara dağıtılması,
- Toplam üretim ve tüketim,
- Riskin bireyler arasında dağıtılması,
- Yasal düzenlemeler için kaynakların kullanılması,
- Finansal bilginin üretim, işleme, analiz ve yorumlanmasına ayrılan kaynakların kullanılması,
- Kaynakların özel sektör tarafından bilgi arayışı için kullanılması.⁵

Beaver'ın sıraladığı maddeler arasında dağıtım etkisinin baskınlığı göze çarpmaktadır. Buradan da görüleceği üzere muhasebenin etkileri yalıtılmış bir ortamda meydana gelmez, aksine muhasebenin direkt olarak toplumun yaşamını etkileme gücü

⁴ IASB, The Conceptual Framework for Financial Reporting, Eylül 2010, (Çevrimiçi) <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>, 25 Ağustos 2017.

⁵ William H. Beaver, **Financial Reporting - An Accounting Revolution**, 3. bs., New Jersey, Prentice Hall Inc., 1998, ss.13-14.

vardır. Chiapello söz konusu dağıtım etkisine dikkat çekmiş ve muhasebenin olayları nicelikselleştirerek kâr, sermaye, varlık gibi sosyal nesneler yarattığı gibi aynı zamanda sunduğu tutarların ödüller için de kullanıldığını belirtmiştir. Böylelikle muhasebenin yargıları servetin transferine yol açar ve bu durum sonucunda diğer sosyal malların da (örneğin bir ödül almanın diğer sosyal bağları kurmada etkili olması gibi) elde edilmesi mümkündür. Muhasebe epistemik bir seviyede işlev gösterir: bilgi üretir ve gerçeği belirler. Bu aynı zamanda serveti veya değeri belirlemekten, dolayısıyla onu kurmaktan oluşur. Bu muhasebenin değerlendirme etkisidir. Diğer yandan muhasebe teknikleri parasal (vergi, faiz) ve parasal olmayan (statü, saygı) dağıtımlara yol açan testlerin parametrelerini belirler. Bu ise dağıtım etkisidir.⁶ Neu ve Taylor da muhasebenin politik ekonomisi olarak adlandırılan görüşe göre muhasebenin dağıtım mekanizması ve hegemonik mekanizma olarak fonksiyonlarının artarak kabul edilmekte olduğunu belirtmektedir. Bu görüşe göre muhasebe bir hegemonik araç olarak sosyal ilişkilerin yalnızca açıklanmasını değil aynı zamanda sürdürülmesini de sağlar.⁷ Tüm bu önemine rağmen, muhasebenin fonksiyonel sınırları dışında kalan ve teorik bir çalışmayla çözümlenebilecek etkileri hakkında ana akım muhasebe görüşü genellikle sessizdir. Örneğin Cluskey vd. ABD’de muhasebe teorisinin çalışılıp duyurulmasını umacağı doktora programlarında bile muhasebe teorisinin güncel FASB konularının, ekonomik işlemlerin ve firma değerinin üstünkörü gözden geçirilmesinden başka bir içeriğe sahip olmadığı tespitini yapar⁸ ve bu durum muhasebeyi fonksiyonel alanın sınırlarında ele alıp, onun tarafsız, nötr bir bilim olarak algılanmasıyla söz konusu hegemonik pozisyona gösterilen rızanın üretilmesine yardımcı olur.

⁶ Eve Chiapello, “Critical Accounting Research and Neoliberalism”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:43, 2017, ss.58-59.

⁷ Dean Neu, Alison Taylor, “Accounting and the Politics of Divestment”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:7, Sayı:4, Ağustos 1996, s.440.

⁸ G. R. Cluskey, Craig R. Ehlen, Richards Rivers, “Accounting Theory: Missing in Action”, **Management Accounting Quarterly**, Cilt:8, Sayı:2, Kış 2007, s.24.

1.2.1. Muhasebenin Bilimsel Niteliği

Muhasebenin yaygın kullanılan tanımı Amerikan Mali Müşavirler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants- AICPA) tarafından 1941’de geliştirilmiş ve 1953’te Muhasebe Terminolojisi Bülteni No.1’de yayınlanmıştır. Buna göre muhasebe “en azından kısmen finansal karaktere sahip olan işlemlerin ve olayların anlamlı bir biçimde ve parasal ölçülerle kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve sonuçlarının yorumlanması sanatıdır.”⁹ Diğer disiplinler, örneğin fizik veya sosyoloji sırasıyla “madde ve enerjiyi inceleyen bilim” ve “toplumun ve toplumsal ilişkilerin gelişimini ve yapısını inceleyen bilim” olarak çalışılan alan üzerinden tarif edilirken, AICPA’nın tanımında para ile ifade edilen işlemler, bu işlemler ile ilgili kaydetme, yorumlama gibi faaliyetler ve enstitünün muhasebe hakkındaki görüşünü yansıtan “sanat” terimi olmak üzere üç unsur vardır.

AICPA’nın tanımının çeşitli biçimlerinin literatürde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Çetiner tanımı “Muhasebe; işletmenin varlıkları, yabancı kaynakları ve özkaynakları üzerinde değişme yaratan para ile ifade edilen ticari nitelikteki işlemlerin kaydedilmesi, sınıflandırılması, raporlanması, analiz ve yorumlanması çalışmalarının tümüdür.”¹⁰ olarak vermiştir. Kaya muhasebeyi “bir bilim olarak muhasebe, bir işletmenin mali işlemlerini, kaydeden, sınıflandıran, özetleyen, ilgili kişilere rapor etme süreci”¹¹ olarak tanımlamıştır. Büyükmirza muhasebenin fonksiyonlarını aktardıktan sonra muhasebenin bir bilgi sağlama düzeni olduğunu belirtmiştir.¹² Basık’a göreyse muhasebe “belirli bir dönem zarfında bir işletmede ortaya çıkan ve para birimiyle ifade edilebilen olayları kaydeden sınıflayan, özetleyen ve raporlayan birim”dir.¹³

⁹ Maurice Moonitz, **The Basic Postulates of Accounting**, New York, American Institute of CPAs, 1961, s.23.

¹⁰ Ertuğrul Çetiner, **Genel Muhasebe Teori ve Uygulama**, 3.bs, Ankara, Gazi Kitabevi 2009, s.7.

¹¹ Uğur Kaya, **İnsan Kaynakları Muhasebesi**, Beta Basım, Aralık 2013, İstanbul, s.13.

¹² H. Kamil Büyükmirza, **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi – Tekdüzen’e Uygun Bir Sistem Yaklaşımı**, 15. bs, Ankara, Gazi Kitabevi, 2010, s.27.

¹³ Feryâl Orhon Basık, **Ansiklopedik Muhasebe ve Finans Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011, s.13.

AICPA'nın tanımındaki “sanat” tabiri diğer tanımlarda “çalışma”, “bilim”, “süreç”, “bilgi sağlama düzeni” ve “birim” olarak yer almıştır. Bunlardan bilim ve sanat haricindekiler muhasebenin günlük hayatta, bir işletmedeki görevini tasvir ederken bilim ve sanat tabirlerinin daha ziyade bir kurallar seti olarak muhasebenin niteliğini tanımlamaya çalıştığı söylenebilir.

Muhasebenin bir bilim mi sanat mı olduğu sorusu zaman zaman hem kural belirleyiciler tarafından hem de muhasebeciler tarafından sorulmaktadır ve bu soru bir bilim, bir sosyal bilim veya bir zanaat olarak cevaplanabilmektedir.¹⁴ Fakat AICPA'nın tanımı ele alındığında, Uçma bilimselliğe yönelik bir vurgu olmadığı tespitini yapar.¹⁵ Tanımda yer alan “sanat” ifadesi ise muhasebenin yaratacağı algı açısından problemlidir. Sanat bilimden farklı olarak nesneler dünyası ile ilgili bir bilgi sağlamaz ve sanatta hiçbir şey doğru veya yanlış değildir. Sanatın anlattığı sanatçının gerçeğidir ve bu nesnel ve evrensel bir gerçeklik değildir. Üstelik sanatçının amacı bir şey söylemek değil, bir duygu uyandırmaktır.¹⁶ Buna karşın muhasebede en azından bir ideal olarak nesnellik arzu edilen bir unsurdur.

Sterling'e göre, muhasebecilerin bilim-sanat ikilemine çözüm bulmadaki yetersizliklerinin nedeni muhasebeciler tarafından meselelerin ilkesel olarak çözülemez bir yolla ele alınmasıdır. Sterling muhasebecilerin problemleri tanımlayış şeklinin bizzat bu tanımlar nedeniyle problemlerin çözüm olasılığını engellediğini ve yanlış kavramların bilime karşı sanat olarak ifade edilen muhasebenin tanımıyla başladığını ileri sürer. Buna göre muhasebenin tanımı iki yanlış algıdan kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki muhasebeciler tarafından kabul edilen, bir disiplinin bilim olması için değişmez kanunlardan ve kesin gerçeklerden oluşması gerektiği varsayımdır. İkincisi ise muhasebenin doğası gereği kanunlar yerine uzlaşılarla dayanması gerektiği varsayımdır. Sterling muhasebenin deneysel bir bilim olması için, uzlaşılardan çok kanunlara dayanacak şekilde yeniden tanımlanması

¹⁴ Harry I. Wolk, Michael G. Tearney, **Accounting Theory A Conceptual and Institutional Approach**, 4. bs, Ohio, International Thomson Publishing, 1997, s.16.

¹⁵ Tuğba Uçma, **Muhasebenin Teorik Yapısı-Genel Bir Bakış**, Ankara, Gazi Kitabevi, Ekim 2011, s.8.

¹⁶ Ahmet Arslan, **Felsefeye Giriş**, 25.bs, Ankara, BB101 Yayınları, Ekim 2017, s.35.

gerektiğini ileri sürer.¹⁷ Söz konusu uzlaş görüşünün örneğini Vatter’de görmek mümkündür. Vatter’e göre muhasebe süreçleri ilişkili olmaları gerektiği gerçek dünya durumları nedeniyle ortaya çıkarlar ve neyin normal davranışlar veya koşullar olması gerektiğine ilişkin genel kabul edilen görüşlerden uzlaş denilen fikirler üretilebilir. Bu uzlaşılar sosyal sistemde adetler ve kalıplar üzerine anlaşmalardır. Bir muhasebe geleneğinde temel fikir muhasebeyi çevresiyle anlamlı hale getirecek şekilde uyumlu hale getirme girişimidir.¹⁸ Belkaoui muhasebenin bir bilim olup olmadığı sorusunun tatmin edici ölçüde cevaplanmadığını fakat ayrı bir konusunun olması, deneysel ilişkiler, kavramlar, ilkeler, kanunlar ve teorilerin ortaya çıkmasına imkân veren benzerlikler ve düzenlemeleri içermesi nedeniyle bir bilim olduğunu savunur.¹⁹

Bilime atfedilen bir özellik nesnel olmasıdır. Neoliberal iktisat düşünürlerinin kendi alanlarını doğa bilimlerine benzeterek tanımlama çabalarına benzer biçimde, muhasebenin daha nesnel bir bilim haline gelmesini ve daha meşru bir temele oturmasını sağlayacak bir tanım Chambers tarafından yapılmıştır. Buna göre dikkatsizliğin kötü olduğu, verimliliğin önemli olduğu veya kâr etmenin utanç verici olduğu gibi yargıların muhasebede yeri yoktur ve muhasebe; sınırları içerisinde yaşamak isteyen bir kişiyi bunu yapıp yapmadığı, gelirin tamamını tüketmek isteyen bir kişiyi ise gelirin sınırları hakkında bilgilendirmek gibi beyanlarla ilgilenir.²⁰ Böylelikle muhasebe artık sosyal kaygılardan arınmış, değer ve görüşlerden bağımsız bir alan olarak yapılandırılmaktadır. Bu yaklaşımın düşünsel kökenlerini neoliberalizmin öncüsü Friedman’ın iktisat düşüncesinde bulmak mümkündür. Friedman’a göre iktisat ilke olarak olayların seyri esnasında, durumda meydana gelen değişikliklerin sonuçlarını değerlendirmekle değil, tahmin etmek ve analiz etmekle uğraşan bir disiplindir. İktisat belli amaçlara ulaşıp ulaşılmadığı ve eğer ulaşıldıysa

¹⁷ Robert R. Sterling, “Toward a Science of Accounting”, **Financial Analysts Journal**, Cilt:31, Sayı:5 Eylül-Ekim 1975, ss.28-30.

¹⁸ William J. Vatter, “Postulates and Principles”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:1, Sayı:2, Sonbahar 1963, s.183.

¹⁹ Ahmed Riahi-Belkaoui, **Accounting Theory**, 5. bs, Londra, TJ International, 2004, ss.348-349.

²⁰ Chambers, **A.g.e.**, s.15.

nasıl ulaşıldığı ile ilgilenir, bu amaçların kötü veya iyi amaçlar olup olmadığını değerlendirmez. Özetle iktisatta değer yargılarına yer yoktur.²¹

Muhasebe, Chambers'ın tanımının bir sonucu olarak yalnızca bir teknik olarak ele alındığında, artık inşa edici değil yansıtıcıdır. Bu anlayışa göre diğer organizasyonel faktörler muhasebe üzerinde etkiye sahipken muhasebenin böyle bir rolü yoktur ve organizasyonel ilişkileri aktif olarak şekillendirmez. Fakat muhasebe pasif bir araç değil, ekonomik ve sosyal sonuçların oldukça spesifik algılarını güçlendirmek için hesaplama düzeninin aktif biçimde yaratılması olarak görülmelidir.²² Muhasebenin sosyal inşa doğasının temelinde muhasebe rakamlarının temeldeki ekonomik gerçeklik hakkındaki algıları değiştirme gücü yatar. Bir muhasebe kuralının değişmesi bir şirketin nihai sonuçlarını değiştirebilir.²³ Örneğin Sikka'ya göre 1980'li yılların ortasında Birleşik Krallık'ta zarar etmeleri gerekçesiyle kapatılan madenler alternatif muhasebe varsayımları altında zarar etmemekte, aksine pozitif katkı sağlamaktadır.²⁴ Bu bağlamda, muhasebenin sosyal eleştirileri muhasebenin sosyal kargaşaları çözmek için nötr bir teknik araç sağlayamayacağını ve esas amacının kurumların faaliyetlerini meşrulaştırarak hizmet etmek olduğunu söyleyerek²⁵ değer yargısız muhasebe görüşüne karşı çıkar. Muhasebede eleştirel çalışmaların başlıca görüşü, muhasebecilerin sosyal çabalar ve kargaşalardan bağımsız ve nötr olduğu inancına zıt olarak muhasebecilerin çoğu zaman farkında olmaksızın fayda temelli, marjinalist iktisat görüşünden yoğun biçimde etkilendiğidir. Bu etki muhasebenin toplumda belli çıkar gruplarını güçlendirmeye hizmet etmesi ile sonuçlanır. Kişilikler, piyasa fiyatları, maliyetler, kültür, büyüme trendleri gibi kavramlar kendiliğinden var olmak yerine insanların sosyal ilişkilerinden kaynaklanan

²¹ Milton Friedman, "Value Judgments in Economics", Human Values and Economic Policy, A Symposium, 1967, s.1. (Çevrimiçi), https://miltonfriedman.hoover.org/friedman_images/Collections/2016c21/NYUPress_1967.pdf, 26.04.2020.

²² Anthony G. Hopwood, "The Archaeology of Accounting Systems", **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:12, Sayı:3, 1987, ss.212-213.

²³ Jane Broadbent, Jeffrey Unerman, "Developing the Relevance of the Accounting Academy", **Meditari Accountancy Research**, Cilt:19, Sayı: 1, 2011, s.10.

²⁴ Prem Sikka, "The Hand of Accounting and Accountancy Firms in Deepening Income and Wealth Inequalities and the Economic Crisis: Some Evidence", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:30, Temmuz 2015, s.54.

²⁵ Patricia Arnold, Theresa Hammond, "The Role of Accounting in Ideological Conflict: Lessons from the South African Divestment Movement", **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:19, Sayı:2, 1994, s.112.

kavramlardır. Kavramlar insan ürünü ise muhasebe teorisi ve politikalarının belirlenmesinde kimin gerçeği doğru temeli sağlamada esas alınacaktır? Muhasebeciler gözlemlenen ve araştırılan sosyal dünyanın kurumsal ve ideolojik yönlerini yaratmaya doğrudan yardım ediyorsa gerçeği keşfetmekten bahsedebilirler mi?²⁶

Nesnelliğin tespit edilen üç veçhesinden ilki nesnel bilginin bir nesne hakkında olduğudur. Böylelikle nesnel inançların doğruluğu veya yanlışlığı kişiler tarafından değil nesne tarafından belirlenir. İkinci veçhe nesnel bilginin tüm insanlarda bulunan yetiler aracılığıyla ulaşılabilecek bir bilgi olduğudur. Bunun sonucu olarak bilimin iddiaları açık ve sınanabilir iddialardır. Üçüncü veçhe nesnelliğin siyasal, kültürel ve dinsel bölünmelerden etkilenmemesi, dünya görüşleri arasındaki farklılıklara karşı bağımsızlık taşımasıdır.²⁷ Esasen nesnelliğin doğa bilimlerini temel alınarak yapılan bu tasvirine aykırı unsurlar barındıran tek disiplin muhasebe değildir, genel olarak sosyal bilimlerde nesnellik tartışması yaygın olarak görülür. Doğa bilimlerinin kazandığı ivme pozitivistleri aynı ilkeleri sosyal bilimlere de uygulama arayışına itmiştir.

Pozitivizmin sosyal bilimlerdeki yansıması olan natüralizme²⁸ göre doğa bilimleri modelinin sosyal bilimlere uygulanmasına mâni olacak yapısal farklılıklar önemli ölçüde değildir. Dolayısıyla doğa bilimlerinin yöntemleri toplumsal olguların gözlemlenmesinde kullanılırsa sosyal bilimlerde ilerleyecektir.²⁹ Fakat bu bakış açısı, sosyal bilimlerin konusunun algı yorum ve düşünceleri içereceğinden, gerek dilinin gerek kendisinin belli bir kültürün ürünü olması nedeniyle bağımsız ve objektif kalmasının zorluğu ve yapılan araştırmaların tekrarının zor olması nedeniyle eleştirilmektedir.³⁰ Doğa bilimlerine nazaran sosyal bilimlerde araştırmacının veri toplarken ve yorumlarken kişisel yargılarından kurtulamamasının araştırmayı

²⁶ Anthony M. Tinker, Barbara D. Merino, Marilyn Dale Neimark, “The Normative Origins of Positive Theories: Ideology and Accounting Thought”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:7, Sayı:2, 1982, ss.167-169.

²⁷ Hugh G. Gauch, Jr., **Bilimsel Yöntem**, Çev. İbrahim Yıldız, Ankara, Dipnot Yayınları, 2016, ss.51-52.

²⁸ Alim Yılmaz, Sedat Yazıcı, “Sosyal Bilimler Felsefesinde Temel Sorunlar ve Yaklaşımlar”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl: 22, Sayı: 88, Güz 2017, s.59.

²⁹ Lütfü Şimşek, **Sosyal Bilimler ve Felsefe**, İstanbul, Kitap Yayınevi, Mart 2011, s.27.

³⁰ Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, 18. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2020, s.49.

etkileyeceği görüşü nedeniyle sosyal bilimler nesnellğe ulaşmak için farklı modeller izlemişlerdir. Nomotetik bilimlerin verinin sağlamlığını arttırmaya, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir veriler kullanmaya ağırlık verirken, idiografik tarihçiler ise taraf hissetmedikleri verilere ve birinci el kaynaklara yönelmişlerdir. Buna karşın nesnellik şüpheleri son bulmamış ve nesnel bilgiye ulaşma konusunda “kimin nesnellği?” sorusu ortaya atılmıştır.³¹ Daha önce belirtilen muhasebede kimin gerçeğinin ele alınacağı sorusunu ve muhasebede piyasa temelli araştırmalara olan artan yönelimi bu bağlam açıklayıcı niteliktedir. Nesnellğe tam ulaşamaması probleminde Gordon’un sunduğu çözüm ise, kavramın tıpkı kesinlik gibi bilimsel bilgiyi karakterize eden bir özellik olarak değil bir felsefi ideal olarak ele alınmasıdır.³²

McCredie muhasebe çalışmaları alanını saf ve uygulama olarak ayırmış ve saf muhasebenin “ideal” muhasebe, uygulama muhasebesininse “mevcut” muhasebe olduğunu belirtmiş ve ideal muhasebe ile teoriyi ve mevcut muhasebe ile pratiği eşleştirmiştir.³³ Benzer bir ayrımı benimseyerek muhasebenin uygulamadaki haline odaklanmak muhasebenin akademik bir disiplin olarak nasıl davranması gerektiğine değil, uygulamadaki halinin ne olduğunu inceleme kolaylığını sağlayacaktır. Böylelikle diğer sosyal bilimlerin de uzun süredir gündeminde olan bir ideal olarak nesnellik daha soyut bir alan olan muhasebe biliminin kapsamına bırakılarak, nesnel olmayan muhasebe uygulamasını incelemek mümkün olacaktır.

1.2.2. Muhasebe Uygulamasının Farklı Nitelikleri

Muhasebe uygulamasının sağladığı bilginin nesnellği, muhasebe uygulamasının ne olduğuna, neye göre biçimlendiğine ve neyi amaçladığına ilişkin soruların cevabını sunmaz. Young ve Williams örneğin piyasaya sürülmeden önce titiz çift kör plasebo deneyler aracılığıyla faydaları ve riskleri değerlendirildiği için sağlam bilimsel temellere sahip ilaçların aksine muhasebe kurallarının nedensel güvenilirlik

³¹ Gulbenkian Komisyonu, **Sosyal Bilimleri Açın – Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**, Çev. Şirin Tekeli, 12. bs., İstanbul, Metis Yayınları, Aralık 2018, s.92.

³² Scott Gordon, **Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi**, Çev. Ümit Tatlıcan, Hasan Kösebalaban, İstanbul, Küre Yayınları, Nisan 2015, s.734.

³³ H. McCredie, “The Theory and Practice of Accounting”, **The Accounting Review**, cilt:32, sayı:2, Nisan 1957, s.218.

sağlayan bilimsel temele sahip olmadığını ifade eder. Buna göre kural koyucular ele aldıkları alternatiflerin önemli sonuçları hakkında bilgi sahibi değildir.³⁴ Yeni bir muhasebe kuralı belirlenirken bu örnekte yer alan bilimselliğin ikamesinin ne olacağı, neye göre karar verileceği, hangi kıstaslar ve amaçlar gözetileceği gibi soruların muhasebenin niteliğinin anlaşılması ile cevaplanması muhtemeldir.

Belkaoui muhasebe uygulamasının çeşitli imgelerini sıralamıştır. Buna göre muhasebe; mevcut sosyal ekonomik ve politik düzenlemeleri sürdürme ve meşrulaştırma göreviyle bir ideoloji, işletme ile ilgili bilgileri iletme aracı olma göreviyle bir dil, bir organizasyonun ve çevresiyle gerçekleştirdiği işlemlerini kaydını sağlama göreviyle bir tarihi kayıt, cari ekonomik gerçekliği yansıtan bir yolu olma göreviyle bir ekonomik gerçeklik, kullanıcılar tarafından görülecek mesajın doğasını manipüle etme göreviyle bir çarpıtma aracı, bir bilgi sistemi ve ekonomik faaliyetten kaynaklanan bir ürün gibi imgelere sahiptir.³⁵

Sayılanlar arasında ürün imgesi karar yararlılığı yaklaşımının temellendirilmesi amacıyla kullanıldığından öne çıkmaktadır. Penman'a göre muhasebe bir üründür ve bir ürün olduğu için bir dizaynı vardır. Bu dizayn ve üretilen ürünün kalitesi müşteriye nasıl hizmet ettiğine göre değerlendirilmelidir.³⁶ Bu durum bu çalışmanın 1.1. bölümünde değinildiği üzere geniş bir kullanıcı kitlesini ilgilendiren muhasebenin hangi müşteri kitlesini esas alacağı sorusunu doğurur. Penman bir diğer çalışmasında talep yaklaşımını benimseyerek ürün olarak ele aldığı muhasebenin müşterisini, karar yararlılığı yaklaşımı ile uyumlu biçimde hissedarlar ile sınırlamıştır.³⁷

Bir ürün olarak ele alındığında daha kapsayıcı bir yaklaşımsa muhasebenin bir kamusal mal olduğu yaklaşımıdır. Kamusal mallar radyo sinyalleri ve otoyollar gibi

³⁴ Joni J. Young, Paul F. Williams, "Sorting and Comparing: Standard-setting and 'Ethical' Categories", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:21, Sayı:6, 2010, s.511.

³⁵ Belkaoui, **a.g.e.**, ss.98-105.

³⁶ Stephen H. Penman, "Financial Reporting Quality: Is Fair Value a Plus or a Minus?", **Accounting and Business Research**, Cilt:37, 2007, s.35.

³⁷ Doron Nissim, Stephen Penman, "Principles for the Application of Fair Value Accounting", Center for Excellence in Accounting and Security Analysis, Columbia Business School, Temmuz 2008, (Çevrimiçi), <https://www0.gsb.columbia.edu/mygsb/faculty/research/pubfiles/3029/FairValue.pdf>, 15.09.2018.

bir kez üretildiğinde başkaları tarafından tüketim imkânını ortadan kaldırmayacak mallardır. Buna karşın özel malların tüketiminde satın almayanlar üretimden dışlanmaktadır. Buna göre muhasebe kamusal bir maldır çünkü bilginin içeriğini tüketmeden başkaları tarafından da kullanılabilir.³⁸

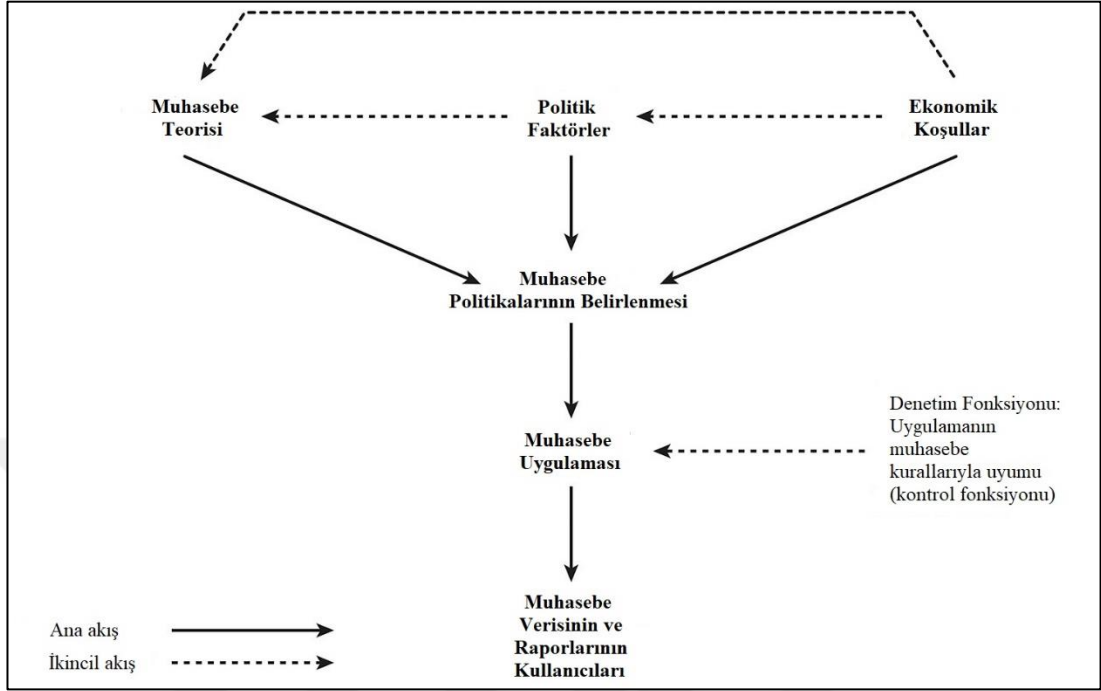
Muhasebe sistemleri asimetrik olduğundan ve muhasebe uzmanlığı kişiler arasında eşit olarak dağıtılmadığından, muhasebe bu asimetrik durumdan ve uzmanlıktan avantaj elde etmek isteyenler için bir araç işlevi görür.³⁹ Böylelikle standart belirleme süreci sadece teknik bir tercih değildir. Horngren standart belirleme sürecinin sosyal bir karar olduğunu ileri sürerek muhasebe standartlarının bir mantık ve deneysel bulgu ürünü olduğu kadar politik bir eylemin ürünü de olduğunu belirtmiştir.⁴⁰ Finansal muhasebe çevresinde politik faktörlerin rolü Şekil 1.1.'de gösterilmiştir.

³⁸ Wolk, v.d., **a.g.e.**, s.95.

³⁹ Shujun Ding, Cameron Graham, “Accounting and the Reduction of State-owned Stock in China”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:18, Sayı:5, Temmuz 2007, s.562.

⁴⁰ Charles T. Horngren, “The Marketing of Accounting Standards”, **Journal of Accountancy**, Cilt:136, Ekim 1973, s.61.

Şekil 1.1. Finansal Muhasebe Çevresi

Kaynak: Harry I. Wolk, Michael G. Tearney, **Accounting Theory**, A Conceptual and Institutional Approach, 4. bs, Ohio, International Thomson Publishing, 1997.

Lobicilik ve regülasyonun ekonomik çıkar grubu teorisine göre taraflar belli ekonomik çıkarlarını korumak için, birbirleriyle uyumsuz veya karşılıklı dışlayıcı çıkarlara sahip gruplar oluşturur. Bu gruplar regülatörleri kamu çıkarından ziyade kendi çıkarlarını korumak için yasalar çıkarılması amacıyla lobi faaliyetlerine girişecektir. Finansal muhasebede de belli sektörel gruplar belli muhasebe standartlarının kabul veya ret edilmesi için lobi faaliyetine girişebilirler. Üstelik yalnız standartlardan doğrudan etkilenen taraflar değil aynı zamanda regülatörler de bir çıkar grubudur. Buna göre regülasyon kamu çıkarından ziyade yeniden seçilmeyi hedefleyen politikacılar da dahil olmak üzere, topluluk içerisindeki gücünü ve ayrıcalıklı pozisyonunu korumayı hedefleyen regülatörlere hizmet etmek için çıkarılmaktadır. Eğer bir çıkar grubu yeterli güce sahip değilse o grup regülasyonların belirlenmesinde etkin olamayacaktır.⁴¹

⁴¹ Craig Deegan, Jeffrey Unerman, **Financial Accounting Theory**, 2. bs, Berkshire, McGraw-Hill Education, 2011, ss.83-86.

Çeşitli çıkar gruplarının standart belirleme sürecine müdahalesi farklı yazarlar tarafından saptanmıştır. Örneğin Zeff ABD’de muhasebeye politik müdahaleleri ayrıntılı olarak saptar. Zeff’in tespitleri arasında yer alanlardan kimileri günümüzde halen uygulamada olan kuralların nasıl oluştuğuna ışık tutmaktadır. Zeff’in tespitleri arasında; 1964 yılında Muhasebe İlkeleri Kurulu (Accounting Principles Board-APB) finansal kiralamanın aktifleştirilmesi kriterini getirdiğinde kiralama sektöründen gelen tepki sonucu bilanço dışı finansman kavramının doğuşu, 1960’larda SEC APB’yi muhasebe uygulamalarında alternatifleri azaltmamakla eleştirerek, APB bu görevi yapmazsa görevi kendisinin üstleneceğini belirterek kurulu eyleme zorlaması,⁴² 1975-1981 arasında ABD Kongresi’nin, petrol şirketlerinin bir kısmının “tam maliyetleme” diğer kısmının “başarılı sonuçlar maliyetlemesi yapmak yerine aynı yöntemi kullanmaları için SEC’i yönlendiren Enerji Politikası ve Korunması Yasası’nın şirketlerin muhalefeti sonucu yürürlüğe girmemesi,⁴³ şirket yöneticilerinin pozitif kâr esnekliği üretme amacıyla, FASB’a itirazlarına cevap vermesi için baskı uygulaması ve kurulun temposunu yavaşlatma amacıyla Finansal Muhasebe Vakfı’nı (Financial Accounting Foundation-FAF) standartların onaylanması esnasında gereken oy sayısını dörtten beşe çıkarması için ikna etmesi,⁴⁴ 1993’te Kurul’un öngördüğü borç senetleri ve hisse senedine dayalı menkul kıymetler için gerçeğe uygun değer muhasebesinin kullanılmasına bankacılık sektörü, merkez bankası müdürü ve hazine müdürü ve kongrenin tepkisi sonucunda kurulun satılmaya hazır finansal varlıkların öz kaynaklarda gösterilmesi çözümünü getirmesi, 1995’te FASB’nin çalışan hisse senedi opsiyonları ile ilgili standardını yayınlamasına, FASB başkanı tarafından eşî görülmemiş bir tepki olarak nitelendirilen teknoloji şirketlerinin muhalefeti sonucunda SEC başkanı öneriyi desteklemesine karşın, FASB’nin geleceğini tehdit edeceği gerekçesiyle standardın yayınlanmamasını savunmasıyla birlikte FASB’nin dipnotlarda bilginin verilmesini yeterli bulması, 1997 yılında kapsamlı gelir tablosunda gerçekleşmemiş kâr ve zararların raporlanması zorunlu kılınmasına karşın

⁴² Stephen A. Zeff, “Evolution of US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP)”, t.y., (Çevrimiçi), <https://www.iasplus.com/en/binary/resource/0407zeffusgaap.pdf>, 25.03.2017, s.10.

⁴³ Stephen Zeff, “The Evolution of U.S. Gaap: The Political Forces Behind Professional Standards”, **The CPA Journal**, Şubat 2005, s.22.

⁴⁴ Zeff, a.g.e., t.y., s.24.

sektörden gelen tepki sonrası bilginin finansal tablo kullanıcıları tarafından nadir olarak incelenen öz kaynak değişim tablosunda yer almasının kararlaştırılması, şerefiye ve maddi olmayan duran varlıklar için amortisman ömrünü 40 yıldan 20 yıla düşürmeyi planlayan FASB'nin sektörün kongreye yönelik baskısı sonucu yıllık değer düşüklüğü testini uygulamaya koyması vardır.⁴⁵

Uluslararası Muhasebe Standardı 39'a (International Accounting Standards-IAS) Avrupa Birliği (AB) içerisinde, başta Fransız cumhurbaşkanı ve bankacılık sektörü tarafından gösterilen direnç,⁴⁶ Avustralya'da standart belirleme sürecinde lobi mücadeleleri⁴⁷ politik müdahalelerin diğer örnekleridir. Buna ilaveten Dwyer ve Roberts, AICPA ve dönemin beş büyük denetim firmasının politik eylem komitelerine yaptıkları bağışları inceleyerek yapılan bağışlarla iş dünyası ve muhafazakâr çıkar grupları arasında önemli pozitif korelasyon tespit etmiş, buna karşın sivil haklar hareketi, emek, liberal ve kadın etiketleri ile anılan politikacıların muhasebe mesleğinden finansal destek alamadıklarını saptamışlardır.⁴⁸ Görüleceği üzere çıkar amaçlı müdahaleler sadece politik alandan muhasebe tekniğine yönelik olmamakta, muhasebe müdahalelerin hem kaynağı hem de alıcısı olabilmektedir.

Horngren'e göre bu politik müdahaleler altında standart belirleyici kurulların iki görevi vardır. Kurulların bir görevi en iyi standartları yayınlamakken, bir diğer görevi bu standartları kabul ettirmektir ve ikinci görev ilkinin göre daha zordur.⁴⁹ Bir standardın iyi olarak değerlendirilmesini sağlayan kıstas ise dile getirilmez ve genellikle açıkça ifade edilmesine gerek duyulmayan bir "gerçekliği yansıtmak" beklentisine dayanır. Böylece muhasebe gerçekliği ölçen ve ileten teknik bir iş olarak görülür ve sıradan insanlar muhasebecilerin daha önceden var olan bir gerçekliği ortaya çıkardığını düşünür. Fakat muhasebecilerin gücü aynı zamanda gerçekliği inşa

⁴⁵ A.e., t.y., ss.27-31.

⁴⁶ Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, "IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review", **European Accounting Review**, Cilt 16, Sayı:4, 2007, s.689.

⁴⁷ Ellen K. Stoddart, "Political Influences in Changes to Setting Australian Accounting Standards", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:11, Sayı:6, Aralık 2000, s.732.

⁴⁸ Peggy D. Dwyer, Robin W. Roberts, "Known by the Company They Keep: A Study of Political Campaign Contributions Made by the United States Public Accounting Profession" **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:15, Sayı:6-7, Ağustos-Ekim 2004, s.881.

⁴⁹ Horngren, a.g.e., s.65.

etmelerinde yatar.⁵⁰ Muhasebe günlük işlemlerde belli bir kesinlik seviyesinde etkileşime geçme ihtiyacının sonucu olarak objektif olunmadığı bilinse de kesin olarak bakılan olayları öznelararası uzlaşısı aracılığıyla nesnelleştirir. Muhasebeciler yapısal olarak sübjektif olayları objektifleştirerek temelde yatan ekonomik gerçeklik hakkında insan algısı, eylem ve tepkilerini değiştirme yeteneğine sahiptir.⁵¹ Uzlaşmayı yaratmak için genel kabul gören, kuralların geliştirilmesinde temel alınacak nihai bir kavram muhasebede mevcut değildir. West'e göre muhasebe mesleği uzun zamanlı niteliksel standardı olan dürüst resim ilkesini (true and fair view) gerçekleştirmeyi başaramayınca yerine bir ilke koymadan bu ilkeyi terk etmiştir ve böyle bir genel niteliksel standart belirlememek, profesyonel sorumluluktan kaçınma manevrasısıdır. Hastanın sağlığını amaçlayan tıp, fonksiyonel uygunluğu amaçlayan mühendislik ve adaleti amaçlayan hukuk gibi mesleklerin aksine muhasebenin bir niteliksel standardı yoktur.⁵² Bu tür bir rehber olmadan muhasebe kurallarının geliştirilmesinde hangi kavramın temel alınacağı belirsizdir. Devlet dışı muhasebe kurulları; devletin yaptırım gücüne sahip olmadıklarından, varlıklarını ve belirledikleri muhasebe kurallarını kabul ettirebilmeleri bir meşruiyet temeline dayanmalarına bağlıdır. Muhasebede bu temel geçtiğimiz yüzyılda pragmatist bir tutumla, söz konusu eksik kavram yerine ikame edilen unsur olan “muhasebenin amacı” olmuştur.

1.3. IASB'nin Belirlediği Muhasebenin Amacı

Muhasebede amaçlar ulaşılabilecek sonucu belirler ve geliştirilecek kurallar setinin meşruiyetini savunmak için kullanılırlar. Muhasebe mesleğinin yeni doğan bir duruma cevap vermesi gerektiğinde, ortaya konan çözümün toplumun bir kısmının zararına ve diğer kısmının yararına olması muhtemeldir. Amacın yokluğu halinde, devlet gücüne sahip olmayan bir kurum tarafından dikte edilen muhasebe kuralının yarattığı ekonomik etkiden etkilenenlerin muhalefetine karşı çıkabilmek için; kuralın

⁵⁰ Ruth D. Hines, “Financial Accounting, In Communicating Reality, We Construct Reality”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:13, Sayı:3, 1988, ss.256-257.

⁵¹ Broadbent vd., **a.g.e.**, s.9.

⁵² Brian P. West, **Professionalism and Accounting Rules**, Londra, Routledge, 2003, s.179.

uygulamadaki kolaylığı veya zorluğu veya eskiden beri uygulanmakta oluşu dışında bir temel bulunamayacaktır.

Amaçlar ölçüm kararlarını etkiler, çünkü ölçümü de içermek üzere muhasebe bilgisinin niteliksel özelliklerini değerlendirecek bağlamı sağlar. Muhasebede çözümler amacın bir kavrayışı olmadan yapılamaz. Kim için raporlama yapıyoruz, kimin lehine ve kimin aleyhine soruları bir amaç olmadan cevaplanamaz. Farklı kullanıcıların farklı ihtiyaçları olduğundan ortak bir amaç belirlenmedikçe karmaşa hüküm sürer.⁵³

IASB'nin genel amaçlı finansal tablolar için belirlediği amaç “mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflara, raporlayan işletme hakkında o işletmeye kaynak sağlamaya ilişkin kararlar verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır.”⁵⁴

Standartları etkilemenin en kolay yolunun standart belirleyici kurulları etkilemek olduğu ileri sürülmektedir. Ulus ötesi bir kurum olan IASB, karar yararlılığı amacı olarak adlandırılan bu amacın farklı muhasebe sistemlerine sahip ülkeler tarafından uygulamaya konulmasını sağlamıştır.

2002 yılına kadar direktifler aracılığı ile muhasebe uygulamalarının uyumlu hale gelmesine çalışan Avrupa Birliği, bu tarihten itibaren muhasebe standardı yayınlama görevini, üzerinde kurumsal bir kontrolün bulunmadığı, özel bir kuruma bırakmıştır.⁵⁵ Böylelikle IASB zorunlu hale gelen standartların hazırlanması için kurumsal bir tekele sahiptir ve Avrupa Birliği kuruldan herhangi bir nesnellik veya kontrol garantisi almaksızın süreçten çekilmek suretiyle rol değiştirerek kendisini IASB'ye yönelik lobi yapmak zorunda kalma halinde bulmuştur.⁵⁶ Avrupa

⁵³ Penman, **a.g.e.**, s.34.

⁵⁴ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, “Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve”, Resmi Gazete, 27 Ekim 2018, Sayı: 30578, m.1.2.

⁵⁵ Eve Chiapello, Karim Medjad, “An Unprecedented Privatisation of Mandatory Standard-Setting: The Case of European Accounting Policy”, **Critical Perspectives on Accounting**. Cilt:20, Sayı:4, Mayıs 2009, s.449.

⁵⁶ **A.e.**, s.467.

Parlamentosu Ekonomik ve Parasal İlişkiler Komitesi raporunda bu duruma aşağıdaki gibi değinilmiştir:

“Avrupa Parlamentosu (...) Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı’nın özel bir özdenetimli kurum olduğunu ve (EC) No 1606/2002 ile AB için yasa yapıcılığı görevi verildiğini not eder; Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı/Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun şeffaflık, meşruluk, hesap verme sorumluluğunun eksik olduğunu ve demokratik olarak seçilen bir parlamento veya hükümetin kontrolü altında olmadığını, danışma prosedürleri ve uygulamaları AB kurumları tarafından kurulmadığını ve AB kurumlarının yasama prosedürlerinde yaygın olan demokratik karar verme sisteminin olmadığını (...) not eder”⁵⁷

Chua ve Taylor iş dünyasının küreselleşmesinin global standartlar gerektirdiğinin ileri sürülebileceğini fakat bu durumun IFRS’in yükselişini tamamen açıklamadığını ifade ederek, 1990’larda OECD Muhasebe Standartları Çalışma Grubu, BM Uluslararası Muhasebe Standartları ve Raporlama Üzerine Çalışma grubu ve AB Muhasebe Danışma Forumu gibi grupların bu rolü neden üstlenmediğinin belirsiz olduğunu ifade eder. Bu isimlere göre Anglo-Amerikan muhasebe ve denetim sektörünün uluslararası muhasebe standart belirleme sürecinde kontrolü sürdürme arzuları, özel bir örgütün nasıl standart belirleyici hale geldiğini kısmen açıklayabilir.⁵⁸ Hopwood Avrupa Ekonomik Topluluğuna Birleşik Krallık’ın girişi esnasında, Kıta Avrupası Kanunları ve devlet kontrolünün artmasından endişelenen ve okyanus ötesi ve İngiliz Devletler Topluluğu tarzı bir muhasebeyi kurumsallaştırmayı isteyen İngiliz muhasebe kurumlarının Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi’nin (International Accounting Standards Committee- IASC) kuruluşunun önemli bir

⁵⁷ Committee on Economic and Monetary Affairs, “Report on International Financial Reporting Standards (IFRS) and the Governance of the International Accounting Standards Board (IASB)”, 5 Şubat 2008, (Çevrimiçi) <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2008-0032&language=EN>, 06.08.2020.

⁵⁸ Wai Fong Chua, Stephen L. Taylor, “The Rise and Rise of IFRS: An Examination of IFRS Diffusion”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Cilt:27, Sayı:6, Kasım-Aralık 2008, ss.468-469.

motivasyonunu sağladığını savunur.⁵⁹ Uluslararası muhasebe alanındaki başlıca katılımcılardan devletler, kurumsal sermaye (ulus ötesi şirketler ve sektör lobileri) ve uluslararası ekonomik kurumların bu Anglo-Amerikan hegemonyası ile uyumlu muhasebe pratiklerini uygulamaya koymaya çalıştığı ifade edilmektedir ve bu hegemonyanın başlıca özelliği IASB'nin rolünün şekillenmesinde SEC'in Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions-IOSCO) aracılığıyla faaliyet göstererek oynadığı rolde yansıtılan, sermaye piyasalarına ve onun katılımcılarına verdiği önemdir.⁶⁰ IASC 1987'de IOSCO ile iletişime geçtiğinde, iki kurum, IASC'ın standartlarını kabul edilebilir bir seviyeye getirmesi halinde IOSCO üyelerinin kendi ülkelerinde raporlama yapacak yabancı şirketlerin raporlamasında bu standartları kullanmayı ele alabileceği konusunda bir uzlaşya varmıştır. IASC'ın standartlarının IOSCO ve belki de SEC tarafından onaylanacağı beklentisi çoğu ülkedeki çok uluslu şirketler tarafından bu standartların gönüllü olarak benimsenmesini sağlamıştır.⁶¹ IOSCO'nun desteği ile güçlenen uluslararası muhasebe standartları sayesinde neoliberal ekonomi altında finansal sermayenin akışını zayıflattığı ileri sürülen ulusal ölçekli muhasebe sistemleri bariyerlerinin aşılması mümkün olmuştur. IASB'nin IOSCO ile iş birliğinden anlaşılacağı üzere küresel sermayeyi çekmek isteyen ülkelerin artık IFRS'i uygulamadan bunu başarması güçtür. Böylelikle neoliberal sistemin daha az regülasyon talebi ulusal regülasyonları ekarte eden yeni bir regülasyon olan IFRS ile gerçekleşebilmektedir. Bu standartlar seti ise bizzat bu ilişkiden kaynaklanan sebepler nedeniyle piyasa ekonomisini temel alan bir yapıda gelişmiştir. Karar yararlılığı amacı ise piyasa temelli neoliberal düşüncenin muhasebe kurallarına uygulanması için teorik bir çerçeve sağlamaktadır. Bahsedilen çerçevenin özellikleri ve kökenlerine geçmeden önce bu çalışmada, yine Anglo-Amerikan sisteminin bir ürünü olan kavramsal çerçeveye değinilecektir. Bunun nedeni kavramsal çerçeveleri kurumsal bir düşünce

⁵⁹ Anthony G. Hopwood, "Some Reflections on 'The Harmonization of Accounting within the EU'", **European Accounting Review**, Cilt:3, Sayı:2, 1994, s.243.

⁶⁰ L. Crawford, J. Ferguson, C.V. Helliar, D.M Power, "Control over Accounting Standards within the European Union: The Political Controversy Surrounding the Adoption of IFRS 8", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:25, Sayı:4-5, Temmuz 2014, s.308.

⁶¹ Kees Camfferman, Stephen A. Zeff, **Financial Reporting and Global Capital Markets: A History of the International Accounting Standards Committee, 1973-2000**, New York, Oxford University Press, 2006, ss.10-13.

biçim olarak ele alan Young'un vurguladığı üzere, finansal muhasebenin amaçları ve özellikleri hakkında kesin kabul edilen varsayımları içeren kavramsal çerçevelerin bir standart geliştirilmesini gerektiren muhasebe problemleri için otomatik bir başlangıç noktası olarak hizmet vermesidir.⁶²

1.4. Kavramsal Çerçeve

Genel olarak bir kavramsal çerçeve, ilgili alanın çerçevesini biçimlendiren genel kabul görmüş teorik ilkelerin ifadesidir. Bu ilkeler hem mevcut standartların değerlendirilmesi hem de yeni standartların geliştirilmesi esnasında teorik altyapıyı sağlar.⁶³

FASB tutarlı bir rehber olmasını beklediği kendi çerçevesini “finansal muhasebe ve raporlamanın doğasını, fonksiyonunu ve sınırlarını belirleyen birbiriyle ilişkili amaçlar ve temel kavramların uyumlu bir sistemi” olarak⁶⁴ tanımlarken; IASB ise çerçeveyi bir amacın sonucu olarak ortaya çıkan kavramların uyumlu bir sistemi olarak tanımlamıştır.⁶⁵ IASB finansal raporların hazırlanmasında ve sunulmasında kullanılan kavramların kavramsal çerçevede düzenlendiğini belirterek⁶⁶ çerçeveyi geleneksel Amerikan uygulamasının aksine sadece standart geliştirilirken yararlanacak bir metin olarak değil aynı zamanda düzenleyiciler tarafından da kullanılacak bir başvuru aracı olarak ele alır.

Bir kavramsal çerçeve geliştirmeye yönelik en erken girişim William Paton ve John Canning tarafından yapılmışken, kavramsal çerçevenin temelini oluşturmaya

⁶² Joni J. Young, “Institutional Thinking: The Case of Financial Instruments”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:21, Sayı:5, 1996, ss.488-490.

⁶³ EY International Financial Reporting Group, **International GAAP 2017 Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standards**, Cilt:1, John Wiley & Sons, Croydon, 2017, s.38.

⁶⁴ Financial Accounting Standards Board, Statement of Financial Accounting Concepts No. 8, 2010, (Çevrimiçi), <https://www.fasb.org/resources/ccurl/515/412/Concepts%20Statement%20No%208.pdf>, (12.06.2020).

⁶⁵ International Accounting Standards Board, Exposure Draft of: An improved Conceptual Framework for Financial Reporting, 2008, (Çevrimiçi) <http://www.assb.gov.sg/docs/attachments/EDofChapters1and2theJointImprovedConceptualFramework.pdf>, 10 Ekim 2012, s.12.

⁶⁶ International Accounting Standards Board, A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting, Temmuz 2013, (Çevrimiçi) <http://www.ifrs.org/-/media/project/conceptual-framework/discussion-paper/published-documents/dp-conceptual-framework.pdf>, 12.10.2017, s.5.

yönelik ilk kurumsal girişimse Amerikan Muhasebe Birliği (American Accounting Association-AAA) tarafından düzenlenen 1936 tarihli öneri bildirgesidir. 1939 yılında SEC tarafından Amerikan Muhasebeciler Enstitüsü'nün (American Institute of Accountants-AIA) Muhasebe Prosedürleri Komitesi'ne (Committee of Accounting Procedure-CAP) muhasebe bültenleri yayınlamak için yetki verildiğinde enstitü daha aktif hale gelmiştir. Bu dönemde komite kavramsal çerçevenin hazırlanması görevini değerlendirdiğinde, bu projenin 5 yıl alabileceği ve bu sürede enstitünün görevini SEC'in kendi görmeye karar verebileceği gerekçesiyle reddetmiştir.⁶⁷ İki komite raporu ve bir bildiri ABD'de kavramsal çerçevenin evrimine ve çerçevede belirlenen amaca katkıda bulunmuştur. Komite raporlarından birincisi 1966 yılında AAA tarafından yayınlanan Temel Muhasebe Teorisi Bildirisi (A Statement of Basic Accounting Theory-ASOBAT) adlı bir monograf, ikincisi ise 1973 yılında AICPA tarafından yayınlanan "Finansal Tabloların Amaçları" adlı çalışmalarıdır.⁶⁸ Temel görevi muhasebe teorisinin bir bildirisini yayınlamak olan ASOBAT Komitesi çalışmasında muhasebenin amaçlarını belirlemiş ve karar yararlılığına vurgu yapmıştır. Komitenin belirlediği dört niteliksel özellik (ihtiyaca uygunluk, doğrulanabilirlik, ölçülebilirlik ve önyargısız olma) "standart" olarak adlandırılmıştır.⁶⁹ Kavramsal çerçevenin evrimine katkıda bulunan resmi bildiriye AICPA tarafından 1970 yılında yayınlanan "İşletmelerin Finansal Tablolarının Temelini Oluşturan Temel Konseptler ve Muhasebe İlkeleri" adlı bildiridir. Bu bildiri ihtiyaca uygunluk, anlaşılabilirlik, doğrulanabilirlik, tarafsızlık, zamanlılık, karşılaştırılabilirlik ve tamlık olmak üzere yedi niteliksel özellik belirlemiştir.⁷⁰ Bu süreçte Wheat Komitesi 1972 yılında kavramsal çerçeve oluşturma çalışmalarına başlamıştır.⁷¹ 1971'de AICPA tarafından kurulan Trueblood Çalışma grubu 1973 yılında yayınladığı Finansal Tabloların Amaçları adlı kitapçığında muhasebenin

⁶⁷ Stephen A. Zeff, "The Evolution of the Conceptual Framework for Business Enterprises in the United States", **Accounting Historians Journal**, Cilt:26, Sayı:2, Aralık 1999, ss.89-91.

⁶⁸ Cynthia Diane Tollerson, "The Data Decision-Usefulness Theory: An Exploration of Post-1998 Reported Products and Services Segment Data Decision Usefulness", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **C. T. Bauer College of Business University of Houston**, Houston, Mayıs 2012, ss.12-15.

⁶⁹ Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory, **A Statement of Basic Accounting Theory**, American Accounting Association, 1966, ss.4-5.

⁷⁰ Tollerson, **a.g.e.**, s.14.

⁷¹ **A.e.**, s.101.

geleneksel vurgusunun aksine ileri dönük bir yaklaşım benimseyerek, tabloların amacının yatırımcılara ve kreditorlere fayda sağlamak olduğunu belirtmiştir. Bu kitapçık karar yararlılığı amacını belirtmesi nedeniyle muhasebe mesleğinin kavramsal çerçeve oluşturma çabalarında bir dönüm noktasıdır.⁷² 1985 yılında FASB tam teşekküllü bir kavramsal çerçeve yayınlayan ilk kurul olmuştur. FASB'nin kavramsal çerçevesinden Avustralya, Kanada, Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda ve IASB fikirler almıştır.⁷³

Avrupa'da 20'nci yüzyılın başlarından itibaren kavramsal çerçeve benzeri çeşitli fikir çerçeveleri oluşturulmasına rağmen bunlar yasal düzenlemeler içinde yer almamıştır. Fakat 1971 yılında yayınlanan 4 numaralı direktif amaç ve tanım içermemekle beraber süreklilik tutarlılık, ihtiyatlılık, tahakkuk, varlık ve borçların ayrı değerlendirilmesi ve açılış ve kapanış bilançolarının uyuşması özelliklerini belirlemiştir.⁷⁴

Kasım 1982'de IASC çalışma programına finansal tabloların amaçlarını inceleme görevini eklediğinde bir kavramsal çerçeve hazırlama niyeti henüz yoktur. Söz konusu görev için oluşturulan grup Mart 1984'te bir özet yayınlamış ve özete gelen tepkiler olumlu olduğundan IASC gruptan bir standart olmayacak fakat önsözle bir numaralı standart arasında konumlanacak bir bildiri hazırlaması istenmiştir. Ekim 1984'te IASC Uluslararası Muhasebe Standardı 1'i (International Accounting Standards- IAS) gözden geçirmeyi düşündüğünden iki projeyi birleştirmiştir. Çalışma sürdürülürken IASC programına varlık, borç, gider ve öz kaynakların tanımı, tanınması, ölçümü ve bunlara ilişkin açıklamalar yapmak için 4 ayrı proje eklemiştir. Bu 4 projeyi birleştirmeye karar veren IASC Kasım 1986 yılında kavramsal çerçeve çalışmalarına başladığında halihazırda 26 standardı onaylamıştır. Buna karşın IASC'nin kavramsal çerçeve olmadan geçirdiği 15 yıl boyunca daha sonra kavramsal çerçevede de yer alacak üç fikri benimsemiştir. Buna göre standartlar işletmelerin yayınlanan tüm finansal tablolarında uygulanmalı, bu finansal tabloların bilgi sağlamayı amaçladığı kullanıcıların çeşitliliği geniş olmalı ve finansal tablolar

⁷² Zeff, **a.g.e.**, 2005, s.20.

⁷³ **A.e.**, s.24.

⁷⁴ Christopher W. Nobes, Christian Stadler, "The Qualitative Characteristics of Financial Information, and Managers' Accounting Decisions: Evidence From IFRS Policy Changes", (Çevrimiçi) [http://www.ibracon.com.br/downloads/pdf/1ABR-2014-0103\(NobesStadler\).pdf](http://www.ibracon.com.br/downloads/pdf/1ABR-2014-0103(NobesStadler).pdf), 17.07.2018, s.6.

kullanıcılara değerlendirmeleri ve kararlarında yardımcı olacak bilgi sağlamalıdır. IASC'nin çerçevesi 1989 yılında yayınlanmıştır ve Avustralya, Kanada ve ABD'de yayınlanan çerçevelerden etkilenmiştir ve bu çerçevelere oldukça benzer.⁷⁵ Bu çerçeve 2001 yılında yenilenmiştir.

UFRS ve ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (Generally Accepted Accounting Principles- GAAP) kökenleri açısından Anglosakson hukukunun ürünüdür. İkisi de sermaye piyasasını esas alır. İki sistem arasında farkların ortadan kaldırılması için FASB ve IASB 2002 yılında ortak bir kavramsal çerçeve oluşturmayı da içeren bir yakınsama anlaşmasına imza atmıştır.⁷⁶ Kurullar 2004 yılında ortak bir kavramsal çerçeve projesi başlatmış fakat bu çalışma 2010 yılında kesintiye uğramıştır. IASB konu hakkında çalışmaya 2012 yılında tekrar başlamış ve 2013 yılında taslak çerçeveyi yayınlamıştır.⁷⁷ Bu çerçeve Mart 2018'da uygulamaya konmuştur.

Çerçevelerin varlık nedenlerine ilişkin görüşler genel olarak fonksiyonalist ve etkileşimci yaklaşım başlıklarında toplanabilir. Fonksiyonalist görüşler çerçevenin ortaya çıkma nedenini sosyal veya kültürel unsurlara bağlamaktan ziyade çerçeveyi muhasebe tekniği açısından ele alır.

Fonksiyonalist başlığı altında sınıflandırılacak ilk görüş çerçevenin standart belirleme sürecinde sağlayacağı pratik yararları değinir. Sayılan yararlar arasında standartlar arasında tutarlılığı arttırmak, muhasebeciler ile standart belirleyici arasında iletişimi sağlamak, standart belirleme sürecini ekonomikleştirmek,⁷⁸ belli muhasebe standartları belirlenirken çerçevedeki kavramlardan ayrılmaları halinde, bu ayrılma gereksinimlerinin arkasındaki düşünce yapısını daha açık hale getirerek standart belirleyicilerin sorumluluk seviyesini arttırmak, kavramların açıklayabileceği konularda ilave muhasebe standartlarına gereksinimi azaltmak ve karar yararlılığını

⁷⁵ David Cairns, "The Conceptual Framework - The International Experience", 2001, (Çevrimiçi) <https://ssrn.com/abstract=2379002>, 08.09.2017, ss.2-5.

⁷⁶ Ganite Kurt, Tuğba Uçma, **Kavramsal Çerçeve US GAAP ve IFRS Yakınsama Projeleri**, Ankara, Gazi Kitabevi, Ekim 2011, s.48.

⁷⁷ Tan Boon Seng, "IASB Conceptual Framework: What Busy Cpas Need to Know", Temmuz 2014, (Çevrimiçi) http://appl.hkicpa.org.hk/APLUS/2014/06/pdf/44_Large_Source.pdf, 30.08.2018, s.44.

⁷⁸ David Solomons, "The Fasb's Conceptual Framework: An Evaluation", **Journal of Accountancy**, Cilt:161, Sayı:6, Haziran 1986, ss.115-116.

vurgulamak vardır.⁷⁹ Sayılan bir diğer pratik yararsa IASB'nin "ulusal standart belirleyici kurumlara ulusal standartlar geliştirmede yardım etmek" amacından yola çıkarak çerçevenin standart belirleyiciler arasında yakınsamayı kolaylaştırmak için kullanılabileceğidir. Böylelikle çerçeve farklı muhasebe düşünceleri ve finansal raporlama sistemlerini bir araya getirmek için politik bir yol olabilir.⁸⁰

Her geçerli disiplinin yerleşmiş bir düşünce sistemine ihtiyacı vardır ve disiplinin entelektüel temeli, disiplinin saygınlığı için temel öğedir.⁸¹ Bu bağlamda fonksiyonalist başlığı altında sınıflandırılacak bir diğer yaklaşım çerçeveye daha teorik bir nitelik yükler. Örneğin Gaffikin kavramsal çerçevenin muhasebe teorisi inşa etmek için bir temel olduğunu belirtmiştir.⁸² Standart belirleyici organizasyonlar referans alınabilecek teorik bir çerçeve olmadan standart yayınlama yoluyla sorunları çözmeye başladığında, standartlar, raporların amaçları, kullanıcıları, bu kullanıcıların bilgisel ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların nasıl tatmin edileceği sorularına çözüm bulunmadan belirlenecektir.⁸³ Fakat çerçevenin bir düşünce sistemi sağlama görevi onun bir teori olduğu çıkarımına yol açmamalıdır. Bir teorinin ne yapması gerektiği ve amacının ne olduğu tartışmalı olmakla birlikte genel olarak geçerliliği, açıklama gücü veya tahmin başarısı açısından değerlendirilir. Teoriye inanmak için gerekli temelin onun açıklama gücü değil tahmin başarısı⁸⁴ olduğunu ifade edenler olduğu gibi tahmin ve açıklamanın bir mi ayrı mı olduğu tartışanlar da mevcuttur.⁸⁵ Buna karşın IASB'nin kavramsal çerçevesinin ne açıklama ne de tahmin amacı taşıdığı söylenebilir.

⁷⁹ Deegan vd., **a.g.e.**, s.243.

⁸⁰ Anne Le Manh, Olivier Ramond, Determining a Consistent Set of Accounting and Financial Reporting Standards - A Research Note Based on the IASB-FASB Conceptual Framework Revision Project, (Çevrimiçi) <https://halshs.archives-ouvertes.fr/hal-00694333/document>, 12 Nisan 2017, s.7.

⁸¹ Joel S. Demski, John C. Fellingham, Yuji Ijiri, Shyam Sunder, "Some Thoughts on the Intellectual Foundations of Accounting", **Accounting Horizons**, Cilt:16, Sayı:2, Haziran 2002, s.158

⁸² Michael Gaffikin, Creating a Science of Accounting: Accounting Theory to 1970, 2005, (Çevrimiçi) <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1048&context=accfinwp>, 11.10.2017, s.10

⁸³ EY International Financial Reporting Group, **a.g.e.**, s.38.

⁸⁴ Ian Hacking, **Temsil ve Müdahale**, Çev. Ozan Altan Altınok, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2016, s.77.

⁸⁵ Galit Shmueli, "To Explain or to Predict?", **Statistical Science**, Cilt:25, Sayı:3, 2010, s.292.

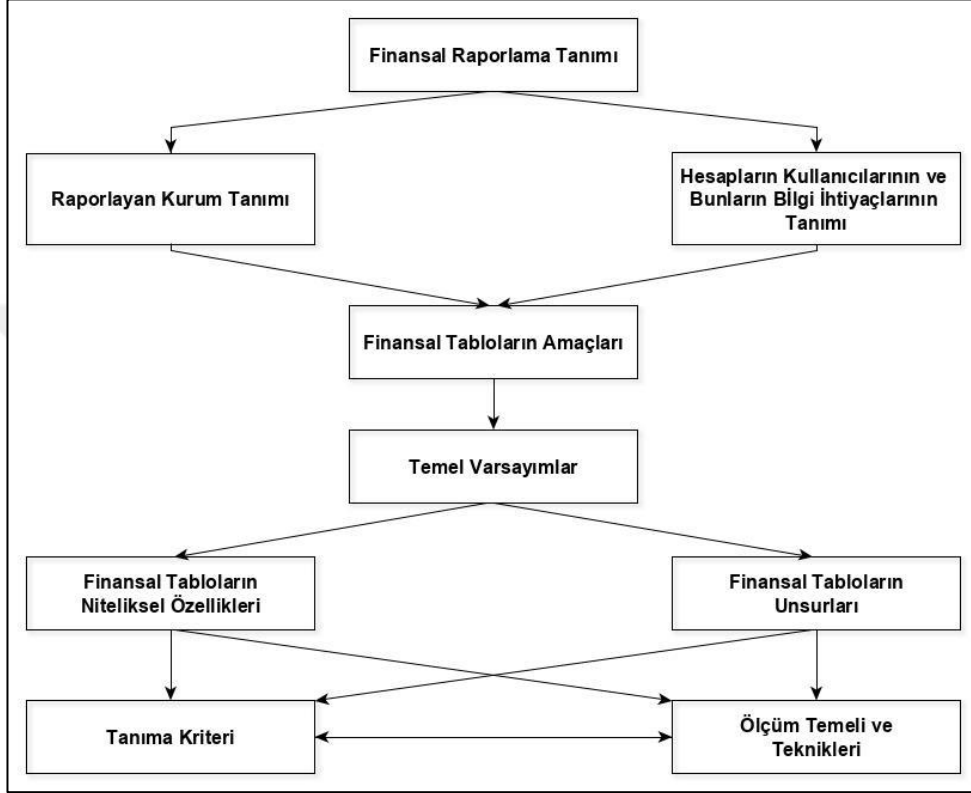
Kavramsal çerçevelere klasik yaklaşıma göre bir kavramsal çerçevenin yapabileceği üç şey vardır: mevcut uygulamayı tanımlayabilir, yapılması gereken uygulamayı tarif edebilir veya yaygın kullanılan terimleri tanımlayabilir. İlk iki amaç birbirlerini karşılıklı olarak dışlar. Bu yaklaşımlardan ilki olan mevcut uygulamanın tanımlanması aşağıdan yukarıya doğru bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım günlük hayatta kullanılabilecek pratik kavramlar sağlar. İkinci yaklaşım yukarıdan aşağıya doğru bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım mevcut uygulamaların doğru olduğunu varsaymak yerine geliştirilmesini sağlar.⁸⁶ IASB'nin çerçevesinin karar yararlılığı amacıyla somutlaşan fakat aynı zamanda kullanıcıların ve niteliksel özelliklerin belirlenmesinde de izlenebilecek şekilde yukarıdan aşağıya/normatif bir yapıda olduğu söylenebilir. Böylelikle çerçeve bir teori olmaktan ziyade, neoliberal iktisada uygun biçimde bir düşünce sisteminin bildirisiidir.

Kavramsal çerçevelere ilişkin etkileşimci görüş altında sınıflandırılabilir görüş ise çerçevelerin ortaya çıkışını bunların bir Anglosakson ürünü olmasıyla ilişkilendirir. Buna göre ABD'de AICPA kavramsal çerçeveyi SEC'in veya devletin standart belirleme sürecini devralmasını istemediğinden bir hayatta kalma stratejisi olarak geliştirmiştir. Bu durum aynı zamanda muhasebe düzenlemelerinin devletin kontrolünde olduğu ülkelerde bir kavramsal çerçeve geliştirilmemesini açıklamaktadır. Benzer şekilde IASC kavramsal çerçeve projesini gündeme alırken bir kavramsal çerçeve olmadan standartların kabul edilemeyeceğini düşünmektedir. 1986 yılında IASC'ın komitesinde yer alan Fransa ve Nijerya'dan katılanlar hariç diğer tüm katılımcılar Anglo-Amerikan ülkelerindendir ve bunların hepsi kavramsal çerçevenin geliştirilmesini desteklemiştir. Bu görüşe göre bir kavramsal çerçeveye ihtiyaç duyulmasının başlıca nedenleri politik baskılara karşı direnç kazanma çabası ve standart belirleyicinin meşruiyet kaygısıdır. Kavramsal çerçeveler profesyonel gücü sürdürmede önemli rol oynar ve standartların paydaşları tarafından kurumun meşruiyeti sorgulandığında veya standartların saygınlığı söz konusu olduğunda kavramsal çerçeve bir savunma aracı olarak işlev görür. Çerçeve muhasebe mesleğinin

⁸⁶ David Alexander, Anne Le Manh-Bena, Olivier Ramond, "Can the Conceptual Framework Be All Things to All (Wo)men?", (Çevrimiçi), <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00991959/document>, (06.03.2017), s.14.

otoritesini ve standartlarını desteklemek ve standart belirleyici kurulun mesajlarına netlik getirerek meşruiyet kazanmak amacıyla çıkarılır.⁸⁷

Şekil 1.2. Kavramsal Çerçevenin Unsurları (IASB)

Kaynak: Craig Deegan, Jeffrey Unerman, **Financial Accounting Theory**, 2. Bs, Berkshire, McGraw-Hill Education, 2011, s.209.

IASB kavramsal çerçevesinin unsurları Şekil 1.2.’de verilmiştir. Amaç, kavramsal çerçevenin temelidir. Çerçevedeki diğer tüm konular amaca göre şekillenmektedir.

1.5. Karar Yararlılığı Amacının Doğuşu

Literatürde karar yararlılığı olarak adlandırılan amacın ortaya çıkışı ve yükselişi aynı zamanda sanayi üretiminin ekonomideki payının azalmaya başladığı bir dönemle eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Eleştirel çalışmaların aksine amacın piyasa

⁸⁷ A.e., ss.6-7.

referanslarını ve teorik kökenlerini dikkate almayarak fonksiyonel niteliği vurgulayan çalışmalarda bu durum tümüyle bir ekonomik değişimin ürünüdür.

Elliott bilgi devrimi olarak adlandırdığı bu değişimi 1950’lerde transistörün ve ilk ticari bilgisayarın kullanılması⁸⁸ ile başlatırken, Krugman ise 1971 yılında Intel’in mikroişlemcisini piyasa sunmasını başlangıç tarihi olarak alır. Krugman’a göre 1980’lere gelindiğinde teknolojiyi kullanan faks makineleri kişisel bilgisayarlar yaygınlaşmasına rağmen, o tarihte bunun bir devrim olduğu düşünülmemiştir. 1990’lara gelindiğindeyse bilişim sektörünün ekonominin biçim ve içeriğini çarpıcı biçimde değiştireceği ortaya çıkmıştır. Yeni teknolojiler çalışma tarzı üzerinde önceki 30 yılda yaşanan herhangi bir değişime göre daha görünür haldedir. Bir büronun görünümü 1900’lerden 1980’lere kadar oldukça sabitken, kısa bir süre içinde ağı bağlı bilgisayarlar, e-postalar ve internet; daktiloların, dosya dolaplarının yerini almıştır.⁸⁹ Bilgi teknolojileri aynı zamanda uluslararası bankacılık hizmetleri, kredi kartı işlemleri gibi daha önce mümkün olmayan yeni hizmetlerinde ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁹⁰

Elliott üçüncü dalga olarak andığı bilgi devrimi döneminde hesap verme (Accountability) teknolojisinin de değiştiğini ileri sürer. Elliott’a göre ilk dalga tarım devrimidir. Bu sürede muhasebe açısından basit hesap kavramları yeterlidir. İkinci dalga olan sanayi devrimi yaklaştığında tek taraflı muhasebe yetmemeye başlamış, henüz ikinci dalga gelmeden, sanayi devrimi için gerekli olan çift taraflı muhasebe sisteminin kuralları Pacioli tarafından 1494’te kayıt altına alınmıştır. Çift taraflı muhasebe sistemi sanayi devriminin varlıkları olan maddi duran varlıklara odaklanmaktadır ve bu varlıklar için maliyet önemlidir. Fakat bilgi teknolojisi ekonomiyi değiştirmiş, artık yönetimin vermesi gereken kararlar farklılaşmıştır. Artık işgücünün çoğu üçüncü dalgadadır ve mevzubahis işgücü birincil ve ikincil bilgi sektörünü oluşturur. Birincil bilgi sektörü üniversiteler, muhasebe firmaları,

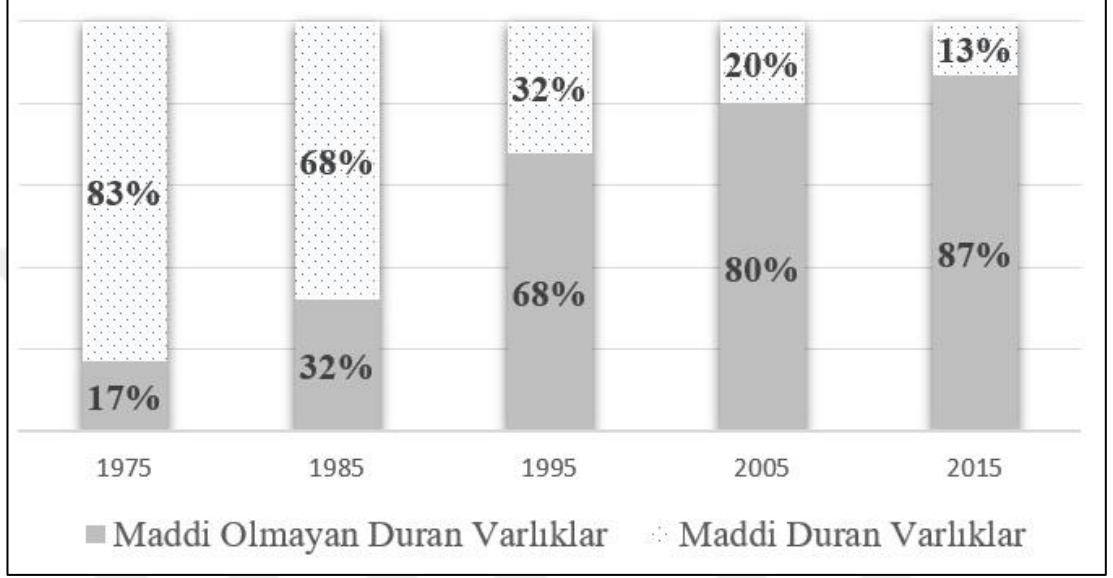
⁸⁸ Robert K. Elliott, “The Third Wave Breaks on the Shores of Accounting”, **Accounting Horizons**, Cilt:6, Sayı:2, Haziran 1992, s.62.

⁸⁹ Paul Krugman, **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz**, Çev. Neşenur Domaniç, 7. bs, Ankara, Literatür Yayınları, Aralık 2015, ss.13-14.

⁹⁰ Annie Brooking, **Intellectual Capital -Core Asset for the Third Millenium Enterprise**, 2. bs., Londra, International Thomson Business Press, 1998, ss.1-2.

hukukçular ve yayıncılar gibi bilginin üretilmesi ve kullanılması ile ilgili firmalarken; ikincil bilgi sektörü bir sanayi firmasının mühendislik departmanı gibi bilgi dışı işlerle uğraşan firmalarda bilgi üreten veya kullanan bölümlerden oluşur.⁹¹

Şekil 1.3. Standard&Poor's 500 Şirketlerinin Piyasa Değerlerinin Bileşenleri

Kaynak: Ocean Tomo, (Çevrimiçi) <http://www.oceantomo.com/blog/2015/03-05-ocean-tomo-2015-intangible-asset-market-value/>, 27.10.2017.

Geleneksel muhasebe kurallarının, Şekil 1.3.'te yıllar içinde artışı gösterilen maddi olmayan duran varlıkların değerini yansıtmaya elverişli olmaması nedeniyle; "Tobin'in Q Oranı" olarak bilinen ve bir şirketin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkı gösteren oranın artmasına neden olduğu iddia edilmiştir. Örneğin ABD telekomünikasyon şirketi MCI 5 milyar dolarlık teçhizatına karşın 33 milyar dolarlık piyasa değeriyle, 1990'lı yılların ortasında 6,5'luk bir Q değerine sahiptir.⁹² Böylece değişen ekonomik koşullar altında işletmelerin farklılaşan varlık yapısı muhasebenin yetersizliği iddialarında kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Rowbottom muhasebe ilkelerinin maddi olmayan varlıkları görmezden gelip, maddi varlıklara vurgu yapmasını üretim temelli bir ekonomide oluşmasına bağlayarak, sanayi

⁹¹ Elliott, a.g.e., ss.61-62.

⁹² Daniel Andriessen, Rene Tissen, **Weightless Wealth**, Londra, Pearson Education, 2000, s.11.

paradigması altında oluşan muhasebe kurallarının tarihinin geçtiğini ileri sürmüştür.⁹³ Edvinsson vd. ise 1990’larda ekonominin zayıf olduğu dönemler boyunca hisse senedi piyasasının yeni rekorlar kırması anomalisinin sorumlusunun, kendisine göre, 500 yıl boyunca işletmenin faaliyetlerini başarılı bir şekilde tanımladığı halde şimdi iş hayatına ayak uydurmada başarısız olan muhasebe olduğunu iddia etmiştir.⁹⁴ Muhasebe literatüründe sıkça rastlanan bu tür eleştirilerin ikna ediciliğine karşın, geleneksel muhasebe sisteminden kopuşun gerekçesi olarak algılanmaması gerekir. Aksine bu eleştirilerin muhasebede yaşanan paradigma kaymasının ardından ortaya çıkmış olması, bizzat bu yeni paradigmanın ürünü olmaları ile ilgilidir. Eleştirilerin temel varsayımı piyasaların doğruyu yansıttığıdır. Diğer yandan muhasebe; yerine getirmesi için dizayn edilmediği bir değerlendirme sorumluluğunu başaramadığı için eleştirilmektedir.

Ekonomik temelli bu gerekçelendirmeler muhasebede yaşanan ve Shortridge vd. tarafından “devrimsel” bir değişiklik⁹⁵ olarak adlandırılan bir sürecin sonucudur. Bu görüşe göre artık muhasebeciler bir bilgi paradigması altında faaliyet göstermekte ve muhasebe buna göre bir sistem olarak yeniden yapılanmaktadır. Öyle ki Kavramsal Çerçeve bölümünde kavramsal çerçevenin temelini oluşturmaya yönelik ilk kurumsal girişim olarak belirlenen 1936 tarihli AAA metni muhasebenin “bir değerlendirme süreci değil, tarihi maliyet ve gelirlerin cari dönem ve gelecek dönemlere dağıtılması”⁹⁶ olduğunu belirtirken, bugün herhangi bir standart belirleyici kurul üyesinin bu görüşe katılması güçtür.

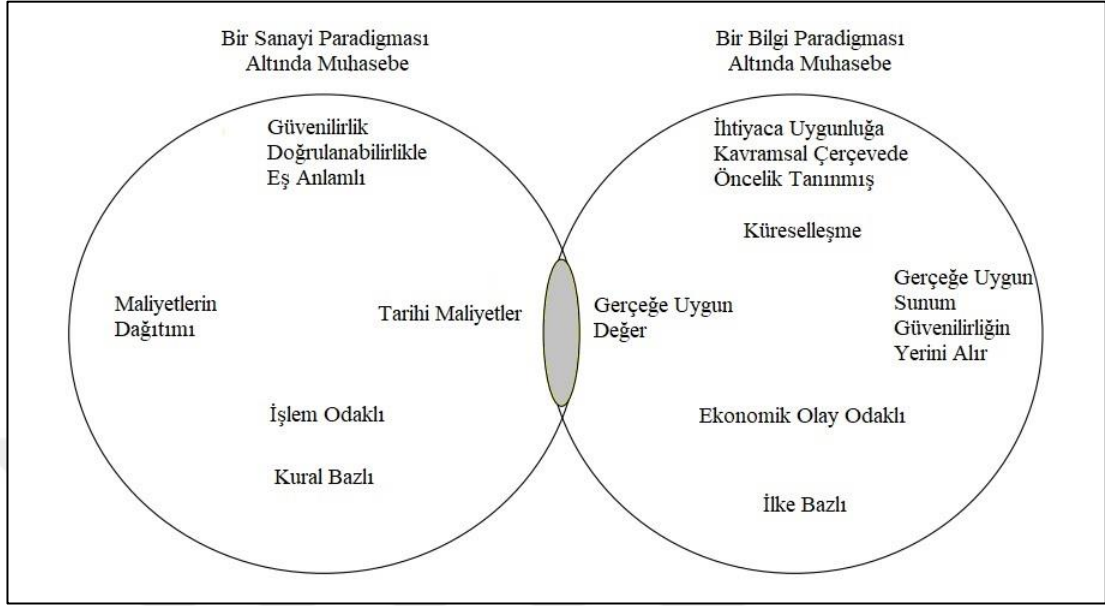
⁹³ Nicholas Rowbottom, “Intangible Asset Accounting and Accounting Policy Selection in the Football Industry”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Birmingham Üniversitesi**, Birmingham, Temmuz 1998, s.6.

⁹⁴ Leif Edvinsson, Michael S. Malone, **Intellectual Capital**, 1.bs, New York, HarperCollins Publishers, 1997, s.1.

⁹⁵ Rebecca Toppe Shortridge, Pamela A. Smith, “Understanding the Changes in Accounting Thought”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:21, 2009, s.12.

⁹⁶ American Accounting Association, “A Tentative Statement of Accounting Principles Affecting Corporate Reports”, **The Accounting Review**, Cilt:11, Sayı:2, Temmuz 1936, s.188.

Şekil 1.4. Muhasebede Paradigma Değişikliği

Kaynak: Rebecca Toppe Shortridge, Pamela A. Smith, “Understanding the Changes in Accounting Thought”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:21, 2009, s.12.

Şekil 1.4.’te, yaşanan değişimin neden devrimsel olarak adlandırıldığı görülebilmektedir. Bu değişim muhasebecilerin uzun yıllardır eğitimini aldığı ve benimsedikleri tarihsel maliyet ölçümünün terkinin getirdiği gibi, finansal bilginin en önemli özelliği olan güvenilirlik de birincil nitelik olarak yerini kaybetmektedir.

Değişim yalnızca yöneticiler tarafından değil, muhasebecilerce de talep edilmiştir.⁹⁷ 1998 yılında hazırladığı raporunda ICAEW eski sistem ile muhasebenin yönünün alması gerektiği yeni sistem arasındaki değişimi göstermiştir. Bu değişiklikler Tablo 1.2.’den görülebilir. Bu tabloda da tarihsel maliyetten ayrılışa değinilmiş ve muhasebenin geleneksel olarak geçmişe odaklanan yönünün artık geleceğe dönük olması gerektiği belirtilmiştir. Artık finansal verilerin geçmiş hakkında bilgi sağlaması yeterli değildir, muhasebeden talep edilen gelecek hakkında da bilgi vermesidir. Aynı zamanda yeni sistem artık piyasa taleplerini tatmin etmelidir.

⁹⁷ Andriessen vd., a.g.e., s.15.

Tablo 1.2. Muhasebede Sistem Değişimi (ICAEW)

ESKİ SİSTEM	YENİ SİSTEM
Hissedar Odaklı	Paydaş Odaklı
Kâğıt Temelli	Web Temelli
Standardize Olmuş Bilgi	Özelleştirilmiş Bilgi
Performans ve Beklentiler Hakkında Şirketçe Kontrol Edilen Bilgi	Farklı Kaynaklardan Ulaşılabilecek Bilgi
Periyodik Raporlama	Sürekli Raporlama
Bilginin Dağıtımı	Diyalog
Finansal Tablolar	Performans Ölçütlerinin Daha Geniş Çeşitliliği
Geçmiş Performans	Gelecekteki Beklentilere Daha Büyük Vurgu
Tarihsel Maliyet	Önemli Ölçüde Değer Temelli Bilgi
Hesapların Denetimi	Temeli Oluşturan Sistemin Teminatının Sağlanması
Ulusal Temelli	Global Temelli
Esasen Statik Sistem	Sürekli Olarak Değişen Model
Hazırlayıcıların Öncülük Ettiği Düzenlemeler	Piyasa Taleplerinin Tatmini

Kaynak: ICAEW, The 21st Century Annual Report, 1998, (Çevrimiçi) <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/research-and-academics/publication-s-and-projects/financial-reporting-publications/the-21st-century-annual-report.ashx>, 27.09.2018, s.3.

Bilgi devrimi, bilgi paradigması, bilgi perspektifi gibi farklı isimlerle anılmasına karşın karar yararlılığı amacıyla somutlaşan bu yeni görüşü Beaver finansal muhasebe devrimi olarak adlandırır ve değişimi 1960'ların sonunda perspektifin ekonomik gelir ölçümünden bilgisel bir yaklaşıma kaymasıyla başlatır.⁹⁸ Karar yararlılığı görüşü yerini almadan önce tarihsel olarak finansal tabloların amacı hakkındaki baskın görüş yönetimin “idarecilik” (stewardship) fonksiyonuydu.

Kimi zaman “hesap verme” (Accountability) terimi ile birbirlerinin yerine kullanılan ve muhasebe uygulamasının yüzyıllardır temeli olan idarecilik görüşünün yerini karar yararlılığına bırakmasının gerekçesi, ekonomik temellerde meydana gelen büyük değişimleri temel alan isimlerin aksine, Ravenscroft ve Williams tarafından ekonomi disiplininde neoliberalizmin ortaya çıkmasına bağlanmaktadır. Karar

⁹⁸ Beaver, a.g.e., s.4.

yararlılığını “bilgi metaforu” başlığı altında ele alan Ravenscroft ve Williams bu kısa zamanda yaşanan değişimin gücünün nereden geldiğini, muhasebecilerin bunca zamandır akıllarına gelmeyen bu anlayışın nasıl birdenbire ortaya çıktığını sorgular. Bu isimlere göre bu tür köklü devrimler iki şekilde oluşabilir. İlk olarak bu devrimler görecelilik teorisi, doğal seçim teorisi gibi yeni bilimsel anlayışlardan veya matbaa gibi yeni teknolojilerden doğar. İkinci olarak ise bu devrimler kendi hegemonyalarını kurmak için tarihsel koşullardan yararlanan ve etkin bir retorikleri bulunan politik hareketlerin sonucu olarak doğabilirler. Muhasebede yaşanan değişiklikse bilimsel paradigmanın değişmesi veya teknolojik bir yenilik nedeniyle ortaya çıkmamıştır; aksine sosyal ve politik bir değişimdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında neoklasik ekonominin bir dalı haline gelen işletme finansına benzer biçimde, muhasebe araştırmaları da monetarist finansın neoklasik söyleminin etkisi altına girmiş, bu devrimle beraber muhasebe neoklasik ekonominin bir alt disiplinine dönüşmüştür. Muhasebede yaşanan devrim; tekniklerin, ilkelerin ve bilgilerin değişimi değil, muhasebede yaşanan odak ve varsayım değişimidir. Bu süreçte neoliberal söylemin merkezi olan Chicago Üniversitesi akademik başarı için yararlı COMPUSTAT ve CRSP veri kaydı sistemlerini oluşturmuştur ve muhasebe araştırmaları, şimdiki odağı olan, sermaye piyasası teorisi ve etkin piyasa hipotezine dönüştürülürken neoklasik ekonomiye önemli ölçüde dayanılmıştır. Politik çevrede yaşanan değişim muhasebe akademisinde de karşılığını bulmuş; Ball ve Brown’ın 1968 tarihli makalesi hem muhasebe ölçümlerini hisse senedi fiyatlarıyla ilişkilendirmek hem de muhasebe için doğal bir görev sağlamak için bir teknik sağlamıştır.⁹⁹

Hayek’in fiyat mekanizmasının bilgiyi ilettiği iddiası muhasebe araştırmalarının finansal iktisat okulunun (Chicago ve Rochester) temelini oluşturmuştur. Bu etki Keynesyencilığe, piyasa regülasyonlarına ve planlı ekonomilere karşıtlığıyla birlikte neoliberal ekonomik projeyi destekleme yeteneği nedeniyle önemli ölçüde desteklenen, Watts ve Zimmerman’ın Pozitif Muhasebe Teorisi’nin (Positive Accounting Theory- PAT) geliştirilmesinde gözlenmektedir. Bu ekolün regülasyon karşıtı duruşu özellikle yeni muhasebe standartlarının uygulanmaya

⁹⁹ Sue Ravenscroft, Paul F. Williams, “Making Imaginary Worlds Real: The Case of Expensing Employee Stock Options”, *Accounting Organizations and Society*, Cilt: 34, 2009, ss.774-775

başlamasının ardından muhasebe rakamlarının bilgi içeriğini yani hisse senetleri fiyatlarına piyasa tepkisini test etmek manasına geliyordu. Bu durum aynı zamanda Chicago okulunun kuvvetli ideolojik saldırısı altındaki muhasebe regülasyonlarının piyasa gereksinimlerine uydurulması yoluyla stratejik bir meşruiyet kazanma manevrası olmuştur. Muhasebenin “yararlılığı” piyasa katılımcıları açısından tanımlanarak yatırım kararları için bilgi sağlama görevini üstlenmesi geçmişteki “işlem temelli” sistemin aksine geleceğe bakmayı gerektirmiş ve böylelikle piyasaya yapılan vurgunun yanı sıra beklenen geliri dikkate alan muhasebe teknolojilerinin kullanımına yönelik bir değişim gerçekleşmiştir. Bu muhasebe teknolojilerini geliştirenler bilinen çıktıları ihtimallerle eşleştiren mikro seviyedeki bir beklentiye indirgenmiş Friedmancı bir vizyondan esinlenmişlerdir.¹⁰⁰

Ball ve Brown çalışmalarında muhasebe kâr rakamlarını, hisse senedi fiyatlarıyla ilişkilendirmeyi bunları bir “gerçek dünya çıktısı” ile değerlendirme çabası temelinde meşrulaştırır ve etkin piyasa hipotezini temel alır.¹⁰¹ PAT akımının muhasebe üzerindeki politik etkilere karşı koymak için muhasebede değer yüklü olmayan araştırmaları mümkün kılmak amacıyla piyasa odaklı bir görüş üzerinde temellenmesi aynı zamanda Chicago okulunun ideolojisini benimsemekle mümkün olmuştur.

PAT’ın geliştirildiği Rochester okulunun Chicago düşüncesini benimsemesinin büyük ölçüde retorik olduğu savunulmaktadır. Bu sayede PAT belli bir seviyede meşruiyet elde etmiş ve ikna stratejini pekiştirmiştir. İki düşünce arasında uyumluluk iddiası ve Friedman gibi isimlerin ünü sayesinde pozitif muhasebe teorisi kendisini meşrulaştırmayı başarmıştır. PAT’ın başarısı Friedman’ın Nobel ödülü kazandığı yılda ortaya çıkmasıyla açıklanabilir.¹⁰²

¹⁰⁰ Christine Cooper, “Accounting for the Fictitious: A Marxist Contribution to Understanding Accounting’s Roles in the Financial Crisis”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:30, 2015, ss.68-70.

¹⁰¹ Ray Ball, Philip Brown, “An Empirical Evaluation of Accounting Income Numbers”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:6, Sayı:2, Sonbahar 1968, ss.159-178.

¹⁰² Nihel Chabrak, Ashley Burrowes, “The Language of the Rochester School: Positive Accounting Theory Deconstructed”, 2009, (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/43002767_The_Language_of_the_Rochester_School_Positive_Accounting_Theory_Deconstructed, 14.08.2020, s.8,.

Standart belirleme sürecinin pozitif bir teorisini geliştirmeyi amaçlayan¹⁰³ PAT teorinin amacının açıklamak ve tahmin etmek olduğu görüşüne bağlı kalarak¹⁰⁴ mevcut muhasebe literatürünü belirleyen faktörleri açıklamayı, temelde yatan faktörler değiştikçe araştırmanın nasıl değişeceğini tahmin etmeyi ve muhasebe standartlarının belirlenmesinde teorinin rolünü açıklamayı tasarlamaktadır. Watts ve Zimmerman teoriyi geliştirirken muhasebeye politik müdahalelere açık, servet transferine yol açan ekonomik bir mal olarak yaklaşmaktadır.¹⁰⁵ Aynı ekolün üyesi Barth akademik araştırmalara göre politika geliştirmenin, bu araştırmalarda eksik olan sosyal refah düşüncelerine dayanmadığından uygun olmayacağını, bu nedenle akademisyenlerin uzun zamandır “standart nasıl olmalıdır?” sorusuna cevap veremediğini söylemiştir. Barth’a göre akademik araştırmalar belli kuralların seçimi için politika önerileri yapmayı değil, standart belirleyicileri bilgilendirmeyi amaçlar.¹⁰⁶

PAT’ın kabulleri arasında kâr maksimizasyonun başlıca amaç olduğu¹⁰⁷, Etkin Piyasa varsayımının geçerliliği ve mevcut hissedarların potansiyel hissedarlar aksine bilgiyi saklayabilecekleri¹⁰⁸ bulunmakta, buna karşın Hicks tipi bir gelir tanımıyla muhasebenin değerlendirme görevini üstlenmesine ve finansal tabloların amacının kullanıcılardan biri açısından belirlenmesine karşı çıkmakta¹⁰⁹ bu yönüyle IASB’nin koyduğu karar yararlılığı görüşünden ayrılmaktadır. Bu açıdan IASB’nin görüşünün Chicago okulu ve özellikle Hayek ile daha uyumlu olduğu görülmektedir.

Pozitif bir muhasebe teorisinin nasıl sorular sorması gerektiğine ilişkin tespit ise Jensen tarafından yapılmıştır. Jensen’a göre muhasebe araştırmaları “ne yapılması” gerektiğine ilişkin sorular içerdiğinden bilimsel değildir. Muhasebede normatif çalışmalar “Stoklar nasıl değerlemelidir?”, “Finansal tablolarda neler

¹⁰³ Ross L. Watts, Jerold L. Zimmerman, “Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards”, **The Accounting Review**, Cilt:53, Sayı:1, Ocak 1978, s.112.

¹⁰⁴ Ross L. Watts, Jerold L. Zimmerman, “Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective”, **The Accounting Review**, Cilt:65, Sayı:1, Ocak 1990, s.146.

¹⁰⁵ Ross L. Watts, Jerold L. Zimmerman, “The Demand for and Supply of Accounting Theories: The Market for Excuses”, **The Accounting Review**, Cilt:54, Sayı:2, Nisan 1979, ss.274-275.

¹⁰⁶ Mary E. Barth, “Valuation-based Accounting Research: Implications for Financial Reporting and Opportunities for Future Research”, **Accounting & Finance**, Cilt:40, Sayı:1, Mart 2000, ss.8-9.

¹⁰⁷ Ross Watts, Accounting Objectives, 1974, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/48308404_Accounting_Objectives, 17.08.2020, s.9.

¹⁰⁸ **A.e.**, ss.15-16

¹⁰⁹ **A.e.**, s.33.

raporlanmalıdır?”, “Bilançoda yerine koyma maliyetleri kullanılmalı mıdır?” gibi sorulara odaklanmaktayken, pozitif sorular “Firmalar muhasebe tekniklerini, denetçilerini neden değiştirir?”, “Vergi amaçlı raporlama dışında neden tarihi maliyet amortismanı kullanır?”, “Muhasebe firmaları neden ortaklıklar şeklinde kurulur?” gibi sorulara odaklanır.¹¹⁰ Sonuç olarak muhasebe uygulamalarını araştırmak bilimselken, diğer fenomenleri çalışmak bilimsel değildir. Christenson bu görüşün Rochester okulunun “bilimsel teori var olanın ne olduğu hakkında sistematik bir bilgidir” şeklindeki yanlış tanımından kaynaklandığını ve pozitif terimi yerine ampirik kelimesinin kullanılması gerektiğini ileri sürer. Christenson’a göre Rochester okulunun temellerini Chicago’dan aldığı açıktır: Watts ve Zimmerman ile ilişkili 17 kişiden 8’i Chicago’da lisansüstü çalışma yapmış ve diğer 3 kişiye ders vermiştir. Rochester okulu pozitif teori anlayışını Friedman’dan almıştır¹¹¹ ve PAT direkt olarak Chicago okulunun ilkelerinin uygulanmasıdır.¹¹²

1.5.1 Neoliberal Görüş ve Muhasebe Üzerindeki Etkisi

Disiplinin nesnelliği, kâr/hisse değeri maksimizasyonu, rasyonellik, pozitivizm, tahminin rolü, piyasanın rolü ve etkin piyasa kavramı, davranışsal özellikler, disiplinin matematikleşmesi ve alternatif görüşlerin görmezden gelinmesi gibi eleştirel muhasebe çalışmalarında ele alınan konular farklı bir disiplin olan ekonomide yaygın olarak rastlanan tartışmalarla şaşırtıcı biçimde benzerlik taşımaktadır. Bu duruma alternatif gerekçeler sunmak mümkündür. Öncelikle neoliberal okul sadece muhasebede değil genel olarak tüm toplumsal konular üzerinde fıkırsel hegemonyasını kurmuştur ve bu nedenle tartışmalar iki farklı disiplin olarak ekonomi ve muhasebenin aynı görüşten etkilenmesine bağlı olabilir. Diğer yandan Şekil 1.5.’teki gibi muhasebe ekonominin bir alt disiplini haline gelmiş ve bu nedenle onda yaşanan tartışmaların bir kısmını yaşıyor olabilir. Alternatiflerden hangisinin

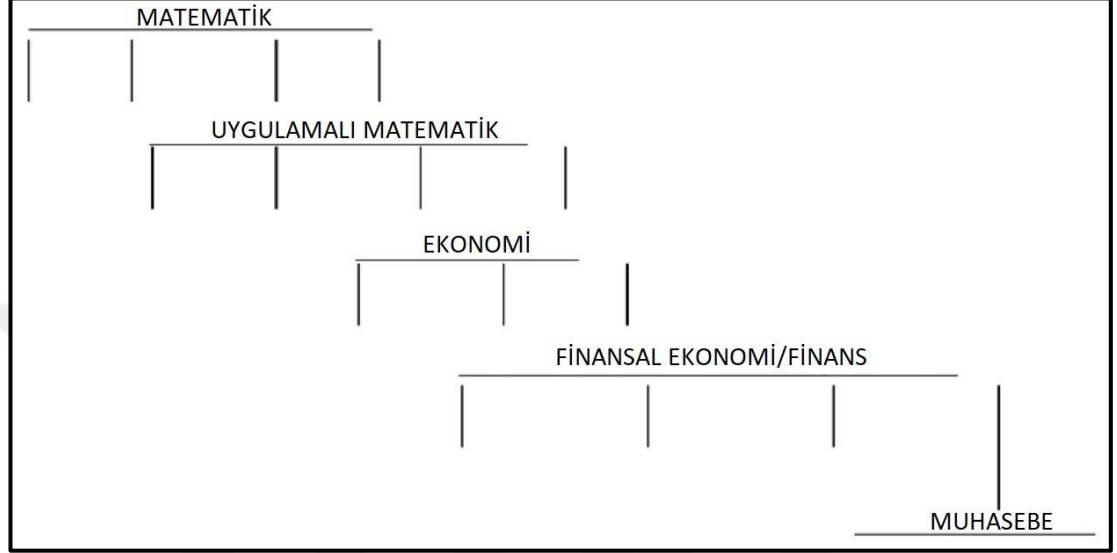
¹¹⁰ Michael C. Jensen, “Reflections on the State of Accounting Research and the Regulation of Accounting”, 1976, (Çevrimiçi), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=321522, 19.08.2020, ss.2-3.

¹¹¹ Charles Christenson, “The Methodology of Positive Accounting”, **The Accounting Review**, Cilt:58, Sayı:1, Ocak 1983, ss.6-7.

¹¹² Robert R. Sterling, “Positive Accounting: An Assessment”, **ABACUS**, Cilt:26, Sayı:2, Eylül 1990, s.104.

doğru olduğuna bağlı olmaksızın muhasebe düşüncesi üzerindeki ekonomi ekollerinin etkisini kavrayabilmek için hâkim ekonomi ekolünün anlaşılmasını gerektirmektedir.

Şekil 1.5. Muhasebenin Akademik Bir Disiplin Olarak Konumu

Kaynak: Sara Ann Reiter, Paul F. Williams, “The Structure and Progressivity of Accounting Research: The Crisis in the Academy Revisited”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:27, Sayı:6, Ağustos 2002, s.587.

Günümüzde iktisat öğretimi ve araştırmalarında egemen olan, neredeyse tüm Nobel Ekonomi Ödüllerini toplayan ve sıradan insanlara hitap eden eserlerde, iktisat kuramı deyince akla gelen kuram neoklasik iktisattır. Bununla birlikte bu akım da kendi arasında oldukça bölünmüş olup Hayek, Friedman gibi isimlerin oluşturduğu liberal eğilim ile Samuelson ve Modigliani gibi daha müdahaleci/sosyal demokrat eğilim başlıca iki akımı oluşturmaktadır. Her iki akımında paylaştığı ortak noktalar toplumun bağımsız, özgür ve eşit bireylerden oluşan bir bütün şeklinde ele alınması ve piyasanın bireylerin faaliyetleri arasında bir uyum sağlama aracı olarak belirleyici bir konumda bulunmasıdır. Piyasa hakkında arz ve talep yasasının etkisi ile fiyatlara yön veren görünmez el benzetmesi kullanılır. Neoklasiklerin temel amaçlarından biri, arz ve talep yasasına bağlı piyasa ekonomilerinin herkesin yararına ve uyumlu bir işleyişe sahip olduğunu ispatlamaktır. Bunu başarmak içinse rasyonellik ilkesine dayanırlar ve gerçek yaşamın kusursuz rekabet haline yer veren basitleştirilmiş

şekillerini kullanırlar.¹¹³ Neoklasik iktisatçılar piyasaları düzenlemekten vazgeçilmesi, ekonomik sorunlarla mücadele edilmesi için piyasaların sürekli genişletilmesi ve yeni piyasalar yaratılması ve üretkenliği düşürdüğü için devlet müdahalesinden sakınılması gerektiğini ileri sürerler.¹¹⁴

Klasik iktisadın refahın yaratılması ve etkin şekilde dağıtılması amacı yerine rasyonel tercih hesabına odaklanan ve günümüzde üniversitelerde lisans düzeyinde öğretilen tek ve egemen öğretisi olan neoklasik iktisat, homo economicus gibi basitleştirici ve tek tip insan modelini kabul ederek; sosyal, psikolojik, politik, kültürel, dini yanlarını görmezden gelir. Bir akademik disiplin olarak iktisatta yarattığı olumsuz bir etki yaratıcı düşüncenin yerini istatistiksel ilişkilerin almasıdır. Neoklasik iktisada yöneltilen bir diğer eleştiri Newtoncu nedensellik açısıyla olayları değerlendirmesi ve iktisadi fizik bilimi ile aynı kategoriye yerleştirmesidir. Toplumsal gerçeklik bağlamında olgular arası ilişkiler zamanla değişik bir yapıya geçebildiğinden Newtoncu bakış açısı gerçeği yansıtmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu görüşe yönelik bir diğer eleştiriye kâr maksimizasyonunu benimsemesi nedeniyedir. Neoklasik iktisatçılara göre piyasa koşulları ne olursa olsun firmalar marjinal maliyetlerin marjinal hasılatlara eşit olduğu noktaya kadar üretimlerini arttıracaklarını savunur. Bu görüş ise piyasadaki tüm firmaların maksimum kâr ile çalışabilmesinin imkânsız olduğu ve hiçbir firmanın marjinal maliyet ve marjinal hasılatı hesaplayamayacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir.¹¹⁵

Neoliberalizm sıklıkla neoklasik iktisatla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Harvey'e göre neoklasik teoriler neoliberalizmin uygulamasına yol açmıştır ve neoklasik iktisadın mantıki sonucu neoliberalizmdir. Neoliberal politikaların ortaya çıkmasından sorumlu teori neoklasik iktisattır.¹¹⁶ Neoklasiklerin bir kısmı serbest piyasa ideolojisinin radikal savunucuları olmasalar da ve neoklasiklerin sınırlı odağını

¹¹³ Bernard Guerrien, **Neo-Klasik İktisat**, Çev. Ertuğrul Tokdemir, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, ss.7-10.

¹¹⁴ Richard D. Wolff, Stephen A. Resnick, **Çatışan İktisadi Teoriler – Neoklasik, Keynesçi, Marksçı**, Çev. Can Evren, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s.25.

¹¹⁵ Utku Altunöz, **Neoklasik İktisadın Eleştirisi Post Otistik İktisat**, Ankara, Efil Yayınevi, Kasım 2014, ss.29-39.

¹¹⁶ John T. Harvey, "Neoliberalism, Neoclassicism and Economic Welfare", **Journal of Economic Issues**, Cilt:44, Sayı:2, Temmuz 2010, ss.359-360

aşan neoliberalizm toplumun yeniden organizasyonu ile daha meşgul olsa da neoliberalizm denge fiyatının arz ve talep tarafından oluşturulduğunu savunan marjinalist neoklasik fikirlerden köklerini almaktadır.¹¹⁷ Bu nedenle bu çalışmada iki kavram eşdeğer olarak kullanılacaktır.

Serbest piyasaların egemenliğinde malların, hizmetlerin, finansal ve fiziki sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasıyla uluslararası serbest dolaşımı amaçlayan neoliberalizm özellikle 1980 sonrasında yükselişe geçerek toplumsal yaşamı derinden etkilemiştir. Bu süreçte çok uluslu şirketlerin hemen her sektöre istedikleri ölçüde girmelerine olanak sağlayan politikalar aracılığıyla finansal ve fiziki sermayenin hareketlerinin serbestleşmesi de sağlanmıştır. Özellikle 1973'te petrol fiyatlarının dört katına, 1979 yılında ise yeniden iki katına çıkmasıyla üretim maliyetlerinin ve enflasyonun artması birçok ülkede enflasyon ve durgunluğun birlikte etkili olduğu stagflasyonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum Keynesyen iktisadın iflas ettiği ve serbest piyasa yanlısı bir değişimin başladığı bir dönemi simgelemiştir.¹¹⁸

1.5.1.1. Neoliberalizmde Karar Birimi: Rasyonel İnsan

Sosyal yapılar ve tarihsel koşullardan hareket ederek bireyi bunların bir ürünü olarak gören görüşe karşıt olarak neoklasik iktisadın yöntemi bireylerden yola çıkmaktır. Bu teori bireyin bağımsız davranışlarının herkesin yararına olduğunu ve toplumun uyumlu biçimde işlemlerini sağlayacağını kanıtlamayı amaçlar. Toplum bireylerin toplamı olduğundan ekonomik olaylar bireyden hareketle incelenebilir. Bu görüşe getirilen toplumsal olayların, her bireyin aldığı tatmini toplamadaki güçlük nedeniyle, bireyden yola çıkarak açıklanamayacağı, tatminin sübjektif bir olgu olduğu ve bunları birbiriyle toplayacak nesnel bir araç olmadığı eleştirisine karşı koyabilmek için iki zorunlu koşul geliştirmiştir: Bireyler aynı zevklere sahiptir ve bireylerin zevkleri gelirleri değiştiğinde de aynı kalır. Her şey bireyle başladığından bireylerin

¹¹⁷ Matías Vernengo, “Who is Afraid of Neoliberalism? A Comment on Mirowski”, (Çevrimiçi), 2016, https://www.ineteconomics.org/uploads/papers/vernengo_WhoIsAfraidOfNeoliberalism_FINAL.pdf, 27.04.2020, s.1.

¹¹⁸ Fikret Şenses, **İktisada (Farklı Bir) Giriş**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, ss.115-117.

mümkün olduğunca dar tanımlanması gerekir ki bu durum karşımıza bireylerin rasyonelliği varsayımını çıkarır. Neoklasik iktisat “evrensel” ve “tek” bir sonuca ulaşmak için rasyonelliğe dayanmak zorundadır.¹¹⁹

Ekonomi biliminin ilk ilkesi her katılımcının yalnızca kendi çıkarı için harekete geçeceğidir. Bu aksiyom ekonomik modellerde düzenli olarak kullanılmış ve ekonomi teorilerini etkilemiştir.¹²⁰ Bu ilkeye uygun olarak fayda maksimizasyonunu amaçlayarak faaliyetlerde bulunan insan rasyonel insandır.

Bu teoriye göre rasyonel insan bir varlığa değer biçerken varlığın getirisi ve riskini değerlendirir, böylece çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu borsalarda oluşan fiyatlar o hisse senedinin gerçek değerini gösterir.¹²¹ Uzun zamandır ekonomi dünyasını domine eden bu yaklaşımın öznesi olan yalnızca kişisel çıkarını gözeten aktör modeli politik bilimler, sosyoloji, hukuk felsefe gibi alanlarda da kullanılmıştır.¹²² İktisadın bu geleneksel görüşünden köklerini alan muhasebe anlayışı da insanların rasyonelliği kabulünü temel almaktadır.¹²³ Muhasebe verileri karar alma süreçlerinde kullanılacaktır. Ancak geleneksel muhasebe karar almada kültür, norm, değer, düşünce gibi değerleri dikkate almadan rasyonel davranışı temel almaktadır. Tamamen çıkarıcı davranışlarda bulunulsa da insanlar kararlarını bu değerlerin etkisinde alacaklardır.¹²⁴

Rasyonel insan yatırım süreciyle ilgilenen finans disiplininde de yer bulmuş, geleneksel finans insanların rasyonel kararlar aldığı ve gelecekle ilgili tahminlerinde ön yargılı olmadığı varsayımına dayalı olarak gelişmiştir. Çıkarlarını maksimize etmek için hareket eden insanlar modern portföy teorisi, sermaye varlıklarını fiyatlama modeli veya opsiyon fiyatlama modeli gibi güçlü araçlar geliştirmiştir. Fakat geleneksel finansın insanların riskten kaçındıkları ve riskten kaçınma seviyelerinde

¹¹⁹ Gökmen Tarık Acar, **İktisadı Değiştirmek Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, ss.63-65.

¹²⁰ Amartya K. Sen, “Rational Fools: A Critique of the Behavioral Foundations of Economic Theory”, **Philosophy & Public Affairs**, Cilt:6, Sayı:4, Yaz 1977, s.317.

¹²¹ Cudi Tuncer Gürsoy, **Finansal Yönetim İlkeleri**, 3. bs., İstanbul, Beta Basım, 2014, s.294.

¹²² Elizabeth Anderson, “Beyond Homo Economicus: New Developments in Theories of Social Norms”, **Philosophy & Public Affairs**, Cilt:29, Sayı:2, 2000, s.170.

¹²³ Sema Ülkü, **Muhasebenin Sosyal Yapısı**, Ed. Ahmet Gökgöz, Bursa, Dora Yayıncılık, 2012, s.36.

¹²⁴ Hayrettin Usul, **Davranışsal Muhasebe**, İstanbul, Beta Basım, 2007, s.1.

istikrarlı oldukları gibi varsayımlar düzenli olarak ihlal edilmektedir. Örneğin bireyler sigorta satın alarak riskten kaçınma eğilimi gösterirken, piyango bileti alarak risk arayan davranışlar sergilemektedir.¹²⁵

Rasyonel insan varsayımının insan davranışına ilişkin açıklamalarda yetersiz kalması, iktisat alanında da davranışsal iktisada olan ilgiyi arttırmış ve sınırlı rasyonellik kavramı kabul görmüştür. Sınırlı rasyonel bireyler, bilgiyi işleme kapasiteleri sınırlı bireylerdir. Kararlarını alırken sezgisel kısa yollara başvurur, kararlarında önyargılıdır ve kendilerine aşırı ölçüde güven duyarlar. Bireyler genellikle faydalarını maksimize etmezler.¹²⁶ Sınırlı rasyonellik kuramını geliştiren Simon “ekonomistlerin bireylerin davranışlarını anlamakla ilgilenmedikleri” tespitini yaptığı çalışmasında rasyonel bireylerin kâr maksimizasyonunu amaçladığı tespitini eleştirmiştir. Simon’a göre bu teori maksimize edilecek kârın kısa dönem kârı mı veya uzun dönem kârı mı olduğu konusunda belirsizdir; girişimciler parasal ödüller yanında psikolojik tatmini de hedefliyor olabilirler veya kârını maksimize etmek yerine tatmin edici bir getiriyle yetiniyor olabilirler ve işletme sahiplerinden ayrı bir grup olan yöneticilerin temel motivasyonu kâr maksimizasyonu olmayabilir.¹²⁷ Simon’ın klasik teorinin, “sonuçların kişiler tarafından bilindiği, bilinen ve sabit alternatifler” arasında seçim yapan bireylerin çevreleriyle aralarına algı ve kavrayış girdiğinde modelin yetersiz olduğuna yönelik tespiti¹²⁸ sonraki yıllarda psikologlar tarafından incelenmiştir.

Kahneman ve Tversky’nin 1979 tarihli makalesi risk altında karar verme durumunu incelemiş ve rasyonel insan teorisine, beklenti teorisi adlı bir alternatif geliştirmiştir. Bu teoriye göre kişi için kazançlar ve kayıpların karar sürecinde ağırlıkları farklıdır ve insanlar kayıptan kaçınma eğilimindedir. Bir karar alırken kişinin referans noktası önemlidir.¹²⁹ Beklenti teorisi finans alanında belirsizlik ve risk

¹²⁵ John R. Nofsinger, **Yatırım Psikolojisi**, Çev. Sümeyra Gazel, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2014, s.2.

¹²⁶ Peter Diamond, Hannu Vartiainen, **Davranışsal İktisat ve Davranışsal İktisadın Uygulamaları**, Çev. Hatime Kamilçebe, Ankara, Nobel Yayıncılık, Eylül 2016, s.2.

¹²⁷ Herbert A. Simon, “Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science”, **The American Economic Review**, Cilt:49, Sayı:3 Temmuz 1959, s.262.

¹²⁸ **A.e.**, s.272.

¹²⁹ Daniel Kahneman, Amos Tversky, “Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk”, **Econometrica**, Cilt:47, Sayı:2, Mart 1979, s.263-292.

altında karar vermeye yönelik diğer temel teori olan, yatırımcı psikolojisini göz ardı eden ve rasyonelliği esas alan “Beklenen Fayda Teorisi”ne eleştiriler getirmiştir. Beklenti teorisi anomalilerin, sezgilerin ve önyargıların finansal kararlarda etkili olduğunu ifade eder ve davranışsal eğilimler rasyonellikten uzaklaşmalarına neden olurken¹³⁰ beklenen fayda teorisine göre insanlar belirsizlik ile karşılaştıklarında bu durumun gerçekleşmesine ilişkin objektif olasılığı, Bayes teoremi aracılığıyla belirler, çoğu aza tercih eder, tutarlı kararlar alır, belirsiz olaylarla karşılaştığında olayların olasılıklarını belirler ve bu olayların faydalarını hesapladıktan sonra bunları derecelendirir. Beklenen fayda teorisinin fonksiyonu çanak şeklinde, azalan marjinal fayda kuralına uyumlu biçimdedir.¹³¹

Kararların nasıl alındığı ile ilgilenen beklenti teorisi ise bireylerin rasyonel olmayan tercihler yapabileceğini savunur ve beklenen fayda teorisini şu açılardan eleştirir:¹³²

-Beklenen fayda teorisi bireylerin seçimlerinin başlangıç noktalarından bağımsız olduğunu savunur fakat bunlar ilişkilidir.

-Beklenen fayda teorisi bireylerin tercihlerini kesinlik altında yaptığını kabul ederken tercihler durumlara ve başlangıç durumuna bağlıdır.

-Beklenen fayda teorisi beklenen faydayı objektif olasılıkların doğrusal bir fonksiyonu olarak ele alır.

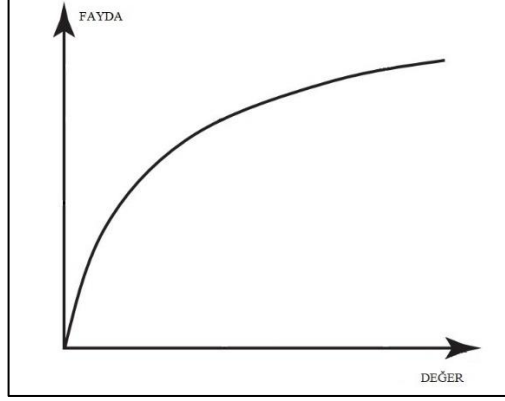
Böylelikle beklenen fayda teorisi ve beklenti teorisinin fayda fonksiyonlarına ait grafikler aşağıdaki gibi oluşur.

¹³⁰ Aydın, **a.g.e.**, s.49.

¹³¹ Kıyılar, **a.g.e.**, ss.24-25.

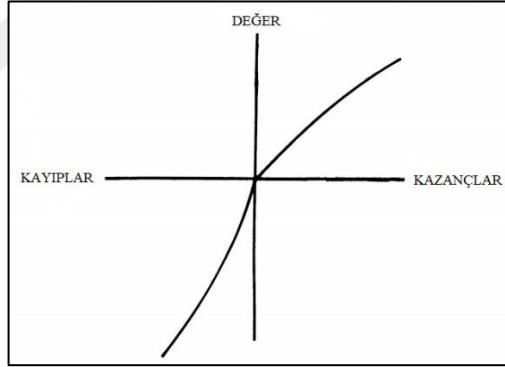
¹³² **A.e.**, s.142.

Şekil 1.6. Beklenen Fayda Teorisi Değer Fonksiyonu

Kaynak: Tom Schonberg, Craig R. Fox, Russell A. Poldrack, “Mind the Gap: Bridging Economic and Naturalistic Risk-Taking with Cognitive Neuroscience”, **Trends in Cognitive Sciences**, Cilt:15, Sayı:1, Ocak 2011, s.12

Şekil 1.7. Beklenti Teorisi Değer Fonksiyonu

Kaynak: Daniel Kahneman, Amos Tversky, “Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk”, *Econometrica*, Cilt:47, Sayı:2, Mart 1979, s.279.

Kahneman’ın irrasyonel davranışlara verdiği borsada simgeleri kolay okunan hisse senetlerinin zor okunanlara göre ilk hafta aldığı yüksek geri dönüş,¹³³ kendilerine sorulan sorudaki tutarlara göre tahminleri değişen emlakçıların davranışı için belirlenen çıpa etkisi,¹³⁴ şirket satın almaları sonrası meydana gelen zararlarla ilişkilendirdiği kibir hipotezi,¹³⁵ rastgele verilen eşyaları değiş tokuştan kaçınanların

¹³³ Daniel Kahneman, **Hızlı ve Yavaş Düşünme**, Çev. Filiz Deniztekin, Osman Ç. Deniztekin, 5. Bs, İstanbul, Varlık Yayınları, 2017, s.79.

¹³⁴ **A.e.**, ss.144-145.

¹³⁵ **A.e.**, s.298.

davranışlarıyla açıklanan mülkiyet etkisi¹³⁶ gibi örnekler piyasada etkisi olabilecek irrasyonel davranışlardır. Kullanıcıların davranışındaki bu irrasyonel yönler nedeniyle zamanla ekonomi, finans gibi disiplinler davranışsal özellikleri araştıran alt dallara ayrılmış, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin bulgularıyla muhasebe alanında da rasyonel insanı esas almayıp kullanıcıların psikolojik ve sosyolojik yapılarına odaklanan davranışsal muhasebe ortaya çıkmıştır.¹³⁷

Psikoloji araştırmaları sonucunda elde edilen bireylerin irrasyonelliğine ilişkin bulguların yalnızca günlük hayatta değil aynı zamanda yatırım kararlarında da etkili olduğu bulunmuş ve bireylerin özgüven, iyimserlik gibi özelliklerinin öne çıktığı, olumlu yatırımları kendi yeteneklerine olumsuz yatırımları dış etkenlere bağladıkları tespit edilmiştir. Bireysel borsa yatırımcıları, kazanan hisseleri daha erken satmakta, kaybeden hisseleri ise daha uzun süreyle ellerinde tutmaktadırlar. Kendilerine aşırı güvenen yatırımcılar sık ve maliyetli işlemler yapmakta, olaylara fazla veya düşük tepki göstermekte, kanıt seçiminde kendi görüşlerine destek olan kanıtları seçmektedirler.¹³⁸ Ortalama yatırımcı davranışı rasyonel karar teorisiyle uyumlu olmayabilir. Yatırımcıların dikkati sınırlı olabilir ve bunun bir sonucu olarak tüm ulaşılabilir bilgiyi işlemek için yeterli bilgi ve zaman sahip olmayabilirler. Bu durumda notlar ve diğer kaynaklardaki bilgiyi görmezden gelip sadece net kâr gibi mevcut bilgiyi dikkate alabilirler.¹³⁹

Piyasada irrasyonelliğe ve etkin piyasa problemlerine işaret edecek göstergeler mevcuttur. Örneğin Temmuz 2005'te birleşmelerinden önce aynı nakit akışı üzerinde hak sahibi olan Royal Dutch Petroleum ve Shell Transport & Trading hisse senetlerinin farklı yönlerde hareket ettiği tespit edilmiştir.¹⁴⁰ Cooper vd. isimlerini internet çağrışımlı isimlerle değiştiren 95 şirketi incelemişler ve bu şirketleri tüm işlerini internette yapan, daha önce kısmen internete katılmış olan, internetle ilgisi olmadığı halde odaklarını internete çeviren ve temel işleri internetle ilgili olmayan şirketler

¹³⁶ A.e., s.343.

¹³⁷ Usul, a.g.e., s.12.

¹³⁸ Utku Altunöz, Hasip Altunöz, **Davranışsal Ekonomi (Nörofinans)**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s.26.

¹³⁹ Scott, a.g.e., s.179.

¹⁴⁰ Richard A. Brealey, Stewart C. Myers, Franklin Allen, **Principles of Corporate Finance**, 11. bs., McGraw-Hill Education, Berkshire, 2014, s.330

olarak kategorilere ayırmışlardır.¹⁴¹ Elde ettikleri sonuçlara göre bu şirketlerin hisse senetleri, isim değişikliğinin anons tarihinden itibaren normalin %53 üzerinde getiri elde etmiştir.¹⁴²

Anlaşılabilirlik özelliğiyle de ilişkili olan rasyonel insan anlayışı muhasebede gerek etkin piyasa hipotezi gerek karar biriminin özellikleri yollarıyla kullanılmaya başlanmış ve naif kullanıcı anlayışının terkedilmesine neden olmuş olup bu durum 2'nci bölümde ele alınacaktır.

1.5.1.2. Neoliberalizmin Piyasa Görüşü

Neoliberal düşüncede piyasa toplumsal ilişkilerin merkezi konumdadır. Chicago okulunun en önemli ismi Friedman devlet müdahalelerinin bireysel eylemin sonucu olarak doğacak çeşitliliği ve farklılığını kopyalayamayacağını iddia eder. Müdahale ilerlemenin yerine ekonomik durgunluğu getirir.¹⁴³ Benzer şekilde Hayek'e göre de piyasa bağımsız olmalıdır ve işlerin idaresinde kendisinden doğan toplumsal kuvvetlere mümkün olduğu kadar yer verilirken, zorlayıcı tedbirlerden de aynı ölçüde uzak durulmalıdır.¹⁴⁴ Buna karşın geleneksel liberalizmin "bırakınız yapsınlar" (laissez-faire) görüşü benimsenmemiştir. Hayek'e göre liberalizm insanların uyumlu bir düzende rekabet etmelerini istemektedir ve rekabetin temini için kurulmuş bir düzenin gerekliliğinde ısrarcıdır. Rekabetin olmadığı hallerde müdahalelere başvurulması gerektiğini inkâr etmez. Ekonomik müdahale yalnızca rekabeti getirmek için yapıldığında kabul edilebilir.¹⁴⁵ Asıl model olarak ideal bir piyasa, yani tam rekabet piyasası esas alınmıştır. Piyasa fiyatlar öneren ve karar birimlerinin bu fiyatlara göre oluşturdukları dileklerini kabul eden bir merkezdir. Tam rekabet piyasasının varsayımları farklı isimlerce farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Benicourt ve Guerrien tarafından belirlenen varsayımlar aşağıdaki gibidir:

¹⁴¹ Michael J. Cooper, Orlin Dimitrov, P. Raghavendra Rau, "A Rose.com by Any Other Name", **The Journal of Finance**, Cilt:56, Sayı:6, Aralık 2001, ss.2373-2374.

¹⁴² **A.e.**, s.2386.

¹⁴³ Milton Friedman, **Capitalism and Freedom**, 40. yıl bs., Chicago, The University of Chicago Yayinevi, 2002, s.4.

¹⁴⁴ Friedrich von Hayek, **Kölelik Yolu**, Çev. Turhan Feyzioğlu, Yıldırım Arsan, Atilla Yayla, 6.bs, Ankara, Liberte Yayınları, Nisan 2015, s.39.

¹⁴⁵ **A.e.**, s.69.

- 1) Her bir mal için ilan edilmiş ve herkesin bildiği bir fiyat mevcuttur. Piyasadaki herkes fiyat alıcıdır, fiyatları etkileyemezler.
- 2) Karar birimleri, ilan edilen fiyatların kendi davranışlarından bağımsız olduğuna ve bu fiyatlardan her istediklerini alıp satabileceklerine inanırlar.
- 3) Karar birimleri, fiyatlar üzerindeki arz ve taleplerini görünmez fiyat yapıcı aracılığıyla dile getirirler.¹⁴⁶

Piyananın etkinliğini önleyen ve piyasalara devlet müdahalesini gerekli kılan piyasa başarısızlıkları nedeniyle tam rekabet piyasası bir varsayım olarak kalmaktadır. Tam rekabetin koşulları ve ilgili piyasa başarısızlıkları Tablo 1.3.'te verilmiştir.

Tablo 1.3. Piyasa Başarısızlıkları

Saf piyasa koşulları	İlgili başarısızlıklar
1. Tüm fiyatlar kıyaslanabilir; her şey alınıp satılabilir	1. Piyasanın dışsallıklarla baş etme yetersizliği 2. Kamu ve değer malları sorunu 3. Fiyatı olmayan ürünlerin varlığı 4. Alışverişlerin işlem bedelleri
2. Piyasaya girişte bariyer yoktur, çok sayıda tedarikçi ve alıcı vardır	5. Çoğu sektörde büyük ve hemen hemen sabit giriş bariyerleri mevcuttur 6. Sürekli giriş bariyerlerinin sonucu olarak zenginlik ve güç eşitsizlikleri oluşur
3. Yüksek işlem hacminin sürdürülmesi	7. Güven kayıpları potansiyel alıcı ve satıcıların piyasaya girişini kısıtlar
4. Piyasa katılımcıları kusursuz bilgi sahibidir.	8. Bu koşulun yerine getirilmesinin önünde büyük tatbiki engeller vardır; bilgiye ulaşmada eşitsizlikler
5. İktisat ve politika ayrıdır.	9. 5 ve 6'nın ortaya çıkardığı güçlü menfaatler siyasi sürece dahil olur.

Kaynak: Colin Crouch, **Neoliberalizmin Garip Ölümsüzlüğü**, Çev. Uğur Gezen, İstanbul Açılım Kitap, Ocak 2014, s.45.

¹⁴⁶ Emmanuelle Benicourt, Bernard Guerrien, **Neoklasik İktisat Teorisi**, Çev. Mustafa Dönmez, Hüseyin Şahin, Ertuğrul Tokdemir, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2017, ss.64-65.

Neoklasiklerin idealleştirilmiş tam rekabetçi piyasaya bağıllığı, tüm ekonomik aktörlerin fiyat alıcı olduğu, sözleşmelerin üçüncü kişilere etki etmediği ve etkisiz bir şekilde hazırlandığı, tüm katılımcıların tam ve eksiksiz bilgiye sahip olduğu, her mala ait piyasanın mevcut olduğu varsayımları açısından eleştirilmiş, neoklasik teorisinin birbiriyle sadece kusursuz işleyen piyasalar yoluyla etkileşime geçen, atom benzeri rasyonel insanların gerçekçi olmadığı ileri sürülmüştür.¹⁴⁷

Tüm bu eleştiriler neoklasik teorisinin piyasa görüşünün finans ve muhasebeye etkisinin önüne geçememiştir. Kitabı Hayek'in kitabıyla aynı yıl yayınlanan Polanyi piyasaların neoklasikler için oynadığı bu merkezi rolün her toplum için geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Piyasaların tali nitelikte olduğunu savunan Polanyi kural olarak ekonomik sistemin sosyal sistem içerisinde yer aldığını ve genel olarak ekonomiye hâkim olan davranış ilkesinin varlığıyla uyum sürdüğünü savunmuş, takas ve değişim ilkelerinin sistemin zararına yayılma eğilimi göstermediğini ileri sürmüştür. Polanyi'ye göre düzenlemeler ve piyasalar birlikte geliyor, kendi kurallarına göre işleyen piyasa fikri eskiden bilinmiyordu. Kendi kurallarına göre işleyişin anlamı üretimin tamamının piyasada satıldığı ve bütün gelirlerin bu satışlardan kaynaklandığıdır ve bu yalnızca mallar ve hizmetler için değil, emek de dahil olmak üzere, üretimin tüm unsurları için geçerlidir. Buna göre hiçbir şeyin piyasaların kurulmasına engel olmasına ve bu piyasaların işleyişinin etkilerine karşı da hiçbir önlem veya politikanın bulunmasına izin verilemez.¹⁴⁸

Polanyi'ye göre serbest piyasalar işler oluruna bırakıldığı sürece hiçbir zaman ortaya çıkamaz, bunlar bizzat devletin gümrük tarifeleri, ihracat primleri ve dolaylı ücret desteklemeleri ile ortaya çıkan pamuk sanayii gibi "bırakınız yapsınlar" ilkesi de bizzat devlet tarafından uygulanmıştır.¹⁴⁹ Emek, toprak ve parayı da içermesi gereken piyasa ekonomisi, emek ve toprağın toplumu oluşturan insanlardan ve toplumun içinde yaşadığı doğal çevresinden oluştuğundan, bu unsurları piyasa mekanizması içine

¹⁴⁷ Wolff vd., **a.g.e.**, s.301.

¹⁴⁸ Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Çev. Ayşe Buğra, 14. bs, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, ss.114-116.

¹⁴⁹ **A.e.**, s.201.

sokmak toplumun özünü piyasa kurallarının hakimiyetine almak demektir. Piyasa mekanizmasının insanların ve bunların çevresinin kaderinin ve satın alma gücünün tek yönlendiricisi olmasına izin vermekse toplumun çöküşüyle sonuçlanır.¹⁵⁰

Neoliberal görüşe göre bireylerin çıkarlarını maksimize etmek için en iyi fırsatı veren piyasaların farklı bir şekilde örgütlenmesi toplumsal özgürlüğün gerçekleşmemesi anlamına gelecektir. Bu nedenle en iyi ihtimalle verimsiz en kötü ihtimalle de özgürlüğe karşı olan devlet müdahalelerine tercih edilmelidir. Fakat pratikteki neoliberalizmin, geleneksel liberalizm ve teorik neoliberalizmin aksine serbest piyasalara bağlı olmadığı not edilmelidir. Daha ziyade kendisini dev şirketlerin kamusal yaşamı himaye altına almasına adanmıştır.¹⁵¹ Neoliberal fikirlerin hakimiyetinin ardından piyasa ilkeleri tüm kurumlar için standart olarak tesis edildiğinde kıstaslar para kazandırıp kazandırmadığı zenginliğe katkıda bulunup bulunmadığı ile değerlendirilir.¹⁵² Böylelikle piyasa; yönetimin faaliyetlerinin, icraatlarının, kurallarının yani yönetimin pratiğinin doğrulandığı veya yalanlandığı bir mekan haline gelir.¹⁵³

1.5.1.3. Finansallaşma

Finansallaşma finansal alanın reel üretimden ayrışması, kendi iç işleyişiyle çalışır hale gelmesi ve son aşamada da finansal sermayenin sanayi sermayesi üzerinde egemenlik kurma çabasıdır.¹⁵⁴ Bunun bir sonucu olarak ekonomik faaliyetlerde finans sektörünün, şirket yönetimlerinde finansal kontrolörlerin, toplam varlıklara oranla finansal varlıkların, özellikle hisse senetleri olmak üzere pazarlanan menkul kıymetlerin, kurum stratejilerini belirlemede kurumsal kontrolü belirleyecek piyasalar arasında hisse senedi piyasasının ve işletme döngüsünün belirleyicisi olarak hisse

¹⁵⁰ A.e., ss.118-120.

¹⁵¹ Colin Crouch, **Neoliberalizmin Garip Ölümsüzlüğü**, Çev. Uğur Gezen, İstanbul Açılım Kitap, Ocak 2014, ss.9-10.

¹⁵² A.e., ss.40-41.

¹⁵³ Michel Foucault, **Biyopolitikanın Doğuşu**, Çev. Alican Tayla, 2. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Nisan 2019, s.29.

¹⁵⁴ Hakan Mıhçı, **Finansallaşma Devlet ve Politik İktisat**, Ed. Hakan Mıhçı, Ankara, Notabene Yayınları, 2015, s.9

senedi piyasalarındaki baskınlığının artmasına işaret eder¹⁵⁵ ve esasen küresel ekonomi planlamasının açıklanamayan bir şeklini temsil etse de kârın rekabet içinde azami düzeye çıkarılması dışında başka bir genel hedefi yoktur.¹⁵⁶

1973 Petrol Krizi sonrasında kârlılıklarda büyük düşüşler yaşanmasının ardından finansal piyasalardaki işlem ve kurumlara ilişkin kuralların gevşetilmesi ve finansal olmayan işletmelerin de piyasalara doğrudan girişine imkân verilmesiyle bu işletmeler de piyasalara dahil olmaya başlamışlardır. Bu sayede işletme sermayesinin finansmanında aktifleri temsil eden menkul kıymetlerin ve kıymetli evrakların finansal piyasalara doğrudan sunularak fon sağlama imkânı doğmuş ve diğer yandan finansal tablolarda malî kârlar ve faaliyet dışı gelir kalemleri önem kazanmıştır. Finansal olmayan işletmelerin bu yeni yapıya uygun organizasyon ve personel ihtiyacı nedeniyle yeni bir şirket yapısı doğmuş, bu süreçte artan kârlılıkları sayesinde aktif finansal faaliyetlere giren şirketler, diğer şirketleri satın alma ve yeniden şekillendirerek satma politikası izlemişlerdir.¹⁵⁷

Hisse senetleri ve tahvil pazarı bunların üretimle bağlantısı olmadığı yanılısamasını doğurur. Fakat bunlar gelecekte gerçekleşecek gelir akışı veya elde edilecek değer üzerinde hak iddialarıdır ve banka bilançolarında yer alır, sermayenin yeniden üretiminde işlev üstlenirken aynı zamanda spekülasyon malzemeleridir. Gelecekte elde edilecek gelirin kapitalizasyonu ile henüz var olmayan fakat varmış gibi işlem gören bir sermaye oluşur ve bu üretim alanından bir soyutlamadır.¹⁵⁸

Neoliberal düşüncenin deregülasyon anlayışı ile birlikte sanayi sermayesinden finansal sermayeye geçen ekonomik güç aynı zamanda muhasebede odağın geçmişten karar yararlılığın odağını oluşturan geleceğe doğru kaymasına yol açmıştır. Finansın geleceğe ilişkin tahminlere dayalı olduğu düşünüldüğünde bu ilişki daha açık hale

¹⁵⁵ Ron Dore, “Stock Market Capitalism and its Diffusion”, *New Political Economy*, Cilt:7, Sayı:1, 2002, ss.116-117.

¹⁵⁶ Max Haiven, *Hayali Sermaye – Popüler Kültürde ve Gündelik Yaşamda Finansallaşma*, Çev. Yasin Emre Kara, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2016, s.12.

¹⁵⁷ Işıl Tellalbaş Mengüç, *Kapitalizmin Son Aşaması Finansallaşma*, Ankara, Akademisyen Kitabevi, 2018, ss.21-22.

¹⁵⁸ Ümit Akçay, Ali Rıza Güngen, *Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş- Küresel Kapitalizmin Geleceği*, 3. bs., İstanbul, NotaBene Yayınları, Şubat 2019, ss.49-51.

gelmektedir. Nitekim karar yararlılığı çalışmalarının ilk belirlenen kıstası hisse senedi ile muhasebe tutarlarını ilişkilendirmeyi amaçlayan değer ilişkisi çalışmalarıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBENİN DEĞİŞEN AMACI: KARAR YARARLILIĞI

2.1. Muhasebe Paradigmasının Değişimi

Kuhn yeni bir paradigmanın bir bilim dalının genel yapısını nasıl etkilediğine ilişkin tarifini doğa bilimleri için yapar. Kuhn'a göre bir doğa biliminin gelişiminde bir topluluk veya birey, bir sonraki kuşaktaki bilim adamlarının çoğunluğunu kendine çekebilecek bir sentez yarattıkları zaman diğer okullar yavaş yavaş ortadan kalkarlar. Eski görüşlerden birine bağlı olan meslek üyeleri her zaman bulunacaktır fakat bunların çalışmaları zamanla ilgi görmez hale gelir. Yeni paradigma bilim alanının yepyeni ve daha katı bir tanımını getirdiğinden bu çalışmaya bağlanmayanlar ya tek başlarına devam ederler ya da başka bir çevreye bağlanmak zorunda kalırlar.¹ Böylece rakip paradigmlar arasında yapılan seçimler zıt toplumsal yaşam tarzları arasında yapılan bir seçimdir ve bu nedenle bu tercih olağan bilime özgü değer yargıları tarafından belirlenemez. Çünkü taraflar kendi paradigmalarını savunurlarken yine kendi paradigmalarını kullanacaklardır.² Paradigmaların destekçilerinin birbirlerinin görüş açılarıyla bağlantı kuramazlar çünkü bilim kıstasları ve bilim tanımları aynı değildir. Paradigmaların tarafları farklı dünyalarda mesleklerini icra ederler, aynı dünyaya bakarlar fakat baktıkları yerlerde farklı şeyler ve farklı ilişkiler görürler.³

Her ne kadar Kuhn'un paradigma değişimine ilişkin tasviri muhasebede yaşanan değişimle benzerlik gösterse de muhasebenin devrimi Kuhn'cu bir devrim değildir. Kuhn doğa bilimleri için paradigma değişimi öncesi bir bunalım sürecinden bahsederken, muhasebede yaşanan paradigma değişimini bir bunalım ile ilişkilendirmek güçtür. Karar yararlılığı görüşünün ortaya çıkışı, tarihi maliyetin 1929 krizi sonrası güçlenmesine benzer bir sürecin ürünü olmaktan ziyade muhasebe regülatörleri tarafından belirlenen bir hedeftir.

¹ Thomas S. Kuhn, **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Çev. Nilüfer Kuyaş, 9. bs, İstanbul, Kırmızı Yayınları, Eylül 2014, s.90.

² A.e., s.183.

³ A.e., ss.246-248.

Mont Pelerin Cemiyeti 1947 yılında Hayek'in davetiyle klasik liberalizmin fikirlerini canlandırmaya adanmış bir tür uluslararası politik felsefe akademisi ve uluslararası bir akademisyenler birliği kurmak amacıyla⁴ İsviçre'de toplanmıştır. Mont Pelerin Cemiyeti'nin az sayıdaki, farklı disiplinlerden gelen üyeleri bir tartışma alanı yaratmak ve nüfuzlu sosyalist fikirlere karşı yumuşak bir devrime yol açmak amacıyla üniversite eğitimi ve kolektif öğrenme süreci ile ilgili çalışmaya girişmeyi üstlenmiş ve bu amaçla üniversite programını, medyayı ve politik tartışmayı yönlendirmek için ayrıntılı bir plan hazırlamışlardır.⁵

Mont Pelerin Cemiyeti'nin görüşleri, Rochester Okulu ve Pozitif Muhasebe Teorisi'nin temellerini oluşturarak, bir akademik disiplin olarak muhasebeyi de temelden etkilemiştir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri teriminin de işaret ettiği gibi Anglosakson ülkelerinde Ortak Hukuk'a paralel yürüyen muhasebenin işlevi sıradan fakat gerekli bir görev olan işlemlerin kaydını tutma göreviydi. Organizasyondaki olayların detaylı kayıt sistemleri ve yüksek derecede katı davranış kontrolü sistemleri muhasebenin özünün hesap verme sorumluluğu (Accountability) olduğu kabul edilmedikçe mantıklı gelmeyecekti. Buna karşın neoliberal ilkelere bağlı pozitif ekonomik bilimin esaslarını yaymak için Chicago Üniversitesi'nde kurulan Journal of Accounting Research (JAR) bu süreçte muhasebenin birinci dergisi olmuş ve hızla karar yararlılığı muhasebenin amacı haline gelmiştir. ASOBAT ise karar yararlılığını resmi doktrin haline getirmiştir. AAA tarafından oluşturulan Ufuk Açan Katkı Ödülleri'nin ilk dördü Chicago Ekonomi bölümünde Friedman döneminde öğrenci olmuş doktora öğrencilerine verilmiştir. Bu görüşe göre muhasebe doktora dereceleri ABD'de 1922'den beri veriliyor olsa da muhasebe akademisi Ball ve Brown'ın 1968 yayınlarıyla başlatıldığından bu doktora derecelerinin entelektüel değere sahip olmadığı kabul edilmiş ve muhasebe akademisinin neoliberal iktisat tarafından yönlendirilmesi, finansal raporlama devrimi sayılmıştır. Williams'a göre bu durum fakültelerdeki çeşitliliği yok etmiş ve Friedman ve Fama etkisi altında çalışan

⁴ Greg Lindsay, "Threats to Freedom, Then and Now - The Mont Pelerin Society After 50 Years", **Policy**, Cilt:13, Sayı:1, Sonbahar 1997, s.20.

⁵ Nihel Chabrak, "Money Talks: The Language of the Rochester School", **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, Cilt: 25, Sayı: 3, 2012, s.461.

doktora öğrencileri, (Şekil 1.5.'te görüleceği üzere) muhasebeyi tartışmalı biçimde özerk bir disiplinden bir disiplinin dördüncü dereceden alt disiplini haline getirmiştir.⁶

Reiter ve Williams yeterli eleştirel diyalogun yokluğunda bir disiplinin özellikle özgeçmiş ve kavramsal varsayımlarının geçerliliği açısından oldukça sabit ve durağan hale geldiğine ve artık gerçek ile ilgilenmediğine dikkat çekerek muhasebe alanındaki bu dönüşümü Ball ve Brown'ın 1968 tarihli çalışması ile başlatır. Reiter ve Williams'a göre deneysel muhasebe araştırma geleneği ekonomik teoriye dayanmasına karşın değişimin nedeni pozitif ekonomik bilimin bir açıklayıcı araç olarak üstünlüğü değil gerek ABD akademisinin gerekse büyük muhasebe firmalarının ideolojik ve kariyer çıkarlarına hizmet etmesidir. Reiter ve Williams bu süreçte "normatif gelir teorisinin sonunun geldiğini düşündüğünden bu durumu teşvik etmek için JAR editörü olarak elinden geleni yaptığını" ifade eden Nicholas Dopuch gibi etkili isimlerin sayesinde normatif kuramlaştırmanın geleneksel isimlerinin muhasebe akademisinden elimine edildiğini belirtir.⁷ Muhasebe araştırmalarında piyasa paradigmasını benimseyen çalışmalar büyük ölçüde öne çıkar hale gelmiştir. Örneğin AAA'nın yayını The Accounting Review'da 1966-1985 yılları arasında yayınlanan makalelerin aldığı atıf sayısı Fellingham tarafından araştırılmış, Beaver'ın 34, Ball'ın 21, Eugene Fama'nın 20 atıf alarak bu ekolün listenin başında olduğu tespit edilmiştir.⁸

Palea akademik veritabanlarında yer alacak muhasebe dergilerinin listelenmesi kararlarının Thomson Reuter ve Elsevier gibi kurumların inisiyatifine bırakıldığını ve bu kurumlarca hangi kriterlerin esas alındığının belirsiz olduğunu belirtir. Listelenen dergilerde yayınlanacak yazıların araştırma konuları ise araştırmacının merakına değil, bu dergilerin araştırmaya değer gördükleri meselelere bağlıdır. ABD'deki üst seviye muhasebe dergilerinde araştırmalar yoğun biçimde sermaye piyasası odaklıdır ve iyi araştırma yapma yolu pozitivist yaklaşım üzerine temellenmiş, diğer yaklaşımlar

⁶ Paul F. Williams, "Jumping on the Wrong Bus: Reflections on a Long, Strange Journey", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt: 49, Aralık 2017, ss.79-82.

⁷ Sara Ann Reiter, Paul F. Williams, "The Structure and Progressivity of Accounting Research: The Crisis in the Academy Revisited", **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:27, Sayı:6, Ağustos 2002, s.582.

⁸ Robert J. Fleming, Samuel P. Graci, Joel E. Thompson, "The Dawning of the Age of Quantitative/Empirical Methods in Accounting Research: Evidence From the Leading Authors of the Accounting Review", **The Accounting Historians Journal**, Cilt:27, Sayı:1, Haziran 2000, s.61.

görmezden gelinmiştir. Avrupa’da da bu akımın benimsenmesiyle muhasebe teorisi dersleri ve kavramsal muhasebe araştırması gibi daha önce Avrupa’da öne çıkan araştırmalar büyük ölçüde yok olmuştur. Sonuç olarak dergi sıralamaları araştırmacıların yoldan çıkmamalarını sağlayan disipline edici bir teknik olarak öne çıkmaktadır.⁹

Bu çalışmada “karar yararlılığı” olarak anılan ve aslında muhasebe çevresi üzerinde çok boyutlu bir düşünce ortamının bir ürünü olan, piyasa odaklı düşüncenin muhasebede hegemonik hale gelmesi muhasebeye özgü bağımsız bir durumdan ziyade neoliberal düşüncenin başarısı ile ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Neoliberalizmin bir söylem tarzı olarak hegemonik hale gelmesiyle düşünme şekilleri üzerindeki etkileri oldukça kolay yayılmış, pek çok kişinin dünyayı anlama ve yorumlama şekilleriyle birleşmiştir. Bir düşüncenin hegemonik hale gelmesiyle birlikte geliştirdiği kavramsal aygıtlar artık olağan sayılır ve sorgulanmaz kabul edilir.¹⁰ Eleştirel bir yaklaşımın yokluğunda ise muhasebe araştırması mevcut düşüncenin güçlendirilmesine hizmet eder. Hâlihazırda ise bu durum neoliberal düşünce ile uyumlu olarak kâr/hissedar maksimizasyonuna hizmet edecek muhasebe tekniklerinin üretimiyle sınırlı kalmasıyla, sosyal ve tarihi bağlamlarının göz ardı edilmesi şeklinde karşımıza çıkar. Bu çalışmada, bahsedilen sınırlamalardan kaçınmak için, eleştirel bir tutum benimsenmesi hedeflenmiştir. Eleştirel tutumun bir gereği ise hâkim paradigmanın varsayımlarının sorgulanmasıdır. Hegemonik konumu nedeniyle karar yararlılığının varsayımlarının muhasebe düşüncesinde içkin olması nedeniyle, paradigmanın varsayımları gizlidir ve çoğunlukla sorgulanmadan kabul edilir. O halde varsayımların sorgulanması için bunların öncelikle tespit edilmesi gerekir. Örneğin, muhasebe araştırması açısından, bir futbol kulübünün futbolcularının değerlerinin kulübün bilançosunda gösterilememesi ‘problemi’ karşısında fonksiyonel/teknik bir yaklaşım bunların değerini açıklayacak değişkenlerin tespitine girişecek ve “nasıl” sorusundan hareket edecektir. Buna karşın eleştirel yaklaşımın ilk adımı ise neden futbolcuların değerini göstermenin gerekli olduğunu, disiplinin işlevinin bu olup

⁹ Vera Palea, “Whither Accounting Research? A European View”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:42, Ocak 2017, ss.63-64.

¹⁰ David Harvey, **Neoliberalizmin Kısa Tarihi**, Çev. Aylin Onacak, 2. bs., İstanbul, Sel Yayıncılık, Aralık 2015, ss.11-13.

olmadığını ve alternatif işlevler veya alternatif işlev önerileri mevcutsa neden bunların değil de bu işlevin seçildiğini, işlevin fikirsel kökenlerini sorgulamak olmalıdır. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde muhasebe üzerinde etkili olan görüşün temelleri ve varsayımları tespit edilmeye çalışılmışken bu bölümde karar yararlılığı görüşünün muhasebedeki izlerinin tespit edilmesine çalışılacaktır. Muhasebede eleştirel yaklaşımın daha sistematik ifade edilmesi açısından Morales ve Sponem'in belirlediği eleştirel projenin üç boyutu Tablo 2.1.'de verilmiştir.

Tablo 2.1. Muhasebede Eleştirel Projenin Üç Boyutu

	Araştırma Alanının Eleştirisi	Mesleğin Eleştirisi	Sosyo-politik Eğilimlerde Muhasebenin Rolünün Eleştirisi
Muhasebe araştırmasının ilgisinin tanımı:	Muhasebe araştırmasının rolünü sorgulamak	Muhasebe mesleğinin toplumdaki rolünü sorgulamak	Muhasebenin toplumdaki rolünü sorgulamak
Sorgulanan varsayımlar:	Muhasebe araştırmacıları muhasebe bilgisini arttırmak için kendilerine en ilgili gelen metotları, teorileri ve yaklaşımları özgürce seçerler.	Meslek ortak iyilik için çalışır ve apolitiktir.	Muhasebe kaynakların etkinliğini arttırmanın ve kaynakların rasyonel dağıtımını mümkün kılar ve muhasebe apolitik bir tekniktir.
Temel Bulguların Bir Kısımı:	Alan belli bir paradigmayı benimseyen belli baskın aktörler tarafından domine edilmiştir. Muhasebe araştırmacıları eliti meşru sayılan araştırmaların çeşitliliğini azaltmaktadır. Muhasebe araştırması ekonomi ve finanstan alınan baskın düşünce çizgisini yeniden üretme eğilimindedir.	Meslek kendi çıkarlarına hizmet eder. Bir muhasebe güç eliti mevcuttur. Bu elit belli paydaşların beklentilerini cevaplamadan kendi çıkarlarını tanımlar ve statükoyu yeniden üretir.	Muhasebe statükoyu sürdürmeye yardımcı olur. Muhasebe toplumun ve coğrafyanın farklı alanlarını kolonileştirir.

Kaynak: Jeremy Morales, Samuel Sponem, “You too can have a Critical Perspective! 25 Years of Critical Perspectives on Accounting”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:43, Mart 2017, s.159

Karar yararlılığının daha iyi bir kavrayışını mümkün kılmak ve varsayımlarının ayırdına varmak için alternatiflerinin mevcudiyeti hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. Geleneksel olarak karar yararlılığı amacına bir alternatif gösterildiğinde, belirtilen amaç, Türkçe literatürde vekilharçlık olarak da yer alan, idarecilik amacıdır. Literatürde idarecilik teriminin muhasebenin yerine getirmesi gerektiği ileri sürülen çok sayıda işlev için bir çatı kavram olarak kullanıldığı görülmektedir. Muhasebenin amacı onun yerine getirmesi gerektiği düşünülen işleve işaret eder ve nihai olarak elde edilen ürünün niteliğini belirleyecektir. Bu durum nedeniyle kimi yazarlar tarafından ‘işlev’ ve ‘rol’ terimleri, bir amaç birden fazla işlevi içerebileceğinden daha kapsayıcı nitelikte olan ‘amaç’ teriminin yerine kullanılmaktadır. Belirlenen amaçlara göre muhasebenin işlevleri şekillenecek, işlevler ilkelere, ilkeler ise uygulamalara rehberlik edecektir. Muhasebenin üstlenebileceği çok sayıda işlev arasındaysa tahmin işlevi ve kontrol işlevi öne çıkmaktadır. Karar yararlılığının idareciliğin yerini almasıyla beraber kontrol işlevi zayıflamakta ve tahmin işlevi önem kazanmaktadır. Akdoğan ve Aydın muhasebeci ile ekonomist arasındaki en önemli farkın muhasebecinin bakış açısının geçmişe, ekonomistlerin ise geleceğe bakmaları olduğunu ve muhasebecilerin ekonomistleri öznel tahminleri hesaplara kaydetmenin tehlikelerinden habersiz kişiler olarak gördüklerini ifade etmiş, buna karşın muhasebede meydana gelen değişimler ile muhasebecilerin ekonomistlere yaklaştıklarını tespit etmişlerdir.¹¹ Karşılıklı olarak dışlayıcı kontrol ve tahmin işlevleri ve bunlarla ilişkili olarak geçmişe ve geleceğe dönük bilgi sağlama kaygısı, daha kapsayıcı bir ifadeyle idarecilik amacının terki ve karar yararlılığına geçiş kısa sayılabilecek bir sürede gerçekleşmiştir.

Bu nedenle amaçların incelenmesi aynı zamanda bir muhasebecinin görevini yerine getirirken ne yaptığının anlaşılması ve bunların karşılaştırılması açısından önemlidir.

Kuhn’un paradigma değişimi sonrası bilim çevresini tasviri, karar yararlılığı amacına geçiş gerçekleştikten sonra muhasebede yaşanan değişimle uyumlu niteliktedir. Muhasebenin idarecilik görevi bugün uygulamada etkilerini korumasına

¹¹ Nalan Akdoğan, Hamdi Aydın, **Muhasebe Teorileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987, s. 40

ve hatta sınırlı bir seviyede olmakla beraber, IASB'nin çerçevesine yeniden alınmasına karşın, artık muhasebe araştırmaları yoğun olarak karar yararlılığı amacının çizdiği çerçevede yapılmaktadır.

2.2. İdarecilik Amacı

Muhasebenin idarecilik amacına ilişkin literatür incelendiğinde sözleşme rolü (contracting), hesap verme sorumluluğu rolü (accountability), nezaretçilik rolü (custodianship), kontrol rolü, performans ölçümü rolü gibi geniş kapsamdaki kavramlar ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Lambert kontrol teriminin performans ölçümü ve idarecilik için kullanıldığını fakat performans ölçümü teriminin bile çok geniş olduğunu belirterek muhasebenin bu rolleri için üzerinde anlaşılmış bir isim olmadığını aktarır.¹² İngilizce “Büyük bir evin veya mülkün (hizmetçilerin yönetilmesi, kiraların toplanması ve hesapların tutulması gibi) iç işlerini yönetmek için işe alınan kişi”¹³ olarak tanımlanan “steward” teriminden türetilen “stewardship” terimi esasen “kâhya” anlamına gelmekle birlikte Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yapılan çevirilerde “idare etme”¹⁴ olarak kullanıldığından bu çalışmada “idarecilik” terimi tercih edilmiştir.

İdarecilik terimi AICPA tarafından “kaynakların etkili yönetimi ve onların kullanılması ve tüketilmesi için planların gerçekleştirilmesi” olarak tanımlanmış ve hesap verme sorumluluğu başlığı altında ele alınmıştır.¹⁵ Longman İşletme Sözlüğü'nde ise “bir kişinin bir organizasyonu veya olayı kontrol etme ve mukayyet olma yolu” olarak ifade edilmektedir.¹⁶ Kieso vd. ise “yönetimin şirketin ekonomik kaynaklarını korunmasının ve onların verimli ve kârlı olarak kullanımının gözetilmesi için yatırımcılara karşı olan sorumluluğu” olarak tarif etmiştir.¹⁷ Cascino vd. idarecilik

¹² Richard Lambert, “Discussion of “Implications for GAAP From an Analysis of Positive Research in Accounting”, **Journal of Accounting and Economics**, Sayı:50, 2010, s.287.

¹³ Merriam-Webster, (Çevrimiçi), <https://www.merriam-webster.com/dictionary/steward>, 27.06.2019.

¹⁴ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.1.15.

¹⁵ AICPA, Accounting Objectives Study Group, “Objectives of Financial Statements”, 1973 (Çevrimiçi) <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED089583.pdf>, 03.09.2018, s.25.

¹⁶ **Longman Business English Dictionary**, Barcelona, Pearson Education Limited, 2000, s.466.

¹⁷ Donald E. Kieso, Jerry J. Weygandt, Terry D. Warfield, **Intermediate Accounting IFRS Edition Volume 1**, Hoboken, John Wiley & Sons, 2008, s.8.

veya sözleşme rolünün kontrol veya sorumluluk hakkındaki bilginin işletmenin sözleşmelerinde ve yönetim süreçlerinde sermayenin korunması ve gelecekteki nakit akışlarının etkilenmesi amacıyla kullanıldığını ve bu durumun yönetim performansının değerlendirilmesi ve muhasebe temelli ücret anlaşmalarının yapılması sürecinin parçası olduğunu aktarır.¹⁸

Birnberg idarecilik amacının gelişimi hakkında tarihi bir perspektif sunar. Kendisine göre uzun bir dönem boyunca sahip ve nezaretçi arasındaki idarecilik ve raporlama ilişkisinin biçimi ekonomik aktivitelerdeki değişikliklere göre şekillenmiştir.¹⁹ Birnberg'e göre idarecilik işlevinin gelişiminde, ilk ikisini bir arada ele aldığı ve efendi ile hizmetçi arasındaki ilişkilere göre belirlenmiş 4 dönem vardır. Bunlar:

- 1- Saf nezaret dönemi
- 2- Geleneksel nezaret dönemi
- 3- Varlık kullanımı dönemi
- 4- Açık uçlu dönemdir.

İlk iki dönemin de esası sermayeyi bütün olarak geri vermek olup birbirlerinden yalnızca nezaretçinin görevini yerine getirirken ufak görevler yapması açısından farklılaşırlar. Örneğin kendisine değerli bir nesne emanet edilen hizmetçinin görevi bunu başkalarından koruyup sağlam olarak teslim etmekken, çobanın/idarecinin görevi muhasebenin idarecilik işlevinin erken dönem odağı olan sürü değil, aynı zamanda ekili tarlalar gibi diğer nesnelere dikkat etmektir. Sermayeyi koruma borcu, değerli nesne örneğinde, nesneyi kötüye kullanmama ve ona zarar vermeme şeklindeyken, çoban örneğinde makul bir biçimde sürünün olması gereken hale gelmesi için gereken özeni göstermektir. Burada idareci yüksek derecede planlı bir kaynak kullanımı göreviyle karşı karşıyadır ve bunu yerine getirmesi için gerekli

¹⁸ Stefano Cascino, Mark Anthony Clatworthy, Beatriz Garcia Osma, Joachim Gassen, Shaded Imam, Thomas Jeanjean, "Professional Investors and the Decision Usefulness of Financial Reporting", Mart 2016, (Çevrimiçi), <http://www.loyolaandnews.es/wp-content/uploads/2016/05/Professional-investors-and-the-decision-usefulness-of-financial-reporting.pdf>, 31.10.2017, s.12.

¹⁹ Jacob G. Birnberg, "The Role of Accounting in Financial Disclosure", **Accounting Organizations and Society**, Cilt:5, Sayı:1, 1980, s.72.

bilgi ve yeteneğe sahip olmalıdır. Bu tür bir eylemde sınırlı bir akış verisini içeren bir bilanço idarecinin raporlama görevini karşılayabilir.²⁰

İdareciliğin üçüncü biçimi olan varlık kullanımı döneminde belli varlıklara ve onların kullanımına özel referanslar yapmak yerine amaçlar ve hedefler belirlenir. Sermayenin korunmasından ziyade işletilmesi hedeflenen bu dönemde sermaye amaçlara ulaşmak için gerekli görülen diğer varlıklarla değiştirilebilir ve satılabilir. Böylece bu dönemde idareciye yargı kullanması için verilen izinde de idarecinin gerçekleştirmesi gereken görevlerinde de artış gerçekleşmiştir. Bu açıdan bu dönemin ilişkisi yönetsel kontrole benzemektedir. Efendi, çeşitli nedenlerle, kaynakları ve verilecek kararları hizmetçiye bırakır ve bu açıklama fonksiyonunu doğurur. Artık bilanço verisi yeterli değildir aynı zamanda hizmetçinin dönem boyunca nasıl davrandığına ilişkin veri de gereklidir.²¹

Çağımızdaki açık uçlu dönem ise hâlâ kesin bir isim almamıştır. Varlık kullanımı döneminde efendi, ilişkinin başında tasarlanan işin gidişatı hakkında fikre sahiptir. Buna karşın açık uçlu dönemde efendinin kullanılmasını istediği kaynakları vardır. Bu varlıklar, örneğin parasal varlıklar gibi, kullanılabilecekleri yollar açısından oldukça esnektir veya sermayeyi arttırmak için idareciye emanet edilen gayrimenkuller gibi kolaylıkla başka bir biçime dönüştürülebilir haldedir. İdarecilik işlevinin bu hali stratejik kontrol olarak isimlendirilen işlevle karşılaştırılabilir. Yöneticinin görevi başlangıçta belirlenen yolla sınırlı değildir ve bu yönün değiştirilmesi gereken zamanı belirlemeyi de içerir. Üstlenilen görev planlanmış değildir ve büyük miktarda belirsizlik içerir. Dolayısıyla hem geçmiş hem de geleceğe dönük bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır.²²

Connell idarecilik kavramının literatürde ortak bir tanımının olmadığını ve alternatif yorumlara konu olduğunu belirterek bu durumun 'idarecilik ve hesap verme sorumluluğu arasında ayrışma ve örtüşmelerin neler olduğu' sorusunu doğurduğunu

²⁰ A.e., s.73.

²¹ A.e., s.73.

²² A.e., s.74.

belirtir.²³ Lennard ise kavramın sıklıkla tartışılmasına rağmen aynı derecede karakterize edilmediğini belirtir ve 2010 öncesinde IASB tarafından kavramın hesap verme sorumluluğuyla eş anlamlı kullanıldığını ve iki terimi ayıran çok az şey olduğunu ifade eder. Lennard hesap verme sorumluluğunun yalnızca yönetime emanet edilen varlıkları hissedarlar yararına kullanma sorumluluğuna değil aynı zamanda bu hissedarlara bu varlıklarla ne yaptığının hesabını verme sorumluluğuna da işaret ettiğini ileri sürer.²⁴

Birnberg'in sahip ve hizmetçi arasında ele aldığı idarecilik görevini Chen sosyal yönü de içermek üzere daha geniş bir çerçevede ele alır. Böylelikle Lennard tarafından ileri sürülen hesap verme sorumluluğuyla idarecilik arasında ayrımın önemsiz olduğu düşüncesinin aksine hesap verme sorumluluğu yönetimin sahiplere hesap verme sorumluluğundan daha geniş olarak ele alınmakta, şirketin topluma hesap verme sorumluluğu da kavrama dahil edilmektedir. Chen sosyal refahın elde edilmesi için olan sorumluluk ve işletme sahibinin çıkarlarını koruma sorumluluğu olmak üzere iki tip idarecilik sorumluluğu olduğunu fakat sosyal sorumluluk görevinin uzun zamandır ihmal edilmekte olduğunu belirtir. Yönetimin sosyal performansı sorgulamak, denetlemek ve raporlamak muhasebecinin görevidir.²⁵

Lehman hesap verme sorumluluğunun karar yararlılığı tanımı altına alınmasıyla muhasebenin ahlaki yükümlülüklerini dışarıdan bir mekanizma olan piyasaya yüklediğini savunur. Lehman'a göre karar yararlılığı, muhasebe bilgisinin bir rakamlar seti iletmekten daha fazlasını yaptığını, çeşitli grupların haklarını karşılamak için hesap verme sorumluluğu hakkında bilgi sağladığına ilişkin meşru beklentileri oluşturduğunu görmezden geldiğini belirtir.²⁶

²³ Vincent O'Connell, "Reflections on Stewardship Reporting", **Accounting Horizons**, Cilt:21, Sayı:2, Temmuz 2007, s.220.

²⁴ Andrew Lennard, "Stewardship and the Objectives of Financial Statements: A Comment on IASB's Preliminary Views on an Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial Reporting Information", **Accounting in Europe**, Cilt:4, Sayı:1, 2007, s.57.

²⁵ Rosita S. Chen, "Social and Financial Stewardship" **The Accounting Review**, Cilt:50, Sayı:3, Temmuz 1975, s.542.

²⁶ Glen Lehman, "A Legitimate Concern for Environmental Accounting", **Critical Perspectives on Accounting**, Sayı:6, 1995, s.394.

Görüleceği üzere muhasebenin amacını belirlemeye yönelik çalışmalar idareciliğin üzerinde anlaşılmış bir tanımıyla sonuçlanmamıştır. İşletmenin kaynaklarını idarede dürüstlük, kaynakların verimli kullanılması ve yönetimin kontrolündeki kaynakların hissedarlara uygun bir getiri sağlaması gibi görüşler idarecilikle ilişkilendirilmiş ve idarecilikten anlaşılan zaman içinde ilk görüşten sonuncuya doğru kaymıştır.²⁷

İdarecilik işlevinin bir yönü olan finansal raporlamanın kontrol amacı, yönetimin idarecilik görevini ne kadar yerine getirdiğinin işletme dışındakiler tarafından değerlendirilmesine imkân vermektedir. Söz konusu değerlemeyle yönetime emanet edilen kaynakların amaçlanan ve uygun nedenlerle kullanılıp kullanılmadığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Yönetimin idareciliğini değerlendirme ve yönetimin kaynaklar üzerindeki sorumluluğunu raporlamada tarihsel maliyetin etkin bir yöntem olduğu kabul edilir.²⁸ İdareciliğin bu tanımı vekil teorisiyle yapısal olarak bağlıdır. Sahipler yöneticilerin davranışlarını; sahiplerin amaçlarıyla uyumlu olup olmadığı, şirket varlıklarının kötüye kullanılmadığı ve şirket varlıklarının kullanımı için uygun stratejiler izleyip izlemediği açısından değerlendirmek isterler.²⁹ İdarecilik işlevi yönetimin hesap verme sorumluluğuyla ilgili olduğundan geçmişteki işlemlerle ilgilenir. Gjesdal da yönetimi kontrol amacıyla eylemleri hakkında bilgi edinme amaçlı bilgiyi karar yararlılığını amaçlayan bilgiden ayıran iki nitelik olduğunu belirtir. İlk olarak kontrol amaçlı bilginin tartışmalı olmaması gerekir ve bu niteliği tarihsel maliyetin sağladığını belirtir. İkinci olarak karar verme amaçlı bilgi talebinin aksine idarecilik işlevine olan talep regüle edilmemiş bir ortamda finansal raporlamanın ortaya çıkmasını sağlayan doğal bir süreçtir.³⁰ İdarecilik işlevi makul biçimde objektiftir ve tarihi maliyetlere dayanır ve ihtiyatlılık, gelirler ve maliyetlerin

²⁷ Stephen A. Zeff, “The Objectives of Financial Reporting: a Historical Survey and Analysis”, **Accounting and Business Research**, Cilt:43, Sayı:4, 2013, s.264.

²⁸ Deegan vd., **a.g.e.**, s.219.

²⁹ EFRAG, Stewardship/Accountability as an Objective of Financial Reporting, Temmuz 2007, (Çevrimiçi), <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F070823%2520%2520PAAinE%2520Stewardship%2520paper%2520final%2520version.pdf>, 25.05.2019, ss.9-10.

³⁰ Froystein Gjesdal, “Accounting for Stewardship”, **Journal of Accounting Research** Cilt:19, Sayı:1, Bahar 1981, s.211.

eşleştirilmesi ve kârın gerçekleştirilmesi ilkelerini benimser ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşıladığı kanıtlamıştır. Yöneticiler kişisel çıkarlarını korumak için performanslarını pozitif bir tablo içerisinde yansıtmaya eğilimindedirler ve muhasebe kuralları bunu azaltmak için yöneticilerin özgürlüğünü kısıtlamaya yönelme güdüsündedir. Vekil teorisi bağlamında yönetimin hilelerinin önüne geçmek için denetimler düzenlenir.³¹ Büyük işletmelerde kurumsal yapı nedeniyle sahipler ve yöneticilerin ayrılmış olması işletmeler ile sahiplerin işletme dışında kalmasına ve kurum kayıtları ve hesaplara erişememelerine neden olmuştur. Hesap verme sorumluluğu bu nedenle önemlidir ve geleneksel muhasebe teorisyenlerine göre muhasebecilerin odak noktası idarecilik işlevi olmalıdır.³²

Bradbury ise idarecilik işlevine vekil teorisinin desteğinin sınırlı olduğunu savunur ve teorisinin sahipler ve vekiller arasındaki sözleşme durumlarını tanımlamak için kullanıldığını fakat sahiplerin ihtiyaç duydukları bilgiyi özel raporlarla elde edebileceğini ifade eder. Genellikle tarihi maliyetle ilişkilendirilmesine rağmen Bradbury'e göre idarecilik işlevi gerçeğe uygun değerle tutarsız değildir.³³ Lennard tarihi maliyetin zorunlu dağıtımlar gerektirmesi ve geçmiş dönemde alınan bir varlığın daha sonra satılması durumunda, idarecilik işlevinin satışın yapıldığı dönemdeki artışı yansıtmasının daha uygun olduğu gerekçesiyle, idarecilik işlevinin savunusunun her zaman tarihi maliyetleri savunmak anlamına gelmediğini, bazen idarecilik işlevine uygun bilginin cari değerlerle üretileceğini ileri sürer.³⁴

Kothari vd. ekonomik temelli literatür analizlerinde değerlendirme veya etkin sözleşmenin muhasebenin amacı olmadığını tespit etmişlerdir. Analizleri ABD GAAP'nin sermayenin etkin dağıtımını kolaylaştırma amacından itibaren muhasebeye olan talebin finansal tabloların işletme için bir kontrol sistemi olarak hizmet etmesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu analize göre kontrolün öğeleri olan performans değerlendirme ve idarecilik finansal raporlamanın amacı olarak

³¹ D. R. Myddelton, "The Problems of Accounting Standards", **Economic Affairs**, Cilt:32, Sayı:3, Ekim 2012, s.44.

³² Kam, **a.g.e.**, s.159.

³³ Michael Bradbury, "Discussion of Whittington", **Abacus**, Cilt:44, Sayı:2, 2008, s.172.

³⁴ Lennard, **a.g.e.**, s.64.

belirlenmemiştir, etkin sermaye dağıtımı için muhasebe kurallarını şekillendiren ekonomik güçlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkarlar.³⁵

Uzun tarihine karşın idarecilik işlevinin karar yararlılığı amacının aksine tatmin edici bir teorisi yoktur. Muhasebe literatüründe idarecilik amacı finansal raporlama teorisinin sonucu olarak değil bir aksiyom olarak ele alınır³⁶ ve finansal raporlama literatüründe sıklıkla adı anılmasına rağmen finansal raporlama açısından özgün bir anlamı olduğuna dair anlaşmazlıklar mevcuttur.³⁷ Bir çok akademisyen ve muhasebe kurallarını yönlendiren kuruluşlar tarafından idarecilik işlevi geçmişte ana amaç olarak görülse de, yakın zamanda kavramsal çerçeve projelerinde ele alınışından anlaşılacağı üzere, günümüzde standart belirleyici kurulların aynı görüşü paylaşmadığı açıktır.

2.3. Karar Yararlılığı Amacının Benimsenmesi

Staubus karar yararlılığı teriminin ilk olarak kendisinin 1953 tarihli doktora tezinde kullanıldığını belirtir.³⁸ 1964 yılında AAA Yönetim Komitesi, görevi bir muhasebe teorisi üretmek olan bir komite atamıştır. Komitenin çalışmasının sonucu olan ASOBAT resmi bir gereklilik olmaktan ziyade bir komite dokümanı olarak yayınlanmıştır. ASOBAT etkisini muhasebe standartlarının hızlıca değiştirilmesi şeklinde göstermemiş fakat mevcut uygulamaların eleştirilmesinde kullanılan alternatif bir yaklaşım sağlamıştır.³⁹ ASOBAT ilk defa profesyonel bir muhasebe kurumu tarafından geliştirilen bir metinde karar yararlılığı amacının kabul edilmiş olması açısından önemlidir.⁴⁰

³⁵ S.P. Kothari, Karthik Ramanna, Douglas J. Skinner, “Implications for GAAP from an Analysis of Positive Research in Accounting”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:50, Sayı: 2-3, 2010, s.248.

³⁶ Gjesdal, **a.g.e.**, s.209.

³⁷ Christine A. Botosan, Adrienna A. Huffman, “Decision-Useful Asset Measurement from a Business Valuation Perspective” **Accounting Horizons**, Cilt:29, Sayı:4, 2015, s.759.

³⁸ George J. Staubus, **Making Accounting Decisions**, Teksas, Scholars Book Company, 1977, s.13.

³⁹ Joni J. Young, “Making up Users”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:31, Sayı:6, Ağustos 2006, ss. 586-587.

⁴⁰ George J. Staubus, **The Decision Usefulness Theory of Accounting A Limited History**, New York, Routledge Publishing Inc., 2016, s.5.

ASOBAT muhasebeyi “kullanıcının bilgiye dayanan yargılar ve kararlar almasını sağlamak için ekonomik bilgiyi tanıma, ölçme ve iletme süreci” olarak tanımlamıştır.⁴¹ Muhasebenin bilgi sağlayacağı amaçlar ise şöyledir:

- 1- Kısıtlı kaynakların kullanılmasını ilgilendiren kararlar vermek.
- 2- Bir organizasyonun insan ve madde kaynaklarını etkin biçimde yönetmek ve kontrol etmek.
- 3- Kaynakların gözetilmesini sağlamak bu konuda raporlama yapmak.
- 4- Sosyal fonksiyonları ve kontrolleri kolaylaştırmak.⁴²

ASOBAT karar yararlılığı amacının gelişmesinde önemli bir aşamayı temsil etmekle beraber idarecilik görevine ve muhasebenin sosyal fonksiyonlarına değinmiştir. Rapora göre işletme dışındaki çoğu kullanıcı idarecilik işlevinin çeşitli boyutlarıyla ilgilenir ve bunlar basit seviyedeki nezaretçilikten; kaynakların ele geçirilmesi, kullanılması ve elden çıkarılması da dahil olmak üzere işletmedeki tüm yönetsel işlevleri içerir⁴³ Rapora göre işletmecilik ve nezaretçilik işlevi yönetsel bir fonksiyon veya vekillik durumunda olduğu gibi güven işlevi görebilir. Toplumun çıkarları idareciliği tanımlarken baskın bir öğedir ve kanunlara uyumla ilgili bilgi sağlamak temel bir muhasebe işlevidir. ASOBAT “muhasebenin önemli sosyal işlevleri arasında vergilendirme, hilenin önlenmesi, ticaretin düzenlenmesi ve hükümet faaliyetleri, yönetim ve emek ilişkileri ve işletmenin faaliyetleri ile ilgili olan kişilerin kullanımı için ekonomik faaliyetler hakkında istatistiki bilgi sağlamayı” muhasebenin diğer sosyal fonksiyonları arasında sıralamış ve bu alanlarda muhasebenin amacını toplumunun refahını gerçekleştirmeyi kolaylaştırmak olarak belirlemiştir. Diğer yandan rapor muhasebenin sıklıkla tarihi olarak değerlendirilse dahi gelecekteki plan ve beklentilerle uğraşan muhasebe tekniklerine yapılan vurguyu tanımanın önemli olduğunu ve muhasebede bu geleceğe dönük trendin devam etmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴ Williams ve Ravenscroft’a göre bu süreçte karar teorisine geçiş FASB tarafından da kavramın kabul edilmesiyle politika belirleyiciler tarafından

⁴¹ Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory, **a.g.e.**, s.1.

⁴² **A.e.**, s.4.

⁴³ **A.e.**, s.22.

⁴⁴ Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory, **a.g.e.**, s.5.

ciddi bir inceleme olmaksızın, hızlıca gerçekleşmiş diğer bir ifadeyle karar yararlılığı teorisinin yetişkin olarak doğduğu savunulmuştur. 1960'lı yıllarda karar yararlılığı amacı tartışılmamış bir aksiyom olarak, aniden kabul edilmiştir.⁴⁵

AAA'nın 1971 tarihli bildirisiye yeni bir sistem olarak karar yararlılığını tanıtmayı amaçlayan bir metindir ve buna uygun olarak muhasebe için yeni bir çerçeve belirlemektedir. AAA muhasebe teorisini karar teorisini içerecek şekilde genişletmeyi, bir diğer deyişle muhasebeyi karar sürecinin ölçüm iletişim fonksiyonu olarak tasarlamayı önermiştir. Bildiriye göre bu önerinin kabul edilmesi halinde muhasebe araştırmacılarının çalışabileceği iki alan vardır: muhasebe ölçümlerinin tahmin edici gücü ve muhasebe ölçümlerinin davranışsal emareleri.⁴⁶

Karar yararlılığına geçiş sürecinin temelinde “teorik olarak doğru tablolar üretileniyorsa finansal tablolar daha yararlı hale getirilebilir” düşüncesi yatmaktadır. Karar yararlılığı hedefi ASOBAT raporuyla duyurulduktan sonra 1973 yılında FASB'nin Trueblood Komisyonu aracılığıyla desteklenmiştir.⁴⁷ Komisyonun Finansal Tabloların Amaçları adlı raporu “finansal tabloların amaçlarından biri potansiyel nakit akışlarını tutar, zamanlama ve ilgili belirsizlik açısından tahmin etme, karşılaştırma ve değerlendirmede yatırımcılara ve kreditorlere faydalı bilgi sağlamak”⁴⁸ olarak belirterek, karar yararlılığı amacının benimsenmesi yönünde bir katkı daha sağlamıştır.

Karar yararlılığın resmi olarak uygulamaya konulmasıysa 1978 tarihli SFAC No. 1 Finansal Muhasebe Kavramları ile olmuştur. Bu bildiri de finansal raporlamanın amacı “mevcut ve potansiyel yatırımcılara, kreditorlere ve diğer kullanıcılara rasyonel yatırım, kredi ve benzer kararları vermede faydalı olacak bilgi sağlamak” olarak belirlenmiş ve bu bilginin faaliyetler hakkında makul ölçüde bilgiye sahip kullanıcılar için anlaşılabilir olması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁹ Bildiride finansal raporlamanın

⁴⁵ Paul F. Williams, Sue Ravenscroft, “Rethinking Decision Usefulness”, (Çevrimiçi) <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.453.3290&rep=rep1&type=pdf>, 23.02.2017, s.7.

⁴⁶ American Accounting Association, “Report of the Committee on Accounting Theory Construction and Verification”, **The Accounting Review**, Cilt:46, 1971, ss.60-63.

⁴⁷ Scott, **a.g.e.**, s.59.

⁴⁸ Accounting Objectives Study Group-American Institute of Certified Public Accountants, **a.g.e.**, s.20.

⁴⁹ Financial Accounting Standards Board, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, (Çevrimiçi), https://www.fasb.org/resources/ccurl/816/894/aop_CON1.pdf, 29.06.2019, m.34.

yönetimin idarecilik görevini nasıl yerine getirdiğine ilişkin bilgi sağlaması gerektiği de yer almıştır.⁵⁰

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin (International Accounting Standards Committee-IASC) 1989 yılında yayınladığı çerçevesi de benzer şekilde hem idarecilik amacına hem de karar yararlılığına yer vermiştir. Çerçeve finansal tabloların amacının “işletmenin finansal pozisyonu performansı ve finansal pozisyonundaki değişiklikler hakkında geniş bir kullanıcı grubuna ekonomik kararlar almalarında yararlı bilgi sağlamak” olduğunu belirttikten sonra finansal tabloların yönetimin idarecilik işlevinin sonuçları hakkında da bilgi sağladığını belirtmiştir.⁵¹ Çerçevenin amacı yorumlayışı karar yararlılığının çerçevenin ilk oluşturulduğu tarihten itibaren baskın rol olarak görüldüğünü, idareciliğinse ikincil olarak ele alındığını göstermektedir.

2006 yılında IASB ve FASB idareciliği öncelikli bir finansal raporlama amacı olarak görmediğini duyurmuştur. İdareciliğin birincil amaç olarak terki; hesap verme sorumluluğunun statüsünün son yıllarda düzenli olarak saldırı altında olduğu düşünülürse şaşırtıcı değildir fakat idarecilik işlevinin tarihsel köklülüğü nedeniyle 2006 yılında yayınlanan taslak metin yoğun tepki görmüştür.⁵² Bu metin idareciliğe atıf yapmakta ama kavramın kapsamı sermaye sağlayıcılara karşı yönetimin sorumluluğuyla sınırlı kalmaktadır. Bu durum idarecilik amacının artık karar yararlılığı ile denk görülmediğini ve gelecekte karar yararlılığı kriterlerinin öncelikli olacağını gösterir. Taslak metinde yer alan bu değişimle ilgili olarak alınan mektupların %86'sından fazlasında duruma tepki gösterilmiştir.⁵³

2008'de yayınlanan kavramsal çerçeve taslak metninin idarecilik hakkında yorumu “yönetim işletmenin sermaye sağlayıcılarına, işletmenin ekonomik kaynaklarının korunması ve gözetimi ve etkin ve kârlı kullanımı konusunda sorumludur” şeklindedir. Metin aynı zamanda yönetimin fiyat değişikliği, teknolojik

⁵⁰ A.e., m.50.

⁵¹ International Accounting Standards Board, 2009, a.g.e., s.80.

⁵² Tim Murphy, Vincent O'Connell, Ciaran O Hogartaigh, “Discourses Surrounding the Evolution of the IASB/FASB Conceptual Framework: What They Reveal About the ‘Living Law’ of Accounting”, **Accounting Organizations and Society**, Cilt:38, Sayı:1, 2013, ss.72-73.

⁵³ A.e., s.78.

ve sosyal değişiklikler gibi ekonomik etkilerden işletme kaynaklarının korunmasını da idarecilik işlevi altında almıştır.

2010 yılı öncesinde IASB'nin kavramsal çerçevesinde idarecilik işlevine değinilmekte fakat bu karar yararlılığının bir alt başlığı olarak, onun bir yan ürünü gibi ele alınmaktadır. Bu çerçeveye göre finansal tabloların amacı geniş bir kullanıcı grubuna ekonomik kararlar alma süreçlerinde faydalı bilgi sağlamaktır. Çerçeve finansal tabloların “aynı zamanda yönetimin idarecilik görevinin sonuçlarını veya yönetime emanet edilen kaynaklar için yönetimin hesap verme sorumluluğunun sonuçlarını da” gösterdiğini belirtir ve bunları değerlendirmek isteyen kullanıcıların bunu ekonomik kararlar vermek için yaptıklarını aktarır. Bu şekilde verilen kararlar çerçeveye göre yatırımları satıp satmama, yönetimi değiştirip değiştirmeme kararlarını da içerir.⁵⁴

2010 çerçevesindeyse idarecilik terimi kullanılmamıştır. Kurul buna neden olarak terimi başka dillere çevirmenin zorluğunu göstermiş ve bunun yerine idarecilik teriminin kapsadıklarını çerçevede belirtmeye karar vermiştir.⁵⁵ Söz konusu tarif kavramsal çerçevede yine karar verme sürecinin bir parçası olarak mevcut ve potansiyel yatırımcıların, borç verenler ve kreditorlerin işletme yönetiminin işletme ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmeyle ilgili bilgiye ihtiyaç duyduğu şeklinde ele alınmış ve bu sorumluluğun işletme varlıklarının gerek ekonomik faktörlerden korunmasını gerekse yasalar, düzenlemeler ve sözleşmelerde belirlenen hükümlere uygun davranmasının temin edilmesini içerdiği belirtilmiştir.⁵⁶ 2010 kavramsal çerçevesi idarecilik işlevine ilişkin olarak işletmenin sağladığı getiriyle ilişkili bilginin; yönetimin işletmenin kaynaklarını etkin ve verimli kullanma sorumluluğunun göstergesi olduğunu ve yönetimin sorumluluğu hakkındaki bilginin gelecekteki getirilerin tahmin edilmesinde yararlı olduğunu belirtmiştir.⁵⁷ İdarecilik teriminin

⁵⁴ International Accounting Standards Board, **IFRS-Official Pronouncements as Issued at 1 January 2009**, Londra, IASC Foundation Publications, 2009, s.80.

⁵⁵ International Accounting Standards Board, Conceptual Framework for Financial Reporting-Basis For Conclusions, Eylül 2010, (Çevrimiçi) <http://people.unica.it/gianluigiroberto/files/2015/09/Conceptual-Framework-IASB-2010.pdf>, s.50., 28.06.2019.

⁵⁶ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, “**Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**”, Resmî Gazete, 27.01.2011, Sayı: 27828, m.A4.

⁵⁷ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **a.g.e.**, m.A.16.

kullanılmamasına neden olarak gösterebilecek görüşü, IASB’da 2010 kavramsal çerçevesinin geliştirildiği dönemi de kapsayan 2001-2009⁵⁸ yılları arasında üye olarak görev yapmış Barth, eleştirilere karşı çerçeveyi savunan bir çalışmada yansıtmıştır. Barth’a göre finansal raporlamanın amacı işletmenin işlerini yönetirken veya sözleşme rolünün ifası esnasında taraflarca kullanılacak muhasebe bilgisini sağlamak muhasebenin amacı değildir çünkü bu bilgilerin kullanıcıları bu bilgileri işletmeden direkt olarak elde edebilecekleridir.⁵⁹

Kurulun çeviri güçlüğü iddiasıyla uyumlu olarak Evans, çeviri zorluğu hakkında, dil ve kültürün bağlantılı olduğunu ve birbirlerini karşılıklı olarak etkilediğini, böylelikle dilin kullanıcılarını belli şekilde düşünmeye ve algılamaya yönlendirdiğini belirtir ve bunun örneklerini inceler. Evans’a göre farklı dillerin kullanıcıları olan kişiler muhasebe konseptlerini farklı algılayacak ve bu konseptler arasındaki farklar yanlış çeviriler nedeniyle anlaşılabilir olacaktır.⁶⁰ Bu tür problemlere Türkçe kavramsal çerçevelerde de rastlamak mümkündür. Örneğin 2011 yılında Resmî Gazete’de yayınlanan Türkçe kavramsal çerçevede gelir tanımı “muhasebe döneminde, ekonomik yararlar işletme bünyesine varlık girişi veya diğer şekillerdeki varlık çoğalmaları sonucundaki artışı veya özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışındaki kalemlerde artış meydana getiren borçlardaki azalmayı ifade eder.”⁶¹ olarak verilmiştir. Tanıma göre öz kaynaklarda artışa yol açan hissedarların yatırdıkları fonlar eğer borçlardaki azalma şeklindeyse gelir olarak kabul edilemeyecektir ama öz kaynaklarda artışa yol açan hissedarların yatırdıkları fonlar eğer varlıkların çoğalması şeklindeyse gelir tanımı içerisine girmektedir. Halbuki bir borcu hissedarın ödemesi nasıl gelir değilse, hissedar tarafından işletmeye aktarılan bir varlık da gelir değildir. O halde doğru tanım “muhasebe döneminde, öz kaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışındaki kalemlerde artış meydana getiren, ekonomik yararlar işletme bünyesine varlık girişi veya diğer şekillerdeki

⁵⁸ IASB, IASB Board Member History, (Çevrimiçi) <https://www.iasplus.com/en/resources/ifrs/iasb-ifrs-ic/iasb-history>, 29.06.2019.

⁵⁹ Mary E. Barth, “Standard-Setting Measurement Issues and the Relevance of Research”, **Accounting and Business Research**, Special Issue: International Accounting Policy Forum, 2007, s.10.

⁶⁰ Lisa Evans, “Language, Translation and the Problem of International Accounting Communication”, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, Cilt:17, Sayı:2, 2004, s.239.

⁶¹ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **a.g.e.**, m.4.25.

varlık çoğalmaları sonucundaki artışı veya borçlardaki azalmayı ifade eder” şeklinde olmalıdır. Cümle diziliminden kaynaklanan bu sorun gider tanımında da söz konusudur. Yine aynı kavramsal çerçevede varlıkların geçmişte kaynaklanan işlemler sonucu ortaya çıktığı belirtilirken, borçların geçmişte kaynaklanan olaylar sonucu ortaya çıktığı⁶² ifade edilmiştir. Burada kullanılan işlem ve olay kelimeleri IASB tarafından yayınlanan metinde aynı kelime (transaction) ile ifade edilmiş olup farklı anlamlar taşımaktadır. Kieso’ya göre olay (event) “bir sonucun meydana gelmesi. Bir olay genellikle varlıklarda, borçlarda ve özkaynaklardaki değişikliklerin kaynağı veya nedenidir. Olaylar iç veya dış kaynaklı olabilir” olarak tanımlanırken, işlem “iki veya fazla işletme arasında bir aktarım veya değişimi içeren dış kaynaklı bir olay”⁶³ olarak tanımlanır. Ohlson vd. ise işlemi olayın bir alt kümesi olarak ele alır ve “firmanın giriştiği gerçek, doğrulanabilir olaylar” olarak tanımlar.⁶⁴

Yine aynı çerçevede niteliksel özelliklerden doğrulanabilirlik hakkında “Doğrulanabilirlik, farklı bilgi düzeyindeki ve bağımsız gözlemcilerin belirli bir açıklamanın gerçeğe uygun sunulduğu hususunda görüş birliğine varabilmeleri anlamına gelir”⁶⁵ tanımı yapılmaktadır. Metnin orijinaliyse IASB’nin uzun zamandır benimsediği görüşe uygun olarak kullanıcıların bilgi düzeyindeki farklılıklara yer vermez. IASB bilgili ve bağımsız “farklı” kullanıcılardan bahseder. Dolayısıyla bilgi düzeyinde değil kullanıcılar arasında farklılık söz konusudur.

Benzer çeviri problemlerine 2018 kavramsal çerçevesinde de rastlamak mümkündür. Örneğin kavramsal çerçevede ölçüm belirsizliği anlatılırken “Yüksek düzeydeki bir ölçüm belirsizliği bile bu tür bir tahminin faydalı bilgi sağlamasını engellemez”⁶⁶ cümlesi kullanılmakta ancak metnin orijinalinde yer alan “zorunlu olarak” (necessarily) kelimesinin atlanması cümlemin anlamını aslında ifade ettiğinden

⁶² A.e., m.4.4.

⁶³ Kieso vd., a.g.e., s.80.

⁶⁴ American Accounting Association’s Financial Accounting Standards Committee (AAA FASC), James A. Ohlson, Stephen Penman, Robert Bloomfield, Theodore E. Christensen, Robert Colson, Karim Jamal, Stephen Moehrle, Gary Previts, Thomas Stober, Shyam Sunder, Ross L. Watts, “A Framework for Financial Reporting Standards: Issues and a Suggested Model”, **Accounting Horizons**, Cilt:24, Sayı:3, 2010, s.476.

⁶⁵ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, a.g.e., m.4.26.

⁶⁶ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, a.g.e., m.2.19.

farklı bir yöne çekmektedir. Bu örneklerden de görüleceği üzere çeviri problemlerine rastlamak olasıdır ama bunlara yukarıda yer verilen örneklerden de görüleceği üzere idarecilik terimi gibi, karmaşık içeriğe sahip olduğu iddia edilen kavramlar dışında da meydana gelmektedir. IASB ve FASB'nin idarecilik teriminin kullanılmamasına yönelik gerekçelendirmeleri bir zorunluluktan ziyade kavramın tasfiyesine yönelik bir adım gibi durmaktadır ve halihazırda bu kurullar kavramın ilişkili olduğu “güvenilirlik” gibi terimleri elemektedirler. Pelger, FASB ve IASB arasındaki harmonizasyon sürecinde idarecilik terimi üzerine yapılan tartışmaları ayrıntılı biçimde incelediği çalışmasında tartışmanın esasen İngiltere ve ABD kökenli üyeler arasında geçtiğini saptar. ABD kökenli üyeler idarecilik teriminin herkes tarafından farklı anlaşıldığı gerekçesiyle “eğer idareciliğin elenmesine karşı çıkan %86 oranındaki mektuplar 40 farklı kavramdan bahsediyorsa her birinin savunucusu yalnızca %2’dir” argümanını kullanarak reddetmiş fakat bu 40 kavram listelenerek bir kanıt sunulmamıştır. Dolayısıyla bu farklı kavramlar argümanı taktik olarak nitelenebilir ve aynı taktik nitel özelliklerden güvenilirlik teriminin elenmesinde de kullanılmıştır.⁶⁷

Kurul 2018 kavramsal çerçevesinde idarecilik terimini yeniden kullanmaya başlamış ve terimi “bir kişiye emanet edilen bir şeyin özenli ve sorumlu olarak kullanılması” olarak tanımlamış ve çerçeveye eklenen ilave açıklamalar sayesinde daha önce belirtilen çeviri güçlüğüne aşıldığını ifade etmiştir.⁶⁸ Kurul idarecilik işlevinin finansal raporlama amacının bir parçası olarak ya da ilave ve karar yararlılığına eşit bir amaç olarak tanıma yolundaki önerileri iki nedenle reddetmiştir. İlk olarak yönetimin idarecilik işlevini değerlendirme kendi başına bir amaç değil kaynak dağıtım kararlarını vermede bir girdidir. Eğer bu işlevin yerine getirilmediği düşünülüyorsa gelecekteki getirileri arttırmak amacıyla yönetim değiştirilir. İkinci olarak ilave bir amaç kafa karıştırıcı olabilir.⁶⁹ Kurul aynı zamanda yönetimin

⁶⁷ Christoph Pelger, “Practices of Standard-Setting – An Analysis of the IASB’s and FASB’s Process of Identifying the Objective of Financial Reporting”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt: 50, Nisan 2016, s.62.

⁶⁸ IASB, Basis for Conclusions on the Conceptual Framework for Financial Reporting. 2018, (Çevrimiçi), http://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=2018ConceptualFramework_BC.pdf&file_path=pdf_file, 28.06.2019, m.BC1.41.

⁶⁹ A.e., m.BC1.35.

idarecilik işlevini değerlendirmek için olan bilgiyi, gelecekteki nakit akışları beklentilerini değerlemek için kullanıcılara yardımcı olacak bilgiden mümkün olduğunca ayırmaya çalıştığını ifade etmiş ama her iki bilginin de işletmeye kaynak ayırma kararlarında yararlı olacak bilgi sağlama amacına hizmet ettiğini ifade etmiştir.⁷⁰

2018 çerçevesinde idarecilik ile ilgili yapılan vurgular çoğunlukla eski metne yapılan ilaveler şeklindedir. İdarecilik ile ilgili olarak eklenen bölüme göre yönetimin işletme kaynaklarını kullanma sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği hakkındaki bilgiler, kullanıcıların yönetimin sorumluluğu değerlendirmesine yardımcı olur ve bu da işletmenin gelecekteki net nakit girişlerine ilişkin beklentilerin değerlendirilmesinde faydalı olabilir.⁷¹

Muhasebe tarihi literatüründe, muhasebenin işletme yönetiminin hesap verme sorumluluğu nedeniyle yüzyıllar önce ortaya çıktığı ifade edilse de Schmandt-Besserat ise arkeolojik çalışmalarında muhasebenin ortaya çıkışını çok daha geriye, günümüzdeki anlamıyla işletmenin ve ticaretin olmadığı, dolayısıyla modern anlamda karar verme yararlılığı amacının mevcut olmadığı, tarım devriminin başlangıcına tarihlendirirler.⁷² Bu dönemdeki hesap verme görevi ile ilişkili olarak muhasebe kelimesi Arapça hesaplaşma anlamına gelmektedir ve köken olarak da Arapça hesap anlamındaki “hisab” teriminden türemiştir.⁷³ Benzer şekilde İngilizcede de “muhasebe” kelimesi hesap teriminden türemiştir ve hesaplaşma anlamını taşır. Hesap verme sorumluluğu geçmişe yönelik bilgiyle sağlanır, buna karşın kavramsal çerçevenin muhasebenin amacı olarak belirlediği karar yararlılığı ise geleceğe dönüktür. Muhasebe kavramının üzerinde anlaşılmış bir tanım ve amaç yoksunluğu nedeniyle terim artık tarihsel köklerinin ifade ettiği bağlamdan farklı bir bağlamda değerlendirilmektedir.

⁷⁰ A.e., m.BC1.34.

⁷¹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, a.g.e., m.1.22.

⁷² Denise Schmandt-Besserat, “From Tokens to Writing: the Pursuit of Abstractions”, **Bulletins of the Georgian National Academy of Sciences**, Cilt:175, Sayı:3, 2007, s.163.

⁷³ www.istanbul.edu.tr’den aktaran Ahmet Gökgöz, “Tarihsel Perspektifte Muhasebenin Doğuşunu ve Gelişimini Etkileyen Faktörler”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1, Ekim 2010-Mart 2011, s.168.

2.4. Karar Yararlılığı Amacı

2018 kavramsal çerçevesine göre çerçevenin temelini oluşturan genel amaçlı finansal raporlamanın amacı mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflara, raporlayan işletme hakkında o işletmeye kaynak sağlamaya ilişkin kararlar verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır.⁷⁴ Çerçeve daha önceki çerçevelerden farklı olarak bu amaca ilave olarak ayrı bir “finansal tabloların amacı”n belirtmiştir. Buna göre finansal tabloların amacı “raporlayan işletmenin varlıkları, yükümlülükleri, öz kaynağı, gelir ve giderleri hakkında finansal tablo kullanıcılarına raporlayan işletmenin gelecekteki beklenen net nakit girişlerini ve işletmenin ekonomik kaynaklarını yönetimin idare etme sorumluluğunu değerlendirmede faydalı olacak finansal bilgi sağlamaktır.”⁷⁵ Finansal raporlar çerçevesinde “Asli kullanıcılara, işletmeye kaynak sağlama konusundaki kararlarını vermeleri için faydalı olan, raporlayan işletmenin ekonomik kaynakları ile işletmeye karşı ileri sürülebilen talep hakları ve bu ekonomik kaynaklar ile talep haklarında meydana gelen değişimler hakkında finansal bilgiler sağlayan rapor”lar olarak tanımlanmış, finansal tabloların ise “raporlayan işletmenin ekonomik kaynakları, borçları, gelir ve giderleri hakkında bilgi sağlayan genel amaçlı finansal raporların bir biçimi” şeklinde tanımlı verilmiştir.⁷⁶

IASB’nin önceki çerçevelerinde genel amaçlı finansal raporlar, finansal raporların kullanıcıları, kısıtları gibi unsurlardan bahsedilse de bir finansal raporlama tanımlı verilmemiştir. 1989 çerçevesinde “finansal raporlamanın temel amaçları” yerine “finansal tabloların genel amaçları” tabiri kullanılmıştır. Daha sonraki çerçevelerde “tablolar” terimini raporlama ile değiştirmenin nedeninin sermaye sağlayanlara yararlı bilgi sağlama amacının bir sonucu olduğu söylenebilir. Böylelikle işletme tarafından sunulan tüm bilginin kapsanması amacıyla finansal tablolar terimi daha geniş bir anlama gelecek finansal raporlar terimiyle değiştirilmektedir. Ancak finansal tablolar ve finansal raporlama arasındaki fark net değildir.⁷⁷ FASB tarafından

⁷⁴ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.1.1-1.2.

⁷⁵ **A.e.**, m.3.2.

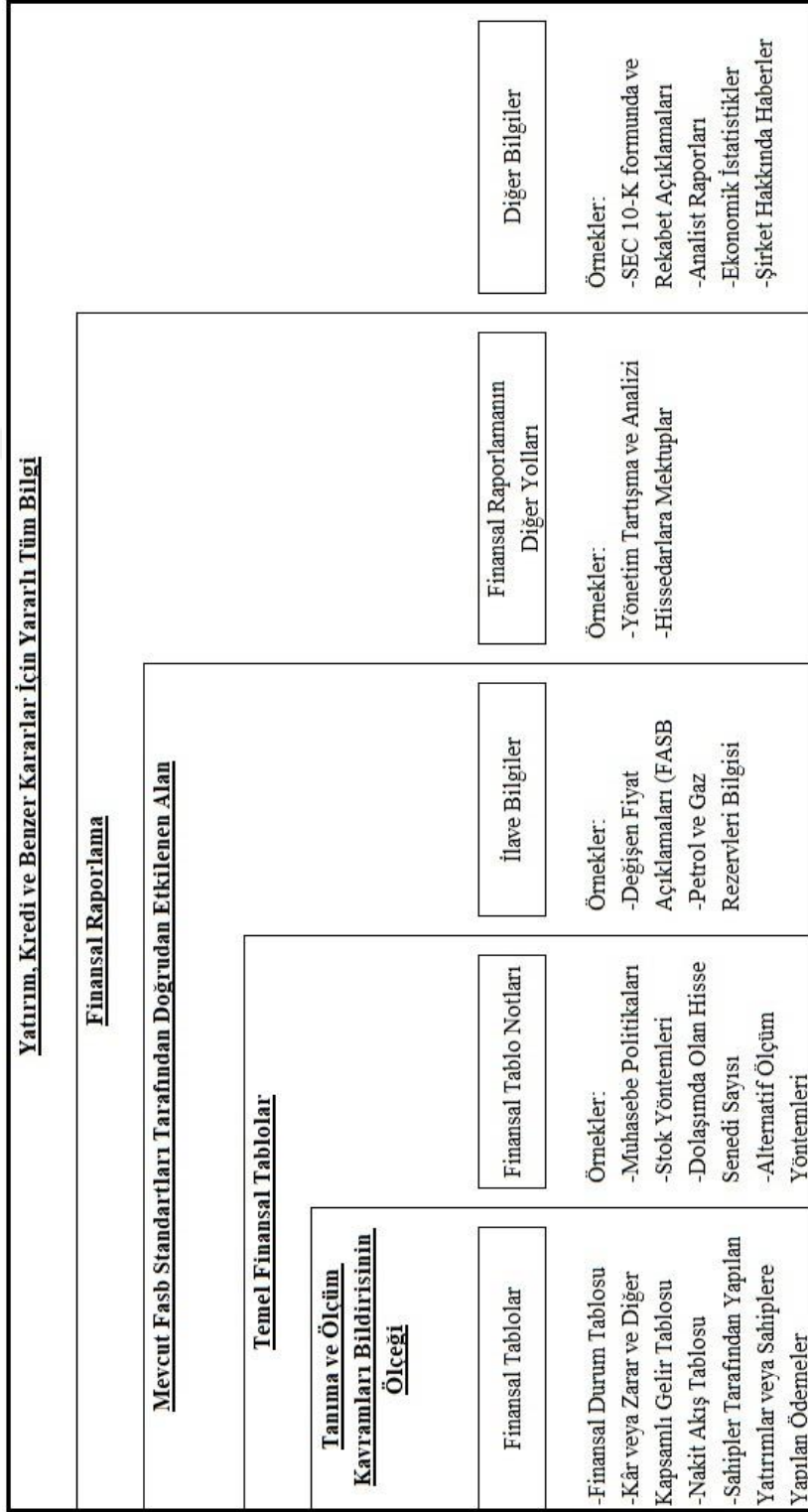
⁷⁶ **A.e.**, s.61.

⁷⁷ Le Manh vd., **a.g.e.**, s.18.

yayınlanan Finansal Muhasebe Kavramları Bildirisi No.5'te (Statement of Financial Accounting Concepts-SFAC) finansal raporlamanın kapsamı bir şekil aracılığıyla belirtilmiştir. Şekil 2.1.'den görülebilecek FASB'nin yorumu IASB'nin rapor ve tablo kavramlarını kullanışını açıklayıcı niteliktedir.

Şekil 2.1. Finansal Raporlamanın Kapsamı

Kaynak: FASB, SFAC No.5, (Çevrimiçi), http://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1218220132744&acceptedDisclaimer=true, 01.05.2018.

Muhasebede karar yararlılığının benimsenmesi için bir gerekçe gösterildiği zamanlarda, gösterilen gerekçe bu amacın sosyoekonomik refaha yol açmasıdır.⁷⁸ Buna karşın Lennard finansal raporlamaya ayrılan kaynakların yararlı olmamaları halinde ziyan edilmiş olmaları ve finansal raporlamanın kararları etkileyememesi halinde bir amaca hizmet etmiyor olacağı gibi karar yararlılığı lehine önemli argümanlara rağmen IASB'nin karar yararlılığına geçişi sürecinde uygun bir şekilde sorgulanmadığını savunur.⁷⁹ Fakat karar yararlılığı bir kez amaç olarak belirlendikten muhasebede köklü değişiklikler yapılması gerekir. Karar yararlılığının getirdiği değişikliklerden ilki muhasebe bilgisinin yönüdür.

Beyer vd. piyasa temelli ekonomilerde, muhasebe bilgisinin; idarecilik işlevi ve karar yararlılığı işlevine yönelik iki bilgi türü olduğunu belirtir. İlk olarak hissedarlar ve kreditorlerin olası yatırım fırsatlarını değerlemesine imkân veren bilginin ex-ante veya diğer adıyla değerlendirme rolüdür. İkinci olarak idarecilik işlevi kapsamında muhasebe bilgisinin sermaye sağlayıcılara sermayelerinin kullanımını denetlemelerini sağlayan bilginin ex-post yönü vardır.⁸⁰ Karar yararlılığı amaç olarak belirlendiğinde bilginin ex-ante yönü baskın hale gelmektedir. Örneğin Whittington'a göre muhasebe bilgisinin ideal olarak geçmişi değil, geleceği yansıtmalıdır. Geçmiş işlemler ise tali niteliktedir.⁸¹ Cascino vd. göre karar yararlılığı açısından bakıldığında; firmanın veya menkul kıymetlerin değerini ölçmek isteyen yatırımcıların değerlendirme modellerinde kullanacakları ilk sıradaki bilgi muhasebe bilgisidir. Değerleme modelleri gelecekteki kazançların ve nakit akışlarının tahmin edilmesini gerektirir ve zamanlılık problemi ve geçmiş odaklı olmasına rağmen muhasebe bilgisi bu tahminlerin temelini oluşturur.⁸² Yine de kavramsal çerçevede genel amaçlı finansal raporların işletmenin değerini göstermek için tasarlanmadığı, bunların işletmenin

⁷⁸ Anthony G. Puxty, Richard C. Laughlin, "A Rational Reconstruction of the Decision-Usefulness Criterion", **Journal of Business Finance & Accounting**, Cilt 10, Sayı:4, 1983, s.544.

⁷⁹ Lennard, **a.g.e.**, s.55.

⁸⁰ Anne Beyer, Daniel A. Cohen, Thomas Z. Lys, Beverly R. Walther, "The Financial Reporting Environment: Review of the Recent Literature", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:50 Sayı:2-3, s.296.

⁸¹ Geoffrey Whittington, "Fair Value and the IASB/FASB Conceptual Framework Project: An Alternative View", **Abacus**, Cilt:44, Sayı:2, 2008, s.158.

⁸² Cascino vd., **a.g.e.**, s.14.

değerini belirlemek için yapılacak tahminlerde yardımcı olacak bilgiyi sağlayacağı⁸³ belirtilmiştir. Muhasebe bilgisi bu değerlendirme modellerinde girdi olarak kullanılacaktır fakat modellerde kullanılacak tek bilgi muhasebe bilgisi değildir. Örneğin öz kaynak araçlarını değerleyen finansal analistlerin değerlendirme modellerinde kurumsal büyüme oranları, sektörel faktörler, teknolojik ilerleme gibi farklı ekonomik etkenleri dikkate alınmalıdır.⁸⁴

IASB'nin muhasebenin şirket değerini göstermeyeceğini belirtmesi, karar yararlılığına dönük muhasebe bilgisinin olası eleştirilere karşı bağışıklık kazanmasını sağlamaktadır. Bu ifadeyle muhasebenin bir karar modeli belirleme, karar sürecini inceleme, sağladığı bilginin kararlar için yararlı olduğunu ispatlama sorumlulukları ortadan kalkmaktadır. Eğer bir muhasebe kuralı belirlendiğinde, bu kurala göre yapılan raporlama sonucunda, belli bir kullanıcı grubu için belirlenen amaç gerçekleştirilemiyorsa bunun muhasebe bilgisinin değil, karar modelinin kusuru olduğuna yönelik bir savunmayla eleştirilerden kaçınılması mümkün olacaktır. Dolayısıyla muhasebenin değil, karar modelinin değerlendirilmesi ve eleştirilmesi gerekir. Böylelikle karar yararlılığı görüşünün belirlediği temel görüşler neredeyse yalnızca teorik eleştirilere açık hale gelmekte fakat deneysel eleştiriler güçleşmektedir.

Yaşar'a göre karar verme araştırmaları betimsel, kuralsal ve reçetesel olarak üç türe sahiptir. Bunlardan betimsel olarak belirlenen çalışmalar kararın nasıl verildiğini ve insanların nasıl düşündüğünü anlamaya çalışmaktadır. Kuralsal olarak adlandırılan çalışmalar mantıksal karar süreçleri kararın nasıl verilmesi gerektiği, karar verirken neyin önemli olduğu gibi normatif yaklaşımlar izler. Reçetesel çalışmalarda iyi bir karar vermek ve kararın iyileştirilmesi için nelerin yapılabileceği ve bunların nasıl bir eğitim gerektirdiği sorularına odaklanır.⁸⁵ Muhasebenin sağladığı veriyle, bu veriye dayanılarak alınan kararın sonucu arasındaki bağ ile ilgili sorumluluk karar modellerine yüklendiğinden, yukarıda yer verilen çalışmalar muhasebenin sorumluluk

⁸³ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.1.7.

⁸⁴ Ross W. T. Mear, Michael A. Firth, "A Parsimonious Description of Individual Differences in Financial Analyst Judgment", **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Cilt:5, Sayı:4, Ekim 1990, s.521.

⁸⁵ Okan Yaşar, **Davranışsal Karar Verme Düşünme, Problem Çözme**, Ankara, Detay Yayınları, Ocak 2016, ss.8-9.

alanı dışına çıkmakta, yararlı bilginin nasıl olması gerektiği, öncelikli kullanıcıların seçilmesi ve kullanıcıların amaçlarının belirtilmesi ile yetinilmektedir.

2.4.1. Etkin Piyasa Hipotezi

Cunningham ABD’de muhasebe ve finans departmanı arasında bir gerginlik olduğunu belirtir. Buna rağmen modern muhasebeyi etkileyen en güçlü teori muhasebeden değil finans disiplininin gelmiştir. Modern finans teorisi olarak adlandırılan bu kavramın kilit kavramı etkin piyasa teorisidir. Etkin piyasa teorisinin muhasebe gelişimlerini yönlendiren iki örneği gerçeğe uygun değere yönelme ve nakit akışı tablolarının yükselmesini desteklemektir.⁸⁶

Etkin piyasa hipotezinin karar yararlılığı amacının gelişimi sürecinde muhasebe üzerindeki etkisinin birden fazla farklı boyutu olduğu görülmektedir. Bu boyutlardan ilki bir akademik disiplin olarak muhasebe araştırmaları üzerinde yaşanan değişim ve bu değişimin ortaya çıkardığı muhasebedeki deregülasyon görüşüdür. Muhasebe tutarları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların doruğa ulaşması 1960’larda etkin piyasa hipotezi ve sermaye varlıkları fiyatlama modelinin gelişimi sonucu mümkün olmuştur.⁸⁷ Pozitif muhasebe teorileri arasında sınıflanan bu tür sermaye piyasaları araştırmaları piyasaların etkin olduğu varsayımına dayanır. Buna göre bir bilgi açıklandığında eğer daha önce bilinenlere bir katkı sağlıyorsa piyasalar bu bilgiye cevap verecektir. Muhasebenin amacı özellikle hisse senedi piyasalarına yatırım yapan kişiler için yararlı bilgi sağlamak olduğundan eğer muhasebe tarafından sağlanan bilgi yararlıysa bu bilgiye tepki gösterilecektir. Bunun bir sonucu olarak açıklanan bir muhasebe bilgisine piyasalarda gösterilen fiyat veya miktar tepkisini ölçerek alternatif muhasebe teknikleri arasında seçim yapmak mümkün olur.

Muhasebe yöntemlerinin seçiminde piyasa tepkisinin esas alınmasını savunan düşüncenin Beaver tarafından yapılan açıklamasına göre finansal raporlama ile ilgili

⁸⁶ Lawrence A. Cunningham, “Finance Theory and Accounting Fraud: Fantastic Futures Versus Conservative Histories”, **Buffalo Law Review**, Cilt:53, 2005, ss.789-792.

⁸⁷ Tom Mouck, “The Rhetoric of Science and the Rhetoric of Revolt in the ‘Story’ of Positive Accounting Theory”, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, Cilt:5, Sayı:4, 1992, s.48

herhangi bir araştırma, muhasebe verisi ile hisse senedi fiyatı arasındaki ilişkiyi kapsamalıdır çünkü kişilerin birden fazla dönemdeki yatırım ve tüketim kararları bu kişilerin servetleri tarafından etkilenir. Hisse senetleri fiyatları da bu kişilerin servetlerini belirlediğinden hangi muhasebe bilgisinin fiyatlarda nasıl yansıtıldığı anlaşılmadan yatırımcılar için ne tür bilgi sağlanması gerektiği bilinemez.⁸⁸ Bu nedenle muhasebe bilgisinin hisse senetlerini belirlemedeki rolü, en uygun bilgi sisteminin seçimi için elzemdir.⁸⁹ Bu temel üzerinde Beaver etkin piyasanın 4 sonucunu sıralar. İlk olarak muhasebe yöntemlerinin seçiminde yeterli açıklama yapıldığı takdirde herhangi bir yöntemin seçilmesinin bir önemi yoktur. Verilerin yorumlanması piyasaya bırakılmalı, muhasebe yöntemlerinin seçimi için kaynak harcanmamalıdır. İkinci olarak finansal tabloların amacı içeriden alınan bilgi sayesinde bireylerin anormal getiri elde etmesini önlemektir. Dolayısıyla ilave bir maliyete katlanılmadığı sürece açıklamada bulunmak finansal tabloların yararlılığını artırır. Üçüncü olarak naif yatırımcı anlayışı terk edilmelidir. Naif yatırımcılar mevcuttur fakat bu kişiler muhasebe yönteminin seçiminden değil açıklamanın eksikliğinden zarar görürler. Son olarak muhasebeciler tek bilgi kaynağı olduklarını düşünmeyi bırakmalıdırlar. Bunun yerine yatırımcılara sağlanan bilginin maliyetini en düşük seviyeye çekmeye çalışılmalıdır.⁹⁰ Bu düşünce akışı içerisinde etkin piyasa görüşünün muhasebe regülasyonlarına olan ihtiyacı ortadan kaldırdığı savunulmuştur.

Muhasebede yatırımcıları bilgilendirme ve yöneticilerin performansını değerlendirme rolleri arasında en iyi ödünleşim dengesini sağlamaya yönelik iki yaklaşım vardır. İlk yaklaşım herhangi bir problemin mevcut olmadığını savunur. Buna göre piyasada temel uyumsuzlukların ve kötüye kullanımların düzenlenmesi için gereken asgari regülasyonlardan başka müdahale yapılmasına gerek yoktur. Piyasa muhasebenin ne kadar bilgi üretmesi gerektiğini kendisi belirleyecektir. Bu görüşe göre piyasa güçleri ters seçim problemini ve ahlaki problemleri kontrol edebilir ve piyasa fiyatları işletmenin değerini yansıtabilir. Bir diğer görüş ise piyasanın bilgiye

⁸⁸ William H. Beaver, "The Behavior of Security Prices and Its Implications For Accounting Research (Methods)", **The Accounting Review**, Cilt:47, 1972, s.428.

⁸⁹ William H. Beaver, Roland E. Dukes, "Interperiod Tax Allocation and Depreciation Methods: Some Empirical Results", **The Accounting Review**, Cilt:48, Sayı:3, Temmuz 1973, s.551.

⁹⁰ William H. Beaver, "What Should Be the FASB's Objectives", **The Journal of Accountancy**, Cilt:136, Sayı:2, Ağustos 1973, ss.52-54.

ilişkin problemleri tek başına çözemeyeceği bu nedenle düzenlemelerin gerekli olduğudur.⁹¹ Bu iki akım esasen piyasa regülasyonları ile ilgili görünse de aynı zamanda muhasebe bilgisinin iki işlevi de alakalıdır. Neoliberalizmin rasyonalitesini yansıtan ilk görüşe göre eğer piyasa muhasebe bilgisini yeterli seviyeye getiriyorsa muhasebenin artık kontrol odaklı olmasına gerek yoktur çünkü piyasaya karar vermesi için muhasebe tarafından yeterli bilgi sağlanması halinde, hile gibi problemler piyasa tarafından cezalandırılacaktır. Herhangi bir yöntem seçimine odaklanmak yerine yeterli açıklama yapılması sağlandığı takdirde piyasalar bilgiye uygun tepkiyi verecektir. İktisattaki deregülasyon politikasının muhasebedeki uzantısı bu temeller üzerinde ortaya çıkar. Muhasebenin geleneksel görevlerinden kontrol işlevine olan ihtiyaç böylelikle ortadan kalkmıştır.

Etkin piyasa hipotezinin bir diğer etkisi ise; piyasalar hakkında oluşmasına yol açtığı yaklaşım nedeniyle, muhasebe standartlarının gerçeğe uygun değer ağırlıklı bir raporlamaya doğru yönelmesinde etkili olmasıdır. Dolayısıyla deregülasyon anlayışının sonucu olarak muhasebenin çıktıları üzerinde etkiliyken aynı zamanda da piyasa verilerine olan güven nedeniyle muhasebenin girdileri de etkilenmektedir. Piyasada oluşan fiyatlar varlıkların değerini yansıtan, güvenilir rakamlar olarak kabul edilip, örneğin piyasa balonları göz ardı edildiğinde, bu tutarların mali tablolarda kullanılmasına karşı çok az itiraz konusu bulunabilecektir.

Hipotezin bir diğer boyutu ise muhasebe verilerine dayanarak yapılan yatırım tahminleri ile ilişkilidir. Karar yararlılığı amacının baskın hale gelmesiyle muhasebenin odağı finansın beklenti yüklü yapısıyla uyumlu olarak geleceğe dönmüştür. Piyasada fiyatlar alıcıların ürünün fiyatıyla ilgili bilgilerinin bir sonucu olarak fikir birliği ile rasyonel olarak belirleniyor ve irrasyonellik barındırmıyorsa, bunların tahmini meselesi önümüze çıkmaktadır. Bir hisse senedinin fiyatını tahmin etmeye yönelik çeşitli yaklaşımlardan temel analiz, teknik analiz ve rassal yürüyüş aynı zamanda etkin piyasanın farklı formlarını test etmek için de kullanılmaktadır.

Aflred Cowles'un 1933 tarihli çalışması, 45 profesyonel yöneticinin hisse senetleri fiyatlarındaki değişimi tahmin etmedeki başarısızlığını ortaya koyarak etkin

⁹¹ William R. Scott, **Financial Accounting Theory**, 5. bs., Pearson Education, Toronto, 2009, s.15.

piyasa hipotezinin ortaya atılmasına dayanak olan ilk çalışma olmuş, daha sonra akademisyenlerin benzer sonuçlar elde etmesi rassal yürüyüş kavramının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.⁹² Etkin piyasa kavramının ilk kullanımı, hipotezi inceleyen çoğu yazar tarafından 1970 yılına tarihlense de, Fama tarafından 1965 yılında “her biri aktif olarak bir şirketin hisse senetlerinin gelecekteki değerini tahmin etmeye çalışan ve mevcut önemli bilginin neredeyse tüm katılımcılar tarafından erişilebilir olduğu; çok sayıdaki rasyonel, kâr maksimizasyonunu amaçlayan yatırımcının bulunduğu” piyasa olarak tanımlanmıştır.⁹³ Bir piyasa menkul kıymetlerin fiyatlarıyla ilgili tüm bilgiyi yansıtır ve piyasa yatırımcılar tarafından maliyetsiz bir biçimde bu bilgiye rasyonel bir tutumla hızlıca tepki veriyorsa piyasa etkin bir piyasa olarak tanımlanır.⁹⁴ Pazarın etkin olabilmesi için bilgi ve veriler üzerinde tekelleşme olmamalıdır ve komisyonlar ve işlem giderleri rekabetçi biçimde oluşmalıdır.⁹⁵ Etkin piyasa hipotezinin varsayımları aşağıdaki gibidir:

- 1- Yatırımcılar rasyoneldir.
- 2- Tam bilgiye sahiptirler.
- 3- Fayda maksimizasyonunu amaçlarlar.
- 4- Fiyatlar mevcut ve beklenen tüm bilgileri yansıtır.
- 5- Herhangi bir bilgiyi kullanarak piyasada normalin üstünde getiri elde edilemez.
- 6- Fiyatlar yeni bilgiye göre rassal olarak değişim gösterir.
- 7- Yeni bilginin fiyatlara yansımaları hızlı ve gecikmesiz olur.⁹⁶

Etkin bir sermaye piyasasının özellikleriyse şunlardır:

- 1- Çok sayıda katılımcı vardır fakat bunların hiçbirisi piyasayı etkileyebilecek güce sahip değildir.

⁹² Doğuş Emin, “Modern Finansın ve Finans Teorisinin Yakın Tarihteki Gelişimi: 20 ve 21. Yüzyıl”, **Finansın Temel Teorileri**, ed. Aysel Gündoğdu, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018, s.8.

⁹³ Eugene F. Fama, “Random Walks in Stock Market Prices”, **Financial Analysts Journal**, Cilt: 21, Sayı: 5, Eylül Ekim 1965, s.

⁹⁴ Üzeyir Aydın, Büşra Ağan, **Davranışsal Finans – Finansal Yatırım Kararlarının Davranışsal Temelleri**, Bursa, Ekin Yayınevi, Ağustos 2017, s.19

⁹⁵ Murat Kıyılar, Murat Akkaya, **Davranışsal Finans**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, Mart 2016, s.63.

⁹⁶ Pınar Evrim Mandacı, “Etkin Piyasa Hipotezi”, **Finansın Temel Teorileri**, ed. Aysel Gündoğdu, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018, s.85.

- 2- Bilgi oldukça düşük bir maliyetle elde edilebilir.
- 3- Piyasalar yüksek likiditeye sahiptir ve işlem maliyetleri düşüktür.
- 4- Mevzuat sayesinde piyasalar istikrarlı çalışmaktadır.
- 5- Fiyatlar mevcut tüm bilgilerin kullanılmasıyla oluşan piyasa dengesini yansıtır.
- 6- Yeni bir bilgi girişi olduğunda hemen veya çok az bir gecikmeyle fiyat tepkisi oluşur.⁹⁷

Etkin piyasa hipotezine göre piyasanın üç formu vardır. Zayıf form, hisse senetleri fiyatının geçmiş fiyatların tarihçesinde kapsanan tüm bilgilerin bilgisini hızla yansıttığı durumdur. Geçmişteki fiyatlar bugünkü fiyatların belirlenmesinde kullanılamaz çünkü zaten fiyatların belirlenmesinde dikkate alınmıştır. Böylelikle geçmiş fiyatları inceleyerek kâr elde edilemez. Yarı güçlü form piyasa etkinliğinde piyasa fiyatları halka açık tüm bilgiyi yansıtır. Araştırmacılar kârın, temettü ve şirketin kâr tahminlerine ilişkin açıklamaların, birleşme planlarına ilişkin bilgilerin hisse senedi fiyatlarına hızlı biçimde yansıdığını tespit etmişler, dolayısıyla bu bilgilere dayanarak aşırı kâr etmenin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Üçüncü form ise hisse senedi fiyatlarının gerçek değeri belirlemede kullanılabilecek tüm bilgileri yansıttığı güçlü tipte etkinliktir. Bu bilgiler sadece kamuya açıklanmış bilgileri değil analiz aracılığıyla elde edilecek tüm bilgileri yansıtır. Böylelikle hiçbir yatırımcının kâr elde etmesi mümkün değildir.⁹⁸

Zayıf formda fiyatlar geçmiş fiyat hareketlerindeki tüm bilgileri yansıttığından bu fiyatların geçmişteki trendi hakkındaki bilgi yatırım kararlarında değer taşımaz. Zayıf formda etkinlik mevcutsa teknik analiz faydasız olacaktır. Hisse senedi piyasasında zayıf formun geçerliliğini test eden ampirik çalışmalar ikiye ayrılır: Zaman içerisinde fiyat değişimleri arasındaki korelasyonu inceleyen testler ve değişik alım satım tekniklerinin kârlılıklarını inceleyen testler.⁹⁹

⁹⁷ A.e., s.87.

⁹⁸ Richard A. Brealey, Stewart C. Myers, Alan J. Marcus, **İşletme Finansının Temelleri**, Çev. Ünal Bozkurt, Türkan Arıkan, Hatice Doğukanlı, 5. bs, İstanbul, McGrawHill-Literatür Yayınları, 2007, s.325.

⁹⁹ Mehmet Saraç, **Finans Teorisini Yeniden Düşünmek**, İstanbul, İktisat Yayınları, 2017, s.93.

Yarı güçlü formda kamuya açıklanan mevcut tüm bilgiler menkul kıymetin fiyatında yansıtılmaktadır. Menkul kıymetlerle ilgili bir bilgi açıklandığında fiyatlarda hızla bir ayarlama gerçekleşiyorsa yarı güçlü form geçerlidir ve bu form altında temel analiz işe yaramaz. Fiyatlar temel analizde kullanılabilecek tüm bilgileri yansıttığından gerçek değere eşit biçimde oluşabilecektir. Bu formun geçerli olması halinde yalnızca içeriden bilgi alabilen kişiler kısa dönemli fiyat hareketlerinden yararlanarak ortalama piyasa getirisinin üzerinde getiri elde edebilirler.¹⁰⁰

Güçlü formda ise fiyatlar piyasaya açıklansın veya açıklanmasın tüm bilgileri içereceğinden bir bilgiye dayanarak kar elde etmek mümkün olmayacaktır. Fiyatlar etkin olarak belirleniyorsa o halde rassal yürüyüş geçerlidir. Bu formun testleri yatırım fonlarının performanslarının analiz edilmesi şeklindedir.

Etkin piyasa hipotezi bir yandan belli bir muhasebe tutarının hisse senedi fiyatlarıyla uyumlu olmaması nedeniyle muhasebenin eleştirilmesine neden olurken diğer yandan etkin piyasanın mevcut olmaması da kimi yazarlar tarafından muhasebenin varlık nedeni olarak gösterilmektedir. Plantin vd. bu minvalde muhasebenin kimi zaman ekonomik temelleri etkilemeyen bir örtü olarak görüldüğünü ve bu durumun rekabetçi piyasalarda ezici olduğunu belirtmiştir. Kusursuz bir etkin piyasanın mevcudiyeti durumunda piyasa fiyatları tamamen gözlemlenebilir, genel bir bilgi olduğundan muhasebeye ihtiyaç olmayacaktır. Kusursuz piyasaların mevcut olduğu bir dünyada olmadığımızdan muhasebeye hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁰¹ Piyasaların etkin olmadığı ölçüde finansal raporlamanın önemi artacaktır. Beaver bu görüşün aksine, bir etkin piyasa dünyasında, her şeyi bilen piyasa nedeniyle raporlama konularının önemli olmadığı görüşünün hatalı olduğunu etkin piyasa görüşünün bu tür bir etkisinin olmadığını savunur. Kendisine göre piyasanın etkin olmasını sağlayan unsur finansal tabloların yayınlanması olabilir. Piyasa fiyatlarının açıklanan bilgi açısından etkin olması, açıklanmayan bilgi açısından da etkin olmaması anlamına

¹⁰⁰ Murat Kıyılar, **Etkin Pazar Kuramı ve Etkin Pazar Kuramının İMKB’de İrdelenmesi- Test Edilmesi**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997, s.3.

¹⁰¹ Guillaume Plantin, Haresh Sapra, Hyun Song Shin, “Marking to Market: Panacea or Pandora's Box?”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:46, Sayı:2, 2008, ss.435-436.

gelmemektedir ve açıklama önemli bir husustur.¹⁰² Kam’a göreyse etkin piyasa hipotezi doğru olsa dahi yalnızca hisse senedi piyasasını konu edinmektedir fakat finansal tablolar kreditorler, müşteriler, çalışanlar ve düzenleyiciler gibi diğer kullanıcılar için de hazırlandığından muhasebenin varlık sebebi ortadan kalkmaz.¹⁰³

Etkin piyasa hipotezi yoğun olarak eleştirilmektedir. Piyasa rakamları cari değerler aracılığıyla muhasebe verisi olarak kullanıldığından piyasanın etkinliği önemlidir fakat piyasalar da kusurlar göze çarpmaktadır. Finansal kurumlar gibi katılımcılar, hisselerinin sayısı nedeniyle, piyasada fiyat alıcılar değil fiyat belirleyicilerdir. Bu kurumların menkul kıymetlerini satma veya satın alma girişimleri fiyatları aşağı veya yukarı sürükler. Varlığın sahibi kurumun fiyat alıcısı olduğu hallerde dahi alış ve satış fiyatları arasında fark olabilir böylelikle yerine koyma maliyeti ile satış fiyatı farklılaşabilir. Piyasalar ancak tamamen rekabetçi ve kullanıcılar bilgili olduğunda aradaki fark malların tutulması, sigortalanması, bölünmesi, faturalanması ve belli bir kâr gibi maliyetler kadar olacaktır. Piyasanın etkin olduğunun kabulü halinde bilginin fiyatlarda hızla karşılık bulduğunu ve varlık değerlerinin objektif ölçüler olduğunu kabul etmek, dolayısıyla bir sermaye piyasasında alışverişi yapılacak varlık ve borçlar için giriş ve çıkış değerleri arasında farklar olmamasını beklemek makuldür fakat yine de bu tür farklılıklar gözlenmiştir ve bu nedenle hem fiyatlar arasında fark olmayacağı varsayımı hem de varlık ve borçları değerlemede kullanılacak oranlar problemli hale gelmektedir.¹⁰⁴

Piyasanın kusursuz olmadığına yönelik bir eleştiri Black’ten gelmiştir. Black’e göre belirsizlik (noise) piyasaları mümkün kılan fakat aynı zamanda onları kusurlu kılan unsurdur. Piyasada bilgi sahibi olmayan tacirlerin işlemleri olmazsa tek tek hisse senetleri üzerinde az sayıda alım satım olacak, insanlar yatırım fonları veya portföyler gibi alternatiflere yöneleceklerdir. Oysa tüm finansal piyasaların yapısı tekil hisse senetlerinde yer alan göreceli olarak likit piyasalara dayanır ve belirsizliğe dayalı

¹⁰² William H. Beaver, “What Should Be the FASB’s Objectives”, **The Journal of Accountancy**, Cilt:136, Sayı:2, Ağustos 1973, s.55.

¹⁰³ Kam, **a.g.e.**, s.58.

¹⁰⁴ Joanne Horton, Richard Macve “Fair Value for Financial Instruments: How Erasing Theory is Leading to Unworkable Global Accounting Standards for Performance Reporting”, **Australian Accounting Review**, Cilt:11, Sayı:2, 2000, ss.27-28.

olarak işlem yapma piyasalar için gerekli bilgiyi sağlar. Belirsizlik üzerine yapılan işlemler, objektif bir tutumla yapılmayacak işlemlerin yapılmasına neden olur çünkü bir işlemde işlemin her iki tarafının da tamamen bilgiye sahip olması halinde taraflardan biri bir yanlış yapıyor olacaktır. Yanlış yapan taraf işlemin yapılmasını reddedeceğinden bilgiye dayalı işlem olmayacaktır.¹⁰⁵

Geleneksel olarak yatırımcıların tüm bilgiye sahip rasyonel insanlar olduğu varsayımına karşın bunun doğru olmadığını gösteren bulgular elde edilmiştir. Piyasada etkin piyasa hipotezinin açıklayamadığı kadar yüksek işlem hacimleri ve fiyat değişkenliği bulunmaktadır. Fiyatlar yalnızca faiz oranları ve riske göre değişmemekte haftanın günleri etkisi, ocak ayı etkisi gibi belli dokuların altında şekillenmektedir.¹⁰⁶ Küçük sermayeli firmaların New York borsasında daha yüksek getiri sağlamasını işaret eden “Boyut Etkisi”, ocak ayının ilk iki haftası boyunca küçük firmaların hisse senedi fiyatlarında meydana gelen yükselmeyi ifade eden “Yıl Değişimi Etkisi”, Standard & Poor’s (S&P) portföyünde hafta sonlarında getirinin azalmasını ifade eden “Hafta Sonu Etkisi”, kârların fiyatlara olan oranının yüksek olduğu şirketlerde sermaye varlıklarını fiyatlama modelinin açıklayamadığı normalin üzerinde getirinin sağlanmasına işaret eden “Değer Etkisi”¹⁰⁷ gibi piyasa anomalileri etkin piyasanın geçerliliğinin aleyhine yönelik durumlardır.

Etkin piyasaların geçerliliğine yönelik bir diğer argüman ise balonlardır. Hepşen gayrimenkul piyasasında balon tanımını enflasyondan arındırılmış reel fiyatların en az altı çeyrek dönem boyunca sürekli artması ve artışın kümülatif olarak yüzde 15’i geçmesi olarak yapmaktadır. Japonya’da 1984-1991 yılları arasında ticari arsa fiyatları dört kat artmış, 1991-1998 yılları arasında ise dört kat azalmıştır. 1990 yılının sonunda Japonya’da toplam arsa değeri 20 trilyon dolara, yani ABD yüzölçümünün %4’üne sahip olmasına rağmen, ABD’deki toplam arsa değerinin beş

¹⁰⁵ Fischer Black, “Noise”, *The Journal of Finance*, Cilt:41, Sayı:3, Temmuz 1986, ss.530-531

¹⁰⁶ Michel Schlosser, *Business Finance – Applications, Models and Cases*, Glasgow, Pearson Education, 2002, s.488.

¹⁰⁷ G. William Schwert, “Anomalies and Market Efficiency”, Ekim 2002, Simon School of Business Working Paper - FR 02-13, 2003, (Çevrimiçi), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=338080, 11.06.2019, ss.4-9.

katına ulaşmıştır.¹⁰⁸ 1980'lerin sonlarında Japonya hızlı büyümenin, düşük işsizlik oranlarının ve yüksek kârların görüldüğü bir dönem olmasına rağmen ekonomik veriler ne hisse senedi fiyatlarının ne de arsa fiyatlarının üçe katlanmasını haklı kılmamasına karşın, çoğu kişi bu fiyatların akıl dışı olduğunu düşünse de geleneksel anlayış fiyatlarının aşırı yükselmesini meşru gösterecek nedenleri bulmuştur.¹⁰⁹ Fiyatların yüksekliğine meşrulaştırmak için gösterilen gerekçelerden birisi Japon muhasebe sisteminin değeri göstermek için geliştirilmiş olmamasıdır.

Geçmişte ortaya çıkmış diğer balon vakaları arasında ise Lale Çılgınlığı, Güney Denizi Balonu, Mississippi Balonu, ABD hisse senedi balonu ve 1929 Krizi, İsveç gayrimenkul balonu ve internet balonu vardır.¹¹⁰

Neoliberal görüşe göre piyasalar değeri belirlemenin en iyi aracıdır. Fakat piyasa anomalileri ve finansal balonların varlığı, irrasyonel kullanıcılar ile ilgili olarak ekonomi ve finasta yaşanan gelişmeler piyasanın güvenilir bir muhasebe verisi kaynağı olarak veya muhasebe kalitesinin değerlendirilmesinde bir dayanak noktası olarak ele alınmasını tartışmalı hale getirmektedir.

2.4.2. Değer İlişkisi Çalışmaları

Karar yararlılığı ile ilgili çalışmalar öz kaynak yatırımcılarına odaklanmaktadır. Bu çalışmaları kantitatif yöntemleri kullanan değer ilişkisi çalışmaları ve kalitatif yöntemleri kullanan karar yararlılığı algısı çalışmaları olarak sınıflandırmak mümkündür.

Karar yararlılığı teorisine göre muhasebe bilgisinin yararlı olması için piyasa gerçekliğini yansıtmaması diğer bir deyişle muhasebe rakamları ile piyasa rakamları

¹⁰⁸ Ali Hepşen, **Finansal Krizlerde Gayrimenkul Finansman Piyasalarının Rolü ve Gayrimenkul Fiyat Endekslerinin Önemi**, İstanbul, Literatür Yayınları, 2011, ss.17-20.

¹⁰⁹ Krugman, **a.g.e.**, s.50.

¹¹⁰ Merter Akıncı, Gönül Yüce Akıncı, Ömer Yılmaz, “Lale Çılgınlığı’ndan Mortgage Krizi’ne Spekülatif Balonlar”, **Tarih Okulu Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 19, 2014, ss.722-738.

arasında bir ilişki olması gerekir. Böyle bir ilişkinin varlığı halinde yatırımcılar kararlarını finansal tablolara dayanarak alabileceklerdir.¹¹¹

Çoğu yazar tarafından değer ilişkisi ana başlığı altında ele alınan ve muhasebe tutarları ile hisse senedi piyasası arasındaki ilişki olarak tanımlanan çalışmalar¹¹² belli muhasebe tutarlarının firmaların öz kaynaklarının değerlendirilmesinde yatırımcılar tarafından kullanılan bilgiyi yansıtip yansıtmadığını belirlemek için dizayn edilmiştir fakat yararlılık muhasebe araştırmalarında iyi tanımlanmış bir kavram olmadığından bu çalışmalar muhasebe tutarlarının yararlılığını ölçmezler. Bu testler FASB tarafından belirlenen ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik kriterlerinin uygulanabilir hale gelmesi için belirlenen bir yaklaşımı temsil ederler. Araştırmacılara göre değer ilişkisi bu kriterlerin uygulanabilir hale getirilmesinin bir yoludur çünkü bir muhasebe tutarı yalnızca araştırmacılar için firmayı değerlerken bilgi sağlıyorsa ve hisse senedi fiyatlarında yansıtılacak ölçüde güvenilir olarak ölçüldüyse değer ilişkili olacaktır ve bir muhasebe bilgisi yalnızca bir finansal tablo kullanıcısının ihtiyacına uygunsa kullanıcı kararlarında bir fark yaratma kabiliyetine sahip olacaktır.¹¹³ Değer ilişkisi çalışmalarında kullanılan bilginin bir reaksiyona yol açması halinde yararlı olduğu varsayımı sıklıkla kabul edilmekte ve nadiren eleştirilmektedir. Barker'a göre bu durumun nedeni metodolojik olarak etkin piyasa hipotezine dayanan piyasa temelli araştırmaların, bu hipotezin bilginin kalitesi ve miktarı açısından sessiz kalması diğer bir deyişle bilgi etkinliğinin yalnızca pozitif bir tanımıyla ilgilenmesidir.¹¹⁴ Bilgi yükü literatüründe gösterildiği üzere fazla bilginin bilgi kalitesi üzerinde zararlı etkiye sahip olması¹¹⁵ veya bilginin hatalı olması konuları görmezden gelinmektedir.

¹¹¹ Gbati Zoumaro Djayoon, "Usefulness of Financial Accounting Information", Erasmus University, t.y., (Çevrimiçi), https://thesis.eur.nl/pub/14757/MA126-Zoumaro-Djayoon_327611.doc, 20.03.2019, s.7.

¹¹² Beatriz Elena Africano, "Decision-Usefulness of Accounting Information to Equity Investors of Firms Listed on the Amman Stock Exchange: An Empirical Investigation", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of Sunderland**, Sunderland, Nisan 2013, s.5.

¹¹³ Mary E. Barth, William H. Beaver, Wayne R. Landsman, "The Relevance of the Value Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting: Another View", Ocak 2001, (Çevrimiçi), <https://ssrn.com/abstract=246861>, 06.01.2018, ss.2-4.

¹¹⁴ Richard G. Barker, "The Market for Information- Evidence from Finance Directors, Analysts and Fund Managers", **Accounting and Business Research**, Cilt:29, Sayı:1, 1998, ss.3-4.

¹¹⁵ Divesh Sharma, Errol R. Iselin, "The Decision Usefulness of Reported Cash Flow and Accrual Information in a Behavioural Field Experiment", **Accounting and Business Research**, Cilt:33, Sayı:2, 2003, s.125.

Değer ilişkisi çalışmalarına yönelik sınıflandırmada farklı kategoriler kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Lo ve Lys tarafından yapılan sınıflandırma Tablo 2.2.'den görülebilir. Bu sınıflandırmada diğer yazarlar tarafından değer ilişkisi çalışmaları içerisinde gösterilen bilgi içeriği ve değerlendirme ilişkisi başlıkları ayrı kategoriler olarak verilmiştir.

Tablo 2.2. Değer İlişkisi Çalışmaları Kategorileri (Lo ve Lys)

Bilgi İçeriği	Değerleme İlişkisi	Değer İlişkisi
Eğer bir açıklama bilgi içeriğine sahipse hisse senedi fiyatlarında veya işlem hacminde değişiklik yaratır.	Muhasebe bilgisi ve fiyatların zaman içindeki değişimi arasındaki ilişkiyi esas alır. Kâr gibi bir muhasebe tutarı belirlendikten sonra bu tutar hakkında yatırımcı beklentileri tespit edilir. Bir açıklama ve bu açıklamayı takip eden izlenecek zaman aralığı belirlenir. Son olarak bir değerlendirme fonksiyonu belirlenip gerçekleşen fiyat değişiklikleri beklenen fiyat değişiklikleri ile karşılaştırılır.	Bu tanım altında bir bilgi piyasa değerlerinde önemli bir ilişkiyi gösteriyorsa değer ilişkilidir. Bu çalışma türünün değerlendirme ilişkisinden farkı beklentileri belirlemeye gerek duymamasıdır. Değerleme bir süreci tanımlar ve böylelikle muhasebe bilgisi ve fiyat arasındaki değişimleri bir zaman aralığında inceler.
Çalışmalar		
-Beaver (1968)	-Ball ve Brown (1968)	-Harris vd. (1994)
-Patell (1976)	-Collins ve Kothari (1989)	-Frankel ve Lee (1998)
-Marais (1984)	-Ramesh ve Thiagarajan (1995)	-Barth vd. (1998)
-Patell ve Wolfson (1981)		

Kaynak: Kin Lo, Thomas Z. Lys, “Bridging the Gap Between Value Relevance and Information Content, Sauder School of Business Working Paper, Aralık 2000, (Çevrimiçi), <https://ssrn.com/abstract=253369>, 05.03.2019, ss.3-7’den uyarlanmıştır.

Holthausen ve Watts ise analizlerinde değer ilişkisi çalışmalarını üç kategoriye ayırmışlardır.

Tablo 2.3. Değer İlişkisi Çalışmaları Kategorileri (Holthausen ve Watts)

Göreceli İlişki Çalışmaları	İlave İlişki Çalışmaları	Marjinal Bilgi İçeriği Çalışmaları
Alternatif kâr rakamları ölçüleri ile hisse senedi piyasası değerleri veya bu değerlerdeki değişiklikler arasındaki ilişkiyi karşılaştırır. Örneğin bir çalışma önerilen bir standarda göre hesaplanan kazançların mevcut kurallara göre hesaplanan kazançlara göre piyasa değerleri veya getirilerle daha ilişkili olup olmadığı araştırılır.	İlgilenilen muhasebe tutarlarının değerleri ve getirileri açıklamada yardımcı olup olmadığını araştırır.	Belli bir muhasebe tutarının yatırımcılara ilave bir bilgi sağlayıp sağlamadığını araştırır. Bunlar genellikle bir muhasebe tutarının yayınlanmasının değer değişikliği yaratıp yaratmadığını incelerler. Fiyat tepkileri değer ilişkisinin kanıtı olarak kabul edilir.

Kaynak: Robert W. Holthausen, Ross L. Watts, “The Relevance of the Value-Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting”, Journal of Accounting and Economics, Cilt:31, Sayı: 1-3, Şubat 2001, ss.5-6’den uyarlanmıştır.

Değer ilişkisi kavramı ilk kez 1993 yılında kullanılsa da literatürde izini Miller ve Modigliani’nin 1966 tarihli çalışmasına kadar takip etmek mümkündür.¹¹⁶ Bu çalışmada 63 büyük elektrik firmasının sermaye maliyeti ile hisse senetleri arasındaki bağ araştırılmaktadır.¹¹⁷ Literatürde sıklıkla muhasebede değer ilişkisi çalışmalarının

¹¹⁶ Barth vd., 2001, **a.g.e.**, s.3.

¹¹⁷ Merton H. Miller, Franco Modigliani, “Some Estimates of the Cost of Capital to the Electric Utility Industry, 1954-57”, **The American Economic Review**, Cilt:56, Sayı: 3, Haziran 1966, s.335.

başlangıcı olarak ise her ikisi de 1968 tarihinde yayınlanan Beaver ile Ball ve Brown'ın çalışmaları gösterilmektedir.

Beaver kârların bilgi içeriğinin adi hisse yatırımcılarının tarafından nasıl algılandığını incelemiş ve bu nedenle kâr duyurularının yapıldığı tarihin civarındaki haftalarda hisse senetlerinin hacim ve fiyatlarına yansıyan yatırımcı reaksiyonlarına odaklanmıştır. Beaver bilginin bir olayın çıktıkları hakkındaki beklentilerde yaşanan değişiklik olarak açıklanan tanımını benimseyerek bir firmanın kâr raporunun yatırımcıların gelecekteki getiri veya fiyat beklentisinin olasılık dağılımlarını değerlendirmede değişikliğe neden oluyorsa bilgi içeriğine sahip olduğunu belirtmiştir.¹¹⁸ Örnekleme 143 firmanın 506 kâr duyurusundan oluşan çalışmada kârların bilgi içeriğine sahip olduğu bulunmuştur.¹¹⁹

Ball ve Brown ise net kâr tutarını bir tahmin kriteri olarak kullanarak hisse senedi fiyatlarında yansıtılan yatırım kararlarını incelemişlerdir. Çalışmada muhasebe bilgisinin yararlı olduğu sonucuna varılmış fakat zamanlılık açısından problemli olduğu bulunmuştur. Ball ve Brown'a göre öngörülme kazancı hisse senedi getirisini etkilemektedir.¹²⁰

Patell yönetimin tahminlerini yayınlamasının hisse senetleri fiyatları üzerindeki etkisini inceleyerek, açıklamanın yayınlandığı hafta önemli derecede fiyat değişikliği bulmuştur.¹²¹ Lev; Ball ve Brown tarafından başlatılan kârların yatırımcılar için yararını belirleme çalışmaları üzerinde çalışmıştır. Çalışmasının sonuçlarına göre kârlar ve hisse senedi getirileri arasındaki korelasyonun kimi zaman görmezden gelinebilecek ölçüde düşük olduğu tespit edilmiştir.¹²² Lev'e göre getiriler ve kârlar arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar kârların yatırımcılar tarafından kullanılsa da kâr yararlılığının kapsamının sınırlı olduğunu göstermektedir ve hisse senedi

¹¹⁸ William H. Beaver, "The Information Content of Annual Earnings Announcements", **Journal of Accounting Research**, Cilt:6, 1968, ss.67-68.

¹¹⁹ A.e., s.82.

¹²⁰ Ray Ball, Philip Brown, a.g.e., s.160.

¹²¹ James M. Patell, "Corporate Forecasts of Earnings Per Share and Stock Price Behavior: Empirical Test", **Journal of Accounting Research**, Cilt:14, Sayı:2, Sonbahar 1976, s.273.

¹²² Baruch Lev, "On the Usefulness of Earnings and Earnings research: Lessons and Directions from Two Decades of Empirical Research", **Journal of Accounting Research**, Cilt:27, Current Studies on the Information Content of Accounting Earnings, 1989, s.155.

getirileriyle kârlar arasındaki korelasyonun düşük olmasına neden olarak araştırmaların metodolojik yetersizlikleri ve yatırımcı irrasyonallitesi gösterilebilir.¹²³

Collins ve Kothari indirgenmiş bir temettü değerlendirme modeli kullanarak kazanç cevap katsayısının (earnings response coefficient) risksiz faiz oranı ve sistematik riskle negatif ve büyüme beklentileri kazanç sürekliliği ile pozitif ilişkili olduğu hipotezini doğrulamışlardır.¹²⁴

Dechow muhasebe tahakkuklarının beklenen nakit akışlarını gerçekleştiren nakit akışlarından daha iyi tahmin ettiği hipotezini sınamış ve doğrulamıştır. Dechow'un çalışmasına göre kârlar gerçekleştiren nakit akışlarına göre hisse senedi getirileriyle daha ilişkilidir. Fakat kârların raporlandığı dönemler uzadıkça gerçekleştiren nakit akışlarının firmanın performansını ölçme yeteneği kârlara kıyasla artmaktadır. İkinci olarak çalışma sermayesinin yapısında, yatırım ve finansman faaliyetlerinde değişiklik yaşayan işletmelerde gerçekleştiren nakit akışlarına kıyasla kârlar hisse senedi getirileriyle daha ilişkilidir.¹²⁵

Sloan kârları tahakkuk ve nakit akış öğeleri olarak ayırarak ele almış ve bunlar içerisinde yansıtılan gelecekteki kâr bilgisinin hisse senetleri fiyatlarında yansıtılıp yansıtılmadığı araştırmıştır. Sloan'ın sonuçları geleneksel etkin piyasa görüşünün hisse senetleri fiyatlarının tüm bilgiyi yansıttığı savıyla tutarsızdır.¹²⁶

Barth vd.'e göre "değer ilişkisi araştırmaları muhasebe standart belirleyicilerine muhasebe tutarlarının hisse senedi fiyatlarında nasıl yansıtıldığına ilişkin görüşlerini güncellemeleri için kanıtlar sağlamak için dizayn edilmiştir ve böylece muhasebe standartlarıyla ilgili tartışmalarda bilgilendirici olabilir.¹²⁷ Burada belirtilen görüş daha açık bir ifadeyle piyasa tutarlarının doğruluğunu kabul ederek

¹²³ A.e., s.185.

¹²⁴ Daniel W.Collins, S.P.Kothari, "An Analysis of Intertemporal and Cross-Sectional Determinants of Earnings Response Coefficients", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:11, Sayı: 2-3, Temmuz 1989, s.178.

¹²⁵ Patricia MDechow, "Accounting Earnings and Cash Flows as Measures of Firm Performance: The Role of Accounting Accruals", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt: 18, Sayı: 1, Temmuz 1994, s.35.

¹²⁶ Richard G. Sloan, "Do Stock Prices Fully Reflect Information in Accruals and Cash Flows About Future Earnings?", **The Accounting Review**, Cilt:71, Sayı:3, Temmuz 1996, s.314.

¹²⁷ Barth vd., 2001, a.g.e., s.10.

muhasabe kurallarının şekillendirilmesidir. Değer ilişkisi araştırmalarında, araştırmanın teorik kökenlerine nadiren değinilmektedir fakat geniş kapsamlı bu araştırma geleneğinin yukarıdaki kısıtlı özetinden de anlaşılacağı gibi temellerinde etkin piyasa görüşü yer almaktadır.

Değer ilişkisi araştırmalarında Chicago okulunun ve etkin piyasa hipotezinin etkisi, bu araştırma geleneğinin kurucusu olan ve her ikisi de Chicago Üniversitesi'nde doktorasını yapmış, Ball ve Brown'ın orijinal çalışmalarından yaklaşık yarım asır sonra yaptıkları değerlendirmede görülmektedir. Araştırma sorusunu nasıl belirlediklerine Ball ve Brown şu cevabı vermiştir: “bu soruya cevabımıza etkin piyasa hipotezinin çalışmanın ana dizaynının temel bir ögesi olduğunu not ederek başlıyoruz. Neden olmasın? Chicago’da o günlerde özellikle finans fakültesi ve doktora öğrencileri arasında etkin piyasa hipotezi neredeyse karşı çıkılmayan bir görüştü.”. Ball ve Brown Chicago Üniversitesi’nde piyasalar ve onların kurumsal yapılarına esaslı bir saygı geliştirdiklerini belirtirler ve Chicago’da piyasalar hakkında ortaya çıkmakta olan bu fikirler, hepsi Nobel Ödülü almış olan Friedman, Hayek, Stigler ve Coase’nin fikirlerinden etkilenmiştir.¹²⁸

Karar yararlılığını ölçmeye yönelik daha direkt fakat sübjektif bir yaklaşım yatırımcıların finansal raporlamayı nasıl algıladıklarıyla ilgilenir. Bu yaklaşım ağırlıklı olarak kalitatif yollar izler ve görüşmeler ve anketler kullanır.

McNally vd. ihtiyari açıklamalar hakkında 41 finansal ve finansal olmayan kalemden oluşan soru formlarını Yeni Zelanda’daki finansal editörlere ve menkul kıymetler borsası üyelerine, her bir kalemi 1 ila 5 arasında puanlamaları için posta yoluyla göndermişlerdir. 187 katılımcıya gönderilen formlar 83 kişi (%44) tarafından cevaplanmıştır. Gelecekteki temettü beklentileri ve politikaları hakkındaki beyanlar, gelecek yıl için kâr tahmini, faaliyet verisinin ve finansal verinin tarihsel özeti, geçmiş son yıl için sermaye harcaması ve hisse başına kâr gibi kalemler yüksek derecede önemli görülmüş, en önemsiz görülen kalemler ise sosyal sorumluluk verisi, reklam verisi, personel işe alma ve geliştirme kalemleri olmuştur. İhtiyari açıklamanın şirket

¹²⁸ Ray Ball, Philip Brown, “Ball and Brown (1968): A Retrospective”, **The Accounting Review**, Cilt:89, Sayı:1, 2014, ss.7-9.

boyutuyla pozitif ilişkisi vardır fakat yapılan ihtiyari açıklamaların seviyesi profesyonel yatırımcıların beklentisinin hâlâ altındadır.¹²⁹

Arnold ve Moizer ise soru formları aracılığıyla Birleşik Krallık'ta hisse senedi analistlerinin çalışmalarında hangi bilgileri kullandıklarını araştırmışlardır. Bireylerin davranışlarını inceleyen bu araştırma türünün piyasa temelli araştırmalara kıyasla önemli ölçüde daha nadir kullanıldığını belirten yazarlar, bu araştırma türü için bilgi toplamanın piyasa temelli araştırmalara göre daha güç ve maliyetli olduğunu belirtmişlerdir.¹³⁰ 202 katılımcının katıldığı çalışmada analistlerin büyük çoğunlukla temel analiz uyguladıkları ve teknik analiz ve beta analizinin nadiren kullanıldığı bulunmuştur.¹³¹

Breton ve Taffler muhasebe bilgisinin finansal olmayan bilgilere kıyasla önemini ölçmeyi amaçlayan çalışmalarında analist hisse senedi tahminlerini içerik analiziyle incelemişlerdir. Çalışmalarında Londra'daki en büyük altı hisse senedi aracısı kuruluştan çalışmaya katılmayı kabul eden beşinin raporlarını analizde kullanmışlardır.¹³² Sonuçlarına göre kâr tutarları ve kâr beklentilerinin analistlerin en fazla önem verdiği kalem olmak zorunda olmadığını, bilanço ölçülerinin öneminin ise abartıldığını saptamışlardır. Diğer yandan finansal olmayan bilginin kritik önemde olduğunu tespit etmişlerdir.¹³³

Sharma ve Iselin'in çalışması karar yararlılığı amacını finansal sıkıntı açısından değerlendirmesi nedeniyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Kurumun mali yeterliliğini değerlemek için nakit akış bilgisi ve tahakkuk bilgisinin göreceli karar yararlılığını değerlendirmek için Avustralya Queensland'de beş büyük bankadan en az üç yıl deneyimli 60 bankacı çalışmaya katılmıştır. En az beş yıl boyunca Avustralya hisse senedi borsasında işlem gören iflas etmiş yedi şirket iflas etmemiş

¹²⁹ Graeme M. McNally, Lee Hock Eng, C. Roy Hasseldine, "Corporate Financial Reporting in New Zealand: An Analysis of User Preferences, Corporate Characteristics and Disclosure Practices for Discretionary Information", **Accounting and Business Research**, Cilt:13, Sayı:49, 1982, ss.12-15.

¹³⁰ John Arnold, Peter Moizer, "A Survey of the Methods Used by UK Investment Analysts to Appraise Investments in Ordinary Shares", **Accounting and Business Research**, Cilt: 14, Yaz 1984, s.195.

¹³¹ **A.e.**, s.200.

¹³² Gaétan Breton, Richard J. Taffler, "Accounting Information and Analyst Stock Recommendation Decisions: A Content Analysis Approach", **Accounting and Business Research**, Cilt:31, Sayı:2, 2001, s.93.

¹³³ **A.e.**, s.99.

yedi şirket eşleştirilerek dörder nakit akış ve tahakkuk bilgisi belirlemişlerdir ve şirketin mali yeterliliğini değerlendirmede nakit akış bilgisinin tahakkuk bilgisinden kararlar için daha yararlı olduğunu bulmuşlardır.¹³⁴

Hodge ABD’de 414 bireysel yatırımcıyı konu eden 102 soruluk çalışmasında yatırımcı inançlarının SEC’in kaygılarıyla ne ölçüde uyumlu olduğunu araştırmış ve kâr kalitesinin, denetçi bağımsızlığının ve denetlenmiş finansal tablolarının güvenilirliği algısının zamanla azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın bulgularına göre denetlenmiş finansal tabloların ihtiyaca uygunluğu artmıştır. Hodge bu bulgular ışığında iki alternatif yorumun çıkarılabileceğini belirtir. İlk olarak kârların kalitesinin düşüklüğüne yönelik algı; yatırımcıların firmanın denetlenmiş finansal tabloları daha detaylı incelemelerine yol açmaktadır veya finansal tabloların daha detaylı incelemesi firmanın kârlarının kalitesi hakkındaki güvenlerini düşürmektedir.¹³⁵

Muhasebe araştırmaları, ne karar yararlılığının tartışılmaz bir ölçüsünü ortaya koyabilmiş ne de tarihi maliyet ve gerçeğe uygun değer gibi alternatif konseptler arasında karar yararlılığı sıralaması yapabilmıştır. Standart koyucular heterojen kullanıcılar için geleceğe dönük yararlı bilgi sağlayacak muhasebe ölçüm problemleri ile karşılaştıklarından rekabet halindeki ihtiyaçları dengelemek durumundadırlar ve bu nedenle muhasebe kurallarını belirleme süreci nihai olarak politik bir karardır. Gassen ve Schwedler farklı ölçüm konseptlerinin karar yararlılığı hakkındaki kavrayışı arttırmak için İsveç, Almanya ve İsviçre’den 242 profesyonel yatırımcı ve danışmanları ile yapılan anketin sonucunda piyasa değerlerine dayanan gerçeğe uygun değerlerin en yararlı görülen, model tahminlerine dayalı gerçeğe uygun değerleri ise en az yararlı görülen konsept olduğunu tespit etmişlerdir.¹³⁶ Çalışmaya göre

¹³⁴ Divesh S. Sharma, Errol R. Iselin, “The Decision Usefulness of Reported Cash Flow and Accrual Information in a Behavioural Field Experiment”, **Accounting and Business Research**, Cilt:33, Sayı:2, 2003, ss.126-132.

¹³⁵ Frank D. Hodge, “Investors' Perceptions of Earnings Quality, Auditor Independence, and the Usefulness of Audited Financial Information”, **Accounting Horizons**, Cilt:17, 2003, s.46.

¹³⁶ Joachim Gassen, Kristina Schwedler, “The Decision Usefulness of Financial Accounting Measurement Concepts: Evidence from an Online Survey of Professional Investors and their Advisors”, **European Accounting Review**, Cilt:19, Sayı: 3, Mart 2009, ss.495-496.

yatırımcılar tarihi maliyet muhasebesi ve piyasa temelli gerçeğe uygun değere yeterli ölçüde aşına olduklarını bulmuşlardır.¹³⁷

2.5. Karar Yararlılığı Sistemi Altında Kullanıcılar

Birinci bölümde değinildiği üzere yaygın bir çeşitliliğe sahip olan muhasebe kullanıcı grupları kendi içerisinde de çeşitli gruplara bölünmektedir. Örneğin hissedarlar profesyonel danışman kullanıp kullanmamalarına, kreditorler kısa ve uzun dönem kreditorler olmalarına göre farklılaşmaktadır. Kullanıcı çeşitliliği nedeniyle muhasebenin bilgiyi üretim sürecinde tüm tarafları gözetmesi gerektiği savunulmakta, muhasebenin aynı zamanda sosyal bir yönünün de olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum muhasebenin sosyal yönünü vurgulayan sosyal sorumluluk kavramını doğurmaktadır.¹³⁸ Kam toplumdaki herkesin muhasebe verilerinden etkilenmesine rağmen FASB'nin bir kullanıcı olarak toplumu görmezden geldiğine dikkat çekmiştir. Toplum, başta eylemlerinin sonucu olarak büyük bir ekonomik etki doğan kurumların bilgileri olmak üzere muhasebe bilgisinin kullanıcısıdır. Bir işletmeye faaliyette bulunma iznini temsilcileri aralığıyla veren toplumdur ve bu nedenle faaliyetlerin sonuçlarını gösteren muhasebe bilgilerini isteme hakkına sahiptir. Kam sosyal kâr ile işletme kârı arasında fark olduğunu belirtir ve buna göre sosyal kâr; sosyal fayda ve maliyetleri içermektedir. Sosyal faydanın örnekleri arasında engellilerin işe alınması ve geri dönüşüm gibi konular varken sosyal maliyetin örnekleri arasında hava ve su kirliliği sayılabilir.¹³⁹ Kam'ın vurguladığı finansal olmayan paydaşları inceleyen Kamala bunların mevcudiyeti ile ilgili deneysel kanıtlar olduğunu aktarır.¹⁴⁰

Muhasebenin sosyal yönüne yapılan vurgu karar yararlılığı amacının benimsenmesinden önce yoğundur. Örneğin AICPA'nın 1953 tarihli 43 Numaralı Muhasebe Araştırmaları Bülteni işletmelerin verimli çalışması için muhasebenin gerekli olduğunu ve muhasebenin ürettiği bilgilerin toplumun bütününün bakış

¹³⁷ A.e., s.506.

¹³⁸ Ahmet Gökgöz, **Muhasebenin Sosyal Yönü**, ed. Ahmet Gökgöz, Bursa, Dora Yayıncılık, 2012, s.28.

¹³⁹ Vernon Kam, **Accounting Theory**, 2. bs., New York, John Wiley & Sons, 1990, ss.50-51.

¹⁴⁰ Peter Nasiema Kamala, "The Decision Usefulness of Corporate Environmental Reports in South Africa", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of South Africa**, Pretoria, Kasım 2014, s.110.

açısından değerlendirilmesi gerektiğini savunur.¹⁴¹ AAA'nın 1975 tarihli raporunda da benzer şekilde finansal tablo alternatiflerinin sosyal refah üzerindeki etkileri açısından değerlendirilmesi gerektiğini savunulur.¹⁴² Sosyal sorumluluk kavramının muhasebede önemini koruduğu bu dönemde kullanıcı tanımının daha geniş bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Örneğin muhasebenin geleneksel tanımından ayrı bir tanım vererek karar yararlılığına yönelik geçişin erken dönem bildirilerinden olan ASOBAT'ta dış kullanıcıların; mevcut ve potansiyel yatırımcıları, çalışanları, hisse senedi piyasalarını, devlet kurumlarını, müşteriler ve diğer grupları ve ayrıca bu kullanıcıların temsilcileri olan hisse senedi analistlerini, ticaret birliklerini, kredi derecelendirme kurumlarını ve sendika görevlilerini de¹⁴³ kapsadığı belirtilmiştir.

Fordist şirketin, patronlar, yöneticiler, işçiler ve müşteriler gibi, en azından belli bir dereceye kadar geniş çeşitlilikteki paydaşların çıkarları için kurgulanmış yapısı neoliberalizmin gelişmesiyle birlikte daralarak kâr ve hissedar değeri üzerinde yoğunlaşmıştır.¹⁴⁴ Aynı süreç muhasebe kullanıcılarını da etkilemiş, kullanıcılar finansallaşma hareketi ile uyumlu olarak yatırımcılar ve kreditorler ile sınırlanmıştır. Bu süreçte ABD'de kullanıcılar hakkında deneysel bir sorguya girilmekten uzak durulmuş, belli bir kullanıcı tipi ile yetinilmiştir. Bu tip finansal tabloları kullanan gerçek insan grupları değil, rasyonel ekonomik insandır. Rasyonel insanın bilgi ihtiyaçları finansal ekonomik teoride tanımlandığı gibi kararlar veren bir kullanıcı olarak tanımlayan ekonomi tarafından dikte edilmiş, böylelikle deneysel çalışma yapma ihtiyacı ortadan kalkmıştır. Bu yolla gerçek yatırımcıların karmaşık ihtiyaçlarını karşılamaktan kaçınılarak, belirlenen ideal kullanıcılar tarafından kullanılacak bilginin üretilmesine odaklanılmıştır.¹⁴⁵

¹⁴¹ American Institute of Accountants, "Accounting Research Bulletin No. 43", 1953, (Çevrimiçi), <http://clio.lib.olemiss.edu/cdm/compoundobject/collection/deloitte/id/9764/show/9626>, 28.06.2019, s.7.

¹⁴² American Accounting Association, "Report of the Committee on Concepts and Standards for External Financial Reports", *The Accounting Review*, Cilt:50, 1975, s.42.

¹⁴³ Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory, *a.g.e.*, s.20.

¹⁴⁴ Damien Cahill, Martijn Konings, *Neoliberalizm*, Çev. Onur Orhangazi, Ankara, Ütopya Yayınevi, Şubat 2019, s.38

¹⁴⁵ Ian Dennis, "The Conceptual Framework – A 'Long and Winding Road'", *Accounting in Europe*, Cilt:16, Sayı:3, 2019, ss.269-270.

FASB'nin aksine IASB'nin kullanıcıları 2010 yılına kadar daha geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Çerçeve kullanıcıları mevcut ve potansiyel yatırımcılar, çalışanlar, borç verenler, tedarikçiler ve diğer ticari kredi verenler, müşteriler, devlet ve kurumları ve kamu olarak belirlemiştir.

FASB ve IASB arasındaki harmonizasyon sürecinde kullanıcıların tanımı mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve diğer kreditorler olarak daraltılmıştır. Bu durum FASB'nin sermaye piyasalarına bağlılığını yansıtır. Geniş kullanıcıların projeden çıkarılması finansallaşmanın başarısı açısından semboliktir. Bu yaklaşım iyi yatırım ve borç verme kararlarının herkes için iyi olacağı varsayımına dayanır. Hissedar çıkarları geçmişte de ayrıcalıklı olmasına karşın, bu küresel olarak kabul görmüş, aleni bir durum değildi. Bu değişimle piyasaların kavramsal ve önem olarak muhasebe uygulamasının ve finansal raporlamanın merkezine oturmuştur.¹⁴⁶

Muhasebe bilgisinin kime yönelik hazırlanması gerektiğine ilişkin yaklaşımlara literatür taraması yapan Meyer sekiz farklı başlık belirlemiştir.¹⁴⁷ Farklı sınıflandırmaların varlığına karşın bu başlıklar ana hatlarıyla sahiplik teorisi ve kişilik teorisi başlıkları altında toplanmaktadır. Bu teoriler işletme anlayışının ne olduğuna yönelik açıklayıcı ifadelerdir.

Sahiplik (proprietary) teorisine göre muhasebe hesapları sahiplerin bakış açılarından hesaplanır ve bunların net değerlerini ölçmeyi hedefler. Bu teorinin denklemi aşağıdaki gibidir:¹⁴⁸

$$\text{Varlıklar-Yabancı Kaynaklar} = \text{Sahiplik veya Net Değer}$$

Sahiplik perspektifinde gelir, varlık/borç yaklaşımı kullanılarak belirlenen servetteki artışı ifade eder. Bu nedenle tarihi maliyet bu yöntem altında kullanılabilir olmakla birlikte, çoğu kişi şimdiki değer veya gerçeğe uygun değer kullanıldığını savunur. Faiz ve vergiler gider olarak kabul edilirken işletmede çalışan sahiplere ödenen maaşlar gider kabul edilmez. İşletmeler küçük ölçekli şirketler ve ortaklıklar

¹⁴⁶ Ying Zhang, Jane Andrew, "Financialisation and the Conceptual Framework", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt: 25, Sayı: 1, Şubat 2014, ss.20-21.

¹⁴⁷ Philip E. Meyer, The Accounting Entity, **Abacus**, Cilt:9, Sayı:2, Aralık 1973, s.116.

¹⁴⁸ Carien van Mourik, "The Equity Theories and Financial Reporting: An Analysis", **Accounting in Europe**, Cilt:7, Sayı:2, 2010, ss.195-196.

iken geliştirilen sahiplik görüşü, işletmeler büyüyerek daha karmaşık yapıya bürünmesiyle sahiplik ve ortaklık ayrıldıkça daha az kabul edilebilir hale gelmiştir.¹⁴⁹

Kişilik (entity) teorisi firmanın yapısına yönelik bir diğer yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre firma, sahiplerinden bağımsız bir kurumdur. Varlıklar firmanın varlıklarıdır ve gelirler dağıtılana kadar firmaya aittir. Kişilik teorisinin birinci amacı özkaynak sahiplerinin taleplerini karşılayabilmek için gelirin belirlenmesidir. Bu nedenle bu yaklaşımın gelir odaklı ve dolayısıyla gelir tablosu odaklı olduğu söylenebilir. Sahiplik teorisinin aksine sahiplerin işletmedeki rolünü zayıf olarak ele alır ve sahiplere kreditorler, borç verenler gibi işletmenin dışından bir grupmuş gibi yaklaşır.¹⁵⁰ Teorinin denklemi aşağıdaki gibidir:

$$\text{Varlıklar} = \text{Borçlar} + \text{Özkaynaklar}$$

Kişilik teorisinin yükselişiyle beraber sahiplik ve yönetimin ayrışması, sahiplerin sınırlı sorumluluğu ve işletmenin bir şahıs gibi değerlendirilmesi ilkeleri geçerli olmuştur.¹⁵¹ Bu teoriye göre yönetimin sorumluluğu öncelikli olduğundan, hesap verebilme kaygısı açısından varlıklar tarihi maliyetle izlenmektedir.

Söz konusu teoriler arasındaki seçim muhasebenin diğer boyutlarında yapılan seçimlerle ilişkilidir. Yönetimin asıl sorumluluğunun sahiplerin çıkarına en iyi şekilde hizmet etmek olduğu sahiplik teorisinde, kârların maksimize edilmesi, hissedarların net değerlerindeki artışın maksimize edilmesidir. Bu durumun bir sonucu olarak gelirlerin belirlenmesinde varlık/borç yaklaşımı benimsenir.¹⁵² Sahiplik teorisi açıkça ayrıcalıklı bir kullanıcı grubu benimser ve şirketin ana hedefinin sermaye yatırımcıları için değer yaratmak olduğunu varsayan modern hissedar değeri doktrinlerine yankındır. Kişilik teorisi ise çeşitli paydaşlar ile iletişime daha uyumludur. Bunun

¹⁴⁹ Liis Talpas, **The Theoretical Bases for the Preparation of Financial Statements for SMEs: The Case of Estonia**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Talinn Teknoloji Üniversitesi, Talinn, 2016, ss.26-27.

¹⁵⁰ Stefano Zambona, Luca Zan, "Accounting Relativism: the Unstable Relationship Between Income Measurement and Theories of the Firm", **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:25, Sayı:8, Kasım 2000, s.809.

¹⁵¹ Richard G. Schroeder, Myrtle W. Clark, Jack M. Cathey, **Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases**, 10. bs, New Jersey, John Wiley&Sons, Inc., 2010, s.484.

¹⁵² Carien van Mourik, "Equity Theories and Financial Reporting: Past, Present and Future.", 6-7 Eylül 2010, Cardiff, (Çevrimiçi), <https://oro.open.ac.uk/25361/1/Equity%20theories%20past%20present%20and%20future%20Carien%20van%20Mourik%202010.pdf>, 20.06.2018, s.8.

yanında kişilik teorisi tarihi maliyet arasında da bir ilişki mevcuttur. Bunun nedeni gelir ve maliyetleri eşleştirerek performansı ölçmeye odaklanmış olmasıdır ve değerlendirme amacı ile daha az ilgilidir.¹⁵³

IASB'nin 2018 yılı kavramsal çerçevesinin öz kaynak teorilerinden birine tamamen uyduğunu söylemek zordur. Sahiplik teorisinin odağı olan kullanıcı kitlesinden farklı olarak işlemler ve olaylar hakkında sahiplerin temel alınmadığı belirtilmektedir ve finansal tabloların işlemler ve olaylar hakkında işletmenin borç ve kredi verenlerin, yatırımcıların bakış açısıyla değil işletmenin bütününe bakış açısıyla bilgi sağlayacağını vurgular. Fakat kavramsal çerçevede finansal raporlamanın farklı gruplara yararı ifade edilse de esas odak noktası dikkate alındığında sadece yatırımcılar ve borç ve kredi verenler olarak sınırlanan kullanıcı kitlesi kişilik teorisinin tanımladığı kitleden daha dar bir kapsamdadır.

Karar yararlılığı amacı baskın amaç olarak kuvvetlendikçe kullanıcılar daha dar bir kapsamda ele alınmaktadır. IASB tarafından finansal raporlamanın odağının kaynak dağıtım kararları olması gerektiği görüşünün benimsenmesinin doğal bir sonucu olarak esas alınacak kullanıcı gruplarının yatırımcılar ve kreditorler olarak belirlenmesi zorunluluğu doğmaktadır.

IASB'nin birincil kullanıcıları belirleme tercihi için Görüşler İçin Temeller metninde gösterdiği gerekçe bu kullanıcıların finansal raporlardaki en kritik ve en acil bilgiye ihtiyaç duyan grup olması ve çoğunun bilgiye direkt olarak ulaşamamasıdır. Kurul sorumluluğunun sermaye piyasaları katılımcılarının ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu belirtir ve bu sorumlulukların yalnızca yatırımcıları değil aynı zamanda borç verenleri de içerdiğini belirtmiştir. Kurul bu kullanıcıların ihtiyaçlarının karşılanmasının büyük olasılıkla diğer kullanıcıların ihtiyaçlarını da karşılayacağını belirtmiştir.¹⁵⁴ FASB ise SFAC No. 1'de yatırım ve kredi kararlarına odaklanmanın gerekçesinin büyük oranda pragmatik olduğunu, amaçların belirsiz ve yüksek

¹⁵³ Julian Müller, "An Accounting Revolution? The Financialisation of Standard Setting", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:25, Sayı:7, Ekim 2014, s.545.

¹⁵⁴ IASB, 2018, a.g.e., m.BC1.16.

derecede soyut olmasını engellemek için yatırımcıların ve kreditorlerin kullanıcı olarak belirlendiğini açıklar.

Karar yararlılığı açısından kullanıcıların tanımlanması, alınacak olan kararların neler olduğunun belirlenmesi açısından önemlidir. Tüm kullanıcılar finansal kararlar vermemektedir ve finansal kararlar alan kullanıcıların ise kararlarında kullandıkları bilginin niteliklerine ilişkin tercihler farklıdır. Örneğin yatırımcılar cari değerleri tercih etmekteyken, borç verenler muhafazakâr muhasebe rakamlarını tercih etmektedir. Kullanıcılar tarafından alınacak kararlar ise yapısal olarak iki önemli nitelik taşımaktadır. İlk olarak karar kavramının IASB tarafından ele alınışından anlaşılacağı üzere kararlar gelecekteki olayları tahmin etmekle ilgilidir. Diğer yandan IASB tarafından açıkça ifade edilmese de karar yararlılığı, bu kararları verecek kullanıcıların rasyonel insanlar olduğu varsayımına dayanmaktadır. Neoklasik iktisattan alınan varsayımsal rasyonel insan aynı zamanda kâr maksimizasyonunu hedefleyen insandır. Kâr maksimizasyonu ise finansallaşma sonucu ana hedef konumunu alan gelen hissedar değeri maksimizasyonunun temellerini oluşturduğundan, şirket organizasyonunu etkilemekte, muhasebenin odağını belirlemekte ve aynı zamanda geleneksel muhasebe anlayışının eleştirilmesine neden olan süreci tetiklemektedir.

2.5.1. Finansal Tablo Kullanıcılarının Rasyonelliği

Karar yararlılığı amacının muhasebe açısından tutarlı bir yapı oluşturabilmesi için kullanıcıların karar süreçlerinde etkili olan algı ve bilgileri önemlidir. Trueblood Komitesi'nin ihtiyaçlarını hedef aldığı kullanıcılar bir işletmenin ekonomik faaliyetleri hakkında sınırlı yetki, kaynak veya yeteneğe sahip kullanıcılardır.¹⁵⁵ Komite finansal tabloları yorumlama gücü sınırlı olan kullanıcıların belirlenmesiyle muhasebenin anlaşılabilir tablolar hazırlama sorumluluğunu daha geniş bir açıdan ele almıştır. FASB ise işletme faaliyetleri ve ekonomik faaliyetler hakkında makul bir anlayışa sahip ve bilgiyi makul bir çabayla çalışacak kullanıcılar için yararlı bilgi sağlanması gerektiğini belirtir ve finansal bilginin diğer araçlar gibi onu kullanmaya

¹⁵⁵ AICPA, Accounting Objectives Study Group, **a.g.e.**, s.17.

yeteneği veya niyeti olmayanlara faydalı olamayacağı eklenir.¹⁵⁶ FASB'nin 1978 yılındaki bildirgesinin yerini alan 2010 bildirgesinde de benzer şekilde Trueblood Komitesi'nin kabul ettiği naif kullanıcılar yerine finansal tabloların işletme faaliyetleri ve ekonomik faaliyetler hakkında makul derece bilgiye sahip kullanıcılar için hazırlanacağı ifade edilmiştir.¹⁵⁷ IASB, FASB ile yakınsama çalışmalarının bir sonucu olarak gerek 2010 gerekse 2018 kavramsal çerçevesinde FASB ile aynı tanıımı benimsemiştir.

FASB 1978 bildirgesinde kullanıcıların vereceği kararların rasyonel kararlar olduğunu belirtirken,¹⁵⁸ 2010 yılında ne FASB ne de IASB “rasyonel” kavramını kullanmıştır. Fakat karar yararlılığı amacının benimsenmesi sürecinde rasyonel kararlara literatürde sıklıkla vurgu yapılmıştır ve rasyonelliğin karar yararlılığı yaklaşımına içkin olduğu söylenebilir. Karar yararlılığı yaklaşımı piyasa etkinliğini temel alır¹⁵⁹ ve etkin piyasa hipotezi yatırımcıların rasyonel olduğunu kabul eder. Karar yararlılığının ilişkili olduğu diğer finans teorileri ve ekonomi yaklaşımları benzer şekilde rasyonel insan varsayımına dayanmaktadır. Diğer yandan karar yararlılığı açısından her ne kadar standart belirleyiciler kararların kullanıcı kararları, karar alma süreçleri, karar alma sürecinde kullanacakları modeller gibi öğelerine değinmeyerek amaç hakkında tartışma alanlarını sınırlasalar da yararlı olma kullanıcılar açısından ele alındığından, geleceğe dönük kararlarında rasyonel davranamayan kullanıcıların varlığının baskın olması halinde karar yararlılığı amacı tartışmalı hale gelecektir.

Karar yararlılığının geliştirilmesi aşamasında, standart belirleme sürecine katılanlar tarafından finansal tablo kullanıcılarının spesifik ve oldukça sınırlı bir türü olan rasyonel kullanıcı modelini benimsemesi irrasyonel davranışlar gibi iktisadi unsurları göz ardı etmeyi olanaklı kılar. Böylelikle kullanıcılar zamandan bağımsız ve statik bir ekonomik bir çerçevede vücut bulan kullanıcılar olduğundan; rasyonel kararların bağlamdan bağımsız olarak tüm dönemler boyunca aynı kaldığı söylenebilir. Kullanıcıların rasyonelliğini vurgulayarak finansal tablo kullanıcılarının

¹⁵⁶ FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, Kasım 1978, pp.34-36.

¹⁵⁷ FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 8, Eylül 2010, p.QC.32.

¹⁵⁸ FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, Kasım 1978, p.34.

¹⁵⁹ William R. Scott, **Financial Accounting Theory**, 6. bs., Toronto, Pearson, 2012, s.153.

gerçek kullanıcılar yerine hipotetik kullanıcılar olarak ele alındığı bu sınırlı kullanıcı algısı muhasebe raporlarının eşit ölçüde dar bir amacını da mümkün kılar. Rasyonel bir karar verici ekonomik olaylar ve işlemler ile bunların işletmenin nakit akışı, gelecekteki kârlılığı ve finansal pozisyonunu odak alır.¹⁶⁰

Muhasebe açısından kullanıcının rasyonelliği konusunda bir görüş bazı kararların irrasyonel metotlarla yapıldığını kabul etse de muhasebecilerin bu tür faaliyetlere katkıda bulunmaması gerektiğini ifade ederken, karşıt görüş muhasebecilerin bunları dikkate almak zorunda olduğunu, muhasebenin kullanılmayan karar modellerine veri sağlamalarının anlamsız olduğunu ve muhasebecilerin menkul kıymetler, pazarlama, finans uzmanı olmadıklarını dolayısıyla bu alanlardaki modeller için neyin rasyonel olup neyin olmadığına karar veremeyeceklerini belirtir.¹⁶¹

2.5.2. Hissedar Değeri Maksimizasyonu

Ekonominin kendi kurallarına göre işleyen bir dizi piyasadan oluştuğu, insan davranışlarının çıkar maksimizasyonuna yönelik olduğu ve insanların çıkarlarını maksimize etmek için gerekli tüm bilgiye sahip olduğu; iktisadın rasyonel insanla ilgili temel varsayımlarıdır.¹⁶² Rasyonel Seçim Teorisinin neoklasik iktisattan kaynaklanan temeline göre kişisel faydanın maksimizasyonunu hedefleyen bireyler herhangi bir ahlaki veya sosyal norm tarafından sınırlanmadan, koşulları hesaplayarak ve bir değişim halinde yeniden hesaplama yaparlar.¹⁶³ Bu fayda maksimizasyonunun üreticiler için biçimi kâr maksimizasyonu şeklindedir. Böylece bu durum iktisatçıları ahlaki ve sosyal meseleler üzerinde düşünme güçlüğünden kurtarır ve sorumluluğu piyasaya yükler.

¹⁶⁰ Joni J. Young, “Making Up Users”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:31, Sayı:6, 2006, s.596.

¹⁶¹ Staubus, **a.g.e.**, 1977, s.86.

¹⁶² Ayşe Buğra, **İktisatçılar ve İnsanlar**, 10. bs, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s.41.

¹⁶³ M. Zey, “Rational Choice and Organization Theory”, **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, Ed. Neil J. Smelser, Paul B. Baltes, 2001, (Çevrimiçi), 2001, <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780080430768/international-encyclopedia-of-the-social-and-behavioral-sciences>, 22.04.2020, s.12751.

Her ne kadar Anglo-Amerikan şirketlerin aksine Avrupa ve Japon şirketlerinin kâr maksimizasyonunu hedeflemediği ve sosyal piyasa kapitalizminin ürünü olduklarını savunan isimler olsa da bir sermayedarın ana hedefinin kâr elde etmek olması makuldür. Rossman ve Greenfield’a göre firmalar doğal olarak geçmişte de kârlarını arttırmayı hedefleyen kurumlardır. Fakat finansallaşma ile birlikte geçmişten farklı olarak üretici kapasitenin ve çalışanların eliminasyonu aracılığı ile kâr aranmaktadır. Örneğin uluslararası yiyecek şirketleri üretici kapasitelerini arttırmak için harcadıkları tutarları önemli ölçüde azaltmıştır.¹⁶⁴ Fordist dönemin paydaşlarının finansallaşma ile birlikte hissedarlar ile sınırlanmasıyla bunların kısa dönemli kârlarının artırılması öncelik haline gelmiştir. Böylece işletmenin kârını maksimize etmenin yanı sıra hissedarların servetlerini arttırmanın amaç haline geldiği, hatta zaman zaman ikincinin ilkinin yerine geçtiği görülmektedir. Tablo 2.4.’te en büyük 5 otomobil firması ile Tesla şirketine ilişkin mali tutarlar verilmiştir.

Tablo 2.4. Otomobil Üreticileri Finansal Verileri

	Toyota Motor Corp.	Volkswagen AG	Daimler AG	Ford Motor Co.	Honda Motor Co. Ltd.	Tesla, Inc.
	(Milyar ABD Doları)					
	Mar.19	Ara.19	Ara.19	Ara.19	Ara.19	Ara.19
Satışlar	272,60	252,63	172,74	155,90	143,30	24,57
Net Kâr	17,00	14,00	2,40	0,05	5,50	-0,86
Piyasa Değeri (20.09.2020)	185,79	89,03	47,91	28,76	42,20	412,00

Kaynak: wsj.com, yahoo.com, cnn.com’dan derlenmiştir.

Tablo 2.4.’te yer alan muhasebenin sağladığı ve işletmenin performansını yansıtan kâr tutarlarıyla Eylül 2020’deki şirket değerleri kıyaslandığında görüleceği üzere zarar etmesine karşın Tesla şirketinin piyasa değeri diğer şirketlerin değerlerinin toplamının üstündedir. Bu durumun neticesinde Daimler AG 2019 yılında hisse senedi opsiyonlarını da içerecek şekilde 4,88 milyon euroluk bir CEO ikramiye planı,¹⁶⁵ Tesla

¹⁶⁴ Peter Rossman, Gerard Greenfield, “Financialization: New Routes to Profit, New Challenges For Trade Unions”, 2006, (Çevrimiçi), <http://www.iufdocuments.org/www/documents/Financialization-e.pdf>, 22.03.2020, s.2.

¹⁶⁵ Daimler AG, Board of Management Remuneration in Financial Year 2019, (Çevrimiçi), <https://annualreport.daimler.com/ar2019/combined-management-report/remuneration-report/board-of-management-remuneration-in-2019#>, 20.09.2020.

Inc. ise 595 milyon dolar değerinde bir opsiyon planı sağlamıştır.¹⁶⁶ Fama'nın etkin piyasa görüşüne göre rasyonel insanın aynı zamanda kaynak dağıtım kararlarında tüm yararlı bilgiyi elde etmeye çalışacağı varsayımı da göz önüne alınırsa, yatırımcıların değerlemelerinin sonucunu yansıtan piyasa fiyatının şirketin performansı hakkında bilinmesi gerek tüm bilgiyi yansıttığı varsayılacaktır. Bu düşünce hissedar maksimizasyonu görüşünün gelişimini mümkün kılmıştır. Artık CEO'ların yapması gereken tek şey hisse senetlerinin değerini arttırmaktır. Hisse senetlerinin fiyatları bunların değerini gösteren tek rehber haline gelmiş, böylelikle piyasaların döngüsel referansı dışındaki bilgilere olan ihtiyaç azalır gibi görünmüştür.¹⁶⁷ Piyasa değeri şirketle ilgili doğru bilginin kaynağı olduğundan muhasebe bilgisi bununla uyummadığı sürece muhasebe çağı yakalayamamakla suçlanır hale gelmiştir.

Geleneksel olarak iktisatta tam rekabet şartları altında normal kâr düzeyinde, eksik rekabet altında ise tekel kârı elde edilmiş olacağı kabul edilir. Şirket ne normal kâr ne tekel kârı kazanmıyor, zarar ediyorsa dolayısıyla ödül de olmayacaktır. Fakat ABD'de finans piyasalarındaki kurumlarda durum böyle işlememekte, zarar çok yüksek çıksa da CEO'lar ikramiyeler almaktadır. Hissedar değeri maksimizasyonu esas alındığında varlık değerlerini spekülatif cari değerler aracılığıyla şişirmek, CEO'lar için olduğu kadar şirket için de iyidir. Fakat maliyete dayalı yöntemler bu durumu önler.¹⁶⁸

Hissedar değeri maksimizasyonu ile kurum kontrolü piyasalara bırakılarak halka açık işletmelerin onları piyasa gücü ile kontrol edecek hissedarlara ait olduğu kabul edilir. Fakat hissedarların önceliği hukukta tanınan "kurumun sahiplerinden bağımsız yasal kişiliği"ni ihlal eder ve onu yasal bir kurguya dönüştürür. Chabrac ana rolü piyasalar tarafından yönetimi kolaylaştırmak olan Anglosakson modeli ile ilişkili olan IASB'nin de kavramsal çerçevede ele aldığı yatırımcı konsepti ile yatırımcı rolünü sermaye dağıtıcıya indirgediğini ve bir hisseyi elde tutma kararıyla ilgili idarecilik ve hesap verme sorumluluğu gibi boyutları görmezden geldiğini ileri sürer.

¹⁶⁶ Anders Melin, Cedric Sam, "Wall Street Gets the Flak, but Tech CEOs Get Paid All the Money" 10.7.2020, (Çevrimiçi), <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-highest-paid-ceos/>, 21.09.2020.

¹⁶⁷ Crouch, **a.g.e.**, s.59.

¹⁶⁸ Hayri Kozanoğlu, Nurullah Gür, Barış Alp Özden, **Neoliberalizmin Gerçek 100'ü**, 3. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, ss.94-96.

Böylelikle muhasebe bilgisi yalnızca hisse senedi piyasasındaki alma ve satma kararlarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Özetle muhasebeciler kendileri için yalnızca sermaye piyasalarında işlem fonksiyonuna hizmet etme görevini belirlemişlerdir.¹⁶⁹ Kreditörler ve borç verenler ise ikinci sırada gelmektedir. 2018 yılında ABD’de toplam şirket borçlarının %19’u, Euro bölgesinde %80’i, Çin’de ise %72’si banka kredilerinden oluşmaktadır.¹⁷⁰ Hissedarlar ile borç verenler arasında ihtiyaç duyulan muhasebe bilgisinin niteliğinde olası bir farklılaşmanın varlığı durumunda, borçlanma yoluyla finansmanın yaygın olduğu ülkelerde borçlanma maliyetlerinin artışı bu yaklaşımın bir diğer olası olumsuz sonucu olacaktır. Akerlof bu görüşle uyumlu olarak araç piyasası için kullandığı örnekten hareketle özellikle gelişmemiş ülkelerde iş dünyasında sahtekârlığın ciddi bir problem olduğunu, alıcının probleminin kaliteyi belirlemek olduğunu, piyasaya düşük kalite malları sunanların varlığının piyasayı sonlandırmaya yöneltebileceğini öne sürer.¹⁷¹ Böylelikle taraflar arasındaki asimetrik bilgi nedeniyle kreditörler kendilerini güvenceye almak için iyi muhasebe uygulamasına sahip şirketlerin maliyetlerinin artmasına neden olacak, kötü muhasebe uygulamalarına sahip şirketlerse avantaj elde edecektir.

2.6. Kullanıcıların Kararları

ASOBAT’a göre yatırımcılar ve potansiyel yatırımcılar hisse alma, satma veya hisselerini elde tutma, tedarikçiler işletmeye açılacak krediyi belirleme, kreditörler kredi verip vermeme, verilecek kredinin şartları ve mevcut bir kredi varsa bunu arttırıp azaltma, çalışanlar firmanın amaçlarının kendi amaçlarıyla uyumlu olup olmadığı ve stabilite ve büyüme özelliklerine sahip olup olmadığı, mevcut sözleşmeler altında özel ödemelere hak kazanıp kazanmadıkları konusunda kararlar vermek isterken, müşteriler de işletmenin belli bir kalitedeki malı ekonomik bir fiyattan üretme veya

¹⁶⁹ Nihel Chabrak, “The IASB and the Market Communion”, **IFRS in a Global World: International and Critical Perspectives on Accounting**, ed. Didier Bensadon, Nicolas Praquin, İsviçre, Springer International Publishing, 2016, ss.121-123.

¹⁷⁰ International Monetary Fund, “Global Financial Stability Report”, Ekim 2019, (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/GFSR/2019/October/English/ch2.ashx>, 21.08.2020, s.36.

¹⁷¹ George A. Akerlof, “The Market for ‘Lemons’: Quality Uncertainty and the Market Mechanism”, **The Quarterly Journal of Economics**, Cilt:84, Sayı:3, Ağustos 1970, s.495.

servis yeteneği ile ilgilenmektedir.¹⁷² Trueblood Raporu'ndaysa kullanıcılar farklı olmakla birlikte ihtiyaçlarının benzer olduğu savunulmuş böylelikle bir kredi ve yatırım kararı arasında keskin bir fark olmadığı belirtilmiştir. Rapora göre borç verenler belli bir getiri ve risk derecesi ile ilgilenir ve piyasa kısıtlamaları ve yasal kısıtlamalar nedeniyle, çok sayıdaki borç isteyen kişi arasından nakit akışlarının tutarı, zamanlaması ve belirsizliği ile ilgili tercihlerine dayanarak tahminler yapar. Yatırımcılar da benzer şekilde kendilerinin tahsil edeceği nakit ile ilgilenir. Yatırımcılar temettü veya başka yatırımcılara yapılan satış aracılığıyla yatırdıklarından daha fazlasını geri almak isterler. Bir yatırımcı işletmenin mevcut zamanda ve gelecekte hatta tasfiye aşamasında temettü ödeyip ödeyemeyeceği ile ilgilenir. Rapor bu yeteneğin aynı zamanda hisse senetleri fiyatında yansıtıldığını, bu nedenle yatırımcının hisse senedi fiyatları ile ilgilendiğini ifade eder.¹⁷³ Karar yararlılığı geleneğinin takipçisi IASB'nin 2018 kavramsal çerçevesinde ise kullanıcı kararları; özkaynak ve borçlanma araçlarının satın alınması, satılması veya elde tutulması, kredilerin sağlanması ve ödenmesi, yönetimin faaliyetlerini oylama ya da başka bir şekilde etkileme haklarının kullanılması olarak sayılmıştır.¹⁷⁴

Hissedarların ve borç verenlerin kararlarının birbirinden farklı olmasına karşın her iki grubun da kararları gelecekte meydana gelecek olaylarla ilgilidir ve gelecekte bir kazanç elde etme beklentisiyle yapılır. Bunun sonucu olarak gelecekte gerçekleşecek olaylarla ilgili bir tahmin meselesi söz konusu olur.

2.6.1. Muhasebede Tahminlerin Rolü ve Tahmin Yöntemleri

Muhasebede tahminler bir yandan işletme ile ilgili olarak gelecekte meydana gelecek olaylardan finansal çıkar elde etmeyi içeren tarafların tahminlerini, diğer yandan finansal raporlama sürecinde muhasebecilerin kullandıkları tahminleri içerecek şekilde ayrılabilir.

¹⁷² Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory, **a.g.e.**, s.21.

¹⁷³ AICPA, Accounting Objectives Study Group, **a.g.e.**, ss.18-20.

¹⁷⁴ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.1.2.

Geleneksel olarak muhasebe raporları, beklentilerin sübjektif niteliği nedeniyle, muhasebecilerin tahminlerine sınırlı ölçüde yer verme eğilimindedir. Muhasebe tutarlarının güvenilirliği yakın zamana kadar bilginin daha öncelikli bir niteliğidir. Fakat karar yararlılığının muhasebenin amacı olarak belirlenmesinin ardından ihtiyaca uygunluk niteliğinin önem kazanması ile birlikte tahminlerin muhasebe sürecinde önemi artmış ve IASB'nin kavramsal çerçevesinde yerini bulmuştur. Kavramsal çerçevede finansal raporların kesin tanımlamalar yerine tahminlere, yargılara ve modellere dayandığı açıklanmıştır. Çerçeveye göre tahminlerin kullanılması finansal bilginin hazırlanmasının temel bir parçasıdır ve bu tahminler açık ve doğru biçimde tanımlandığı ve açıklandığı sürece bilginin yararlılığı azalmayacaktır.¹⁷⁵ Geleneksel olarak muhasebenin ölçülebilen şeylerle ilgilenmesi gerektiği savunulmuş, bu durumun direkt bir sonucu olarak yalnızca ölçülebilen şeyler muhasebede konu edildiğinden müşteri sadakati gibi ölçülemeyen fakat değerli varlıkların göz ardı edildiği¹⁷⁶ eleştirisi getirilmiştir. Doğal olarak nakit esaslı muhasebe uygulanmadığı sürece muhasebe tutarları tahminleri içerecektir. Fakat karar yararlılığı ile birlikte tahminlerin kullanım alanı genişlemiş ve nihai olarak 2018 kavramsal çerçevesinde varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolara alınması için ölçülmesi gerektiği ve birçok durumda bu ölçümlerin tahmin edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ölçüm belli bir araç kullanarak bir niceliğin kaç birim olduğunun belirlenmesidir. Bu açıdan ele alınırsa tahmininin bir ölçüm olmadığı açıktır.

Karmaşıklık ve belirsizlikler nedeniyle ölçümlerin kesin olmadığı durumlarda yapılacak en iyi şey buysa ve tahminler sonucunda elde edilmesi beklenen hata çok sorun yaratmıyorsa¹⁷⁷ tahminler ve değerlendirmelerin ölçümlerin yerine kullanılması kabul edilebilir olmaktadır fakat bunlar ölçüm değildir.

Tahminin muhasebe açısından kazandığı bu yeni konum karar yararlı bilginin niteliğine atfedilen özellikler nedeniyle doğmuştur. Karar verme için bilgi sunulurken ilk olarak kullanıcılar; yatırımcılar ve kreditorler olarak belirlenmiştir. Muhasebe

¹⁷⁵ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.2.19.

¹⁷⁶ Thomas R. Ittelson, **Finansal Tablolar**, Çev. Saime Önce, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, Şubat 2017, s.11.

¹⁷⁷ **A.e.**, s.12.

bilgisi bu kullanıcıların tahmin modellerinde veri olarak kullanılır. Bu aşamada hangi muhasebe bilgisinin tahmin modellerine uygun olduğu sorusu doğmaktadır ve karar yararlılığına yönelik muhasebenin yönü geleceğe dönük bir hâl alır. Karar birimi kullanıcılar mümkün oldukça gelecekteki olaylar ile ilgili bilgiyi tercih ederler fakat kimse gelecekteki olaylar hakkında kesin bilgiye sahip olmadığından bu olaylar yalnızca tahmin edilebilir. Gelecekteki olaylar henüz gerçekleşmediğinden geçmişte ortaya çıkan olaylar gibi objektif değildirler. Gelecekteki bilgiye en yakın bilgiyse şimdiki zamana ait bilgidir.¹⁷⁸ Bilgiye ilişkin bu geleceğe dair beklenti tahminin ölçümle birlikte ele alınmasının nedenidir. Gelecekteki bilgiyi ölçmek mümkün değildir. Mevcut zamanda ortaya çıkan bilgiyse, her zaman piyasa fiyatlarında olduğu gibi ölçülebilir nitelikte değildir ve kimi zaman modeller aracılığıyla tahmin edilmesi gerekir.

Karar yararlılığı tartışmalarında sıklıkla ölçüm yöntemlerine odaklanmakta fakat gelecekteki bir olayı bilmenin mümkün olup olmadığı ile ilgili tartışmalar muhasebe tartışmalarında konu edilmemektedir ama bu husus doğa bilimlerinde daha yoğun olsa da sosyal bilimlerde de tartışılmıştır. Gelecekte gerçekleşecek bir olayı öngörmeye çalışırken bir nedensellik ilişkisi (deterministik ilişki) kurulur. Belli olaylar nedeniyle belli sonuçların doğacağı öngörülür. Deterministlere göre belli bir anda tüm bilgiye sahip olan kişi geleceği kesin olarak öngörebilir.

1960'lara kadar bilimsel teoriler tahminde bulunmaları için oluşturulurlardı çünkü klasik bilime göre nedensel ilişkiler ve determinizm gerçek dünyada mevcuttu. Yeni durumlar determinizm sayesinde öngörülebilirdi. Ancak bu tarihten sonra determinizm tarafından karakterize edilen açık, iyi yönetilebilir, birbirini izleyen geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek ilişkisinin yerini bilimsel sistemlerin lineer olmayan birbirine bağımlı, dinamik karakterleri nedeniyle çeşitlilik aldı.¹⁷⁹ Tahmin yeteneğinin nedensellik ilişkisini göstermek zorunda olmadığını iddia eden görüşler vardır. Buna göre öngöründe bir olayın gözleneceğini ileri sürülür, açıklamadaysa olaylar arasında bir nedensellik ilişkisi kurulur. Tahmin göstergelere ihtiyaç duyar, nedensel ilişkilerin

¹⁷⁸ Belkaoui, **a.g.e.**, ss.48-49.

¹⁷⁹ Tamas Kristof, "Is It Possible to Make Scientific Forecasts In Social Sciences?", **Futures**, Cilt:38, Sayı:5, Haziran 2006, ss.562-564.

mevcut olması zorunlu değildir. Örneğin barometrik basınçta meydana gelen düşüş fırtınanın habercisidir ama nedeni değildir.¹⁸⁰ Fakat tahminin maksimum etkinliği koşulların tamamen anlaşılmasıyla yapılabilir.¹⁸¹

Muhasebecilerin kullandığı tahminler karar vericilerin tahmin süreçlerinde kullandığı verileri hazırlamakla ilgilidir. Rasyonel yatırımcılar tarafından ihtiyaç duyulan bilgi tahmin edici nitelikte olmalı yani firmanın gelecekteki performansını tahmin etmelidir.¹⁸² Bu nedenle muhasebecinin yapacağı tahminler açısından kullanıcıların tahminleri belirleyici olmaktadır.

Bir karar verildiğinde gelecekte izlenecek yollar belirlenmiş olur. Karar gelecekte yapılacak olan eylemlerle ilgilidir.¹⁸³ Tüm kararların yapısında bir tahmin unsuru bulunur. Tüm alternatif stratejiler gelecekte yapılacaktır ve bunların sonuçları ve finansal koşullar gelecekteki şartlara dayanır.¹⁸⁴ Buna karşın tahmin ve karar eşdeğer değildir ve aralarında bir fark mevcuttur. Bankaların kredi verme kararları buna örnektir. Bankanın bir grup rasyo setiyle firmaya kredi verilmesi halinde temerrüt olasılığını belirlemesi bir tahmindir. Bankanın firmaya kredi verip vermemesi ise karardır. Bir tahmin karar vermeden de yapılabilir ama bir karar bir tahmin olmadan yapılamaz.¹⁸⁵

Muhasebe bilgisinin tahmin edici yeteneği karar vericilerin çıkarına yönelik olayları tahmin edecek muhasebe ölçülerinin kullanımını ifade eder. Karar vericiler için en ihtiyaca uygun tahminler ise Tablo 2.5.’tekileri içerir.

¹⁸⁰ James R. Boatsman, “Why Are There Tigers and Things?”, **Abacus**, Cilt:13, Sayı:2, Aralık 1977, ss.155-156.

¹⁸¹ Oscar Kaplan, “Prediction in the Social Sciences”, **Philosophy of Science**, Cilt:7, Sayı:4, Ekim 1940, s.492.

¹⁸² William R. Scott, “Commentary: An International Comparison and Evaluation of Financial Accounting Concepts Statements”, **Accounting Perspectives**, Cilt:1, Sayı:2, Kasım 2002, s.168.

¹⁸³ Staubus, 1977, **a.g.e.**, s.33.

¹⁸⁴ **A.e.**, s.83.

¹⁸⁵ William H. Beaver, John W. Kennely, William M. Voss, “Predictive Ability as a Criterion for the Evaluation of Accounting Data”, **The Accounting Review**, Cilt:43, Sayı:4, Ekim 1968, s.680.

Tablo 2.5. Kullanıcıların Karar Modelleri

	Açıklayıcı Karar Modeli	
	Yatırım Karar Modeli	Borç Karar Modeli
Gelecekteki Olayların Tahmini	Hisse Senetlerinin Gelecekteki Fiyatları	Firma Başarısızlığı veya Başarısı
Alternatif Eylem Yollarının Tahmini	Alternatif Yatırımların Listesi	Olası Borçların Listesi
Çıktıların Tahmini	Getiri Oranı	Kayıplar veya Kazançlar

Kaynak: American Accounting Association, “Report of the Committee on Accounting Theory Construction and Verification”, **The Accounting Review**, Cilt:46, 1971, s.65.

Tahminin ve kullanıcı kararlarının temel alınmasına karşın karar yararlılığı savunucuları ve IASB kullanıcıların karar modellerine değinmemekte, kararlar için yararlı bilgiyi sağlama hedefini dikte etmekle yetinmektedir. Yatırım kararlarında hisse senetlerinin fiyatlarına ilişkin tahminlere yönelik sistematik analizler teknik analiz, temel analiz, rassal yürüyüş ve portföy analizi başlıkları altında ele alınırken, borç karar modellerinde firma başarısızlığı ise genellikle diskriminant analizine dayanan modeller aracılığıyla tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

2.6.1.1. Yatırım Analizleri

Hisse senetleri fiyatlarına ilişkin analizler farklı sınıflandırmalara konu olabilmektedir. Bu analizler genellikle temel analiz ve teknik analiz başlığı altında ele alınmakla birlikte bunlara ilave olarak rassal yürüyüş ve portföy analizi başlıklarını da kullanan yazarlar bulunmaktadır.

2.6.1.1.1. Teknik Analiz

Gelecekteki hisse senedi değerlerini belirlemede yatırımcılar tarafından kullanılan bir yaklaşım teknik analizdir. Teknik analiz bir hisse senedi veya endekse ait fiyat ve hacim gibi bilgilerin grafiklere kaydedilerek geçmiş fiyat hareketlerinden yola çıkılarak ne yönde hareket edeceğinin tespit edilmesi amacıyla belirli formasyonlar ve indikatörler aracılığıyla değerlendirilmesidir.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, 3. Bs., Ankara, Detay Yayıncılık, 2008, s.331.

Teorik kökenini Keynes'ten alan bu analiz yöntemine göre beklentiler oluşturulurken belirsizliği yüksek konulara ağırlık vermek akılcı olmayacaktır. Bu nedenle belirli bir dereceye kadar hakkında emin hissedilen olgular tarafından yönlendirilmek, bu olguların konuyla ilgisi, bilginin yetersiz olduğu olgulardan daha düşük olsa da daha makuldür. Keynes yatırımla ilgili sorunu; gelecekteki getirilerin öngörülmesi sürecinde, kullanılacak bilginin temelini aşırı güvensiz olması şeklinde ifade etmiştir. Buna göre getirilerin öngörülmesinde etkili olan faktörler hakkında yatırımcı bilgisi genellikle ihmal edilecek ölçüdedir, öyle ki bir madenin, fabrikanın ve hatta Londra'da bir binanın on sene içerisindeki getirisini öngörmek için elde olan bilgi sıfıra yakındır. Keynes yatırım getirilerini bir firmanın iç özelliklerine değil kitle psikolojisine bağlar ve yatırımcıları rasyonel olarak nitelemek yerine onların cahil olduklarını belirtir. Ona göre hisse senedinin değerindeki değişiklikler fikirlerdeki ani dalgalanmalardan kaynaklanır ve faaliyetlerin büyük bir kısmı matematiksel beklentilerden ziyade, iyimserliğe dayanır. Keynes ortalama bireysel yatırımcıdan daha fazla bilgi sahibi olması gerektiği kabul edilen profesyonel yatırımcıların piyasa aşırılıklarını düzelteceğinin varsayılabilirliğini ama yatırımcıların uzun vadeli getirileri tercih etmek yerine kısa vadeli değişiklikleri öngörmeye çalışmakla uğraşması nedeniyle bu durumun gerçekleşmediğini belirtir. Yatırımcıların bu tutumu Keynes'e göre doğrudur çünkü uzun dönemde 30 birim olacak bir yatırımın üç ay sonraki değerini 20 birim olarak öngörüyorsanız, bu yatırıma 25 birim ödemek mantıklı değildir.¹⁸⁷

Trend analizi olarak da adlandırılan bu yöntemle göre hisse senetlerinin fiyat eğilimleri analiz edilerek gelecekte oluşacak fiyatlar tahmin edilmektedir. Teknik analizi savunanlara göre fiyatlar gözlenebilir ve tekrarlanan bir trend izleyeceğinden bu trendin saptanması gelecekteki fiyat hareketlerine ışık tutar. Bu yaklaşım hisse senetlerinin fiyatındaki dalgalanmaların bir trend oluşturduğunu ileri sürer ve bu trendler başladıktan sonra aksine dönünceye kadar devam eder. Teknik analizde temettü, hisse senedi başına kâr gibi değişkenler önem taşımazlar. Bu yaklaşımda hisse senetlerinin en yüksek ve en düşük fiyatları ve işlem hacmini gösteren grafikler

¹⁸⁷ John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, Harvest/Harcourt Inc., San Diego, 2015, ss.148-161

hazırlanır ve hisse senetleri fiyatlarının dönüm noktaları belirlenerek gelecekteki fiyatların ne yönde değişeceği tespit edilmeye çalışır.¹⁸⁸ Analizde fiyatlara etki edebilecek tüm faktörlerin fiyatlarda yansıtıldığı varsayılır. Bu varsayımın bir sonucu olarak piyasa hareketleri dışındaki faktörler teknik analizin kapsamına girmemektedir. Bu nedenle temel analizin aksine şirketin sektörü, şirket ile ilgili beklentiler, büyüme ve kâr potansiyeli, bilanço ve mali oranlar analizde önem taşımazlar. Önemli olan fiyatların istatistiksel değişimlerinin gözlemlenmesi aracılığıyla fiyatların tahmin edilmeye çalışılmasıdır.¹⁸⁹

Bu analizin dezavantajı fiyatları etkileyen değişkenlerin kendisini tekrarlamamasıdır. Bu analiz yöntemi piyasadaki herkesin bu yöntemi uygulamasıyla işlemez hale gelebilir. Ayrıca bu analizde yorumlamanın öne çıkması subjektif yargıların da analize dahil olmasına neden olmaktadır.¹⁹⁰

2.6.1.1.2. Temel Analiz

En eski ve en sık kullanılan analiz yöntemi olan temel analiz, hisse senedinin fiyatının onun iç değeri (intrinsic value) etrafında dalgalandığı varsayımını temel almaktadır. Dolayısıyla bu analiz hisse senetlerinin iç değerini belirlemeyi amaçlamaktadır.¹⁹¹

Temel analiz muhasebe bilgisi başta olmak üzere tüm elverişli bilgiyi kullanarak hisse senetlerinin değerini belirlemeye çalışır. Hisse senedinin içsel değerinin bulunması için gelecekteki kârı bugünkü değerine iskonto edilerek değerin tespit edilmesini içerir.¹⁹² Bu analizde ana konu bilginin özetlenmesidir. Bunun için alacaklar, satışlar, amortismanlar gibi kalemler dışında finansal raporlar dışındaki bilgiler de değerlendirilmelidir. Ancak gelecekteki kârı tahmin ederken kullanılacak

¹⁸⁸ Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, 9. Bs., İstanbul, Avcıol Basım Yayın, Ocak 2013, ss.861-862.

¹⁸⁹ Turgay Münyas, Feryat Atasoy, **Sermaye Piyasası Temel ve Teknik Analiz Yöntemleri**, Bursa, Ekin Yayınevi, Şubat 2019, s.80.

¹⁹⁰ Usta, **a.g.e.**, s.333

¹⁹¹ Abdurrahman Fettahoğlu, **Sermaye Piyasaları ve Analizi**, İstanbul, Umuttepe Yayınları, Aralık 2017, s.140.

¹⁹² Stephen H. Penman, "Return to Fundamentals", **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Cilt:7, Sayı:4, Sonbahar 1992, ss.465-467.

bilgileri belirlemek yeterli olmayacak, ayrıca bunlara verilecek ağırlıkların belirlenmesi gerekecektir.¹⁹³

Piyasa fiyatları, piyasadaki arz ve talebe göre oluşur ve yalnızca işletmeye özgü etkenlerden değil sektörel ve ekonomik etmenlerden de etkilenir. İç değer ise işletme içi verilere bağlı olarak belirlenir.¹⁹⁴ Bu analiz yöntemini uygulayanlar hisse senedinin iç değerini piyasa fiyatıyla kıyaslayarak yatırım kararlarını verirler. İç değer belirlenmesi amacıyla ekonominin, işletmenin faaliyet gösterdiği sektördeki durumunun, pazar payının ve finansal tablolarının incelenmesi gerekmektedir. Böylelikle hisse senedinin ne zaman alınması gerektiği sorusuna cevap arayan teknik analizin aksine temel analiz alınacak pay senedinin seçiminde kullanılır.¹⁹⁵

Şekil 2.2.'den de görüleceği üzere temel analiz sürecinde üç tür analiz söz konusudur. Ekonomi analizi gerek global gerek yerel ekonomik koşulların analizini kapsar. Bu analiz türü yöneticilerin alacağı kararlara işletmenin gelecekteki durumunun belirlenmesine, menkul kıymetlerin fiyatlarının ve işletmenin değerinin tespit edilmesine olanak vermek amacıyla genel ekonomik koşulların değerlendirilmesi işlemidir.¹⁹⁶ Ekonomik analiz kapsamında gayrisafi milli hasıla, işsizlik, enflasyon, para arzı, faiz oranları, para ve maliye politikalarında değişimler gibi göstergeler incelenir.¹⁹⁷

¹⁹³ A.e., s.474.

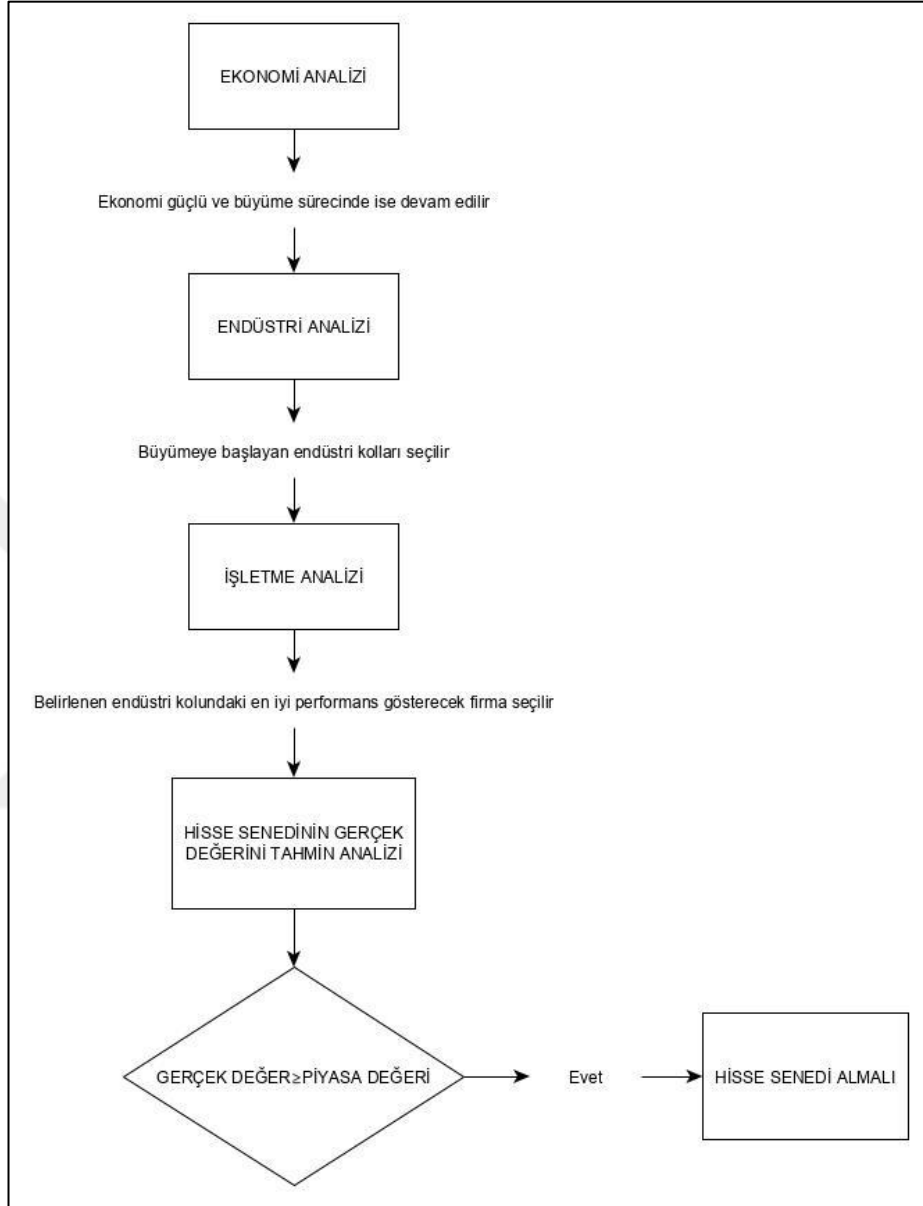
¹⁹⁴ Fettahoğlu, a.g.e., s.141.

¹⁹⁵ Münyas vd, a.g.e., ss.16-17.

¹⁹⁶ Aydın Karapınar, Figen Ayıkoğlu Zaif, **Finansal Analiz Uluslararası - Finansal Raporlama Standartları ile Uyumlu**, 4. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, Eylül 2016, s.356.

¹⁹⁷ Münyas vd., a.g.e., s.18

Şekil 2.2. Temel Analizin Aşamaları

Kaynak: Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, 3. bs., Ankara, Detay Yayıncılık, 2008, s.324.

Sektörlerin gelişme trendleri ile ekonominin gelişme trendi arasında önemli bir ilişki olmasına karşın, bu ilişki her zaman aynı yönlü değildir. Ekonominin gelişme dönemlerinde kimi sektörler teknolojik eskime ve talepteki değişimler gibi nedenlerle küçülebilmektedir. Ekonominin daralma dönemlerinde ise kimi sektörler gelişebilmektedir. Bu nedenle yatırımcıların sektörde meydana gelecek değişimleri de

dikkate alması gereklidir.¹⁹⁸ Sektör analizinde sektörün avantajları ve dezavantajları ve sektörün geleceğine yönelik analizler yapılır. Bu analizde sektörün konumunun ve gelecekte ne durumda olacağının belirlenmesi amacıyla sektörün kârlılığı, büyüme oranı, pazar büyüklüğü, rekabet, teknolojinin etkisi, sosyal değişimler ve yasal uygulamalar analiz edilir.¹⁹⁹

Klasik işletme analizi firmanın mali durumu, faaliyetlerinin sonuçlarını ve finansal gelişimini değerlendirmek ve işletme ile ilgili tahminlerde bulunabilmek için mali tablolarda yer alan ilişkilerin ve bunların zaman içinde değişimlerin incelenmesidir.²⁰⁰ İşletme analizi yönetimin yeterliliği, stratejinin değerlendirilmesi ve hizmetlerin analizi, işletme imajı, rekabet konumu gibi geniş kapsamlı nitel yönlü²⁰¹ ve finansal tabloların rasyo analizi, yatay ve dikey analiz benzeri yöntemlerle incelenmesi gibi nicel yönlü analizleri kapsar. Böylelikle işletme analizini firma ile ilgili bilgilerin değerlendirilmesi ve finansal analiz olmak üzere iki aşamaya ayırmak mümkündür. Firma ile ilgili tüm bilgi ve belgelerin araştırılacağı ilk aşamada firmanın kuruluş tarihi, kurucuları, yönetimi, ilk ortaklık yapısı, reklamları, en büyük ortakları gibi firmanın bugünkü ve geçmişteki durumu ile ilgili bilgiler toplanacak, bulunduğu sektördeki yeri ve pazardaki durumu incelenecektir. İkinci aşama olan finansal analizde ise genellikle yatay analiz, trend analizi, dikey analiz ve oran analizi yöntemleri aracılığıyla firmanın mali yapısı hakkında bilgi sağlamaya çalışılmaktadır.²⁰²

Literatürde hisse senedi fiyatlarının iç değerini belirlemek için çeşitli modeller geliştirilmiştir.

Myron Gordon ve John Linther tarafından geliştirilen ve Modigliani ve Miller'in temettülerin ilişiksizliğine ilişkin iddialarına karşı çıkan "Gordon Modeli" bunlardan biridir. Bu teoriye göre yatırımcılar mümkün olduğunca riskten uzak

¹⁹⁸ Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği Yayınları, **Analiz Yöntemleri**, Eylül 2011, ss.18-19.

¹⁹⁹ Kıyılar vd., **a.g.e.**, s.43.

²⁰⁰ Aydın Uyar, **Hisse Senedi Yatırımcıları İçin Temel Analiz**, İstanbul, Beta Basım, Ekim 2001, s.93.

²⁰¹ Fettahoğlu, **a.g.e.**, s.146.

²⁰² Mehmet Baha Karan, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, 5. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, Ağustos 2018, ss.491-494.

durmayı tercih ederler ve yakın zamanlı temettüleri tercih ederler. Bu nedenle temettü ödemelerinin hisse senedi fiyatlarını arttıracaklarını savunurlar.²⁰³ Bu modele göre hisse senedinin değeri aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$P = D_1/(k-g)$$

$$D_1 = D_0 (1+g)$$

P : Hisse senedinin fiyatı

D₁ : Gelecekteki bir yıl içinde hisse senedi başına beklenen temettü

D₀ : Bir önceki dönemde dağıtılan temettü

g : Temettü büyüme hızı

k : Özkaynak yatırımcılarının beklediği minimum getiri yüzdesi

Bir diğer model EVA (Ekonomik Katma Değer) modelidir. Bu modele göre geleneksel performans ölçüleri sermaye maliyetlerini dikkate almadıklarından değeri doğru ölçemezler. Eva modelindeyse işletmenin vergi sonrası faaliyet karı sermaye maliyetinden arındırılarak ekonomik katma değer bulunur. Bir faaliyetin değer yaratması için varlıklardan kaynaklanan nakit akışlarını arttırması, gelirlerin büyüme oranını yükseltmesi, büyüme dönemini uzatması ve sermaye maliyetini azaltmasıdır. Temettüler, stok değerlendirme yöntemlerindeki değişiklikler ve amortisman yöntemleri ise büyüme ve değerleri etkilemez.²⁰⁴ EVA aşağıdaki gibi iki farklı yolla hesaplanabilir:²⁰⁵

1. Hesaplama Şekli:

$$EVA = \text{Vergi Sonrası Net Faaliyet Kârı} - \text{Sermaye Maliyeti}$$

$$= \text{Vergi Sonrası Net Faaliyet Kârı} - (\text{Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti} \times \text{Net Faaliyet Yatırım Tutarı})$$

²⁰³ Wairimu Mercy Mwangi, "Testing the Gordon's Growth Model", **Research Journal of Finance and Accounting**, Cilt:8, Sayı:14, 2017, s.96.

²⁰⁴ Rüstem Hacıüstemoğlu, Münir Şakrak, Volkan Demir, "Etkin Performans Ölçüm Aracı EVA (Ekonomik Katma Değer-Ekonomik Kâr Yaklaşımı)", **Mali Çözüm**, Sayı: 59, Nisan-Haziran 2002, s.16.

²⁰⁵ E. Handan Sümer Göğüş, "Ekonomik Katma Değer ve Hesaplanışı", **Yönetim**, Cilt:22, Sayı: 69, Haziran 2011, s.11.

2. Hesaplama Şekli

EVA = (Sermaye Kârlılık Oranı – Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti) x Net Faaliyet Yatırım Tutarı

Sermaye Kârlılık Oranı = Vergi Sonrası Net Faaliyet Kârı/Net Faaliyet Yatırım Tutarı

2.6.1.1.3. Modern Portföy Teorisi

Modern Portföy Teorisi temellerini Harry Markowitz'in "Portföy Seçimi" adlı çalışmasından alır. Markowitz'e göre beklenen getiri yatırımcı tarafından istenirken, getirinin varyansı istenmeyen bir şeydir. Bu nedenle portföy çeşitlendirmesi gözlemlenen ve makul bir kural olduğundan; beklenen getiri kuralı gibi çeşitlendirmenin üstünlüğünü kabul etmeyen hipotezler reddedilmelidir.²⁰⁶ Markowitz'in teorisi geliştirilerek daha kapsamlı bir tabana oturtulmuş ve Sermaye Varlıklarını Fiyatlama Modeli (Capital Asset Pricing Model- CAPM) oluşturulmuştur. Bu model yatırım yapılacak menkul değerlerin sahip olduğu riske uygun bir getiri sağlayıp sağlamayacağını araştırır.²⁰⁷ Bir menkul kıymetin beklenen getirisi ile piyasa riski arasında lineer bir ilişki olduğunu ileri süren²⁰⁸ model hisse senetlerinin teorik olarak fiyatlarının belirlenmesi için geliştirilmiştir ve bunun ilk adımı bir hisse senedinin riskinin, çeşitlendirilmiş bir portföy olduğu varsayılan piyasanın riskiyle ilişkilendirilmesidir. Sonraki aşamada dağılım grafiğine uygun bir regresyon analizinin belirlenmesi için regresyon analizi yapılır. Çizginin eğimi beta olarak adlandırılır.²⁰⁹ Hisse senedinin beklenen getirisi ise aşağıdaki formül ile hesaplanır.

$$r_p = r_f + \left(\frac{r_m - r_f}{\sigma_m} \right)$$

r_p = Portföyün beklenen getirisi

r_f = Risksiz oran

²⁰⁶ Harry Markowitz, "Portfolio Selection", **The Journal of Finance**, Cilt:7 Sayı:1, Mart 1952, s.77.

²⁰⁷ Karan, **a.g.e.**, s.209.

²⁰⁸ Rolf W. Banz, "The Relationship Between Return and Market Value of Common Stocks", **Journal of Financial Economics**, Cilt:9, Sayı:1, Mart 1981, s.3.

²⁰⁹ Wolk vd., **a.g.e.**, ss.222-223.

r_m = Pazar portföyünün beklenen getirisi

σ_m = Pazar portföyünün toplam riski

σ_p = Portföyün toplam riski

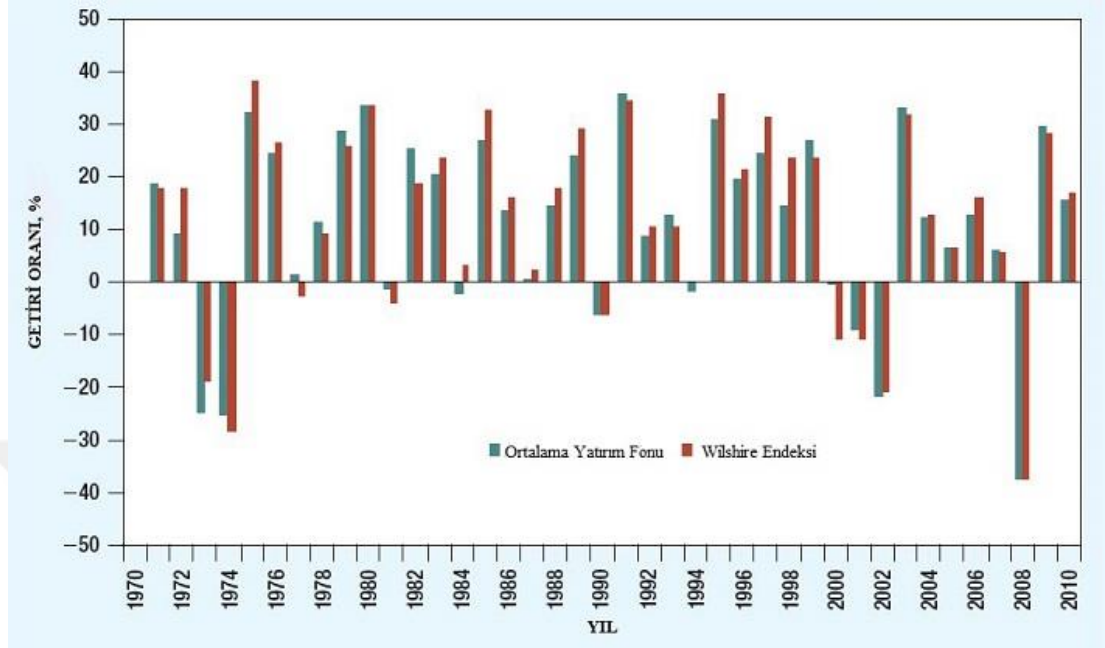
2.6.1.1.4. Rassal Yürüyüş

Yatırım analizi yöntemleri profesyonel yatırımcılar tarafından kullanılmakla beraber, piyasada bilgi işleme yeteneği ve zamanı kısıtlı çok sayıda bireysel yatırımcı da bulunmaktadır.

Muhasebe araştırmaları çoğunlukla profesyonel yatırımcıları ve analistleri konu edinmesine rağmen özellikle ABD piyasalarında bireysel yatırımcılar dolaşımdaki hisselerin üçte birini ellerinde tutarlar ve hisse senedi piyasasında 40 milyonun üzerinde profesyonel olmayan yatırımcı bulunmaktadır.²¹⁰ Yeterli bilgiye sahip olmayan ve finansal tabloları yeterince çalışma imkânı bulunmayan bireysel yatırımcıların varlığının, analiz yöntemlerini ve modelleri kullanan profesyonel yatırımcıların performanslarına pozitif katkıda bulunacağı öngörülebilir. Profesyonel yatırımcıların performansının bir endeksle kıyası şekil 2.3.'te görülmektedir.

²¹⁰ Jeffrey R. Cohen, Lori Holder-Webb, David Wood, Leda Nath “Retail Investors’ Perceptions of the Decision-Usefulness of Economic Performance, Governance, and Corporate Social Responsibility Disclosures”, **Behavioral Research in Accounting**, Cilt: 23, Sayı:1, 2011, s.110

Şekil 2.3. Yatırım Fonları-Wilshire Endeksi Karşılaştırması

Kaynak: Richard A. Brealey, Stewart C. Myers, Franklin Allen, Principles of Corporate Finance, 11. bs., McGraw-Hill Education, Berkshire, 2014, s.327.

Buna göre yatırımcılar yılların %60'ında endekse kıyasla daha kötü performans sergilemektedirler. Benzer bir endeks-yatırımcı karşılaştırması Malkiel tarafından yapılmıştır. Malkiel'in sonuçlarına göre 1969 yılının başında Standard&Poor's 500 hissesine yatırılan 10.000 dolar, tüm temettülerin yeniden yatırıldığı varsayılırsa, 2010 yılının başında 463.000 dolara ulaşmışken aktif olarak yönetilen bir yatırım fonu alan yatırımcının yatırımı 258.000 dolara çıkacaktır. Buna göre yatırımcı, yatırım endeksinden %80 kötü performans sergilemiştir.²¹¹ Barber ve diğerleri tarafından yapılan bir araştırmada etkin piyasa hipotezi analist tavsiyeleri aracılığıyla test edilmiştir. Çalışmada analistlerin önerdikleri hisseler, analistlerin bunlar üzerinde görüş birliği sağlama oranlarına göre 5 gruba ayrılmıştır. Sonuçlara göre analistlerin üzerinde en fazla görüş birliğine vardığı hisseler ortalama %18,8 getiri sağlarken en az görüş birliği sağladığı hisseler %5,78 getiri sağlamıştır. Aynı dönemde ortalama bir

²¹¹ Burton G. Malkiel, **A Random Walk Down Wall Street: The Time Tested Strategy For Successful Investing**, 10. bs., Londra, W. W. Norton & Company Inc., 2011, s.17.

yatırım %14,5 getiri sağlamaktadır.²¹² Analistlerin en fazla görüş birliği sağladığı grup işlem maliyetleri dikkate alındığında sıfırdan önemli ölçüde farklı getiri elde edememiştir.²¹³

ABD’de bireysel yatırımcılar 2016 yılında sermayeye dayalı yatırım araçlarının %40,7’sini elinde tutmaktadır.²¹⁴ Barber ve Odean bireysel yatırımcıların performanslarını inceledikleri araştırmalarında, bireysel performans ortalamalarını CAPM ve Fama ve French tarafından geliştirilen üç faktörlü modelden elde ettikleri sonuçlarla kıyaslamışlar ve bireylerin bunlara göre %1,1 kötü performans sergilediklerini tespit etmişlerdir. Bireylerin kötü performanslarının nedeni portföy seçimleri değil sık yapılan işlemlerin maliyetidir.²¹⁵

Analistlerin başarısızlığı, temel analiz savunucusu Graham ve Dodd’a göre verinin yetersiz ve hatalı oluşu, gelecekteki belirsizlikler ve piyasaların irrasyonel davranışları olmak üzere üç faktörden kaynaklanmaktadır.²¹⁶ Temel analistlerin belirlediği bu faktörlere karşın rassal yürüyüş savunucuları ise analistlerin başarısızlığını piyasanın etkinliğine dayandırır.

Rassal yürüyüş yaklaşımına göre hisse senedinin fiyatı onun iç değeri etrafında dalgalanır ve fiyat değişimleri fiyata etki yapacak bilgilerin ortaya çıkmasıyla meydana gelir. Yeni bilgiler iç değerın yükselmesine veya düşmesine neden olur. Piyasanın etkin olduğu durumlarda fiyat değişimleri yalnızca yeni bilgilerin rastlantısal olarak ortaya çıkmasıyla meydana gelmektedir. Fiyatların iç değerden sapmasına neden olabilecek tepkiler yalnızca etkin olmayan piyasalarda söz konusudur. İç değerin yükselmesine veya düşmesine neden olabilecek şey yeni bilgiler olduğuna ve gelecekteki bilgiler bilinmediğine göre fiyatların rastlantısal bir yol

²¹² Brad Barber, Reuven Lehavy, Maureen McNichols ve Brett Trueman, “Can Investors Profit from the Prophets? Security Analyst Recommendations and Stock Returns”, **The Journal of Finance**, Cilt:56, Sayı:2, Nisan 2001, s.533.

²¹³ **A.e.**, s.562.

²¹⁴ Securities Industry and Financial Markets Association, 2017 Fact Book, s.77. (Çevrimiçi) <https://www.sifma.org/wp-content/uploads/2016/10/US-Fact-Book-2017-SIFMA.pdf>, 11.12.2017.

²¹⁵ Brad M. Barber, Terrance Odean, “Trading is Hazardous to Your Wealth: The Common Stock Investment Performance of Individual Investors”, **The Journal of Finance**, Cilt:55, Sayı:2, Nisan 2000, s.775.

²¹⁶ Benjamin Graham, David L. Dodd, **Security Analysis Principles and Technique**, 21. bs., New York, McGraw Hill, 2008, s.70.

izlediği ileri sürülebilir. Bu durumda da menkul kıymet analizlerinin yatırımcılar için fayda sağladığı söylenemez.²¹⁷

Rassal yürüyüş savunucuları, analiz yöntemlerini yararsız gördüklerinden, endekslere yatırım yapmanın, işlem maliyetlerinden kaçınabilmeleri gibi nedenlerle en iyi yöntem olduğunu savunurlar.

2.6.1.2. Kredi Analizleri

Kredi analizi kredi verilecek şirketin krediyi ve faizini geri ödeme kapasitesine sahip olup olmadığını belirlemeyi amaçlar ve karar vericilere kredinin sağlanıp sağlanmayacağı, faiz oranı, vade ve tutarı konularında verecekleri kararlarda yardımcı olacak bilgi sağlar.

Yükümlülüklerini yerine getirmede başarısız olacak şirketlerin önceden saptanmasını amaçlayan kredi analizi çalışmalarında finansal sıkıntı/mali başarısızlık veya iflas kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Finansal sıkıntı sonucu firma yeniden yapılanma ile sıkıntı durumundan kurtulabileceği gibi, sıkıntı halini aşamaması halinde iflas ile karşılaşabilir. İflas finansal sıkıntının özel bir hali olup, bu kavrama göre daha dar kapsamlıdır.

Yabancı kaynakların varlıklardan daha fazla olduğu bir işletmede borçları ödeyememe durumu²¹⁸ olarak tanımlanan iflas, finansal sıkıntının aynı zamanda kalıcı bir halidir.

Finansal sıkıntı/mali başarısızlık kavramının iflas yerine tercih edilmesinin sağladığı yararlar arasında örneklemin geniş tutulmasına imkân vermesi ve kavramın daha geniş anlamıyla ele alınması sayılırken,²¹⁹ işletmenin icra, haciz, tasfiye, yeniden yapılandırma, borç verenlerle uzlaşma gibi farklı finansal başarısızlık sonuçları

²¹⁷ Fettahoğlu, **a.g.e.**, ss.137-139.

²¹⁸ Chartered Management Institute, **CIMA Dictionary of Finance and Accounting**, Londra, Bloomsbury Publishing, 2003, s.32.

²¹⁹ Ramazan Aktaş, **Endüstri İşletmeleri İçin Mali Başarısızlık Tahmini (Çok Boyutlu Model Uygulaması)**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1993, s.5.

arasında en objektif ve kesin sonucu ifade eden kavram olması²²⁰ nedeniyle iflas kavramını kullanan çalışmalar da mevcuttur. İflas yerine daha geniş bir kapsamı ifade eden esneklik kavramını seçen araştırmaların genellikle yeterli sayıda iflas etmiş sayıda işletme örneğinin mevcut olduğu ve bu işletmelere ait güvenilir verilere erişilebilen gelişmiş ülkelerde yapılmakta olduğu görülmektedir.²²¹

Mali oranların, sıkıntı içerisinde olan ve sağlıklı firmaların ayrıştırılması için kullanıldığı ilk çalışma 1930’larda yapılmakla beraber²²² bu çalışma türünün ilgi çekmesi Beaver’ın 1966 tarihli çalışmasıyla olmuştur.

Beaver tek değişkenli analiz yöntemini kullandığı çalışmasında 6 farklı grup altında sınıflandırdığı, popüleritesine göre seçilmiş 30 rasyoyu, sektörlerle ve varlık büyüklüğüne göre seçilen 79 başarılı ve 79 başarısız firmanın 5 yıllık verileri için hesaplayarak aşağıdaki 6 rasyonun iki grup arasında ayırım yapma yeteneğinin yüksek olduğunu bulmuştur:²²³

- a. Nakit Akışı/Toplam Borçlar
- b. Net Kâr/Toplam Varlıklar
- c. Toplam Borçlar/Toplam Varlıklar
- d. İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar
- e. Dönen Varlıklar/Kısa Vadeli Borçlar
- f. Kredi Alınmayan Dönem (Faaliyetleri finanse edebilmek için harcamaları karşılayacak dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki fark)

Şirketin faaliyetlerinin devamı için yerine getirilmesi şart olan, vadesi gelmiş yükümlülükleri karşılama yeteneğinin olmayışı anlamına gelen iflas riskini saptamaya

²²⁰ Fevzi Serkan Özdemir, Frederick D. S. Choi, Ercan Bayazıtlı, “Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Ufrs ve Bilginin İhtiyaca Uygunluğu”, **Mali Çözüm**, Sayı:112, Temmuz-Ağustos 2012, ss.23-24.

²²¹ **A.e.**, s.28.

²²² Hamid Waqas, Rohani Md-Rus, “Predicting Financial Distress: Importance of Accounting and Firm-Specific Market Variables for Pakistan’s Listed Firms”, **Cogent Economics & Finance**, Cilt:6, Sayı:1, Ekim 2018, s.3.

²²³ William H. Beaver, “Financial Ratios As Predictors of Failure”, **Journal of Accounting Research**, Cilt: 4, Sayı:3, 1966, s.85.

yönelik çalışmalarda kullanılan skorlama²²⁴ yöntemi Beaver'ın tek değişkenli çalışmasının ardından Altman'ın çok değişkenli diskriminant analizi kullandığı çalışmasıyla öne çıkmıştır.

Altman'ın Z Skoru Modeli olarak adlandırılan modelini geliştirdiği çalışmasında Altman 22 potansiyel oranı değerlendirerek bunları likidite, kârlılık, faaliyet oranları, kaldıraç oranı ve mali oranlar olarak 5 kategoriye ayırmış ve iflas riskini tahmin etmede en iyi sonuç veren 5 oranı seçmiştir. Z skoru için Altman'ın denklemi aşağıdaki gibidir:²²⁵

$$Z = 0,012(X_1) + 0,014(X_2) + 0,033(X_3) + 0,006(X_4) + 0,999(X_5)$$

X_1 = Net İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar

X_2 = Dağıtılmamış Kârlar / Toplam Varlıklar

X_3 = Faiz ve Vergi Öncesi Kâr / Toplam Varlıklar

X_4 = Piyasa Değeri / Toplam Borçların Defter Değeri

X_5 = Satışlar / Toplam Varlıklar

Tablo 2.6. Altman Modeli Sonuç Cetveli

Z Skoru	İflas Riski
$1,81 > Z$	Yakın Gelecekte Yüksek İflas Riski
$2,67 > Z \geq 1,81$	İki Yıl İçinde İflas Riski
$2,99 \geq Z \geq 2,70$	Gri Alan- Gelecekte Risk Altına Girebilir
$2,99 >$	Güvenli

Altman orijinal çalışmasını değerlendirdiği kritiğinde, rasyolar belirlenirken, iflas potansiyelini tespit etmede hangi rasyoların en önemli olduğu, en önemli olduğu belirlenen rasyolara ne ağırlık verileceği ve bu verilecek ağırlıkların objektif olarak nasıl belirleneceği olmak üzere üç sorudan hareket edildiğini aktarmıştır.²²⁶

Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar (X_1) dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki farkın toplam aktiflere oranlanmasıyla likidite ve

²²⁴ Gabriela-Daniela Bordeianu, Florin Radu, Marius Dumitru Paraschivescu, Willi Păvăloaia, "Analysis Models of the Bankruptcy Risk", **Economy Transdisciplinarity Cognition**, Cilt:14, Sayı:1, 2011, ss.249-250.

²²⁵ Edward I. Altman, "Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy", **The Journal Of Finance**, Cilt:23, Sayı:4, Eylül 1968, s.594.

²²⁶ Edward I. Altman, Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z-Score and Zta Models, Temmuz 2000, (Çevrimiçi), <http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf>, 03.01.2018.

büyükölük niteliklerini kıyaslamıştır. Cari oran ve asit test oranı ile kıyaslanarak daha faydalı bulunduğu için skörlama formölüne alınan bu oran, sürekli olarak zarar eden bir firma toplam varlıklara oranla azalan dönen varlıklara sahip olacağından, iflas riski arttıkça azalacaktır.²²⁷

Dağıtılmamış Kârlar/Toplam Varlıklar (X₂) oranı bir firmanın kaldıracını ölçerken aynı zamanda kümülatif kârlılığın bir ölçüsü olup firmanın yaşının zımnen ele alındığı bir orandır. Bu oranda yeni kurulan bir işletme henüz bir kar biriktirme imkânı bulamadığından dezavantajlı olacaktır.²²⁸

Faiz ve Vergi Öncesi Kâr/Toplam Varlıklar (X₃) firmanın gerçek verimliliğinin ölçüsü olup, kurumların başarısızlığı ile ilgili çalışmalar için özellikle uygundur çünkü bir firmanın varlığı firmanın kazanç gücüne bağlıdır.²²⁹

Piyasa Değeri/Toplam Borçların Defter Değeri (X₄) hem imtiyazlı hem de adi hisse senetlerinin borçlara oranı; firmanın varlıklarının değeriinin firma borç ödeyemez duruma düşmeden ne kadar azalabileceğini gösterir. Bu rasyo skörlama çalışmasına piyasa değeriinin de dahil edilmesini sağlar.²³⁰

Satışlar/Toplam Varlıklar (X₅) oranı firmanın satış yapma yeteneğini gösteren bir oran olup, yönetimin rekabet koşulları ile başa çıkma kapasitesini gösterir. Diğer rasyolar yüzde değeriileri olarak hesaba katılmalıyken bu rasyoda bu zorunluluk yoktur.²³¹ X₁'den X₄'e kadar olan oranlarda bulunan sonuç örneğinin %20 ise, formöldeki katsayı direkt olarak 20 ile çarpılmalı, 0,20 olarak kullanılmamalıdır.

X₄ oranının halka açık olmayan firmalarda formölün uygulanması imkanını ortadan kaldırması nedeniyle, halka açık olmayan firmalar için modeli yeniden tahmin eden Altman orandaki piyasa değeriini özkaynakların defter değeri ile değeriştirerek aşağıdaki eşitliği bulmuştur:

$$Z' = 0,717(X_1) + 0,847(X_2) + 3,107(X_3) + 0,420(X_4) + 0,998(X_5)$$

²²⁷ A.e., s.9.

²²⁸ A.e., s.9.

²²⁹ A.e., s.11.

²³⁰ A.e., s.11.

²³¹ A.e., ss.11-12.

Üretim sektöründe faaliyet göstermeyen işletmeler içinse Altman tarafından tahmin edilen formül aşağıdaki gibidir:

$$Z'' = 6,56(X_1) + 3,26(X_2) + 6,72(X_3) + 1,05(X_4)$$

$$X_1 = (\text{Dönen Varlıklar} - \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}) / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$X_2 = \text{Dağıtılmayan Kar} / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$X_3 = \text{Faiz ve Vergi Öncesi Kâr} / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$X_4 = \text{Özkaynağın Defter Değeri} / \text{Toplam Borçlar}$$

Altman'ın Z skoru modeli sıklıkla tekrarlanmıştır. Modeli kullanan Conan ve M. Holder'in skorlama formülü aşağıdaki gibidir:²³²

$$Z = 0,24 \cdot X_1 + 0,22 \cdot X_2 + 0,16 \cdot X_3 - 0,87 \cdot X_4 - 0,1 \cdot X_5$$

$$X_1 = (\text{Faaliyet Gelirleri} - \text{Faaliyet Giderleri}) / \text{Toplam Borçlar}$$

$$X_2 = (\text{Özkaynaklar} + 1 \text{ yıldan uzun vadeli borçlar}) / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$X_3 = (\text{Dönen Varlıklar} - \text{Hisse senetleri}) / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$X_4 = \text{Finansal Giderler} / \text{Brüt Satışlar}$$

$$X_5 = \text{Personel Giderleri} / \text{Brüt Satışlar}$$

Tablo 2.7. Conan&Holder Modeli Sonuç Cetveli

Z Skoru	Şirket Durumu	İflas Riski Olasılığı
$Z \geq 0,16$	Çok İyi	%10'un Altında
$0,1 < Z \leq 0,16$	İyi	%10 - %30
$0,04 < Z \leq 0,1$	Gözlem Altında	%30 - %65
$Z \leq 0,04$	Tehlikeli	%65 - %90

Z skoru çalışmalarında öne çıkan bir diğer model ise Taffler Modelidir:²³³

$$Z = 3,20 + 12,18 \cdot x_1 + 2,50 \cdot x_2 - 10,68 \cdot x_3 + 0,029 \cdot x_4$$

$$x_1 = \text{Vergi Öncesi Kâr} / \text{Kısa Vadeli Borçlar}$$

$$x_2 = \text{Dönen Varlıklar} / \text{Toplam Borçlar}$$

$$x_3 = \text{Kısa Vadeli Borçlar} / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$x_4 = \text{Likit Varlıklar (Dönen Varlıklar - Stoklar)} / ((\text{Satışlar} - \text{Vergi Öncesi Kâr} - \text{Amortisman}) / 365)$$

²³² Bordeianu, v.d., **a.g.e.**, s.250.

²³³ Vineet Agarwal, Richard J. Taffler, "Twenty-five Years of the Taffler Z-Score Model: Does it Really Have Predictive Ability?", **Accounting and Business Research**, Cilt:37, Sayı:4, 2007, s.287.

Tablo 2.8. Taffler Modeli Sonuç Cetveli

Z Skoru	İflas Riski
$Z \leq 0,2$	Yüksek İflas Riski
$Z \geq 0,3$	Düşük İflas Riski

Meyer ve Pifer 1948 ve 1965 arasında kapanan 55 bankadan, 6 yıl boyunca finansal tablolarına ulaşabildiği 39 bankayı aynı sayıda ödeme güçlüğü çekmeyen 39 bankayla eşleştirerek, 32 oran aracılığıyla çoklu regresyon modeli uygulamıştır.²³⁴ Çalışmada firmaların 1 veya 2 yıl önceden iflası %80 oranla doğru sınıflandırılırken 3 veya daha fazla yılda başarısız olan firmalar ile varlığını sürdüren firmalar arasında ayırım yapılamamıştır.²³⁵

Ohlson ise iflas olasılığını firma boyutu, firmanın finansal yapısının ölçütleri, performans ölçütleri ve likidite olmak üzere dört faktörü diskriminant analizi kullanan çalışmaların aksine logit analiziyle incelemiştir.²³⁶ 4 temel faktörü temsil etmek üzere 9 rasyo seçilmiştir. Bunlar:

1. SIZE: toplam varlıklar/ gayri safi milli hasıla fiyat seviyesi endeksi
2. TLTA: Toplam Borçlar / Toplam Varlıklar
3. WCTA: İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar
4. CLCA: Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/ Dönen Varlıklar
5. OENEG: Toplam borçlar toplam varlıkları aşılırsa 1, aşmıyorsa 0
6. NITA: Net Kar / Toplam varlıklar
7. FUTL: Operasyonlardan sağlanan fonlar / Toplam Borçlar
8. INTWO: Net kar son iki yıl için negatifse 1, değilse 0
9. CHIN: $(NI_t - NI_{t-1}) / (|NI_t| + |NI_{t-1}|)$ NI en yakın yıl için kârdır. Payda seviye göstergesi ve CHIN net kardaki değişimin ölçümüdür.

Ohlson farklı yıllar içinde iflası öngören üç model öngörmüştür:

Model 1: Bir yıl içinde iflası tahmin eder ve aşağıdaki gibidir:

$$\text{Model 1} = -1,32 - 0,407 \text{ SIZE} + 6,03 \text{ TLTA} - 1,43 \text{ WCTA} + 0,0757 \text{ CLCA} - 2,37 \text{ NITA} - 1,83 \text{ FUTL} + 0,285 \text{ INTWO} - 1,98 \text{ OENEG} - 5,21 \text{ CHIN}$$

²³⁴ Paul A. Meyer, Howard W. Pifer, "Prediction of Bank Failures", **The Journal of Finance**. Cilt:25 Sayı:4, 1970, s.856.

²³⁵ **A.e.**, s.867.

²³⁶ James A. Ohlson, "Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy", **Journal of Accounting Research**, Cilt 18, Sayı:1 Bahar 1980, s.112.

Model 2: İlk yıl firma iflas etmezse iki yıl içinde iflası tahmin eder ve aşağıdaki gibidir:

Model 2= -1,84-0,519 SIZE +4,76 TLTA + 1,71 WCTA+0,297 CLCA- 2,74NITA- 2,18 FUTL +0,780 INTWO -1,98 OENEG -0,4218 CHIN

Model 3: Bir veya iki yıl içinde iflası tahmin eder:

Model 3: -1,13 – 0,478 SIZE +5,29 TLTA-0,990 WCTA+0,062 CLCA -4,62 NITA - 2,25 FUTL +0,521 INTWO -1,91 OENEG -0,212 CHIN

Ohlson 0,038 noktası kritik nokta olarak belirlendiğinde 105 işletmeden iflas etmiş firmaların %17,4'ünün iflas etmemiş firmaların %12,4'ünün yanlış sınıflandırıldığını tespit etmiştir.²³⁷

Zmijewski iflası tahmin ettiği probit analizi kullanan çalışmasında ABD'de faaliyet gösteren 129 firmayı kullanmış ve modeli aşağıdaki gibi oluşturmuştur:²³⁸

Zmijewski modeli = -4.336- 4.513 ROA + 5.679FINL - 0.004LIQ

ROA = Net kâr/Toplam varlıklar

FINL = Toplam borçlar/Toplam varlıklar

LIQ = Dönen varlıklar/Kısa vadeli yabancı kaynaklar

2.7. Karar Yararlılığı Sisteminde Muhasebenin Niteliksel Özellikleri

Karar yararlılığı görüşünü savunan standart belirleyicilerin muhasebenin öncelikli kullanıcıları olarak belirledikleri kreditorler ve yatırımcıların özellikleri ve bunların ihtiyaç duydukları bilgiler arasında farklılıkların mevcudiyetine değinmeyerek, bu bilgiler arasında bir özdeşlik olduğunu varsaydıkları anlaşılmaktadır. IASB öncelikli kullanıcıların ihtiyaç duyduğu bilgilerin bunlar

²³⁷ A.e., s.126.

²³⁸ Mark E. Zmijewski, "Methodological Issues Related to the Estimation of Financial Distress Prediction Models", *Journal of Accounting Research*, Cilt:22, Sayı:1, 1984, s.66.

dışındaki kullanıcılara da yararlı olduğu kabulüne dayanarak muhasebenin niteliksel özelliklerini belirlemiştir. Ancak kullanıcı grupları arasında olduğu gibi, bu grupların kendi içerisinde de farklı bilgi ihtiyaçları olması mümkündür.

Armstrong vd. finansal bilginin rolünü inceledikleri çalışmalarında yöneticiler, yönetim kurulları, özkaynak yatırımcıları ve borç verenler arasındaki vekil çatışmalarına değinerek borç verenler ile borç alanlar arasında hem borç verme kararı verilirken hem de daha sonra işletmenin finansal sıkıntıya düştüğü durumlarda borç verme ilişkisinden doğan kontrol haklarını kullanırken, taraflar arasındaki bilgi asimetrisinin önemli olduğunu belirtmiştir.²³⁹ Bilgi asimetrisinin sonucu olarak sahipler ve yöneticiler ile şirkete dışarıdan sermaye sağlayanlar arasındaki ilişki üç sonuç meydana getirir. İlk olarak sahipler kendi çıkarlarını arttırmak için dışarıdan sermaye sağlayanların aleyhine eylemlere girişirler. İkinci olarak bu durumun bilincinde olan dışarıdan sermaye sağlayanlar kendilerini korumaya alacaklardır. Ve son olarak sahipler ve yöneticiler bu tür davranışları kısıtlamak için, dışarıdan sermaye sağlayanların gözlemlerine izin vermeye ve kısıtlayıcı şartları kabul etmeye razı olacaklardır.²⁴⁰ Örneğin bir firma, bir borç sözleşmesine girdiğinde sözleşmede çoğu zaman kâr dağıtımını sınırlandırılır çünkü firmanın bir borcun yükünden kurtulmasının en kolay yolu tüm varlıklarını kâr payı olarak dağıtmasıdır.²⁴¹

Kullanıcılar yatırımcılar ve kreditorler olarak belirlenmiş olmasına karşın bu iki grup arasında da farklılıklar ve çıkar çatışmaları bulunmaktadır. Yatırımcılar için bilgi gereksinimleri gelecekteki nakit akışlarının miktarı, riski ve zamanlaması ile ilgilidir ve yararlı kabul edilen bilgi bunları öngörmeye yardımcı olan bilgidir. Diğer yandan borç verenlerin bilgi ihtiyaçları ise aşağı doğru riskle ilgilidir çünkü yukarı doğru risk borcun tutarıyla sınırlıdır.²⁴² Diğer bir deyişle yatırımcılar için bir projenin

²³⁹ Christopher S. Armstrong, Wayne R. Guay, Joseph P. Weber, “The Role of Information and Financial Reporting in Corporate Governance and Debt Contracting”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt: 50, 2010, s.180.

²⁴⁰ A.e., s.213.

²⁴¹ Fischer Black, “The Dividend Puzzle”, **The Journal of Portfolio Management**, Cilt:2, Sayı:2, Kış 1976, s.7.

²⁴² Stefano Cascino, Mark Anthony Clatworthy, Beatriz Garcia Osma, Joachim Gassen, Shaded Imam, Thomas Jeanjean, “The Use of Information By Capital Providers-Academic Literature Review”, Aralık 2013, (Çevrimiçi), http://www.icas.com/_data/assets/pdf_file/0018/5526/The-Use-of-Information-by-Capital-Providers-EFRAG-SATER-ICAS.pdf, 16.09.2017, s.8.

kârı ile ilgili detaylı bilgi yatırımcılar için daha değerlidir çünkü yatırımın kârı ile orantılı olarak yatırılan tutar artacaktır. Fakat yatırımın sebep olacağı zararın derecesi ile ilgili olarak tahminde bulunacak bilginin kesinliği daha az önemlidir çünkü bir kez projenin zarar edeceği öngörüldüğünde zararın boyutu ne olursa olsun yatırım yapılmayacaktır.²⁴³

Smith ve Warner hissedarlar ve borç verenler arasındaki çatışmanın dört ana kaynağını belirlemişlerdir. İlk olarak eğer bir firma tahvil çıkarır ve tahviller firmanın mevcut kâr politikasını sürdürmesi beklenerek fiyatlanırsa, tahvillerin değeri kâr payı dağıtımının arttırılması yoluyla azaltılabilir. En uç noktada firma tüm mallarını hissedarlara dağıtarak, borç verenlerin taleplerini değersiz kılabilir. İkinci olarak firma tahvil çıkarırsa ve tahviller firmanın ilave bir borç altına girmeyeceği varsayılarak fiyatlanırsa, aynı derecede veya daha öncelikli bir borç altına giren firma önceki borç verenlerin talep haklarının değerini azaltabilir. Üçüncü çatışma kaynağı bir firmanın düşük riskli projelere girişme amacını belirterek aldığı ve bu düşük riske dayanarak fiyatlanan tahvillerin bunlar yerine daha riskli işlere girilmesi halinde özkaynak değerini arttırması ve borç verenlerin talep hakları değerlerini azaltmasıdır. Son olarak firmalar net şimdiki değeri pozitif olan projeleri bunlar borç verenlere faydalı olacaksa reddetme güdüsüne sahip olabilir.²⁴⁴

Kullanıcı grupları arasındaki farklılıkların yanı sıra, literatürde grup içi farklılıklara değinen çalışmalar da bulunmaktadır. Bharath vd. borç verenler arasında özel borçlar olarak adlandırdıkları bireyler ve bankaları içeren borç verenler ile kamu borçları olarak adlandırdıkları tahviller aracılığıyla borç verenler arasında dört farklı özellik saptamıştır. Bu gruplar arasında bilgiye erişim, firmayı denetleme imkânı, sözleşme şartlarını yenilemelerindeki esneklik ve sözleşmeyi yeniden ele almanın maliyeti açısından karşılaştırıldıklarında tüm kategorilerde özel borçlar lehine bir avantaj mevcuttur.²⁴⁵ Hissedarlar içindeyse kimi firmadan elde ettiği kâr payını maksimize etmeyi, kimi de uzun dönem büyümeyi veya sosyal gereksinimleri ve hatta

²⁴³ Lambert, a.g.e., s.290.

²⁴⁴ Clifford W. Smith, Jerold B. Warner, “On Financial Contracting – An Analysis of Bond Covenants”, **Journal of Financial Economics**, Cilt:7, Sayı:2, Haziran 1979, ss.118-119.

²⁴⁵ Sreedhar T. Bharath, Jayanthi Sunder, Shyam V. Sunder, “Accounting Quality and Debt Contracting”, **The Accounting Review**, Cilt:83, Sayı:1, Ocak 2008, s.2.

vergisel gereksinimleri karşılamayı amaçlayan kullanıcılar olabilir.²⁴⁶ Diğer yandan aile şirketlerindeki yatırımcılar ile halka açık şirketlerdeki yatırımcıların arasında da bilgiye erişim olanakları arasında farklar olduğundan bu kişilerin ihtiyaç duydukları bilgiler de farklılaşmaktadır.²⁴⁷ Profesyonel yatırımcı tipleri arasındaki farklar da önemli olabilir. Örneğin emeklilik fonları yatırım fonlarından daha uzun süreli yatırım odağına sahiptir ve bu durum bunlar açısından kısa dönem sonuçlarından farklı vurgular yapılmasına neden olabilir.²⁴⁸ Böylece nakit akışlarının ne süre için tahmin edileceği değişir.

İdarecilik ve karar yararlılığı amaçları arasında talep edilen bilginin niteliği açısından farklılığa değinen Lambert firmayı değerlemenin yönetimin firma değerine olan katkısını değerlemek olmadığını; örneğin hisse senetleri fiyatlarının çok sayıda faktörden etkilendiğini ama yönetimin firmaya katkısı ile ilgisi olmadığını savunur.²⁴⁹

Kullanıcıların ihtiyaç duyduğu bilgilerin farklı tipte olması muhasebe açısından bilginin niteliğine ilişkin bir tartışma doğurur. Bu farklı tipteki bilgi ihtiyaçları, muhasebenin idarecilik ve karar yararlılığı amacıyla ilişkilendirilebilecek ve her ikisine de kavramsal çerçevede değinilen doğrulayıcı ve tahmin edici bilgi türleri olarak iki ana başlık altında sınıflandırılabilir. Kavramsal çerçeve içerisinde finansal bilginin doğrulama değeri ve tahmin değeri olarak ihtiyaca uygun bilginin alt özelliği olarak sınıflandırılan bu özelliklerden karar yararlılığı amacı ile ilişkili olan tahmin edici bilgi; gelecekte gerçekleşecek olayların tahmini ile ilgilidir.

Karar yararlılığı açısından farklı muhasebe seçenekleri arasında uygulanacak yöntemin seçimini yöntemin tahmin yeteneğine dayandırır. Tahmin yeteneği finansal raporlama açısından ihtiyaca uygun bilgi niteliğiyle ilişkilendirilir. İhtiyaca uygun bilgi gelecekteki olayları tahmin etme yeteneğine sahip olan bilgidir. Karar yararlılığı amacı temel amaç olarak belirlendikten sonra bu amaca uygun bilginin üretilmesi gerekir. Amaca uygun, karar alma sürecinde yararlı olması temelinde belirlenen,

²⁴⁶ Pieter Willem Buys, The Legitimacy Predicament of Current Day Accounting Theory, North-West University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mayıs 2010 Potchefstroom, Güney Afrika, s.83.

²⁴⁷ Cascino vd, 2013, **a.g.e.**, s.7

²⁴⁸ **A.e.**, s.22.

²⁴⁹ Richard A. Lambert, “The Use of Accounting and Security Price Measures of Performance in Managerial Compensation Contracts”, **Journal of Accounting and Economics** Cilt:16, 1993, s.101.

bilginin taşınması gereken özellikler kavramsal çerçeve tarafından niteliksel özellikler başlığı altında belirlenmiştir.

Yararlı muhasebe bilgisine dönük bilginin farklı niteliksel özellikleri idarecilik amacı ile karar yararlılığı amacı arasında farklılaşır. Karar yararlılığı bilginin ihtiyaca uygunluğuna vurgu yaparken, idarecilik amacı açısından güvenilirlik ön plandadır.

Yararlılık amacı baskın amaç olarak kabul gördükçe kurumların belirledikleri özellikler bu amaca uygun bir evrim geçirmiştir. ASOBAT muhasebe bilgisinin ihtiyaca uygunluk, doğrulanabilirlik, önyargısız olma, ölçülebilirlik olmak üzere 4 özelliğe sahip olması gerektiğini belirtmiş, bunlar arasında ihtiyaca uygunluğun en önemli özellik olduğu vurgulanmıştır.²⁵⁰ Snaveley ise bilginin taşınması gereken kriterleri sınıflamış, ilk sınıfta yalnızca yararlılık özelliğini belirtmiştir. İkinci grup ise ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik, anlaşılabilirlik, önemlilik, bilginin belli bir miktarda ve kalitede olması anlamına gelen yeterlilik, bilginin maliyetinin düşük ve zamanlı olarak sunulması anlamına gelen pratiklikten oluşur.²⁵¹ AICPA'nın öncülü Muhasebe İlkeleri Kurulu tarafından Temel Kavramsal ve Muhasebe İlkeleri'nde (APB 4 Numaralı Bildiri) belirlenen niteliksel özelliklerse ihtiyaca uygunluk, anlaşılabilirlik, doğrulanabilirlik, tarafsızlık, zamanlılık, karşılaştırılabilirlik ve tam olma.²⁵² AICPA'nın daha sonra "Finansal Tabloların Amaçları" adlı raporunda sıraladığı özellikler ihtiyaca uygunluk, önemlilik, özün önceliği, güvenilirlik, önyargısız olma, karşılaştırılabilirlik, tutarlılık ve anlaşılabilirliktir.²⁵³ IASB'nin 2010 yılından önceki çerçevesinde anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik olarak belirtilen dört ana niteliksel özellik vardır. 2010 Kavramsal Çerçevesi temel niteliksel özellikleri ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum, destekleyici niteliksel özellikleri karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik olarak belirlemiş, güvenilirlik niteliksel özellikler arasından çıkarılmıştır. Güvenilirliğin bir özellik olarak terkedilmesi ile ilgili yapılan eleştirilere

²⁵⁰ Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory, **a.g.e.**, s.8.

²⁵¹ Howard J. Snaveley, "Accounting Information Criteria", **The Accounting Review**, Cilt:42, Sayı:2, 1967, ss.227-231.

²⁵² Wolk vd., **a.g.e.**, s.164.

²⁵³ AICPA, Accounting Objectives Study Group, **a.g.e.**, ss.57-60.

rağmen, idarecilik işlevine yeniden değinen 2018 çerçevesi güvenilirliği bir niteliksel özellik olarak belirlememiş ve 2010’da belirlenen niteliksel özellikleri değiştirmemiştir.

2.7.1. İhtiyaca Uygunluk

Kavramsal çerçeveye göre ihtiyaca uygun bilgi, kullanıcının bunu kullanmayı tercih etmesi veya etmemesine veya bu bilgiyi daha önce farklı kaynaklardan elde etmiş olmasına bağlı olmaksızın, kullanıcılar tarafından verilecek kararları etkileme gücüne sahip olan bilgiyi ifade etmektedir. Finansal bilgi gelecekteki sonuçları öngörmede kullanılıyorsa tahminlerde kullanılabilme özelliğine sahiptir. Eğer bilgi önceki değerlendirmeleri doğrulama veya değiştirme özelliğine sahipse teyit etme özelliğine sahiptir. Çerçeveye göre bilginin tahmin değeri, doğrulama değeriyle ilişkilidir ve tahminlerde kullanılabilen bilgi genellikle doğrulama değerine de sahiptir. İhtiyaca uygunluk önemliliği de kapsamıştır. Bilginin önemliliği bilginin verilmemesi veya yanlış verilmesinin kararları etkileyip etkilemediğine bağlıdır. Önemlilik için bir eşik verilmemiş, işletmeye özgü bir unsur olarak değerlendirilmiştir.²⁵⁴

Türkçeye “uygunluk”, “ilgili olma” olarak da çevrilen bu kavramın ölçülen nesnenin ekonomik değerini ölçmesinin kapsamına işaret ettiği ileri sürülmektedir. Varlıktan gelecekte sağlanacak faydaların şimdiki değeri olarak adlandırılan ekonomik değer, karar verme için en uygun ölçü olduğu ileri sürülmektedir. Ölçüm yönüyle ihtiyaca uygunluk özelliği muhasebede yaşanan tarihi maliyet ve gerçeğe uygun değer tartışmalarının odak noktasındadır. Bu tartışma, ihtiyaca uygunluk ve özellikle muhafazakârlık yönüyle güvenilirlik niteliği arasında ödünleşim argümanlarının bir uzantısıdır. Varlık değerlerindeki artışı ve gelirleri erken tanıma, diğer bir deyişle cari değerleri kullanmanın ihtiyaca uygunluğu ileri sürülürken bunları belirlerken yapılan tahminler nedeniyle güvenilirlik eleştirisi doğmaktadır. Buna karşın karar yararlılığı amacı bir kez belirlendikten sonra bilginin güvenilir olmamasının önemi yoktur. Bu amaca göre bilginin tahminlere imkân vermesi

²⁵⁴ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.2.6-2.11.

önemlidir. Dolayısıyla karar yararlılığını amaçlayan bir sistem içerisinde ihtiyaca uygunluk en önemli niteliksel özellik haline gelmektedir. Muhasebe uygulamasında güvenilirliğin muhasebeciler nezdindeki önemi nedeniyle ihtiyaca uygunluğun baskın hale gelememesi güvenilirlik teriminin kullanımından vazgeçilmesiyle sonuçlanmıştır.

2.7.2. Gerçeğe Uygun Sunum ve Güvenilirlik

2010 ve 2018 yılı kavramsal çerçeveleri güvenilirlik kavramı yerine gerçeğe uygun sunum kavramını kullanmaktadır. Buna göre finansal bilgi açıklamayı amaçladığı olayları gerçeğe uygun biçimde sunmalıdır. Bunun sağlanması için finansal bilgi tam (Complete), tarafsız (Neutral) ve hatasız (Free from error) olmalıdır. Tam bir sunum bir olayın anlaşılması için gerekli tanımlama ve açıklamalar da dahil olmak üzere tüm bilgiyi içerir. Tarafsız sunum bilginin seçiminde ve sunumunda önyargısız olunmasıdır. Tarafsızlık finansal bilginin kullanıcılar tarafından olumsuz veya olumlu olarak değerlendirilmesi olasılığını arttırmak için müdahale edilmemesiyle ilgilidir. Kavramsal Çerçeve hatasız sunumun bilginin her açıdan kesin olması manasına gelmediğini, ekonomik olayın tanımlanmasında ve raporlanan bilginin üretilmesi sürecinin seçiminde veya uygulanmasında hata veya eksikliklerin olmaması anlamında olduğunu ifade eder. Çerçeve gerçeğe uygun sunumun her zaman yararlı bilgi sağlamadığını belirtmekte buna örnek olarak devlet teşvikiyle alınan bir varlığın maliyetinin bedelsiz olarak raporlanmasının gerçeğe uygun olduğunu ama yararlı olmadığını belirtmektedir.²⁵⁵

1989 çerçevesinde bugünkü gerçeğe uygun sunum kavramı yerine güvenilirlik kavramı bulunmaktaydı. Bu çerçevede güvenilirliğin tanımı “bilgi önemli derecede hata veya önyargı taşımadığı ve kullanıcılar tarafından temsil etmeyi amaçladığı ekonomik olayı gerçeğe uygun biçimde temsil ettiği veya temsil etmesinin makul ölçüde beklendiği durumlarda güvenilirdir” olarak verilmiştir. Devamında gerçeğe

²⁵⁵ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.2.12-2.19.

uygun sunum açıklanmış ve bunun temsil etmeyi amaçladığı işlemleri ve olayları gerçeğe uygun biçimde temsil etmesi veya makul ölçüde temsil etmesinin beklenmesi olduğu belirtilmiştir.²⁵⁶ 2010 yılında yayınlanan kavramsal çerçevenin 1989'dan kalan bölümünde bilanço veya gelir tablosuna alınacak bir kalemin ancak maliyet veya değeri güvenilir olarak ölçüldüğünde bu niteliğe haiz olacağı belirtilmekte ve güvenilir terimine dipnotla açıklama yapılmaktadır. Dipnota göre bilgi tam, tarafsız ve hatasız olduğunda güvenilirdir.²⁵⁷ Sayılan bu özellikler 2010 çerçevesinde verilen gerçeğe uygun sunum kavramının özellikleriyle aynıdır.

Yararlılığa yapılan vurgu arttıkça güvenilirliğin literatürde bir alt nitelik olarak ele alındığı ve birincil niteliğini yitirdiği görülmektedir çünkü yararlılığın asıl unsuru olan tahmine imkân verdiği sürece bir bilginin güvenilir olup olmamasının bir önemi olmayacaktır. 2010 yılında yayınlanan çerçevede güvenilirliğin yerini gerçeğe uygun sunum kavramının alması; güvenilirlik teriminin ortak bir anlayışının olmaması gerekçesiyle savunulmuştur.²⁵⁸ FASB ve IASB tarafından kimi kişilerin güvenilirliğin gerçeğe uygun sunum ögesini kapsamadan doğrulanabilirlik kavramına, diğer kişilerinse muhtemelen tarafsızlık ile birlikte değerlendirerek gerçeğe uygun sunuma odaklandığını ve kimilerine göreyse güvenilirliğin kesinlik kavramına işaret ettiğini savunmuştur. Kurullar bu problemin nedenlerinin bir kısmının gerçeğe uygun sunumun güvenilirlik kavramının bir alt unsuru olarak ele alınmasından kaynaklandığını ileri sürmüş ve gerçeğe uygun sunumun önceki çerçevelerde güvenilirliğin yönleri olarak verilen tüm kavramları kapsadığı savıyla kavramın ismini değiştirmiştir.²⁵⁹

²⁵⁶ Malaysian Accounting Standards Board, Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, s.14., (Çevrimiçi), http://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=PERS%20Framework.pdf&file_path=pdf, 20.12.2017.

²⁵⁷ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **a.g.e.**, s.17.

²⁵⁸ Ernst & Young, "Conceptual Framework: Objectives and Qualitative Characteristics", Ekim 2010, (Çevrimiçi) [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_86_GL_IFRS/\\$File/Supplement_86_GL_IFRS.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_86_GL_IFRS/$File/Supplement_86_GL_IFRS.pdf), 20.12.2017, s.2.

²⁵⁹ Financial Accounting Standards Board, "Conceptual Framework for Financial Reporting: Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial Reporting Information", 6 Temmuz 2006, (Çevrimiçi), <https://www.imanet.org/-/media/94ac17565d704658bfa31d263e8ed7fa.ashx?la=en>, m.BC2.26-BC2.28, 27.11.2019.

IASB üyesi Barth güvenilirliğin anlamının ne doğrulanabilirlik ile sınırlı olduğunu ne de kesinlik manasına geldiğini; gerçek dünyadaki bir ekonomik fenomenin gerçeğe uygun sunumu anlamına geldiğini ifade eder. Buna göre bir tutarın kesin olarak hesaplanıyor olması bir ekonomik fenomeni temsil ettiği manasına gelmemektedir.²⁶⁰ Güvenilirliğin kesinliği ve belirliliği ifade etmediği görüşü FASB tarafından 1980’li yıllardan beri savunulmaktadır. FASB’a göre bir kalemin farklı değerlerini gösteren bir olasılık dağılımı bilgiyi güvenilir olarak vermenin en iyi yolu olabilir.²⁶¹ Bu görüş ile birlikte güvenilirliğin bir ölçümün güvenilirliği olmaktan uzaklaşarak bir tahmin aracının güvenilirliği olarak ele alınmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Bu ve benzer ifadeler güvenilirlik kavramının geleneksel anlayışını değiştirerek, kavramı ihtiyaca uygunluk özelliğinin alanı içerisinde sınırlar ve denetimin muhasebe olaylarını raporlamaya bağlamasını da içeren işlem temelli bir güvenilirlik anlayışından; piyasalara ve ürettiği rakamlara dönük bir güvenilirlik anlayışına doğru kavramın temelini değiştirir. Diğer bir ifadeyle güvenilirliğin odağı işlemlerden ekonomik değerlendirme metotlarına ve bu metotlara daha sağlam bir kavramsal temel sağlamaya kayar. Gerçeğe uygun değerlerin subjektifliği tartışmaları da güvenilirliğin farklı algılanmasıyla ilgilidir.²⁶² Walton gerçeğe uygun değerlerin kullanımıyla birlikte raporlamanın sınırlarının artık bazı işlemlerin süreci henüz tamamlanmadan onları da kapsayacak biçimde değiştirildiğini aktararak güvenilirlik ve gerçeğe uygun sunum terimleri arasındaki değişikliği bununla ilişkilendirir.²⁶³ Güvenilirlik niteliğinin gerçeğe uygun sunum olarak yeniden biçimlendirilmesi ile birlikte cari değerlerin ve özellikle gerçeğe uygun değerlerin muhasebede kullanılmasına karşı çıkan argümanların temeli ortadan kalkmıştır.

İjiri vd. kavramı yararlılığın bir ögesi olarak değerlendirerek ölçümün güvenilirliği ve tahminin güvenilirliği farkını bir barometre örneğiyle açıklar. Buna

²⁶⁰ Barth, 2007, **a.g.e.**, s.10.

²⁶¹ FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 2- Qualitative Characteristics of Accounting Information, Mayıs 1980, p.72.

²⁶² Michael Power, “Fair Value Accounting, Financial Economics and the Transformation of Reliability”, **Accounting and Business Research**, Cilt:40, Sayı:3, 2010, ss.200-201.

²⁶³ Peter Walton, “Fair Value and Executory Contracts: Moving the Boundaries in International Financial Reporting”, **Accounting and Business Research**, Cilt:36, Sayı:4, 2006, s.342.

göre bir sistem çalışması gerektiği gibi çalışıyor ise güvenilirirdir. Bir barometre gerçek barometrik basıncı yansıtıyorsa güvenilir olduğu söylenir fakat barometrenin bir sonraki günün havasının güvenilir bir işareti olup olmadığı farklı bir sorudur. Bu durumda asıl sorun barometrenin basıncı doğru ölçüp ölçmediği değil, barometre okumanın bir sonraki günün havasını okumak için kullanılıp kullanılamayacağıdır.²⁶⁴ Güvenilirliğin tahmine dönük bilgi sağlama amacıyla birlikte değerlendirilmesi, kavramın hileli finansal raporlamanın önlenmesine yönelik işlevini zayıflatarak, muhasebenin köklü kabulü olan muhafazakârlık/ihtiyatlılığın giderek gözden düşmesi sonucunu doğurmuştur.

1920'lerin iş dünyasındaki optimizmin, 1929 Buhranıyla buharlaşan varlık değerleri sonrasında son bulmasıyla birlikte, bilançoyu sulandırma adı verilen muhasebe uygulamasına tepki olarak muhafazakâr tarihi maliyet muhasebesi yerleşmiştir.²⁶⁵ Güvenilir bilgi arayışı yüzyılın geri kalanında da devam etmiştir. Muhasebede bilginin güvenilirliğinin bu baskın rolünün karar yararlılığı amacının yükselişiyle azalmaya başlamasıyla birlikte, muhasebecilere varlık ve kaynakların piyasa değerinin finansal tablolara aktarılması konusunda daha fazla sorumluluk yüklenmesine başlanmıştır. Scott bu durumun gelişen istatistiksel analizler ve gerçeğe uygun değerlerin tahmininde ölçüm modellerinin kullanımında yaşanan ilerlemenin mi yoksa muhasebecilerin 1920 ve 1930'ların derslerini unutmasının bir sonucu mu olduğu sorularını sorar.²⁶⁶ Netice itibarıyla ihtiyaca uygunluk minimum bir gerçeğe uygunluk sınırıyla maksimize edilecek biçimde tüm ilkelerin önüne konularak ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik arasında ödünleşim engellenmiş, prematür ödemeleri önlemek ve yönetsel iyimserlikle mücadele etmek için geliştirilen muhafazakârlık ve eşleştirme gibi kavramlar pejoratif terimlerle nitelenir olmuştur.²⁶⁷

²⁶⁴ Yuji Ijiri, Robert K. Jaedicke, "Reliability and Objectivity of Accounting Measurements", **The Accounting Review**, Cilt:41, Sayı:3, Temmuz 1966, ss.478-479.

²⁶⁵ Stephen Penman, "Accounting Standard Setting: Thoughts on Developing a Conceptual Framework", **China Journal of Accounting Studies**, Cilt:1, Sayı:3-4, 2013, s.166.

²⁶⁶ Scott, 2009, **a.g.e.**, s.7.

²⁶⁷ Jonathan Glover, "Have Academic Accountants and Financial Accounting Standard Setters Traded Places?", **Accounting, Economics and Law**, Cilt:4, Sayı:1, 2014, s.21.

2.7.2.1. Muhafazakârlık/İhtiyatlılık

2010 yılı öncesinde kavramsal çerçevede finansal tabloların hazırlanması sırasında, karşılaşılan belirsizliklere karşı ihtiyatlı bir şekilde hareket edilmesi gerektiği belirtilmekteydi. Bu çerçeveye göre belirsizlik nedeniyle tahmin yapılması gereken durumlarda aktifler ve gelirlerin olduğundan fazla; yükümlülükler ve giderlerin olduğundan düşük gösterilmemesi gerekir.²⁶⁸ Çerçeve ihtiyatlılığı ayrı bir başlık altında değil güvenilirliğin bir yönü olarak sınıflandırmaktadır. Kavram 2010 yılı çerçevesinde, tarafsızlık ile uyumlu olmadığı ve önyargıya neden olabileceği gerekçesiyle yer almamıştır. IASB başkanı Hans Hoogervorst 2012 yılında yaptığı bir konuşmada bunun nedenini, ihtiyatlılık tanımına yer vermeyen ABD GAAP ile yakınsama çalışmalarına bağlamış ve muhafazakârlık kavramının “kurabiye kavanozu rezervi” muhasebesinde kullanıldığının anlaşıldığını belirtmiştir.²⁶⁹ Bu görüşe göre işletmeler büyük temizlik muhasebesi dönemlerinde zararı erkenden tanıma eğilimindedirler.²⁷⁰ Buna karşın “Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar” adlı standartta işletme yönetiminin muhasebe politikalarının geliştirilmesi ve uygulaması ile ilgili alacağı kararlarda ihtiyatlı bilgi sağlaması gerektiği ifadesi korunmaya devam etmiştir.²⁷¹

Literatürde ihtiyatlılık kavramının muhafazakârlıkla eş anlamlı olarak ele alındığı görülmektedir. Zeff’e göre ihtiyatlılık teriminin muhafazakârlık terimine tercih edilmesinin nedeni, muhafazakârlığın net varlıkların ve kârların kasıtlı olarak düşük yorumlanabilme ihtimaline yol açmasıdır. Bu kavramlar yerine yakın zamanda “temkin” kelimesi kullanılmıştır.²⁷² Kavramların birbirleriyle ikame edilmesi nedeniyle bu çalışmada da iki kavram eş anlamlı olarak kullanılacaktır.

²⁶⁸ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Kavramsal Çerçeve, Resmî Gazete, 16.01.2005, Sayı:25702, m.37.

²⁶⁹ Zeff, **a.g.e.**, 2013, s.307.

²⁷⁰ Nabil Elias, “Discussion of the Impact of Mandatory IFRS Adoption on Accounting Quality: Evidence From Australia”, **Journal of International Accounting Research**, Cilt:11, Sayı:1, 2012, s.149.

²⁷¹ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar, Resmî Gazete, 20.10.2005, Sayı:25972, m.10.

²⁷² Zeff, **a.g.e.**, 2013, s.265.

Muhafazakârlık iki eşit derecede kabul edilebilir prosedür veya tahmin arasında kalındığında varlıkları ve geliri yüksek göstermesi beklenmeyen alternatifin tercih edilmesidir.²⁷³ Sterling muhafazakârlık ilkesinin muhtemelen muhasebenin en eski ve en kapsamlı ilkesi olduğunu ve çatıştığı diğer tüm ilkelere baskın çıktığını ileri sürer. ABD’de maliyet veya piyasa değerinin düşük olanıyla değerlendirme ilkesinin tarihi maliyet ilkesine, gerçekleşme ilkesinin taksitli satışlarda nakdin alınması ile tanınması ile ihlaline, reklam ve araştırma ve geliştirme giderlerinde olduğu gibi fayda ve maliyetin eşleştirilmesi ilkesine baskın gelmesi söz konusu iddianın örnekleridir.²⁷⁴

Basu muhafazakârlığın orta çağ muhasebesinde uygulandığını ve 14’üncü yüzyılın başında bu kavrama değinildiğini ve piyasa ve maliyetlerden düşük olanın değerlendirme için kullanıldığını belirtir.²⁷⁵ Kavramın muhasebedeki uzun bir dönem boyunca pratikte sağladığı faydalar olmadan varlığını koruyabileceğini düşünmek güçtür. Muhafazakârlığın pratikte sağladığı faydalardan en önemlisi yönetici ve sahiplerin iyimserliği üzerinde oynadığı sınırlayıcı roldür.

Muhafazakârlığın iyimserliği önlemenin, aynı orandaki karamsarlığı önlemekten daha güç olmasına muhasebe pratiğinin bir cevabı olarak çıkmış olması olasıdır.²⁷⁶ Örneğin Dun&Bradstreet raporu ABD’de kurulan şirketlerin %67’sinin 4 yıl içinde kapandığını raporlamıştır. Buna rağmen yeni kurulan şirketlere başarı şansları sorulduğunda, şirketlerin %96’sı on üzerinden beş veya daha fazla puan vermiştir ve %68’i kendi sektöründeki diğer rakiplerine göre kendi başarı şansını daha yüksek görmektedir.²⁷⁷ Yöneticiler dürüst olsalar da iş planları hakkında iyimserdirler ve tahminleri diğer hallerde ortaya çıkmayacak durumların ortaya çıkacağını ileri sürer. Yöneticilerin bu tahminlerin sonuçlarına dayalı olarak ödüllendirilmesi şüpheli

²⁷³ Marian Powers, Belverd E. Needles, Susan V. Crosson, **Accounting Principles**, 11. Uluslararası Baskı, Çin, South-Western Cengage Learning, 2011, s.182.

²⁷⁴ Robert R. Sterling, “Conservatism: The Fundamental Principle of Valuation in Traditional Accounting”, **Abacus**, Cilt:3, Sayı:2, Aralık 1967, s.2.

²⁷⁵ Sudipta Basu, “Conservatism Research: Historical Development and Future Prospects”, **China Journal of Accounting Research**, Cilt:2, Sayı:1, Haziran 2009, s.1.

²⁷⁶ Carl Thomas Devine, “The Rule of Conservatism Reexamined”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:1, Sayı:2, Sonbahar 1963, s.131.

²⁷⁷ Arnold C. Cooper, William C. Dunkelberg, Carolyn Y. Woo, “**Optimists and Pessimists: 1994 Entrepreneurs and Their Perceived Chances for Success**”, Eylül 1986, (Çevrimiçi) <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED308336.pdf>, 23.02.2017, ss.20-21.

bir uygulamadır ve tarihsel olarak muhasebe yönetimin iyimserliğine karşı bir kontrol unsuru olarak hizmet eder.²⁷⁸ İşletme ile ilgili olarak iyimserlikle ilgili bir diğer örnek yatırımcılar ile ilgilidir. Ciccone ocak ayında hisse senedi fiyatlarının pozitif yönde bir performans gösterdiğini ve bu durumun yatırımcıların yeni yıl ile ilgili iyimserlikle ilgili olduğunu ileri sürer.²⁷⁹

Muhafazakârlık gerek hile gibi kasti gerekse iyimserlik nedeniyle yapılan tahminler gibi kasti olmayan eylemleri sonucu yöneticilerin kötü haberleri sınırlamasını önleyerek onları bu haberleri raporlamaya zorlayan bir mekanizmadır ve kavram hâlâ çeşitli kullanıcı grupları tarafından talep görmektedir. Bu nedenle Macve'nin belirlediği üzere temel bir iş ihtiyacını karşılamak için evrimleşen bu ilke ile ilgili olarak literatürde sorulan soru “gerçeğe uygun değerler mi, muhafazakârlık mı?” sorusu değil, “farklı amaçlar için ne kadar muhafazakârlık?” sorusudur.²⁸⁰

Kuvvetli kreditor korumasının olduğu ülkelerde muhafazakâr muhasebe kurallarının olması olasıdır. Bu görüşle tutarlı bir şekilde Watts borç sözleşmelerinde muhafazakârlığın kendiliğinden, doğal bir şekilde ortaya çıktığını ve borç verenler tarafından talep edildiğini ileri sürer.²⁸¹ Panetsos ise muhafazakârlığa ilişkin tutum açısından Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk alanlarını ayırır ve kuvvetli özkaynak piyasalarının olduğu ülkelerde daha tarafsız, zayıf özkaynak piyasalarının olduğu ülkelerde ise muhafazakâr muhasebe standartlarının talep edildiği sonucuna varır.²⁸² Ball vd. ise muhafazakârlığa olan talebin borç piyasalarının büyüklüğü tarafından belirlendiğini savunur.²⁸³

²⁷⁸ Nissim vd., **a.g.e.**, s.36.

²⁷⁹ Stephen J. Ciccone, “Investor Optimism, False Hopes and the January Effect”, **Journal of Behavioral Finance**, Cilt:12, Sayı:3, 2011, s.158.

²⁸⁰ H. Macve, “Fair Value vs Conservatism? Aspects of the History of Accounting, Auditing, Business and Finance from Ancient Mesopotamia to Modern China”, **The British Accounting Review**, Cilt:47, Sayı:2, 2015, s.130.

²⁸¹ Ross L. Watts, Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications, 16 Mayıs 2003, (Çevrimiçi), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=414522, 04.12.2019, s.14.

²⁸² Loukas Panetsos, “Accounting Standards and Legal Capital in EU Law”, **Utrecht Law Review**, Cilt:12, Sayı:1, 2016, ss.143-144.

²⁸³ Ray Ball, Ashok Robin, Gil Sadka, “Is Financial Reporting Shaped by Equity Markets or by Debt Markets? An International Study of Timeliness and Conservatism”, **Review of Accounting Studies**, Cilt:13, Sayı: 2-3, Eylül 2008, s.200.

Muhafazakârlık diğer yandan borç edinme ve sözleşme yapılması sürecinde de görev üstlenmektedir. Lafond vd. bilgi asimetrisinin yoğun olduğu durumlarda yatırımcıların muhafazakâr kâr tutarlarının raporlanmasına yönelik talebinin arttığını tespit eder. Sonuçlarına göre bilgi asimetrisi arttıkça muhafazakârlık da artmaktadır.²⁸⁴ Göx vd. herhangi bir muhasebe regülasyonu olmadığında firmaların borç edinirken, varlıklardaki artışların dikkate alınmayıp, değer düşüklüklerinin tanınacağı şartlı muhafazakâr bir muhasebe sisteminin kendiliğinden geliştirileceğini ve bu durumun firmanın finansman sağlama ihtimalini arttıracaklarını savunur.²⁸⁵ Beatty vd. borç verenlerin muhafazakârlık taleplerini tatmin için hem raporlamada hem de muhafazakâr sözleşme koşullarında, muhafazakâr bir muhasebe sisteminde yapılmasına gerek olmayan ayarlamalar yapıldığını göstermiştir.²⁸⁶ Bu durumun bir sonucu olarak çok sayıda çalışma muhafazakâr muhasebe derecesinin artmasının özkaynak maliyetlerini düşürdüğünü göstermektedir.²⁸⁷

IASB'nin 2018 çerçevesiyle birlikte "ihtiyatlılık" terimi yeniden kullanılmaya başlanmış ve kavram belirsizlik koşullarında tahminde bulunurken temkinli davranmak olarak tanımlamıştır. Kurula göre ihtiyatlı davranış varlıklar, borçlar, giderler ve gelirlerin olduğundan yüksek veya düşük gösterilmemesidir. Kavram tarafsızlığı destekler ve ihtiyatlı davranış finansal tablolara alınmada gelirlerin ve varlıkların borçlar ve giderlere göre daha yüksek bir asimetri ihtiyacı olduğunu vurgulamaz.²⁸⁸ Kurul temkinli ihtiyatlılık ve asimetric ihtiyatlılık olmak üzere iki ihtiyatlılık türü belirlemekte ve tercihinin temkinli ihtiyatlılıktan yana kullanılmaktadır. Buna karşın standartların asimetric gereklilikler içerebileceğini bildirmektedir.²⁸⁹ Barker vd. çok sayıda standarttaki asimetric gereksinimi listelemişlerdir.²⁹⁰

²⁸⁴ Ryan LaFond, Ross L. Watts, "The Information Role of Conservatism", **The Accounting Review**, Cilt:83, Sayı:2, Mart 2008, s.476.

²⁸⁵ Robert F. Göx, Alfred Wagenhofer, "Optimal Impairment Rules", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:48, Sayı:1, Ekim 2009, s.13.

²⁸⁶ Anne Beatty, Joseph Weber, Jeff Jiewei Yu, "Conservatism and Debt", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt: 45, Sayı: 2-3, Ağustos 2008, s.173.

²⁸⁷ Mehtap Öner, Aslı Aybars, Hüseyin Ekizler, "An Empirical Analysis on How Conservatism Influences Cost of Equity Capital: Evidence from Turkey", **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 48, Temmuz 2017, s.128.

²⁸⁸ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 2018, **a.g.e.**, p.2.16-2.17.

²⁸⁹ IASB, Basis for Conclusions, 2018, **a.g.e.**, ss.36-37.

²⁹⁰ Richard Barker, Anne Mcgeachin, "An Analysis of Concepts and Evidence on the Question of Whether IFRS Should be Conservative", **Abacus**, Cilt:51, Sayı:2, 2015, ss.185-190.

Wagenhofer'a göre asimetrik ihtiyatlılık kullanılmadığı sürece bu standartlar kavramsal temellerini kaybedeceklerdir.²⁹¹ Diğer yandan muhafazakârlığın kullanılması halinde ölçüm metotları ile ilgili uyumsuzluklar ortaya çıkacaktır.

Muhafazakârlıkla ilgili ilk mesele ölçümle alakalıdır ve özellikle tüm kazanç ve kayıpların, belli bir zamanda, doğrulanabilir olup olmadığı problemiyle ilgilenmektedir. Kesin olmayan tutarlarla ilgili nihai sonucu hesaplamak, zamanın geçmesiyle pozitif ilişkilidir. Bu açıdan doğrulanabilirlik ve zamanlılık arasında ödünleşim söz konusudur. İkinci olarak bu ödünleşimin muhafazakâr bir muhasebe sistemi içinde kazanç veya kayıp için çözümü daha farklıdır. Muhafazakârlık bilgi asimetrisi açısından düşünüldüğünde kârların keyfi veya sübjektif raporlamasını azaltma yoluyla muhasebe sisteminin kredibilitesini artırır.²⁹² Ölçümün doğruluğu ve zamanlılığı açısından farklılaşan iki sistem: tarihi maliyet muhasebesi ve gerçeğe uygun değer muhasebesi muhafazakârlık tartışmalarına konu olmaktadır. Gerçeğe uygun değer muhasebesi varlıkların piyasa değerindeki değişimleri değer artışlarını da içerecek şekilde dikkate aldığından asimetrik bir yaklaşım olan muhafazakârlıkla çelişmektedir. Tarihi maliyet muhasebesi ise muhafazakârlığa dayanır. Bu iki ölçüm metodu arasında dar anlamda doğruluk ve zamanlılık geniş anlamda ise güvenilirlik ve ihtiyaca uygunluk arasında bir ödünleşim kararı söz konusudur.

2.7.3. Destekleyici Niteliksel Özellikler

Kavramsal çerçevede destekleyici niteliksel özellikler karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik, doğrulanabilirlik ve zamanında sunumdur. Bunlar ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun olarak sunulan bilginin faydasını arttırmaktadır ve aynı derecede ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun sunum sağlayan iki farklı yöntem arasında tercih yapılması gerektiğinde hangisinin seçileceği konusunda yardım sağlar.²⁹³

²⁹¹ Alfred Wagenhofer, The Never Ending Story of Prudence and IFRS, 13 Ekim 2015, (Çevrimiçi), <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/business-reporting/discussion/never-ending-story-prudence-and-ifrs>, 04.12.2019.

²⁹² Barker vd., **a.g.e.**, s.172.

²⁹³ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 2018, **a.g.e.**, p.2.23.

Karşılaştırılabilirlik kullanıcıların kalemler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirleyebilmesini ve anlayabilmesini sağlayan niteliksel özelliktir. Karşılaştırılabilirlik bilginin tek biçimde olması değil, benzer şeylerin benzer, ayrı şeylerin ayrı gösterilmesidir. Tutarlılık ise işletmenin dönemden döneme veya işletmeler arasında tek bir dönemde aynı kalemler için aynı yöntemin kullanılmasındır.²⁹⁴ Aynı zamanda UFRS'nin benimsemesinin ana amaçlarından birisi finansal raporların uluslararası karşılaştırılabilirliğini arttırmaktır.²⁹⁵ Firmalar belli ekonomik olaylar karşısında benzer finansal tablolar üretiyorlarsa kurumsal raporlarının karşılaştırılabilir olduğu söylenebilir. Böylelikle raporlama kalitesi değişmese dahi karşılaştırmayı kolaylaştırdığı ve maliyetleri düşürdüğü için raporlamayı kullanıcılar için yararlı hale getirecektir.²⁹⁶ Karşılaştırılabilir finansal bilgi piyasanın likiditesini arttırmakta, sermaye maliyetlerinin düşmesine imkân tanımakta uluslararası yatırımlara kolaylık sağlayarak sermaye piyasalarının entegrasyonuna katkı sağlamakta, işletmeleri tedarik ve müşteri anlaşmaları yapmalarına olanak vermektedir.²⁹⁷

Doğrulanabilirlik, bilgili ve bağımsız farklı gözlemcilerin belirli bir açıklamanın gerçeğe uygun sunulduğu konusunda görüş birliğine varabilmeleri anlamına gelir. Doğrulama nakit tutarının sayılması gibi doğrudan olabileceği gibi bir model, formül ya da diğer bir yöntemde kullanılan verilerin kontrol edilmesi ve aynı yöntem kullanılarak yeniden hesaplanmasıdır.²⁹⁸ Bir ölçümün yüksek derecede doğrulanabilir olması zorunlu olarak doğru olduğu anlamına gelmemekte, ölçüm yapan diğer kişilerin de onu aynı şekilde göreceğini anlatmaktadır ama ölçüm yapan herkes hatalı olabilir.²⁹⁹

²⁹⁴ A.e., pp.2.25-p.2.26.

²⁹⁵ David Cairns, Dianne Massoudi, Ross Taplin, Ann Tarca, "IFRS Fair Value Measurement and Accounting Policy Choice in the United Kingdom and Australia", **The British Accounting Review**, Cilt:43, Sayı:1, Mart 2011, s.2.

²⁹⁶ Luzi Hail, Christian Leuz, Peter D. Wysocki, "Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the U.S. (Part I): Conceptual Underpinnings and Economic Analysis", **Accounting Horizons**, Cilt:24, Sayı:3, 2010, s.358.

²⁹⁷ Kurt vd., **a.g.e.**, ss.58-59.

²⁹⁸ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 2018, **a.g.e.**, pp.2.30-2.31.

²⁹⁹ Staubus, 1977, **a.g.e.**, s.48.

Anlaşılabilirlik köklü bir muhasebe ilkesidir. 1845 gibi erken bir tarihte bir gazete başyazısında muhasebe sistemlerinin hissedarlar tarafından açıkça anlaşılabilir olması ilkesi ifade edilmiştir.³⁰⁰ Kavramsal çerçeveye göre anlaşılabilirlik bilginin açık ve öz olarak sınıflandırılması, tanımlanması ve sunulması onu anlaşılabilir kılar. Fakat IASB bilginin anlaşılabilir olmamasının; finansal tablolara alınmaması anlamına gelmediğini ifade eder ve bazen bilgili kullanıcıların bile bu raporları anlamak için bir danışmandan yardım alma ihtiyacı duyabilir.³⁰¹ Kavramsal çerçeveler öncelikle standart belirleyicilere kılavuzluk amacıyla geliştirildiğinden, karmaşık alanları konu edinen standartlar geliştirilirken anlaşılabilir muhasebe açıklamaları üretmelerini güvence altına almak için bir gereksinim olarak görülebilir.³⁰² Anlaşılabilirlik ile ilgili yapılan çalışmalarda finansal raporların anlaşılabilirliği cümle uzunluğu ve kelime sayısı aracılığıyla ölçmektedir. Smith vd. bu ölçüleri okunabilirlikle ilişkilendirmiş ve anlaşılabilirliği cümledeki her beşinci kelimeyi çıkararak kullanıcılardan kelimeleri tahmin etmelerini CLOZE testiyle incelemiş ve iki kavram arasında fark olduğunu bulmuşlardır.³⁰³

Kavramsal çerçevede zamanlılık bilginin karar verenler açısından kararlarını etkileyebileceği zamanda mevcut olması olarak tanımlanmıştır.³⁰⁴ Bu nitelik ihtiyaca uygunluk üzerinde bir kısıtlama olarak düşünülebilir. Bir bilginin yayınlanması gecikirse bu bilginin yayınlanmasından elde edilecek ihtiyaca uygunluk kaybedilecektir.³⁰⁵ Zamanlılığı karar yararlılığı perspektifinden ele alan Zeghal'a göre yalnızca kullanıcıların tahminleri ve kararları ile ilgili bilgi sahibi olması değil aynı zamanda bu bilginin güncel olması da gereklidir. Bu nedenle muhasebe bilgisi

³⁰⁰ R. J. Chambers, "Financial Information and the Securities Market", **Abacus**, Cilt:1, Sayı:1, Eylül 1965, s.24.

³⁰¹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 2018, **a.g.e.**, pp.2.34-2.36.

³⁰² Deegan ve Unerman, **a.g.e.**, s.223.

³⁰³ Malcolm Smith, Richard Taffler, "Readability and Understandability: Different Measures of the Textual Complexity of Accounting Narrative", **Accounting, Auditing & Accountability**, Cilt:5, Sayı:4, 1992, s.91.

³⁰⁴ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 2018, **a.g.e.**, p.33.

³⁰⁵ Scott, **a.g.e.**, s.87.

mümkün olduğunca hızlı olmalıdır.³⁰⁶ Bilgi şimdiden gerçekleşmiş olaylarla ilgilidir ve bu bilginin gecikmesi onun tarihi yönlerini kuvvetlendirir.³⁰⁷

2.7.4. Finansal Raporlamanın Kısıtları

Muhasebe sürecinde dikkate alınacak kısıtlamalar maliyet, önemlilik, muhafazakârlık ve kimi sektörlerin kendine özgü doğası nedeniyle yanlış sonuçlar veren genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden izin verilen sapmaları ifade eden sektör uygulamalarıdır.³⁰⁸ Kavramsal çerçevede kısıtlamalar başlığı altında bildirilen tek unsur ise maliyettir. Önemlilik ise ihtiyaca uygunluk özelliği altında açıklanarak bu özellik üzerinde, açıkça ifade edilmese de, bir sınırlama olarak durmaktadır.

Maliyet kısıtı bir bilginin sağlanmasından elde edilecek fayda ile bu bilgiyi sağlamak için katlanılan maliyetin karşılaştırılmasını ifade eder. Kavramsal çerçevenin amaçlarından biri kurula standart geliştirme sürecinde yardımcı olmaktır. Çerçevede yer alan maliyet kısıtı daha çok bu amaca yönelik olarak açıklanmıştır. Buna göre bir standart oluşturulurken standardın sağlayacağı fayda hakkında kullanıcılardan, muhasebecilerden, akademisyenlerden ve diğer taraflardan maliyet ve fayda hakkında bilgi istenecektir.

2.8. Karar Yararlılığı Sisteminde Ölçüm

Muhasebede ölçüm konusunda değer, ölçüm ve fiyat gibi çeşitli kavramların kullanıldığı görülmektedir ve özellikle ölçüm ve değer kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da aralarında farklar bulunmaktadır. Şirket varlıklarının değerinin arttırılmasına muhasebe kuralları tarafından izin verildiği ve bunun aynı zamanda meydana gelmesinin sebeplerinden biri olarak gösterildiği 1929 Krizi'nden bir ay önceki makalesinde Littleton konuyu ele almıştır. Littleton'a göre muhasebede yakın zamana kadar bir değer problemi yoktur çünkü muhasebeciler ödenen veya alınan

³⁰⁶ Daniel Zeghal, "Timeliness of Accounting Reports and Their Informational Content on the Capital Market", **Journal of Business Finance & Accounting**, Cilt:11, Sayı:3, Sonbahar 1984, s367.

³⁰⁷ A.e., s.376.

³⁰⁸ Michael L. Werner, Kumen H. Jones, **Introduction to Accounting A User Perspective**, 2. bs, Pearson Education, New Jersey, 2004, s.53.

fiyatların ne olabileceği ile yani değerle değil, ne olduğuyula ilgilidir. Değer köklerini kendisine duyulan arzudan alır, temelde psikolojiktir ve fiyatın ne olabileceğinin subjektif bir tahminidir. Fiyat iki kişi arasında var olması gereken bir unsurken, değer bir kişinin zihninde oluşabilir. Muhasebeciler fiyatla ilgilenirken, değerle ilgilenenler iş adamlarıdır ve muhasebe bir değerlendirme değil kaydetme fonksiyonudur.³⁰⁹

Ölçüm mali tablolardaki kalemlerin parasal tutarların belirlenmesini ve bir karşılaştırmayı içerir. İlk aşamada işletmenin varlıkları veya borçları ölçülmekte ve daha sonra bu varlıklara değer biçilmektedir. Ölçümlerin mutlaka bir gözleme dayanması gerekir bu yüzden gelecekteki herhangi bir olaydan bağımsız olarak gerçekleşmelidir.³¹⁰

Türk Hukuku'nda değerlendirme ölçüleri Vergi Usul Kanunu'nun 261-268'inci maddelerinde sayılmıştır. Bu ölçüler Tablo 2.9.'da verilmiştir.

³⁰⁹ A. C. Littleton, "Value and Price in Accounting", **The Accounting Review**, Cilt:4 Sayı:3, Eylül 1929, ss.147-153.

³¹⁰ Aylin Poroy Arsoy, **Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer**, Bursa, Dora Yayınları, Kasım 2009, ss.5-7.

Tablo 2.9. Vergi Usul Kanunu Değerleme Ölçüleri

Maliyet Bedeli	İktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veya değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.
Borsa Rayici	Gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değerlerini ifade eder.
Tasarruf Değeri	Bir iktisadi kıymetin değerleme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir.
Mukayyet Değer	Bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir.
İtibari Değer	Her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir.
Vergi Değeri	Bina ve arazinin Emlâk Vergisi Kanunu'nun 29'uncu maddesine göre tespit edilen değerdir.
Rayiç Bedel	Bir iktisadi kıymetin değerleme günündeki normal alım satım değeridir.
Emsal Bedeli ve Ücreti	Gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veya doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerleme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir.

Kaynak: Vergi Usul Kanunu, (Çevrimiçi), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>, 08.12.2019, m.262-268.

2018 kavramsal çerçevesinde tarihi maliyet ve cari değer olmak üzere iki ölçüm temeli tanımlanmış, cari değer başlığı altında ise gerçeğe uygun değer, varlıklar için kullanım, yükümlülükler için ifa değeri ve cari maliyet esasları ele alınmıştır. Ayrıca Görüşler İçin Temeller’de; tartışmaya açılan metinlerde nakit akışı bazlı ölçüm metotları ayrı bir başlık olarak ele alınmasına rağmen bunların kendi başlarına ölçüm temelleri olmaması, diğer tekniklere göre yapılacak ölçümlerde kullanılması gerekçesiyle ayrı bir başlık olarak ele alınmadığı belirtilmiştir.³¹¹ Çerçeve tek bir ölçüm esasını benimsememekte, farklı kalemlerin farklı ölçüm esasları kullanılarak finansal tablolara alınmasını ifade eden karma modeli uygulamaktadır. Bu değerlendirme yaklaşımları arasında genel fiyat seviyesi ayarlamalarına yer verilmemiştir.

³¹¹ IASB, Basis for Conclusions, Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <https://www.hkicpa.org.hk/-/media/HKICPA-Website/Members-Handbook/volumeII/framework18.pdf>, 08.12.2019, p.BC.6.13.

Kavramsal çerçevede tartışılan cari değerin bir önceki ölçüm tarihinden bu yana nakit akış tahminleri ve diğer faktörlerde meydana gelen değişiklikleri ölçüm tarihinde yansıttığı ve tarihi maliyetten farklı olarak; bu değerlerin ilgili kalemin ortaya çıkma tarihindeki işlem veya bir başka olayın fiyatından elde edilmediği belirtilmiştir.³¹² Cari değer başlığı altında ele alınan kullanım değeri çerçeveye göre, işletmenin varlığın kullanılması veya elden çıkarılmasından sağlayacağı nakit akışlarının veya diğer ekonomik faydaların bugünkü değeridir. İfa değeri ise işletmenin yükümlülüğünü yerine getirdiğinde devredeceği nakit veya ekonomik faydaların bugünkü değeridir. Her iki değer de gelecekteki nakit akışlarına dayandığından işlem maliyetlerini içermez, fakat beklenen işlem maliyetlerinin bugünkü değerini içerirler. Bu değerler işletmeye özgü değerler olup doğrudan gözlenebilen değerler değildir ve nakit akışına dayalı ölçüm yöntemleri aracılığıyla belirlenmektedir. Cari değer başlığı altında ele alınan gerçeğe uygun değer, ifa değeri ve kullanım değeri gibi çıkış değerlerinin aksine bir giriş değeri olan cari maliyet ise benzer bir varlığın ölçüm tarihindeki maliyetidir ve işlem maliyetlerini de içerir.³¹³ Cari maliyetler literatüre göre yerine koyma maliyeti ve yeniden üretim maliyetlerinden oluşurken, çerçevenin tanımı yerine koyma maliyetine yakındır. Çıkış değerleri varlığın derhal satılması halinde elde edilecek olan ekonomik faydayı tanımlar ve ihtiyaca uygun bilgi sağlama yeteneği varlığın piyasa fiyatına erişim imkanının olması ve piyasanın etkinliği ile yakından ilişkilidir.

Giriş ve çıkış fiyatları arasındaki farklılaşmanın bir nedeni, varlığı satın alırken işlem maliyetlerinin varlığın fiyatına eklenmesi, satarken ise bu fiyattan çıkarılmasıdır. Diğer neden ise işletme, varlıkları giriş fiyatıyla bir piyasadan, örneğin toptan piyasadan, satın alıp; çıkış fiyatıyla bir piyasada, örneğin perakende piyasada, sattığından piyasada oluşan fiyatlar farklılaşır.³¹⁴

Ölçüm metotlarının sınıflandırılması Şekil 2.4.'te verilmiştir. Şekilde yer alan net gerçekleşebilir değere kavramsal çerçevede yer verilmemiştir. Net gerçekleşebilir değer varlığın satışından elde edilmesi beklenen bedelden satışın tahmin edilen

³¹² Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, m.6.10.

³¹³ **A.e.**, m.6.17.-6.21.

³¹⁴ Arsoy, **a.g.e.**, s.13.

maliyetinin düşülmesiyle bulunacak tutardır. Kurumun bu değere yer vermemesinin nedeni ise bunun diğer ölçüm metotlarından elde edilebilecek olmasıdır.³¹⁵

Ölçümlerde tahminlerin doğrudan gözlemlenmek yerine tahmin edilmeleri gerektiğinde ölçüm belirsizliği ortaya çıkar. Çerçeve makul tahminlerin finansal bilginin hazırlanması sürecinin bir parçası olduğunu ve bu tahminle açıkça tanımlandığı ve açıklanması halinde faydalı bilgi sağlaması halinde bilginin faydasını azaltmayacağını belirtir ve yüksek düzeydeki bir ölçüm belirsizliğinin bile bu tür bir tahminin faydalı bilgi sağlamasını engellemeyeceğini ekler.³¹⁶

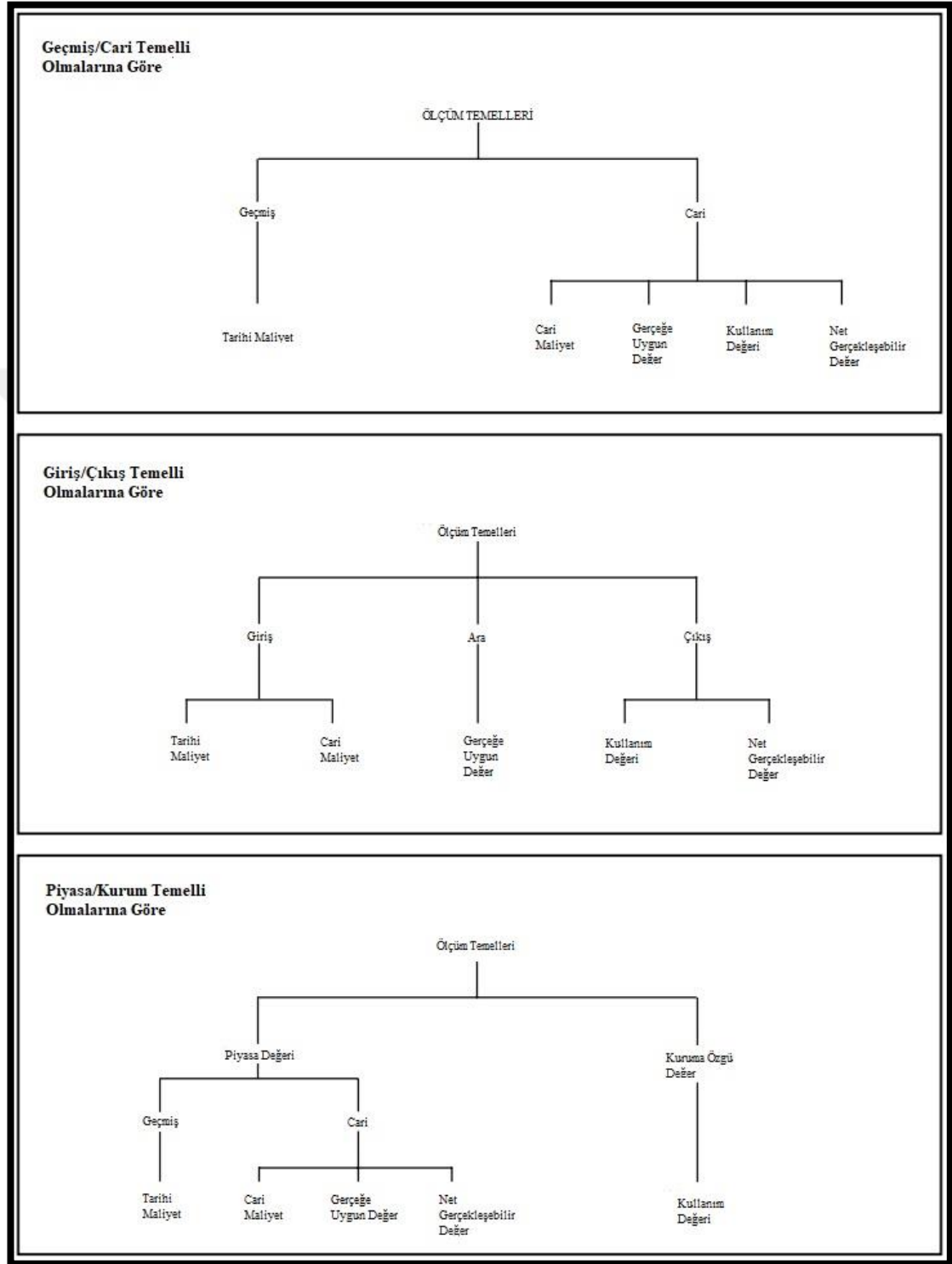
Türkçe metinde yer alan bu kesinliğe karşın, İngilizce metinde cümle “zorunlu olarak” kelimesi ile birlikte verilmiştir ve böylece kimi durumlarda yüksek düzeydeki ölçüm belirsizliğinin zorunlu olarak faydalı bilgi sağlanmasını engelleyemeyeceği ifadesi ile kimi durumların varlığında ölçüm belirsizliğinin bu faydalı bilgiyi engelleyebileceğini kabul etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma uygun bir şekilde çerçeve kimi durumlarda ihtiyaca uygun bilgiyi sağlayacak tahminlerdeki belirsizliğin çok yüksek bir ölçüm belirsizliğine neden olacağı ve bu bilginin gerçeğe uygun sunumu sağlayıp sağlamayacağının tartışmalı hale geleceğini ve böyle bir durumda daha az ihtiyaca uygun fakat daha düşük ölçüm belirsizliğine sahip bir bilginin sağlanması gerektiğini belirtir.³¹⁷ Bu ifadeyle ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum arasındaki ödünleşim kabullenilmekte ve bu ödünleşim dengesinde karar yararlılığı yaklaşımına uygun bir şekilde ihtiyaca uygunluğun ağırlığı benimsenmektedir.

³¹⁵ IASB, Basis for Conclusions, 2018, **a.g.e.**, m.BC6.29.

³¹⁶ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, p.1.22.

³¹⁷ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **a.g.e.**, p.2.22

Şekil 2.4. Ölçüm Yöntemlerinin Sınıflandırılması

Kaynak: Christopher Nobes, **Asset Measurement Bases in UK and IASC Standards**, Londra, ACCA, 2001, s.13.

Karar yararlılığı amacının belirlenmesi ile birlikte cari değerler gittikçe daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Buna rağmen tarihi maliyet bir ölçüm metodu olarak terkedilememiştir ve literatürde cari değer yöntemlerinden özellikle gerçeğe uygun değer ile tarihi maliyet kıyaslamaları muhasebenin amacı tartışmalarında odak noktalarından biri olmaktadır.

2.8.1. Tarihi Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer Metotları

Gerçeğe uygun değerlerin muhasebede kullanımının izi hesaplarda piyasa değerlerinin kullanılmaya başlandığı 1436-1440 arasındaki döneme kadar sürülmektedir. 15'inci ve 18'inci yüzyıllar arasında muhasebe kayıtlarında piyasa değerlerine vurgu yapılmıştır. Fransız Ticaret Kanunu'nda stokların piyasa değerleriyle ölçülmesi gerekliliği ile piyasa değerlerinin yasal olarak ilk defa desteklenmiştir. Gerçeğe uygun değer teriminin ilk defa kullanılması ise ABD'de 1898 tarihli bir yasa ile olmuştur.³¹⁸ 1920'ler boyunca muhasebe kurallarının varlıkların değerini arttırmaya imkân vermesinin akabinde 1929 krizinde varlık değerlerinin çöküşü sonucunda tarihi maliyet muhasebesi süreçten güçlenerek çıkmıştır. Tarihi maliyet muhasebesinin bir zorunluluk haline getirilmesi 1930'ların sonunda bu krize ve depresyona verilen bir cevap olarak meydana gelmiştir. 1960'larda tarihi maliyet muhasebesinin terkedilmesi yönündeki öneriler APB tarafından, bunların mevcut uygulamalardan radikal biçimde farklı olduğu gerekçesiyle reddedilmiş fakat 1970'lerin yüksek enflasyon ortamıyla birlikte tarihi maliyet muhasebesine yönelik eleştiriler artmıştır.³¹⁹ Burton bu süreçte FASB tarafından uygulamacılar, akademisyenler, finansal yöneticiler, bankacılar ve analistlerin katıldığı bir sempozyum düzenlendiğini ve bu sempozyumda cari değerlerin kullanımına finansal yöneticiler ve ticari bankacıların karşı çıkarken, az sayıda akademisyenin destek verdiğini, analistlerinse bu değerlerin kullanımının finansal raporlamanın amacı olarak gördükleri sürdürülebilir kazanç gücünü belirlemede yararlı olabileceği amacıyla

³¹⁸ Haiping Wang, "The Decision Usefulness of Fair Value Accounting in the Debt Market", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Concordia Üniversitesi**, Montreal, Ekim 2012, ss.10-11.

³¹⁹ Omiros Georgiou, Lisa Jack, "In Pursuit of Legitimacy: A History behind Fair Value Accounting", **The British Accounting Review**, Cilt:43, Sayı:4, Aralık 2011, ss.314-317.

desteklediğini aktarır.³²⁰ 1982 yılında “Devlet Teşvik ve Yardımları” ve “Maddi Duran Varlıklar” standartları ile gerçeğe uygun değer kavramı ilk defa uluslararası muhasebe standartlarına girmiştir.³²¹ Türev ürün sözleşmelerinin raporlanmasında ortaya çıkan sorunlar nedeniyle FASB’nin 1986 yılında başlattığı çalışma gerçeğe uygun değer muhasebesinin önem kazanması sürecinde önemli adımlardan biri olmuştur.³²² 1980’lerin ortasından itibaren FASB ve IASB sistematik olarak maliyet temelli ölçüleri piyasa temelli ölçülerle değiştirmeye başlamışlardır. Bu değişikliğin meydana gelmesi FASB ve IASB’nin piyasa fiyatlarının; gelecekteki nakit akışları hakkındaki tahminlerin bir görüş birliğinin temsilcisi olduğu, bu nedenle piyasa temelli ölçülerin kararlar için daha ihtiyaca uygun olduğu varsayımıdır.³²³

Gerçeğe uygun değerın bir çıkış fiyatı olarak tanımlanmasıyla, hissedar değeri paradigması muhasebe uygulamaları biçiminde kurumsal hale gelir. Bu durum gücü yöneticilerin elinden alarak piyasaya verip onu belirleyici hale getiren finansallaşma sürecini desteklemektedir.³²⁴

Finansallaşmanın bir özelliği şirket faaliyetlerinin sermaye piyasaları tarafından belirlenen hedefleri karşılayacak şekilde yapılandırılmasıdır. Hissedar değerinin yükselişi tarafından tetiklenen finansallaşmanın bu özelliği varlık değerlerindeki değişimleri ve gelecekteki diğer gelir biçimlerini kurum performansına katmayı amaçlar ve gerçeğe uygun değer muhasebesi bu amaçla uyumludur.³²⁵ Gerçeğe uygun değer ve tarihi maliyet arasındaki farklı sektörlerin çıkarlarını yansıtan farklı ekonomik gerçeklikler oluşturmalarıdır. Tarihi maliyet üretim perspektifini benimserken, gerçeğe uygun değer finans perspektifini benimser ve finans dışı

³²⁰ John C. Burton, “A Symposium on the Conceptual Framework”, **The Journal of Accountancy**, Cilt:145, Ocak 1978, s.56.

³²¹ Arsoy, **a.g.e.**, s.81

³²² Ahmet Türel, **Finansal Raporlamada Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı**, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2012, ss.42-43.

³²³ Joerg-Markus Hitz, “The Decision Usefulness of Fair Value Accounting-A Theoretical Perspective”, **European Accounting Review**, Cilt:16, Sayı:2, 2007, s.324.

³²⁴ Vera Palea, “The Political Economy of Fair Value Reporting and the Governance of the Standards-Setting Process: Critical Issues and Pitfalls from a Continental European Union Perspective”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:29, Temmuz 2015, s.8.

³²⁵ James Perry, Andreas Nölke, “The Political Economy of International Accounting Standards”, **Review of International Political Economy**, Cilt:13, Sayı:4, 2006, s.568.

şirketler tarafından finansal araçların kullanımı ile artan kârın finansallaşma süreci ile uyumludur.³²⁶

Karar yararlılığı amacı bir ürünü olduğu neoliberal ekonomik görüşün piyasalara ilişkin görüşlerinin etkisinde piyasa odaklı bir değerlemenin mevcudiyetini gerektirir. Barth'ın da değindiği üzere finansal raporlamanın amacı ölçümün bağlamını belirler. Bu gereksinime yönelik geliştirilen cevap ise gerçeğe uygun değerdir. Bu amaca göre gerçeğe uygun değer bir işletmenin varlıklarının piyasa değeri ile defter değeri arasında uyumunu sağlamak için etkili bir araçtır. Aynı zamanda gerçeğe uygun değer piyasa fiyatlarına yaptığı atıf muhasebenin geleneksel objektif rolünü destekleyici bir nitelik olarak ileri sürülür.

UFRS'nin dünya çapında yaygınlaşmanın ve böylece geleneksel olarak tarihi maliyete göre raporlama yapan kıta Avrupası ülkelerinin gündemine gerçeğe uygun değer muhasebesinin oturmasıyla yeniden tırmanan ölçüm tartışmaları muhtemelen muhasebenin en ihtilaflı konularından biridir. Barth'a göre IASB'nin gerçeğe uygun değer muhasebesine yönelmesinin nedenlerinden biri, bu ölçüm yönteminin finansal tablo öğelerinin tanımları ve bilginin niteliksel özelliklerinden oluşan kavramsal çerçeve kriterlerini diğer ölçüm yöntemlerine kıyasla daha iyi ölçtüğü görüşünün benimsenmesidir.³²⁷ Gerçeğe uygun değer karar yararlılığı amacı açısından taşıdığı önem, bu amacın piyasalara verdiği önemle ilişkilidir. Nitekim Penman'ın gerçeğe uygun değer benimsenmesi yönündeki argümanlara ilişkin özetinde bu daha nettir. Penman'a göre gerçeğe uygun değer benimsenmesi lehinde sunulan argümanlar şunlardır:³²⁸

-Yatırımcılar maliyetlerle değil değerlerle ilgilenir.

-İşletmenin finansal pozisyonu değerlendirirken tarihi maliyetler zaman geçtikçe ilgisiz hale gelirken cari fiyatlar işletmenin varlıkları hakkında güncel bilgi sağlar.

-Gerçeğe uygun değer varlıkları ve borçları onlara bir ekonomistin isteyeceği şekilde ekonomik özleriyle yansıtır.

³²⁶ Andreas Nölke, James Perry, "The Power of Transnational Private Governance: Financialization and the IASB", **Business and Politics**, Cilt:9, Sayı:3, 2007, s.8.

³²⁷ Barth, **a.g.e.**, s.7.

³²⁸ Penman, 2007, **a.g.e.**, s.33.

-Gerçeğe uygun değer gelirin Hicks'e uygun tanımıyla raporlar ve tarihi maliyet muhasebesi altında yatan çok sayıda kurala tercih edilir.

-Gerçeğe uygun değer dönemler ve kurumlar arasında tutarlı bir biçimde, önyargısız, işletmeye özgü faktörlerden etkilenmeyen piyasa bazlı bir ölçüdür.

Gerçeğe uygun değer muhasebesinin saf hali varlıkları ve borçları bilançoda gerçeğe uygun değerleriyle raporlamayı ve değerdeki değişimleri gelir tablosunda kazanç veya kayıp olarak raporlamayı gerektirir. Gerçeğe uygun değerinin bir yönü ise bu değerleri belirlemek için piyasa fiyatlarının kullanılmasını ifade eden piyasaya göre ayarlama (mark to market) muhasebesi olarak adlandırılmaktadır³²⁹ ve literatürde gerçeğe uygun değer kavramı kimi zaman daha geniş bir çerçevede cari değerler ile eş anlamlı olarak kullanılsa da özünde Milburn'un savunduğu gibi temelini etkin piyasa hipotezinden alan³³⁰ piyasaya göre ayarlama görüşü, gerçeğe uygun değer yaklaşımının özünü yansıtır. Dolayısıyla gerçeğe uygun değer görüşü kusursuz ve tam piyasalar varsayımına bağlı olarak doğar.

Gerçeğe uygun değer yönünde sunulan argümanlar ölçüm konusundaki ihtilafların ortadan kalkmasını sağlamamıştır. Bu durumun tarihi maliyetin muhasebenin gözden düşürülen paradigması güvenilirlikle ilgisi vardır. Tarihi maliyet bir varlığın veya borcun işlem tarihindeki fiyatını yansıtan ve muhafazakârlık ilkesi ile uyumlu bir ölçümdür. Zarar ve kârlara asimetric yaklaşımı gereği geleneksel tarihi maliyet yaklaşımı varlıkların değerinin arttırılmasına karşıdır ve genel olarak gerçekleşmiş işlemlere dayandığından güvenilirdir. Gerçekleşmiş işlemlere dayandığından, kurgusal işlemler sonucu bir kişinin ödeyeceği varsayılan tutara kıyasla objektiftir. Tarihi maliyetten tam anlamıyla uygulanan gerçeğe uygun değere geçiş işletmenin bir varlık için ödediği tutar ile finansal tablolarda yer alan tutarlar arasındaki bağı ortadan kaldırır.

Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı'na göre gerçeğe uygun değer işletmeye özgü bir değer değil, piyasa bazlı bir ölçümdür. Standarda göre gerçeğe

³²⁹ Christian Laux, Christian Leuz, "Did Fair-Value Accounting Contribute to the Financial Crisis?", **Journal of Economic Perspectives**, Cilt:24, Sayı:1, Kış 2010, s.93.

³³⁰ J. Alex Milburn, "The Relationship between Fair Value, Market Value, and Efficient Markets", **Accounting Perspectives**, Cilt:7, Sayı:4, 2008, s.312.

uygun değer piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik olağan bir işlemdeki fiyatın tahminidir. Fiyatlar gözlemlenebilir olmadığında gözlemlenebilir girdilerin kullanımını en üst seviyeye çıkarırken, gözlemlenebilir olmayan girdileri minimuma indiren bir değerlendirme yöntemi aracılığıyla gerçeğe uygun değeri belirler.³³¹ Standart yaygın olarak kullanılabilen piyasa yaklaşımı, gelir yaklaşımı ve maliyet yaklaşımı yöntemlerinin değerlemede kullanılacağını belirtmiştir. Piyasa yaklaşımı özdeş veya karşılaştırılabilir varlıklara, borçlara veya bunlardan oluşan bir gruba ilişkin piyasa işlemleri sonucu oluşan fiyatları ve diğer ilgili bilgileri kullanır. Piyasa yaklaşımı ile tutarlı değerlendirme yöntemleri arasında menkul kıymetlerin diğer kote edilmiş menkul kıymetlerle ilişkisine dayanan borçlanma araçları gibi bazı finansal araçların değerlemesinde kullanılan bir yöntem olan matris fiyatlaması sayılmıştır. Cari yenileme maliyeti olarak da anılan maliyet yaklaşımı bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan cari tutarı yansıtır. Gelir yaklaşımı ise gelecekteki nakit akışları veya gelir ve giderleri iskonto edilmiş tutarlara dönüştüren gelecekteki tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerini yansıtan bir tutardır. Bugünkü değer, opsiyon fiyatlama modelleri ve bazı maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerini ölçmek için kullanılan çok dönemli artık kazanç yöntemi gelir yaklaşımı yöntemlerinin örnekleridir.³³² Standart gerçeğe uygun değer ölçümlerinde ve ilgili açıklamalarda tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği arttırmak amacıyla kullanılacak girdileri hiyerarşik üç seviyede belirlemiştir. Seviye 1 girdileri özdeş varlıkların veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatlarıdır. Seviye 1 içerisindeki kotasyon fiyatları dışındaki kotasyon fiyatları dışındaki varlığa ve borca ilişkin doğrudan ve dolaylı şekilde gözlemlenebilir olanlar dışındaki girdiler Seviye 2 girdilerini oluşturur. Seviye 3 girdileri gözlemlenebilir girdiler olmadığında kullanılan ve kullanımına piyasa faaliyetlerinin olmadığı veya az olduğu durumlarda izin verilen gözlemlenebilir olmayan girdilerdir.³³³

Gerçeğe uygun değer muhafazakârlık karşıtı bir yaklaşımdır ve muhafazakârlık ve dolayısıyla güvenilirlik niteliğinin yerine ihtiyaca uygunluğu yerleştirir. Bostwick

³³¹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı”, Resmî Gazete, 30 Aralık 2012, Sayı: 28513, m.2-3.

³³² A.e., m.B5-B11.

³³³ A.e., m.76-87.

ve Fahnestock buna uygun olarak ihtiyaca uygunluğa daha fazla vurgu yapmak için güvenilirliği tarafsızlık, doğrulanabilirlik ve gerçeğe uygun sunum öğelerinden vazgeçilerek tahmin edici değer, doğrulayıcı değer ve zamanlılığa daha fazla vurgu yapılması gerektiğini ileri sürmüştür.³³⁴

Şirketlerin defter değerleri ile piyasa değerleri arasında artan fark tarihi maliyet muhasebesine yönelik eleştirilere neden olmuştur. İşletme içerisinde üretilen maddi olmayan duran varlıkların gerçekleşmiş işlemlere dayanmaması nedeniyle doğrulanabilir olmadığı için, ihtiyaca uygunluğa aykırı olarak güvenilirlik ilkesi ve karar yararlılığına aykırı olarak idarecilik işlevine uygun bir tutumla tanınmaması gibi nedenlerle tarihi maliyet tutarlarının değer ilişkisi taşımadığı iddiası bu eleştirinin ana konusunu oluşturur.

Barlev ve Haddad varlık ve borçların tarihi defter değeriyle piyasa değerleri arasında uzaktan ilişki kurduğunu belirterek tarihi maliyet temelli finansal tabloların işletmenin finansal pozisyonunu anlaşılması zor hale getirdiğini ve yönetimin manipölasyonuna uygun bir ortam hazırlayarak başarısızlığını gizlemeye imkân verdiğini savunur. Buna karşın gerçeğe uygun değer muhasebesi, kusursuz bir piyasanın olduğu bir ortamda, piyasa aracılığıyla varlıkların ve borçların ölçümü ve değerlemesi yönetimden bağımsız olduğundan, yönetimin sesini piyasa lehine azalttığını iddia ederler. Barlev ve Haddad'ın eleştirileri tarihi maliyet muhasebesinin fiyatlar ve faiz oranlarının seviye ve yapısındaki değişiklikleri dikkate almaması nedeniyle gelir tablosu ve bilançodaki çoğu kalemi bozduğu ve böylelikle finansal tablo analizinin değerini ortadan kaldırdığı gerekçesine odaklanır.³³⁵ Diğer yandan yöneticilerin net kârda meydana gelen azalışları önlemek için muhafazakârlıktan yararlanması, amortisman yöntemlerinde değişiklik yapması, bilançoda varlıkları net değerinin altında raporlaması, şüpheli alacak tahminlerini düşürmesi ve değerlenen varlıkları satması mümkündür.³³⁶ Yöneticilerin değerlenen varlıkları satarak defter

³³⁴ Eric D. Bostwick, Robert T Fahnestock, "Fair Value Accounting and the Conceptual Framework", The American Society of Business and Behavioral Sciences, Şubat 2011, (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/958410/Fair_Value_Accounting_and_the_Conceptual_Framework, 16.02.2017.

³³⁵ Ben Zion Barlev, Joshua Rene Haddad, "Fair Value Accounting and the Management of the Firm", **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt: 14, Sayı: 4, Mayıs 2003, s.384.

³³⁶ A.e., s.398.

değeri üzerindeki kârı raporlamaları firmanın uzun vadeli hedefler yerine kısa vadeli hedeflere odaklanmasına ve uzun vadede performansının verimsizleşmesine yol açar.

Tarihi maliyete yöneltilen eleştiriler, tarihi maliyetin sağladığı tutarların piyasada gerçekleşen işlemlerle karşılaştırılmasının sonucudur. Bu karşılaştırma sonucunda, karar yararlılığının muhasebenin amacı olarak kabulü ile tarihi maliyetin ikincil önemde olduğu sonucuna varılır. Tarihi maliyetin terki ile birlikte yitirilen güvenilirlik özelliğinin yerine gerçeğe uygun değer yararlılığı ikame ettiği sürece karar yararlılığı savunucuları açısından ortada bir problem yoktur. Buna karşın gerçeğe uygun değere yönelik olarak yararlılığı da içermek üzere eleştiriler yöneltilmektedir.

Gerçeğe uygun değerlere yöneltilen eleştirilerden biri gerçekleşmeyen kazançlar ortaya çıkarmasıdır. Bu durumun nedeni işletmenin varlık ve borçlarının bilanço tarihinde gerçeğe uygun değerle güncellenmesidir ve bu değerlere dayanarak yapılan temettü dağıtımı ortada olmayan kârların dağıtılmasına, dolayısıyla işletmenin sermayesinin erimesine neden olmaktadır.³³⁷ Gerçekleşmemiş kazançlar ve gerçekleşmemiş zararların dikkate alması yaratıcı muhasebe uygulamalarına izin vermektedir. Bu nedenle Enron skandalı gibi muhasebe skandallarında ve kimi finansal krizlerde gerçeğe uygun değerler hedef gösterilmiştir.³³⁸

Yöneticilerin iyi haberleri açıklayıp kötü haberleri saklama eğilimleri vardır. Örneğin Burgstahler ve Dichev 1976-1994 yılları arasını kapsayan çalışmalarında kârlarda küçük azalışlar yaşayan firmaların %8 ila %12'sinin, düşük seviyede zarar eden firmaların %30 ila %44'ünün pozitif kâr gösterebilmek için kârı manipüle ettiğini tespit etmişlerdir.³³⁹ Gerçeğe uygun değer muhasebesi dürüst olmayan ve oportünist yöneticiler için kârı manipüle etmek için bir nimet olarak bulmaları muhtemeldir. Bu kişiler bir tarihi maliyet muhasebesi sistemi altında da tahriflere başvurabilirler fakat iki sistem arasında bu tür hileleri ortaya çıkarmak ve önlemek için dizayn edilmiş denetimler, gerçeğe uygun değer muhasebesiyle yeni güçlüklerle karşılaşmaktadır.

³³⁷ Serpil Senal, **Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü ve Denetimi**, Ankara, Detay Yayınları, Nisan 2015, s.11.

³³⁸ Arsoy, **a.g.e.**, s.66.

³³⁹ David Burgstahler, İlia Dichev, "Earnings Management to Avoid Earnings Decreases and Losses", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:24, Sayı:1, Aralık 1997, s.124.

Denetçiler için bu tutarları doğrulamak ve hatta yönetimin tahminleri karşı durmak imkânsız değilse bile güç olacaktır. Yöneticiler kendi sektörlerini daha iyi bildikleri için varlıkların ve borçların değerlerini denetçilerden iyi bildiklerini iddia edeceklerdir. Bu sorunlara daha fazla denetçi mesaisi veya uzmanlara başvurma aracılığıyla çözüm üretilse bile artan maliyetler hissedarlar tarafından karşılanacaktır.³⁴⁰ Denetim standartlarında da denetçilerin gerçeğe uygun değerlerle ilgili olarak karşılaşılabilecek tahmin belirsizlikleri yer almıştır. Gerçeğe uygun değer ile ilgili finansal tablo kalemleri aktif ve serbest bir piyasası olan kimi finansal tablo kalemleri için tahmin belirsizliğine konu olmasa da; denetçiler, dava sonucuna ilişkin muhasebe tahminleri, halka arz edilmemiş türev finansal araçların gerçeğe uygun değerine ilişkin tahminler, işletmenin geliştirdiği, oldukça özellikli bir modelin kullanıldığı veya piyasada gözlemlenebilir olmayan varsayım veya girdilerin söz konusu olduğu muhasebe tahminleri gibi yüksek tahmin belirsizliğine sahip kalemlerin içeriğini denetlemek durumunda kalacaklardır. Bunlar dışında aktif ve serbest bir piyasada işlem görmeyen karmaşık finansal araçlar, hisse bazlı ödemeler, elden çıkarılacak gayrimenkul ve teçhizat, işletme birleşmesinde elde edinilen varlık ve yükümlülükler, parasal bir bedel olmaksızın takas edilen varlık ve yükümlülükler; gerçeğe uygun değer ile ilgili tahmin belirsizliği içeren diğer örneklerdir. Tahminlerin belirsizliği muhasebe tahmininin niteliğine muhasebe tahmini oluşturmak için genel kabul gören bir yöntem ve modelin ne ölçüde kullanıldığına ve tahmin için kullanılan varsayımların sübjektifliğine göre değişir.³⁴¹

Gerçeğe uygun değerlerin güvenilirliği problemi özellikle aktif ve etkin piyasaların olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Sübjektif Seviye 3 girdilerinin kullanılması gerçeğe uygun değerlerin eleştirilmesine yol açmıştır. Literatürde Seviye 1 girdilerinin kullanımı diğer seviyelere göre daha az manipülasyon imkânı sağladığından güvenilir kabul edilmektedir. Fakat Seviye 1 girdileri de bulaşma (contagion) etkisine neden olması nedeniyle eleştirilmektedir.

³⁴⁰ George J. Benston, “The Shortcomings of Fair-Value Accounting Described in SFAS 157”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Cilt 27, 2008, s.106.

³⁴¹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, “Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi”, Resmî Gazete, 26 Nisan 2018, Sayı:30403 Mükerrer, m.A3-A7.

Gerçeğe uygun değer muhasebesinin büyüme döneminde fiyatlarda aşırı artışa katkıda bulunduğu, küçülme dönemlerinde ise aşırı değer düşüklüğüne yol açtığı bu değerlere yöneltilen ana suçlamalardandır. Düşen fiyatlar döneminde bankalar değer düşüklüğü kayıtları yaparak sermayelerinin azalmasına ve aşağı yönlü bir spiral oluşmasına neden olurlar. Böylelikle bir bankanın satış fiyatlarının diğer bankalar için de geçerli olmaya başlamasına ve fiyatların yayılmasına neden olur.³⁴² Plantin vd. tarihi maliyet sistemi ile piyasaya göre ayarlama sistemlerini karşılaştırdıkları makalelerinde, tarihi maliyet sistemlerinin uzun ömürlü varlıklar için piyasaya göre ayarlama sistemine açıkça bir üstünlük kurduğunu bulmuştur. Bu durum piyasaya göre ayarlama sistemine yönelik muhalefetin neden bilançoları uzun süreli ve likit olmayan kalemlerden oluşan banka ve sigorta sektörlerinden geldiğine ışık tutar.³⁴³ Çalışma likit olmayan bir varlığın fiyatının diğer finansal kurumların kararlarına duyarlı olmasının fiyatların volatilitelerini arttıran bir duruma yol açtığını gösterir. Diğer firmalar varlıklarını sattıklarında gözlenen işlem fiyatları temeller tarafından meşrulaştırılanlardan daha fazla bir düşüşe neden olur ve firma bu düşüşü etkisizleştirmek için varlığı satma önlemine başvurur. Bu önlemse yalnızca fiyatlardaki düşüşü büyütmeye yarar.³⁴⁴ Allen ve Carletti piyasaya göre ayarlama muhasebesinin özellikle kriz zamanlarında firmanın gelecekteki kazanç elde etme gücünün fiyatlarda yansıtılmamasına neden olacağına ve bunun bankaların portföylerini bozması ve bulaşma etkisi ile sonuçlanacağını göstermişlerdir. Tarihi maliyet kullanılması halindeyse bankaların mali yeterliliği etkilenmeyecektir.³⁴⁵ Buna uygun olarak gerçeğe uygun değer muhasebesi 2008 krizinde yapay ve aşırı volatiliteye neden olmakla ve finansal kurumların borç ödeme gücünü olumsuz etkilemekle suçlanmıştır.³⁴⁶

³⁴² Laux vd., **a.g.e.**, s.93.

³⁴³ Plantin vd., **a.g.e.**, s.457.

³⁴⁴ **A.e.**, s.439.

³⁴⁵ Franklin Allen, Elena Carletti, “Mark-to-Market Accounting and Liquidity Pricing”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:45, sayı:2-3, 2008, s.377.

³⁴⁶ Lin Liao, Helen Kang, Richard Donald Morris, Qingliang Tang, “Information Asymmetry of Fair Value Accounting During the Financial Crisis”, **Journal of Contemporary Accounting and Economics**, Cilt:9, Sayı:2, Aralık 2013, s.221.

Bu görüşe karşın Laux ve Leuz ise gerçeğe uygun değerin saf formunun yarattığı aşağı yönlü spiral 2008 krizi ardından en çok dile getirilen eleştiri olsa da hem US GAAP hem de IFRS'in belli koşullarda piyasa fiyatlarından ayrılmaya izin verdiğini, bu nedenle standartların problemin bir kaynağı olduğu konusunun açık olmadığını belirtir. Laux ve Leuz gerçeğe uygun değerin bulaşma etkisine neden olabileceğini kabul etmekle birlikte, 2008 krizindeki etkisi hakkında az sayıda kanıtın olduğunu savunur.³⁴⁷ Schwarz vd. 2008'in üçüncü çeyreğinden itibaren gerçeğe uygun değerle ölçülen kimi türev olmayan varlıkların amortize edilmiş maliyetle gösterilmesine izin verildiğini bunun aşağı yönlü bir spiral oluşmasına neden olacak, varlık değerlerindeki kayıpların tanınmasını önlemeyi amaçladığını belirtir.³⁴⁸ Bu durum kurullar tarafından gerçeğe uygun değerin krizdeki etkisinin tanındığı çıkarımına kanıt olarak sunulabilir.

Gerçeğe uygun değerlere getirilen bir başka eleştiriye finansal bilgilerin anlaşılabilirliğinin azalmasıdır. Muhafazakârlık ve gerçekleşme ilkeleri temelinde eğitilmiş kullanıcılar için gerçeğe uygun değer göre hazırlanmış tablolarda gerçekleştirmemiş kazanç ve kayıplar ile gerçekleşmiş kazanç ve kayıpların ayırt edilmesi güç olacaktır.³⁴⁹

Gerçeğe uygun değer savunucuları tarihi maliyetlerin cari değerleri yansıtmayan eski maliyetler olduğunu ileri sürerek bu duruma çözüm olarak gerçeğe uygun değerleri öne sürmektedir. Nissim ve Penman ise bu durumun bir dizayn kusuru olmadığını aslında idarecilik işlevi için bilgi taşıyan bir sistemin dizayn özelliği olduğunu belirtmektedir. Tarihsel maliyet muhasebesine yönelik geçmişe dönük olma eleştirisi, bu sistemin tahakkuk muhasebesi ilkeleri aracılığıyla muhasebe işlemlerini gelecek hakkında bilgi verici yapan dizaynı göz ardı etmektedir. Tarihi maliyet muhasebesi tedarikçilerden satın alınan girdilerin bir iş planına göre değiştirilerek müşterilere satıldığı bir döngüde, planın yürütülmesindeki ilerlemeyi raporlar. Bu

³⁴⁷ Christian Laux, Christian Leuz, "The Crisis of Fair Value Accounting: Making Sense of the Recent Debate", **Accounting, Organizations and Society**, Cilt: 34, 2009, s.827.

³⁴⁸ Claudia Schwarz, Polychronis Karakitsos, Niall Merriman, Werner Studener, "Why Accounting Matters: A Central Bank Perspective", **Accounting, Economics, and Law: A Convivium**, Cilt:5, Sayı:1, 2015, s.21.

³⁴⁹ Türel, **a.g.e.**, s.56.

süreçte çıktılarının şimdiki değerini veya tekil girdilerin değerini değil, girdi ve çıktı piyasalarında gerçek işlemlerle doğrulanan değeri tanır. Gelir temel kavramdır ve tedarikçilerle yapılan ticari işlemin değeri ile müşterilerle yapılan ticari işlem arasındaki değer farkını esas alır. Gelir kavramının birincil olmasının sonucu ise bilançonun gelirden artı kalan unsurlardan oluşmasıdır.³⁵⁰ Buna karşın gerçeğe uygun değer görüşü ve dolayısıyla karar yararlılığı işlevi bilançoğu esas almaktadır. Böylelikle idarecilik ve karar yararlılığı işlevleri literatürde gelir/gider yaklaşımı ve varlık/borç yaklaşımı olarak adlandırılan iki yaklaşım açısından farklılaşırlar.

2.9. Karar Yararlılığı Sisteminde Gelirin Belirlenmesi

Kavramsal çerçevenin odağı işletmenin kaynakları, bu kaynaklar üzerindeki haklar ve bunlardaki değişimler olduğundan, finansal tablo unsurlarının tanımları varlık tanımıyla başlar ve tablolardaki tüm unsurlar varlıkların tanımından türetilir. Kârın işletmenin bir dönem boyunca net kaynaklarında meydana gelen artış olarak ölçüldüğü bu yaklaşım varlık/borç yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır.³⁵¹ Bilanço yaklaşımı olarak da adlandırılan bu yaklaşımın alternatifi gelir tablosunu esas alan gelir/gider yaklaşımıdır.

FASB kendi çerçevesini geliştirirken iki düşünce akımını da incelemiştir. Bunlar arasında seçim yapabilmek için FASB tasarruflarını gelecekte daha fazla nakit elde etmek için yatırımlarda kullanan bireylerden para toplayan büyük işletmelerin bulunduğu para ekonomisinde işletmelerin ekonomik teorisini kullanmıştır. Bu teoride bireylerin ve işletmelerin yatırım kararları temel olarak daha fazla paranın elde edilmesi için para yatırma şeklindedir. Bu nedenle FASB finansal muhasebenin yatırımcılar ile kreditorlere nakit akış tahminlerine dayanan ekonomik değerler sağlamaları gerektiğine hükmetmiştir. Kollektif zihniyetinde bu görüşe sıkı sıkıya bağlı olan FASB geleneksel gelir ve gider görüşünü reddetmiştir.³⁵²

³⁵⁰ Nissim vd., a.g.e., ss.14-15.

³⁵¹ Michael Bromwich, Richard Macve, Shyam Sunder, "Hicksian Income in the Conceptual Framework", *Abacus*, Cilt:46, Sayı:3, Eylül 2010, s.350.

³⁵² R.A. Bryer, "A Marxist Critique of the FASB's Conceptual Framework", *Critical Perspectives on Accounting*, Cilt:10, Sayı:5, 1999, s.552.

2.9.1. Gelir/Gider Yaklaşımı

Gelir tablosu görüşü veya eşleştirme görüşü olarak da adlandırılan bu yaklaşımda kârlar bir periyodun gelirleri ve giderleri arasındaki farklardır. Eşleştirme iki adımdan oluşur:³⁵³

1- Gerçekleşme ilkesi aracılığıyla gelirin tanınması

2- Üç olası yolla giderin tanınması:

- a) Satılan malın maliyetinde olduğu gibi neden ile sonucun ilişkilendirilmesi
- b) Amortisman giderlerinde olduğu gibi sistematik ve rasyonel dağıtım
- c) Satış ve yönetim giderlerinde olduğu gibi derhal tanıma

1930’lardan beri muhasebe politikası kârın tanımı, tanınması ve ölçümü ile ilgilenmiş, kâr dönem içerisinde tanınan gelirlerle eşleştirilen maliyetlerin giderleştirilmesinden elde edilmiştir. Bu dönemde gelir tablosu ve bilanço gelirin tanınması ve maliyetlerin eşleştirilmesi kuralları ile oluşturulmuştur. Gelir tablosunu birincil olarak gören bu anlayışın bir sonucu olarak bilanço gelir ölçüm kurallarının yan ürünlerini içerir. Bunun sonucu olarak bilanço yalnız varlık ve borçları değil, varlık ve borç tanımına uymayan, işe başlama maliyetleri ve ertelenmiş borçlar gibi belirsiz kalemleri de içerir.³⁵⁴

Gelir/gider yaklaşımı temel tablo olarak gelir tablosunu görmektedir. Buna göre bir işlem hakkında ilk dikkate alınacak olan, tahakkuk ve ihtiyatlılık kavramı rehberliğinde bu işlemin ne kadarının gelir veya gider olarak sınıflandırılabileceğidir. Kârları vurgulayan bu yaklaşımın önceliği bir dönem boyunca gelirlerin belirlenmesidir ve bunun için gelirin tanınması ve bunları elde etmek için katlanılan giderlerin eşleştirilmesi ilkelerini benimser. Bu yaklaşımda farklı maliyet yöntemleri kullanılsa da esasen tarihi maliyete dayanır. Yöntemin varlık/borç yaklaşımından temel farkı varlık/borç yaklaşımı varlık veya borçların değerinde meydana gelen

³⁵³ Belkaoui, **a.g.e.**, s.174.

³⁵⁴ Wolk, **a.g.e.**, s.293.

değişiklikleri dikkate alırken, gelir/gider yaklaşımının nakit döngüsünü izlemesidir.³⁵⁵ Bu yaklaşıma getirilen eleştiri yaklaşımın eşleştirme gibi belirsiz ilkelere dayanması, tahakkuk ve ertelemelerin mevcudiyeti şüpheli varlık ve borçlar yaratmasıdır. Örneğin gemi üzerindeki kabuklu deniz hayvanlarının temizlenmesi için karşılık ayıran bir kargo şirketi bir borç kaydeder ancak herhangi bir borçludan bahsedilemez.³⁵⁶

Tarihi maliyete göre düzenlenen bilanço ve gelir tablosundan elde edilen bilgi aşağıdaki özelliklere sahiptir:³⁵⁷

- 1- Bilanço değer hakkında tam bir bilgi vermez.
- 2- Kârlar tedarikçiler ve müşteriler ile yapılan alışverişten sağlanan değer hakkında raporlama yaparak değer hakkında bilgi verirler.
- 3- Tarihi maliyet, değerde meydana gelen riskten ziyade kazançlar ile girdi ve çıktı piyasalarında alışveriş yapmaktan kaynaklanan riskler hakkında bilgi verirler.
- 4- Kârlar girdi (tedarikçi) ve çıktı (müşteri) piyasaları arasında arbitraja ilişkin idarecilik işlevini ölçme yani yönetimin piyasalarda işlem yapma verimliliği açısından değerlendirir.

Gelir tablosu dışındaki tablolar bu görüşe göre gelir tablosunun yorumlarını zenginleştirdiği için faydalı rol oynarlar. Örneğin ardışık yıllara ait bilançolar büyüme ve gelir ölçümü arasındaki ilişkiyi gösterir ve nakit akışları tahakkukların kârlardan nasıl farklılaştığını ve bunlarla nasıl uzlaştığını değerlendirirken veri sağlar. Gelir tablosunda en önemli kalem finansal kalemlerden önceki kârdır. Faaliyet kârına öncelikli olarak önem verildiğinde, işletmenin faaliyetlerini ve işletmenin genel gidişatını anlamak için kullanıcılar brüt satışlar ile bunların gelecekteki artışı ile işletmenin mevcut faaliyet kâr marjı ve bunun gelecekte nasıl değişeceğine odaklanır. Bilanço ve nakit akışı ise işletmenin bu özelliklerinin anlaşılması için destekleyici

³⁵⁵ Alfred Wagenhofer, “The role of revenue recognition in performance reporting”, **Accounting and Business Research**, Cilt:44, Sayı:4, 2014, ss.361-362.

³⁵⁶ Ilia D. Dichev, “On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting”, **Accounting Horizons**, Cilt:22, Sayı:4, 2008, s.456.

³⁵⁷ Nissim vd., **a.g.e.**, ss.16-17.

niteliktedir. Faaliyet kârı gelecekteki kârları tahmin etmek için bir araç olarak kullanılıyorsa yararlıdır fakat bunun için, faaliyet kâr marjının en azından asgari seviyede değişmeyeceği beklenmelidir. Böylelikle bilançoda yer alan ertelenmiş gider ve ertelenmiş gelir hesapları kârları düzleştirme (smoothing) aracılığıyla kârların tahmin edilebilmesi sağlanabilir.³⁵⁸

2.9.2. Varlık/Borç Yaklaşımı

Bilanço yaklaşımı olarak da adlandırılan bu yaklaşım ABD’de ortaya çıkmış ve FASB bu yaklaşımı model almıştır. IASC 1989 kavramsal çerçevesini yayınlarken bu modele dayanmıştır. Bilançoğu esas alan bu model benimsenmeden önce Chambers bilançonun muhasebecilerin gözünde öneminin çok düştüğünü ve artık gelir tablosuna bir dipnot olarak tanımlanabileceğini belirtir.³⁵⁹ Gerçeğe uygun değer muhasebesinin; daha genel bir değişim olan varlık/borç yaklaşımının benimsenmesinin bir alt unsuru olduğunu savunan Hitz, varlık/borç yaklaşımına geçişin, araştırmacılar ve düzenleyiciler tarafından kendi başına bilgi verici içeriği olmayan bir bilançodan duydukları rahatsızlıkla ilişkilendirir.³⁶⁰

Varlık/borç yaklaşımının finansal raporlama odağına alınmasıyla birlikte iki paradigma değişmiştir; daha önce bir ölçüm aracı olarak görülen muhasebe bir değerlendirme sistemi olarak ele alınmaya başlanmıştır ve fayda ve maliyetler arasındaki farklı ölçen gelir tablosu artık en önemli tablo değildir, yerine kullanıcılara gelecekte beklenen çıktıları özetleyen bilanço raporlamanın odağına geçmiştir.³⁶¹ Bu yaklaşım altında bilanço ve gelir tablosu aşağıdaki özelliklere sahip olur:³⁶²

- 1- Bilanço değeri yansıtır ve değerlendirme amacına hizmet eder.

³⁵⁸ Ohlson vd., **a.g.e.**, s.477.

³⁵⁹ R.J. Chambers, “Prospective Adventures in Accounting Ideas” **The Accounting Review**, Cilt:42, Sayı:2, Nisan 1967, s.248.

³⁶⁰ Hitz, **a.g.e.**, ss.328-329.

³⁶¹ A. Rashad Abdel-Khalik, “Fair Value Accounting and Stewardship”, **Accounting Perspectives**, Cilt:9, Sayı:4, 2011, ss.254-255.

³⁶² Nissim vd., **a.g.e.**, s.13.

- 2- Kârlar gelecekteki kârlar ve değer hakkında bilgi vermezler. Gelir tablosunun bu bilgi eksikliği problem yaratmaz çünkü bu işlevi bilanço yerine getirir.
- 3- Kârlar değer hakkında bilgi vermez fakat değerdeki periyodik şokları çözerek risk açısından bilgi verir. Gelirin volatilitesi işin riskliliğine işaret eder. Nissim vd. bu durumun gerçeğe uygun değere getirilen volatilité eleştirilerinin temelsiz olduğunu, bu durumun gerçeğe uygun değer muhasebesinin arzu edilen bir sonucu olduğunu ileri sürer.
- 4- Kârların yönetimin idarecilik işlevi hakkında rapor vererek hissedarlar açısından değer yarattığı savunulur.

Varlık/borç yaklaşımı Kavramsal Çerçeve de gelir ve kazanç ile gider ve zararlar arasında ayırım yapılmamasının nedenidir çünkü gelir ve giderler varlık ve borçlardaki değişikliklerden kaynaklanan ekonomik faydalardaki artış ve azalışlar olarak yorumlanmaktadır.³⁶³

Yaklaşımın temelini ekonomist Hicks'in gelir tanımından aldığı savunulur. Hicks gelirin doğasını ekonominin statik ve dinamik iki biçimi altında tanımlar ve statik ekonomiyle büyümeyen bir ekonomiyi kasteder.³⁶⁴ Hicks'e göre statik bir ekonomide geliri tanımlamak için bir zorluk bulunmaz. Kişinin geliri tahsilatlarına eşit olarak ele alınabilir. Fakat ekonomik koşullarda değişim olması halinde gelirin doğası hakkında açık bir fikir olmadığı sürece kesin bir cevap verilemeyecektir. Uygulamada gelir hesaplamalarının amacı insanların yoksullaşmadan tüketebilecekleri tutarın bir işaretini vermektir. Hicks üç gelir tanımı yapar. Gelir No. 1 gelecekteki tahsilatların sermaye değeri bozulmadan korunması beklentisi olduğunda bir dönem boyunca harcanabilecek maksimum tutardır. Daha açık bir ifade Gelir no. 1 insanların durumlarının hâlâ dönem başındaki kadar iyi olmasını bekleyip, bir hafta boyunca tüketebilecekleri maksimum değerdir. Muhtemelen çoğu kişi kişisel ilişkilerinde üstü

³⁶³ Carien van Mourik, Yuko Katsuo, "The IASB and ASBJ Conceptual Frameworks: Same Objective, Different Financial Performance Concepts", **Accounting Horizons**, Cilt:29, Sayı:1, Mart 2015, s.204.

³⁶⁴ David Prochazka, "The Hicks' Concept of Income and Its Relevancy for Accounting Purposes", **European Financial and Accounting Journal**, Cilt:4, Sayı:1, 2009, ss.39-41.

kapalı olarak bu tanımı kullanır. Gelir no. 2'ye göre gelir bir bireyin bir hafta boyunca harcadığı, takip eden her hafta harcamayı bekleyebileceği maksimum tutar olarak tanımlanır. Faiz oranlarında bir değişme olmadığı sürece bu tanım ilk tanımla aynı manaya gelir. Gelir no. 2 faiz oranlarını dikkate almakta fakat piyasa fiyatlarını göz ardı etmektedir. Gelir no. 3 ise fiyatların da değişmesi beklendiğinde ne olacağını dikkate alır. Bu tanıma göre gelir bireyin bir hafta boyunca harcadığı ve gelecek haftalarda aynı tutarı reel değerinde harcamayı bekleyebileceği maksimum tutardır. Fiyatların artması beklendiğinde her hafta aynı tutarı harcayacak biri haftanın sonunda haftanın başına göre daha az varlıklı olmayı beklemelidir.³⁶⁵

Kavramsal çerçevenin esas aldığı Gelir No. 1 aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$(V - Y)(1 + r) = V$$

dolayısıyla:

$$Y = V \left(1 - \frac{1}{(1 + r)} \right)$$

V= Servet

R= Sabit Faiz Oranı

Y= Dönem Boyunca Nominal Net Değeri Azaltmadan Tüketilebilecek Tutar³⁶⁶

Hicks'in yaklaşımına 2005 tarihli FASB ve IASB tarafından ortak yazılan makalede yer verilmiştir. Bu makalede Gelir No. 1'in Hicks tarafından yapılan tanımı verildikten sonra bu gelir türünün tamamen objektif olduğunu belirten bölümle alıntı bitirilmiştir.³⁶⁷ Ancak Jameson bu alıntıda kritik bir bölümün aktarılmadığını belirtir. Cümlelerin atlanan kısmı şu şekildedir: “dikkatimizi gelire kaydırdığımız ve beşerî

³⁶⁵ John R. Hicks, **Value and Capital - An Inquiry into some Fundamental Principles of Economic Theory**, 2. bs., Glasgow, Oxford University Press, 1946, ss.172-174.

³⁶⁶ Ajit Zacharias, “A Note on the Hicksian Concept of Income”, Şubat 2002, (Çevrimiçi), <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.194.9561&rep=rep1&type=pdf>, 11.01.2018.

³⁶⁷ Halsey G. Bullen, Kimberley Crook, “Revisiting the Concepts A New Conceptual Framework Project”, Mayıs 2005, (Çevrimiçi) <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175818825710&blobheader=application%2Fpdf>, 02.09.2017.

sermayenin azalması veya artması, insanların kazanma gücünde meydana gelen artış veya azalışı dikkate almadığımız sürece Gelir No. 1 objektiftir.”³⁶⁸

Hicks’e göre Gelir No. 1 kavramı sadece tam ve kusursuz piyasaların mevcut olması halinde belirlenebilir ve objektif olacaktır. Bunun yanında Hicks firmaların değil bireylerin gelirlerini analiz etmiştir ve daha sonra bu analizini gözden geçirerek muhasebe yaklaşımının mümkün olduğunca objektif olması gerektiğini belirtmiştir. Hicks’e göre sanayileşme uzun ömürlü varlıkların dönemsel maliyetlerinin belirlenmesi gerekliliğine yol açmıştır ve bu durum genel giderlerin dağıtılması problemiyle benzeşmektedir fakat bunların güvenilir bir ekonomik çözümü yoktur.³⁶⁹ Hicks bu görüş yerine cari ve gelecekte beklenen finansal getirileri gösteren bir kazanç gücü görüşünü benimser.³⁷⁰ Hicks muhasebe sürecinde objektiflik ihtiyacını vurgulamış, bu durum gelir/gider yaklaşımıyla ilişkilendirilen tarihi maliyeti savunmasıyla sonuçlanmıştır. Ona göre finansal tabloların yorumlanması muhasebecinin en üst işlevidir ancak daha alt seviyedeki işlevlerle karıştırılmamalı hesaplar mümkün olduğunca objektif olmalıdır. Tarihi maliyet dışındaki yöntemler yorum bölümünün meselesidirler ve bunlar finansal tablolar gibi temel özetlerin oluşturulmasında kullanılmamalıdır.³⁷¹

Varlık/borç yaklaşımına getirilen eleştirilerden biri işletmelerin faaliyet biçimleriyle uyumsuz olmasıdır. Firmalar kâr elde etmek için kurulurlar ve çoğu varlık sadece bu amaca ilave araçlardır. İşletmeler ana amacın varlık elde edip, depolayıp, büyütme araçları, kâr da bu varlıklarda büyümeyi temsil eden araçlar olsaydı varlık/borç yaklaşımı mantıklı olabilirdi. Ancak işletmeler amacın kâr elde etmek olduğu ve bunun için de varlıkların sarf edildiği yapılardır.³⁷²

Varlık/borç yaklaşımının kâr ve zarara önem vermediği eleştirisine karşın, yaklaşım Barth tarafından bilanço öğelerinin tanımını yapmadan kâr ve zararın

³⁶⁸ Joel Jameson, “FASB and the IASB versus J.R. Hicks”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:18, 2005, s.332.

³⁶⁹ Bromwich, **a.g.e.**, ss.353-354.

³⁷⁰ Joel Jameson, “How FASB and the IASB Should Apply Hicksian Theory to Calculate Income”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:18, 2005, s.336.

³⁷¹ Richard P. Brief, “Hicks on Accounting”, **The Accounting Historians Journal**, Cilt:9 Sayı:1, Bahar 1982, ss.92-93.

³⁷² Dichev, **a.g.e.**, ss.454-455.

tanımının yapılamayacağı gerekçesiyle savunulmuştur.³⁷³ Barth'ın savunusuna karşı bir diğer eleştiri ise varlık/borç yaklaşımının iddia edilen kavramsal üstünlüğünün belirsiz oluşudur. Varlık tanımı varlığın gelecekte fayda sağlayacak bir öge olduğunu belirtir. Burada vurgulanan faydalar, kârı ifade etmektedir. Bu tanım döngüsellğe neden olur çünkü varlık odaklı muhasebenin gelir odaklı muhasebeye üstün olduğunu, kârın tanımlanması için önce varlıkların tanımlanması gerektiği ifade edildikten sonra, varlıklar beklenen kâr açısından tanımlanmaktadır. Maddi olmayan duran varlıklar örneğinde beşerî sermaye, monopol gücü gibi çoğu varlığın kavramsal olarak tanımlanması zordur. Maddi olmayan duran varlıkların değerini belirlenmeye çalışılırken projeksiyonlar yapılacaktır. Örneğin Coca-Cola markasının firma değerini belirlemeye çalışanlar gelecekteki fiyat ve hacmi öngörmeye çalışıp, öngörülerini bugünkü değerine iskonto edecektir. Bu durum bu belirlemelerin gelire göre ikinci nitelikte olduğunu göstermektedir.³⁷⁴

Yaklaşım getirilen bir diğer eleştiri gelir tablosunun tahmini ve gerçek sonuçlarının analizinin şirketin faaliyetlerinin kontrolü için taşıdığı önemdir. Bilanço ise şirketin finansman ihtiyacı için kullanılacaktır. Şirketler faaliyetlerinin başarısını değerlendirmek için bilançonun dönem başı ve sonu bakiyelerini karşılaştırmazlar.³⁷⁵

2.10. Karar Yararlılığı Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi olmayan duran varlıklar fiziksel bir yapıya sahip olmayan, bunun yerine patentler, marka hakları, telif hakları ve benzerlerinden elde edilen veya gelecekte edilecek olan faydalar üzerindeki haklardır.³⁷⁶ Daha geniş bir tanımla maddi olmayan duran varlıklar bir firmanın organizasyon yapısı, çalışan yetenekleri, ARGE, inovasyon kapasitesi, pazar payı, marka tanınırlığı, müşteri boyutu ve benzerlerini de içermek üzere işletmenin temel yetenekleri ve bilgi kaynakları tarafından yaratılan

³⁷³ Barth, 2007, **a.g.e.**, s.10.

³⁷⁴ Dichev, **a.g.e.**, ss.463-464.

³⁷⁵ Eugene H. Flegm, "The Need for Reliability in Accounting", **Journal of Accountancy**, Cilt:205, Sayı:5, Mayıs 2008, s.37.

³⁷⁶ Charles T. Horngren, Walter T. Harrison, Linda Smith Bamber, **Accounting**, 4.bs, New Jersey, Prentice-Hall, 1998, s.441.

dinamik yeterlilikleridir. Bu varlıklar firmanın değerine katkıda bulunan gelecekteki büyüme fırsatlarını ve kârlılığını temsil eder.³⁷⁷

UFRS’de ise maddi olmayan duran varlık fiziksel niteliği olmayan, tanımlanabilir, parasal olmayan varlık olarak tanımlanmış, maddi olmayan varlıkların tanınması için belirlenebilirlik, kontrol ve gelecekteki ekonomik yarar kriterleri belirlenmiştir. Bir varlığın işletmeden ayrılabilme ya da bölünebilme özelliğine sahip ve bireysel olarak ya da işletmenin bu yönde bir niyetinin olup olmadığına bakılmaksızın ilgili sözleşme, tanımlanabilir varlık veya borç ile beraber satılabilir, devredilebilir, lisans altına alınabilir, kiralanabilir ya da takas edilebilir olması belirlenebilirliğin ilk kriterini oluşturur. Diğer kriter ise ilgili hakların işletmeden ya da diğer haklar ve yükümlülüklerden ayrılabilmesi veya devredilebilmesine bakılmaksızın, sözleşmede yer alan haklardan ya da diğer yasal haklardan kaynaklanmasıdır. Kontrol kriteri işletmenin ilgili varlıktan kaynaklanan gelecekteki ekonomik yararları kullanabilme ve başkalarının bu yararları erişim kapasitesini sınırlama ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca varlığın sağlaması beklenen gelecekteki ekonomik yararların gerçekleşmesinin muhtemel olması gereklidir.³⁷⁸ 2018 Kavramsal Çerçevesinde bir hakkın ekonomik fayda üretmesi için ekonomik faydalar üreteceğinin muhtemel olması gerekmediği belirtilmiştir, fayda üretme potansiyelinin bulunması yeterlidir. Bu açıdan TMS 38 ile kavramsal çerçeve arasında varlık tanımı açısından uyumsuzluk bulunmaktadır.

Finansal olmayan şirketlerin, şirket değerinin 1978’de yaklaşık olarak %80’i maddi duran varlıklardan, %20’si maddi olmayan duran varlıklardan oluşurken 1998 yılında bu durum tersine dönerek, şirket değerlerinin %80’i maddi olmayan duran varlıklardan oluştuğu bulunmuştur.³⁷⁹ Bunun sonucu olarak muhasebe araştırmaları maddi olmayan duran varlıklar ve finansal tablolarda açıklanması ile ilgilenmeye başlamıştır. Skandia gibi kimi özel şirketler maddi olmayan duran varlıkların

³⁷⁷ Chih-Fong Tsai, Yu-Hsin Lu, David C. Yen, “Determinants of Intangible Assets Value: The Data Mining Approach”, **Knowledge-Based Systems**, Cilt:31, Temmuz 2012, s.68.

³⁷⁸ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Maddi Olmayan Duran Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 38), Resmî Gazete, 17 Mart 2006, Sayı: 26111 Mükerrer, mm.8-17.

³⁷⁹ Patrick H. Sullivan Jr, Patrick H. Sullivan Sr, “Valuing Intangibles Companies - An Intellectual Capital Approach”, **Journal of Intellectual Capital**, Cilt:1, Sayı:4, 2000, s.328.

belirlenmesi, ölçülmesi, değerlendirilmesi ve gözlenmesi uygulamalarının öncüsü olmuştur. Bu süreçte entelektüel sermaye raporlarında hangi işaretlerin içerilmesi ile ilgili tavsiyeler veren “KOBİ’lerde Araştırma, Geliştirme ve Yeniliği Arttırmak için Entelektüel Sermayenin Raporlanması” adlı Avrupa Komisyonu raporu yayınlanmıştır.³⁸⁰ Maddi olmayan duran varlıklar üzerine araştırmalar öncelikle AR-GE faaliyetleri, reklam maliyetleri, bilgisayar yazılımı, patentler ve şerefiye gibi şirket içinde üretilen varlıkları konu edinmiştir.³⁸¹

Muhasebenin amaçları üzerinde bir uzlaşma olmaması maddi olmayan duran varlıklar ile ilgili tartışmaların nedenidir. Karar yararlılığı amacı işletmenin finansal pozisyonunun piyasa değerini yansıtmaya odaklandığından maddi olmayan duran varlıkların bilançoda gösterilmesi görüşünü savunmaktadır. Diğer yandan idarecilik işlevi, tarihi maliyet ve gelir tablosunu esas alan görüşlere göre gerçekleşmiş bir işleme dayanmayan maddi olmayan duran varlıkların muhasebeleştirilmesi mümkün olmayacaktır. Bunlar uzun vadede gelir tablosunda yer alarak işletmenin kârlılığını etkileyecektir.

Karar yararlılığı amacı açısından maddi olmayan duran varlıklar işletmenin finansal durumu ve performansını etkilediğinden, finansal raporlarda bu varlıklar tanınmalıdır. Bu varlıkların değerleri belirlenemediğinden tarihi maliyetler kullanılamayacak ve alternatif çözümler gerekli olacaktır. Muhasebe açısından geleneksel görüşe göreyse muhasebecilerin maddi olmayan duran varlıkların ve özellikle şerefiyenin değerini tahmin edemeyeceklerini gelecekteki faydayı elde etme ile ilgili belirsizlik düşünüldüğünde bunların varlık olarak tanınmamasının en iyi seçenek olduğudur.³⁸² Muhasebe bilgisinin niteliksel özellikleri açısından bakıldığında maddi olmayan duran varlıkların değerinin büyük ölçüde işletme yönetiminin takdirine bağlı olması nedeniyle güvenilirlikle ilgili problem doğurmaktadır. Buna

³⁸⁰ Francisco Javier Martin Lozano, Amalia Carrasco Gallego, “Deficits of Accounting in the Valuation of Rights to Exploit the Performance of Professional Players in Football Club. A Case Study”, **Journal of Management and Control**, Sayı:22, 2011, s.342.

³⁸¹ Eli Amir, Gilad Livne, “Accounting, Valuation and Duration of Football Player Contracts”, **Journal of Business Finance & Accounting**, Cilt:32, Sayı:3&4 Nisan/Mayıs 2005, ss.549-550.

³⁸² John Forker, “Discussion of Accounting, Valuation and Duration of Football Player Contracts”, **Journal of Business Finance&Accounting**, cilt:32 Sayı: 3&4, Nisan Mayıs 2005, ss.589-590.

karşın karar yararlılığı savunucuları açısından finansal tablolarda yer almasının ihtiyaca uygun olduğu savunmaktadır.

Geleneksel muhasebe finansal tablolarda yer alması gereken maddi olmayan duran varlıkları dar bir kapsamda ele alırken, işletmenin finansal pozisyonunu tam olarak yansıtmaya iddiası nedeniyle karar yararlılığı entelektüel sermayeyi de muhasebenin tartışma konuları arasına eklemiştir.

Entelektüel sermayenin raporlanmasını savunanlar temelinde piyasa etkinliğinin yer aldığı argümanlar ileri sürerler. Schaper entelektüel sermaye kavramının doğumuna neden olan unsurun 20'nci yüzyılın sonuna doğru şirketlerin piyasa ve defter değeri arasında artan farkı göstermektedir. Bu görüşe göre maddi varlıkların önemi azalırken, bilgi temelli kaynakların öneminin artması ve geleneksel muhasebenin bu kaynakların değerini ölçme konusundaki yetersizliği yönetim ve işletme dışındaki paydaşlar arasında bilgi asimetrisinin artışına neden olmuştur.³⁸³

Entelektüel sermaye üzerine yapılan çalışmalar sonucunda kullanılan terimler, tanımı ve kategorileri hakkında çok sayıda yorum oluşmuştur. Bu terimlerin bir özeti Tablo 2.10.'da verilmiştir.

Tablo 2.10. Entelektüel Sermaye Tanımları

Yazarlar	Terimler/Kavramlar	Tanım
Itami (1991)	Görünmeyen Varlıklar	"Maddi olmayan duran varlıklar teknoloji, müşteri güveni, marka imajı, kurum kültürü ve yönetim yetenekleri gibi çok sayıda faaliyet kapsayan görünmeyen varlıklardır"
Hall (1992)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	"Maddi olmayan duran varlıklar üretim kaynaklarını katma değerli varlıklara dönüştüren değer sürücüleridir"

³⁸³ Stefan Schaper, "Contemplating the Usefulness of Intellectual Capital Reporting – Reasons Behind the Demise of IC Disclosures in Denmark", **Journal of Intellectual Capital**, Cilt:17, Sayı:1, 2016, s.52.

Smith (1994)	Entelektüel Mülkler	"Maddi olmayan duran varlıklar bir işletmenin çalışma sermayesi ve maddi duran varlıklara ilave olarak mevcut olan tüm öğeleridir. Bunlar çalışma sermayesi ve maddi duran varlıklardan sonra işletmenin faaliyet göstermesine katkıda bulunan temel unsurlardır ve işletmenin kazanç gücünün öncelikli öğeleridir"
Brooking (1997)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye piyasa varlıkları, insan odaklı varlıklar, entelektüel varlıklar ve altyapı varlıkları gibi varlıklardır"
Edvinsson ve Malone (1997)	Entelektüel Sermaye ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar	"Maddi olmayan duran varlıklar fiziksel varlığı olmayan fakat yine de işletme için değer oluşturan varlıklardır"
Sveiby (1997)	Maddi Olmayan Değerler	"Entelektüel sermayenin üç boyutu vardır: Çalışan yeterliliği, işletmenin iç yapılanması ve dış yapılanması"
Nahapiet ve Ghoshal (1998)	Entelektüel Sermaye	"Maddi olmayan duran varlıklar bir organizasyon, entelektüel topluluk veya profesyonel meslek gibi sosyal bir kurumun bilgisi ve bilme yeteneğidir"
Stewart (1998)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye serveti yaratmak için bir araya getirilebilen bilgi deneyim, entelektüel mülkler gibi entelektüel malzemelerdir"

Granstrand (1999)	Entelektüel Mülkler	"Entelektüel mülkler direkt olarak bir bireyin yaratıcılığı, bilgisi ve kimliği ile ilgili mülklerdir"
Brennan ve Connell (2000)	Entelektüel Sermaye	"Bir şirketin bilgi temelli özkaynağıdır"
Harrison ve Sullivan (2000)	Entelektüel Sermaye	"Kâra dönüştürülebilen bilgidir"
Sullivan (2000)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye kâra dönüştürülebilen bilgidir"
Heisig vd. (2001)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye değerlidir fakat görünmezdir"
Lev (2001)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	"Bir maddi olmayan duran varlık fiziksel veya (hisse senedi ve bono gibi) finansal bir varlığı olmayan gelecekteki bir fayda üzerindeki haktır"
Gu ve Lev (2001)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	"Maddi olmayan duran varlıklar AR-GE, reklam, bilişim teknolojileri, sermaye harcamaları ve insan kaynakları uygulamaları gibi değer sürücüleri tarafından tanımlanır"
FASB (2001)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	"Maddi olmayan duran varlıklar fiziksel veya finansal biçimi olmayan; kısa vadeli ve finansal olmayan haklardır"
Petty ve Guthrie (2000)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye bir işletmenin maddi olmayan duran varlıklarının iki kategorisinin (organizasyon ve insan

		sermayesi) ekonomik değerinin göstergesidir"
Pablos (2003)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermayenin geniş bir tanımını onun bir şirketin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark olduğunu belirtir"
Rastogi (2003)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye bir işletmenin gelecekteki vizyonunu gerçekleştirmek için değer yaratma sürecinde bilgi kaynaklarını koordine etme, yönetme ve uygulamaya dönük yeteneği olarak görülebilir"
Mouritsen vd. (2004)	Entelektüel Sermaye	"Entelektüel sermaye çalışanlar, müşteriler, bilişim teknolojileri, yönetsel faaliyetler ve bilgi gibi şeyleri organize eder. Entelektüel sermaye yalnızca firmanın üretim sürecinde çeşitli varlıkları bir araya getirmeye yarayan bir mekanizma sağladığından diğer varlıklardan ayrı olarak duramaz"
IASB (2004)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	"Belirlenebilir bir maddi olmayan duran varlık üretim, malların ve hizmetlerin arzı, başkalarına kiralanması veya yönetim amaçları doğrultusunda kullanılması için elde tutulan, fiziksel bir özleri olmayan parasal olmayan varlıklardır"

Kaynak: Kwee Keong Choong, "Intellectual Capital: Definitions Categorization and Reporting Models, **Journal of Intellectual Capital**, Cilt:9 Sayı:4, 2008, ss.610-611.

Yazarlar tarafından belirtilen entelektüel sermaye kategorileri ise Tablo 2.11.'de verilmiştir.

Tablo 2.11. Entelektüel Sermaye Kategorileri

Yazarlar	Terimler/ Kavramlar	Kategorizasyon
Redovisnings Radet (1995)	Maddi Olmayan Değerler	AR-GE ve benzeri projelerin aktifleştirilmiş maliyetleri, imtiyazlar, patentler, lisanslar, marka hakları ve benzeri haklar, kira sözleşmeleri ve benzeri haklar, şerefiye
LBK (1996)	Maddi Olmayan Değerler	Geliştirme maliyetleri, imtiyazlar, patentler, lisanslar, marka hakları ve benzer haklar şerefiye
Brooking (1997)	Entelektüel Sermaye	Piyasa varlıkları, insan merkezli varlıklar, entelektüel mülkler ve altyapı varlıkları
Edvinsson (1997)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi, organizasyonel sermaye ve müşteri sermayesi
Edvinsson ve Malone (1997)	Entelektüel Sermaye ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye
Roos ve Roos (1997)	Entelektüel Kaynaklar	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye
Roos vd. (1997)	Entelektüel Kaynaklar	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye

Skandia Sigorta Hizmetleri (1997)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye
Sveiby (1997)	Maddi Olmayan Değerler	İç yapı, dış yapı ve personel yeterliliği
Stewart (1998)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi
Redovisnings Radet (1998)	Maddi Olmayan Değerler	AR-GE, imtiyazlar, patentler, lisanslar, marka hakları ve benzeri haklar ve varlıklar, peşin ödenmiş vergiler ve şerefiye
Bontis vd. (1999)	Maddi Olmayan Kaynaklar (Bir alt kategori olarak Entelektüel Sermaye)	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye
Canibano vd. (2000)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	İnsan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye
Granstrand (1999)	Entelektüel Sermaye	Yaratıcılık, bilgi, bireyler
Andriessen ve Tiessen (2000)	Entelektüel Sermaye	Varlıklar ve bağışlar, yetenekler ve örtülü bilgi, alt seviye ve yönetin süreçleri, teknoloji ve açık bilgi, kolektif değerler ve normlar
Brennan ve Connell (2000)	Maddi Olmayan Değerler	İç yapı, dış yapı ve insan sermayesi
Harrison ve Sullivan (2000)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi ve entelektüel varlıklar

Michalisin vd. (2000)	Maddi Olmayan Kaynaklar	İtibar, teknik bilgi organizasyon yapısı
Sanchez vd. (2000)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	İnsan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye
Chan vd. (2001)	Terim Yok	AR-GE, reklam
Arbeitskreis Immaterielle Werte im Rechnungswesen der Schmalenbach-Gesellschaft für Betriebswirtschaft e.V. (2001)	Maddi Olmayan Değerler	İnsan sermayesi, inovasyon sermayesi, müşteri sermayesi, tedarikçi sermayesi, yatırımcı sermayesi, süreç sermayesi ve lokasyon sermayesi
FASB NN (2001)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Teknoloji, müşteri, piyasa, işgücü, sözleşme, organizasyon ve yasal temelli varlıklar
Gunther (2001)	Maddi Olmayan Değerler	İç yapı, dış yapı ve çalışan yetkinliği
Gu ve Lev (2001)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Reklam, bilişim teknolojisi, sermaye harcamaları ve insan kaynakları uygulamaları
Lev (2001)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Buluşlar, organizasyonel uygulamalar ve insan kaynakları
Marr ve Schiuma (2001)	Bilgi Varlıkları	Paydaş kaynakları ve yapısal kaynaklar

MERITUM (2002)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve Entelektüel Sermaye	
Bontis (2002)	Maddi Olmayan Sermaye	İnsan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye
Mouritsen vd. (2002)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi, organizasyonel sermaye ve müşteri sermayesi
Petty ve Guthrie (2000)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi ve organizasyonel sermaye
Marr vd. (2003)	Bilgi Varlıkları	Strateji, etkili davranış ve dış değerlendirme
Pablos (2003)	Entelektüel Sermaye	İnsan sermayesi, organizasyonel sermaye ve ilişkisel sermaye
IASB (2004)	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Reklam (pazarlama), dağıtım, eğitim (insan kaynakları), kuruluş, AR-GE, markalar, telif hakkı, franchise, gelecekteki çıkarlar, lisanslar, faaliyet hakları, patentler, bilgisayar yazılımı, gizli süreçler ve marka hakları

Kaynak: Kwee Keong Choong, "Intellectual Capital: Definitions Categorization and Reporting Models, *Journal of Intellectual Capital*, Cilt:9 Sayı:4, 2008, ss.618-619.

Roos ve Roos yapılan çalışmaları inceleyerek bir entelektüel sermaye çerçevesi oluşturmuşlardır. Buna göre:

- Entelektüel sermaye işletmenin bilançosunda tamamen gösterilmeyen hem organizasyon üyelerinin zihnindeki hem de organizasyondan ayrıldıklarına orada kalan gizli varlıkların toplamıdır.
- Entelektüel sermaye işletmeler için sürdürülebilir rekabetçi avantajı sağlamada en önemli kaynaktır.

- İşletmenin entelektüel sermayesinin yönetimi önemli bir yönetsel sorumluluktur.
- Entelektüel sermayenin büyümesi ve azalması entelektüel performans olarak adlandırılabilir, tasvir edilebilir ve ölçülebilir.
- Entelektüel sermayeyi tasvir etmek ve ölçmek için sistematik bir yaklaşım sektör, boyut, yaş, sahiplik ve coğrafik boyutlara bağlı olmaksızın yüksek derecede önem taşımaktadır.³⁸⁴

İnsan kaynaklarının bir diğer tanımı, toplumdaki insanların üretim döngüsü içinde bilgi, beceri ve deneyimlerine dayalı olarak mal ve hizmet üretme kapasitesidir.³⁸⁵ İnsan kaynakları muhasebesi insan kaynaklarının ölçümü ile ilgilenir ve çeşitli tanımları yapılmıştır. Tanımların ortak noktaları alındığında, insan kaynakları muhasebesinin işletmelerde yönetim etkinliğini kolaylaştırmak amacıyla geleneksel muhasebede hesaba katılmayan insan kaynaklarının belirlenmesi, ölçülmesi, raporlanması, insan kaynakları bilgileri arasında bağlantı kurulması sürecidir.³⁸⁶

Geleneksel muhasebe sisteminde işletmeler; insan kaynakları üzerinde kontrol gücünün bulunmaması, insan kaynaklarının faydalı ömrünün ve itfa paylarının nasıl hesaplanacağı konusunda açıklık bulunmaması, insan değerlendirme ile ilgili kültürel ve ahlaki sorunlar nedeniyle insan kaynaklarını aktifleştirememekte ve insan kaynaklarının edinilmesi, seçimi ve geliştirilmesiyle ilgili harcamalar giderleştirilmektedir.³⁸⁷

İnsan kaynaklarının ölçümü için üzerinde anlaşılmış bir model bulunmamaktadır. Rowbottom kullanılan çeşitli modelleri elde etme maliyetleri, cari maliyetler, ekonomik değer tahminleri, fırsat maliyetleri, kalitatif ölçümler ve ücret temelli değerlendirme modelleri kategorilerine ayırmıştır. Yapılan bir diğer ayırım ise maliyet temelli yaklaşımlar, parasal değer temelli yaklaşımlar, parasal olmayan değer

³⁸⁴ Göran Roos, Johan Roos, "Measuring Your Company's Intellectual Performance", **Long Range Planning**, Cilt:30, Sayı:3, Temmuz 1997, s.415.

³⁸⁵ Uğur Kaya, **İnsan Kaynakları Muhasebesi**, İstanbul, Beta Basım, Aralık 2013, s.8.

³⁸⁶ **A.e.**, s.15.

³⁸⁷ **A.e.**, ss.2-3.

temelli yaklaşımlardır. Gerek bu yöntemleri gerekse genel olarak insan kaynakları muhasebesi çeşitli sınırlamalara tabiidir. Organizasyon içerisinde insan kaynaklarının maliyetlerini ve değerini ölçmek için kesin ve açık prosedürler yoktur. İnsan kaynaklarının mevcudiyetinin ne süre boyunca mevcut olacağı belli değildir ve belirsizlik altında bunları değerlendirme gerçekçi değildir. İnsan kaynakları muhasebesinin çalışanlar açısından gayriinsani olduğu endişesi vardır. Örneğin bir çalışanın düşük değerini öğrenmesi işteki performansını kötü etkileyebilir. İnsan kaynaklarına ilişkin değerlerin finansal tablolarda ne şekilde yer alması gerektiğine ilişkin muhasebeciler arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. İnsan kaynakları muhafaza edilemediğinden ve sahip olunamadığından bir varlık gibi ele alınmaları güçtür. Diğer yandan insan kaynaklarıyla ilişkilendirilen değer nasıl amortize edileceği belli değildir. Amortisman oranı azalmalı mı, sabit mi olmalı veya artmalı mıdır? Farklı personel kategorileri için aynı mı farklı mı olmalıdır?³⁸⁸

Hisse senetlerinin değerleri satıcılar tarafından değil alıcılar tarafından belirlenir. Sadece tarihi veriye bakarak piyasanın şirketin değeri hakkındaki fikrini öğrenmek mümkün değildir fakat piyasanın geçici eğilimlerini ve aldatıcı fikirlerinin de dikkate alınması arzu edilen bir durum değildir. Microsoft'un piyasa değeri merkez bankasının faiz oranlarını arttırması sonucu %5 azalırsa bu durumun firmanın entelektüel sermayesinin düştüğü anlamına mı geleceği açık değildir.³⁸⁹ Bu tür belirsizlikler insan kaynaklarının muhasebe açısından bir varlık olarak tanınmasının önündeki engeldir.

³⁸⁸ S. Kumar, Sanjay Satpathy, R. Krishnan, Tamilarasu, Human Resource Accounting, Çevrimiçi <http://www.pondiuni.edu.in/sites/default/files/Human-Resource-Accounting-260214.pdf>, 08.01.2020, ss.10-11.

³⁸⁹ Andriessen vd., **a.g.e.**, ss.19-20.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SPOR EKONOMİSİ

3.1. Spor Ekonomisi

Spor pazarı az sayıdaki üstün yetenekli sporcunun katılımıyla gerçekleştirilen “elit spor” ve toplumun tüm kesimlerinden katılıma açık olan “kitlese spor” olarak ikiye ayrılabilir.¹ Elit spor belirli performans düzeyine ulaşmış, belli yaşlarda ve yeterli yeteneğe sahip sporcular tarafından icra edilirken, özel yetenek gerektirmeyen ve bireylerin eğlence, sosyalleşme, sağlık veya boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla yaptıkları aktiviteler kitlese spordur.²

Araştırmacılar arasında spor ekonomisinin dünya çapındaki boyutları hakkında fikir birliği bulunmamaktadır. Bunun bir nedeni ekonomik faaliyetlere dönük istatistiki sınıflandırmalarda bu ihtiyacı karşılayacak ayrı bir spor başlığının bulunmamasıdır. Örneğin Kuzey Amerika Sektörel Sınıflandırma Sistemi listesinde bir spor başlığı yoktur.³ Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması Listesi (NACE) listesinde 93 numaralı başlık “Spor Faaliyetleri, Eğlence ve Oyun Faaliyetleri” ismini taşımaktadır fakat bu başlığın kapsadığı faaliyetler spor tesislerinin işletilmesi ve spor kulübü hizmetleri ile sınırlıdır. Japonya’da ise Boş Vakit Geliştirme Merkezi tarafından daha kapsamlı bir sınıflandırma yapılmış, spor endüstrisi “spor ekipmanları, spor giyimi (spor kıyafetleri ve ayakkabılar), spor hizmetleri (spor ve fitness kulüpleri tarafından sağlanan hizmetler) ve giriş ücretleri (bilet maliyetleri)” başlıkları altında toplanmıştır.⁴ Şekil 3.1’den de görülebileceği gibi spora yönelik üretim oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır.

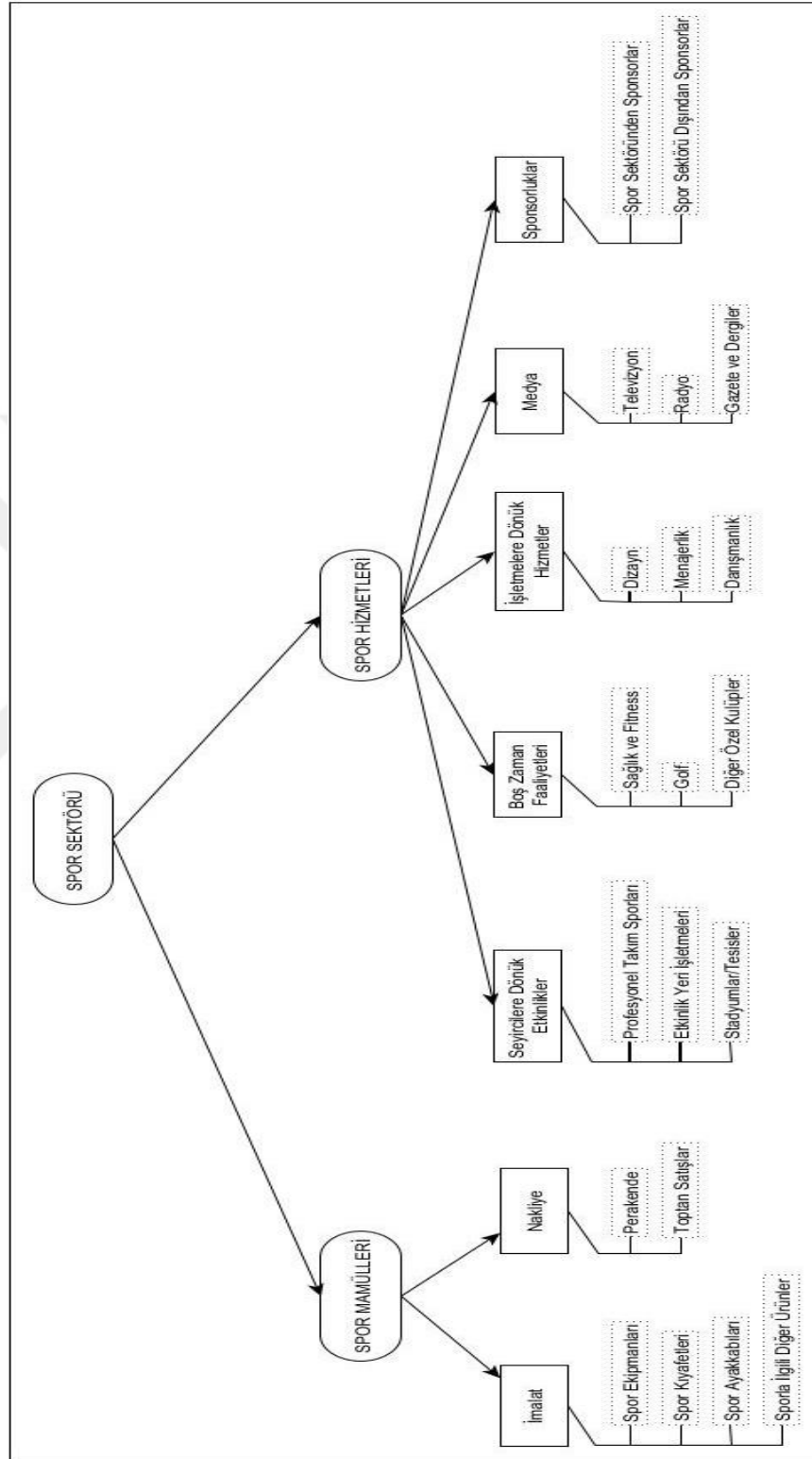
¹ Chris Gratton, Donfeng Lui, Girish Ramchandani, Darryl Wilson, **The Global Economics of Sport**, Oxon, Routledge, 2012, s.13.

² Süleyman Murat Yıldız, **Spor ve Fiziksel Etkinlik Hizmetleri Pazarlaması**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2010, ss.16-18.

³ Dennis R. Howard, John L. Crompton, **Financing Sport**, 2. bs, Batı Virginia, West Virginia University, 2004, s.1.

⁴ Jun Oga, “Business Fluctuation and the Sports Industry in Japan: An Analysis of the Sports Industry From 1986 to 1993”, **Journal of Sports Management**, No:12, 1998, s.65.

Şekil 3.1. Spor Sektörü

Kaynak: Chris Gratton, Peter Taylor, **Economics of Sport and Recreation**, Londra, Spon Press, 2000, s.143.

Avrupa Komisyonu sektörün bu geniş faaliyet alanını kapsayabilecek, Ürünlerin Faaliyetlere Göre Sınıflandırılması (CPA 2008) listesine dayanan bir tanıma son yıllarda benimsemiştir. Bu tanıma göre spor üç ayrı başlık altında toplanmıştır:⁵

- a) Sporun istatistiksel tanımı: CPA 2008’de 93.1 başlığı altında yer alan spor tesisleri faaliyetleri hizmetleri, spor kulüplerinin hizmetleri, fitness salonlarının hizmetleri, spor ve eğlence amaçlı spor etkinlikleri tanıtım hizmetleri, atletlerin hizmetleri, spor ve eğlenceye yönelik sporla ilişkili diğer hizmetleri kapsamaktadır.
- b) Sporun dar tanımı: Spor üretimi için gerekli olan tüm mal ve hizmetler ve ek olarak sporun istatistiksel tanımını kapsar.
- c) Sporun geniş tanımı: Spor üretimi için gerekli olma şartı olmadan herhangi bir spor aktivitesiyle ilgili, sporu bir girdi olarak kullanan tüm mal ve hizmetler ile sporun istatistiksel ve dar tanımlarını kapsamaktadır.

Avrupa Parlamentosu’nun Eylül 2015 tarihli raporu, bu sınıflandırmayı esas alarak, hesaplamaya konu aldığı 2005 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde sporun yarattığı brüt katma değer, dar tanım için %1,13, geniş tanım için %1,76 ve spor kulüpleri, kamu spor alanları ve spor etkinlikleri organizasyonlarını içeren istatistiksel tanım için %0,28 olduğunu tespit etmiştir. Bu yüzdelerin parasal karşılığı dar tanım için 112,18 milyar euro, geniş tanım için 173,86 milyar euro iken istatistiksel tanım için 28,16 milyar euro’dur. Sporun geniş tanımını esas alınırsa Avrupa’da spor ile ilgili işlerde istihdamın toplam istihdama oranı %2,12’dir.⁶ Yakın zamanda sponsorluk, yayın gelirleri ve oyuncu ücretlerinde meydana gelen artışlar nedeniyle ilgi odağı olan elit spor için izleyicilerin harcadıkları tutarlara rağmen kitlesel sporda kullanılan spor giysileri, ayakkabılar gibi ürünler için yapılan harcamalar spor endüstrisinin en büyük

⁵ Avrupa Komisyonu, Definition of Sport - Version 2.0, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat/documents/6921402/0/Vilnius+Definition+Sport+CPA2008+official+2013_09_19.pdf/30838d11-01ea-431f-8112-50786e187c1c, 28.03.2018, s.1.

⁶ Avrupa Parlamentosu Politika Birimi, The Economic Dimension of Sport, 2015, (Çevrimiçi) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563392/IPOL_STU\(2015\)563392_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563392/IPOL_STU(2015)563392_EN.pdf), 29.03.2018, ss.7-8.

payını oluşturmaktadır.⁷ Buna karşın üretim ve talep ilişkileri bakımından geleneksel sektörlerle farklılaşan alan elit spordur.

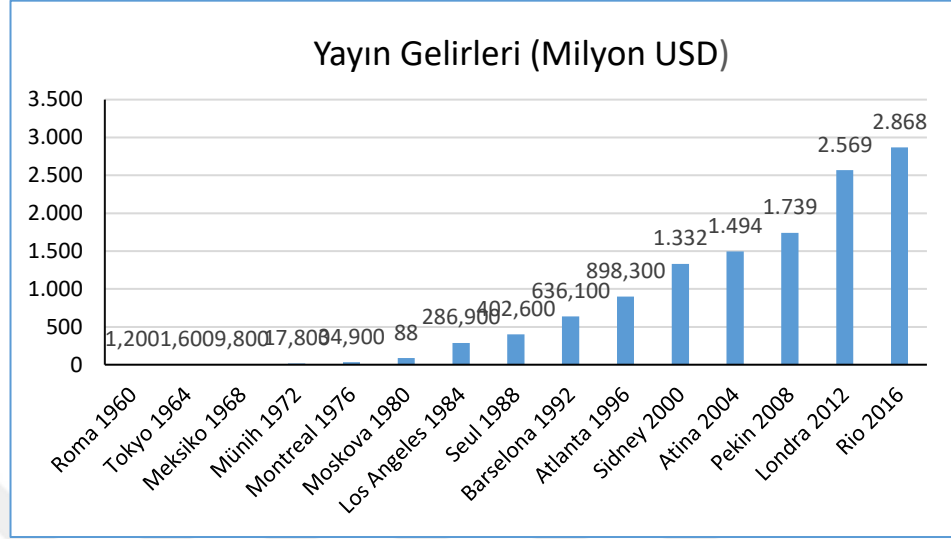
Elit sporda henüz Birinci Dünya Savaşı öncesinde küresel spor pazarının bir kısım temel öğeleri ortaya çıkmıştır ama bu pazarda sponsorluk, yayın ve ulus ötesi işletmeler henüz eksiktir. Elit sporda ekonomik faktörlerin önem kazanması 20'nci yüzyılın son çeyreğinde küresel spor yayınının gelişimi ve spor medya şirket ilişkisinin oluşumuyla gerçekleşmiştir.⁸ Stadyumlarda ve televizyon başındaki izleyicilerin ve gazete ve dergi okuyucularının sayısının fazlalığı bu kişilere ulaşmak isteyen şirketler için fırsatlar yaratmaktadır. Medya sayesinde spor organizasyonlarının milyarlarca kişiye ulaşması spora aktarılan kaynakların artmasına neden olmuş, artan ilgiyle spor karşılaşmaları iletişim araçlarında daha fazla yer almaya başlamışlardır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1971 yılında 800 saat spor yayını yapılırken, 1992 yılında bu rakam 1800 saate çıkmıştır ve bu miktar artarak devam etmektedir. Örneğin 1998 yılında düzenlenen Nagano Kış Olimpiyatları ABD'de 170 milyon, dünya çapında ise 3 milyar kişi tarafından izlenmiştir.⁹ Artan seyirci sayısının, olimpiyatlar örneğinde gelire olan etkisi Şekil 3.2'de görülmektedir.

⁷ Gratton v.d., 2012, s.13.

⁸ Gratton v.d., 2012, ss.8-11.

⁹ Metin Argan, Hakan Katırcı, **Spor Pazarlaması**, 3. bs, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015, ss.5-12.

Şekil 3.2. Olimpiyat Yayın Gelirleri

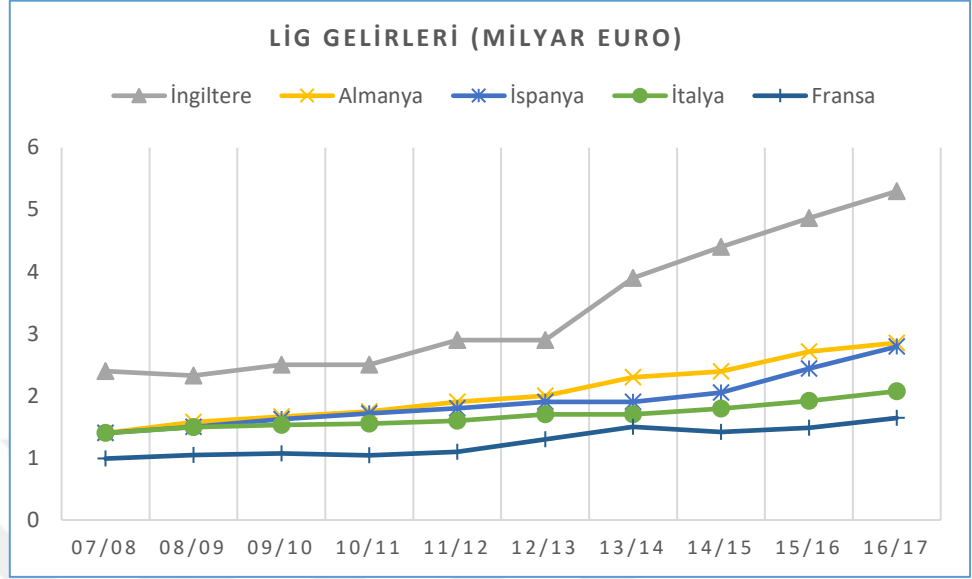
Kaynak: Olympic Marketing Fact File 2018, s.24. (Çevrimiçi) [https://stillmed.olympic.org/media/Document %20Library/OlympicOrg/Documents/IOC-Marketing-and-Broadcasting-General-Files/Olympic-Marketing-Fact-File-2018.pdf](https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/IOC-Marketing-and-Broadcasting-General-Files/Olympic-Marketing-Fact-File-2018.pdf), 25.06.2018.

Futbol 3,5 milyar seyirci ile en fazla ilgi gören spor koludur.¹⁰ Elit sporda görülen gelir artışı ve çeşitlenmesi olgusuna futbol örneğinde de rastlanmaktadır. Deloitte tarafından hazırlanan yıllık futbol finans raporlarına göre 2007/08 futbol sezonunda 14,6 milyar euro büyüklüğünde olan Avrupa futbol pazarı 2016/17 sezonunda 25,5 milyar euro'ya ulaşmıştır, bu dönemde Avrupa'nın 5 büyük liginde gerçekleşen gelir artışları Şekil 3.3.'te verilmiştir.

Avrupa futbol kulüplerinin gelirlerinde görülen bu artış Türkiye'de borsada işlem gören dört kulüp olan Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor'da da yaşanmaktadır. Artan hasılatla rağmen aynı zamanda zararların da arttığı görülmektedir. Düzenli olarak zarara uğrayan dört kulübün de öz kaynakları negatife dönüşmüştür. Bu durumun sonucunda denetim raporlarında süreklilik ile ilgili uyarılar bulunmaktadır. Tablo 3.1.'de kulüplerin 2012-2017 yılları arasında elde ettikleri hasılat, kâr/zarar ve süreklilik ile ilgili uyarılar içeren dönemler bulunmaktadır.

¹⁰ İsmail Tokalak, **Futbol Dünyasında Soygun ve Sömürü**, İstanbul, Ataç Yayınları, 2015, s.83.

Şekil 3.3. Futbol Ligi Gelirleri

Tablo 3.1. 2012-2017 Yılları Arasında Kulüplerin Finansal Performansı

HASILAT (TÜRK LİRASI)					
YIL:	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Beşiktaş	147.426.786	142.106.681	222.818.633	407.548.058	582.858.585
Fenerbahçe	321.294.988	309.077.354	317.610.262	548.229.359	465.677.922
Galatasaray	248.321.965	275.013.117	414.272.337	508.853.220	348.997.589
Trabzonspor	66.704.358	106.903.417	104.238.738	96.377.303	158.496.112
TOPLAM	783.748.097	833.100.569	1.058.939.970	1.561.007.940	1.556.030.208

NET KÂR/ZARAR (TÜRK LİRASI)					
YIL:	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Beşiktaş	(68.289.918)	(144.281.878)	(132.046.505)	(58.792.338)	4.235.981
Fenerbahçe	1.968.583	(123.643.013)	(181.766.738)	(116.571.758)	(149.352.941)
Galatasaray	(99.879.966)	(117.499.671)	(92.529.010)	(78.632.093)	(297.060.228)
Trabzonspor	(61.208.043)	(51.028.353)	(103.924.349)	(113.323.156)	(110.933.405)
TOPLAM	(227.409.344)	(436.452.915)	(510.266.602)	(367.319.345)	(553.110.593)

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİYLE İLGİLİ DENETÇİ NOTU					
YIL:	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Beşiktaş	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Fenerbahçe	YOK	VAR	VAR	VAR	VAR
Galatasaray	VAR*	VAR*	VAR	VAR	VAR
Trabzonspor	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

*6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 376. Md. gereğince düzenlenen bilanço ile ilgili not bulunmaktadır

Kulüplerin finansal yapılarındaki bu durumu değerlendirmek amacıyla Altman'ın Z Skor modeli kulüplere uygulandığında Tablo 3.2.'deki sonuçlar elde edilmektedir:

Tablo 3.2. Kulüplerin Altman Z Skor Değerleri

	YILLARA GÖRE Z SKORLARI				
	2013	2014	2015	2016	2017
Beşiktaş	-6,85	-3,95	-5,95	-2,87	-1,32
Fenerbahçe	1,72	0,26	-1,02	0,03	-0,29
Galatasaray	-0,71	-0,69	-0,43	-0,97	-1,92
Trabzonspor	-1,46	-2,12	-1,99	-0,53	-1,67

Altman'ın 1968 tarihli makalesinde ortaya koyduğu bu model Borsa İstanbul'da (BİST) 2000-2013 yılları arasında iflas eden 19 şirket için uygulanmış ve iflastan 2 yıl önce iflası tahmin başarısı %90 ve bir yıl önce tahmin başarısı %95 olarak bulunmuştur.¹¹ Çalışmada iflastan bir yıl önce modelin tahminde başarısız olduğu tek şirket ise Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından muhasebe hilesi suçlamasıyla dava edilmiştir.¹² Modele göre Z Skoru 1,80'den düşük olan işletmeler yakın gelecekte yüksek iflas riski altındadırlar, 1,80 ve 2,99 arasında bir değere sahip olan işletmeye ise iki yıl içinde iflas riski taşımaktadır. 2,99 arasında bir değer elde edenler güvenli bölgede yer almaktadırlar. Bu modele göre kulüplerin 2012-2017 yılları arasındaki finansal tabloları her finansal dönemde iflas riski uyarısı vermekte fakat spor kulüpleri faaliyetlerine devam etmektedirler. Lozano vd. futbol kulüpleri iflas veya finansal sıkıntı riski içerisinde iken varlıklarını sürdürmeye devam etmelerini mümkün kılan sebebin maddi olmayan duran varlıklarının yüksek ölçüde saklı değerleri olduğunu ileri sürmektedir.¹³ Fakat Türkiye'de kulüplerin sürekli olarak zarar etmeleri, kulüplerin maddi olmayan duran varlıklarının nihai olarak gelir tablosuna aktarılmaması, maddi olmayan duran varlıkların iddia edilen boyutunu sorgulanabilir kılar. Kötü finansal performansa rağmen kulüplerin faaliyetlerini sürdürme başarısını göstermesinin futbolun kendine özgün özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Kulüpler UEFA finansal düzenlemelerinin bir gereklilik haline geldiği yakın zamana kadar, kulüp dışından ve genellikle finansal bir çıkar gütmeyen desteğin

¹¹ İhsan Kulalı, "Altman Z-Skor Modelinin Bist Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesinde Uygulanması", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt: 12, Sayı:27, 2016, s.290.

¹² Sermaye Piyasası Kurulu Bülteni - 2013/40, 10/12/2013, (Çevrimiçi) <http://spk.gov.tr/Bulten/Goster?year=2013&no=40>, 30.06.2018.

¹³ Lozano vd., **a.g.e.**, s.339.

mevcudiyetinden faydalanmaktadır. Buna karşın futbol kulüpleri üzerine yapılan çalışmaların çoğu, sporcuların değerinin kullanıcılara iletilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle değeri tahmin etmeye odaklanırken, bir diğer araştırma akımı ise futbolcuların ücretlerini konu edinmektedir.

Flamholtz insan kaynaklarına yapılan yatırımı işletmelerin finansal tablolarında sunmalarının 4 yolu olduğunu belirtmiştir. Bilgiler başkanın mektubunda ayrı bir maddi olmayan duran varlıklar tablosunda, denetlenmeyen ilave finansal tablolarda veya geleneksel finansal tablolara entegre edilerek sunulabilir. 1965 yılında Atlanta'ya taşındıktan sonra Atlanta Braves ismini alan beyzbol takımı Milwaukee Braves, 1962-1965 yılları arasında takıma yaptığı yatırımları, bunları diğer sektörlerin AR-GE giderleri ile eşleştirerek aktifleştirmiş ve kulübün bilançosu oyuncu sözleşmeleri ve geliştirme maliyetleri içermiştir. Kulüp 1965 yılında diğer kulüplerin muhasebe prosedürleri ile uyum sağlamak amacıyla geliştirme maliyetlerini giderleştirmeye başlamıştır.¹⁴ Buna karşın oyuncuların muhasebeleştirilmesiyle ilgili geleneksel yaklaşım hem kulüp içinde yetiştirilen hem de transfer edilen sporcuların değerinin bilanço ile ilişkilendirilmemesi yönündedir. Ödenen transfer ücretleri ve ilgili tüm maliyetler transferin gerçekleştiği yılda gelir tablosuna aktarılır. Fakat 1990'larda kulüpler bu tür bir işlemin firmanın finansal durumunu yansıtmadığı görüşünü benimsemeye başlamıştır.¹⁵ Bu duruma rağmen Amir ve Livne 58 İngiliz kulübünü konu edinen çalışmalarında 1998 yılına kadar 37 kulübün futbolcu sözleşmelerine yapılan yatırımı aktifleştirmek yerine giderleştirmeyi seçtiğini tespit etmiştir. 1998 yılından itibaren ise maddi olmayan duran varlık standardı gereğince kulüpler aktifleştirme yöntemine geçmiştir.¹⁶ Giderleştirme politikası mantığını sakatlık ve formsuzluk gibi etkenlerin futbolcunun sağlayacağı faydayı belirsiz hale getirmesinden alır.¹⁷ Fakat ileri sürülen sebepler aynı zamanda maddi duran varlıklar

¹⁴ Eric Flamholtz, **Human Resource Accounting**, Los Angeles, Dickenson Publishing, 1974, ss.294-298.

¹⁵ Stephen Morrow, "Accounting for Football Players. Financial and Accounting Implications of 'Royal Club Liegois and Others V Bosman' for Football in the United Kingdom", **Journal of Human Resource Costing and Accounting**, Cilt 2, Sayı:1, Bahar 1997, s.58.

¹⁶ Amir vd. **a.g.e.**, s.557.

¹⁷ Hakan Yazarkan, "Futbolcu Transfer/Bonservis Ücretlerinin TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilmesi: Trabzonspor Örneği", **Mali Çözüm**, Eylül-Ekim 2016, s.98.

için de geçerli olabilecek sebeplerdir. Bir maddi duran varlıktan elde edilecek fayda da teknolojik değişim, bozulma gibi sebeplerle belirsiz hale gelebilir. Haliyle maddi duran varlıklar satılabilen varlıklar olduğundan bir işletmenin çalışanlarından farklı niteliktedir. Sporcular ise sözleşmelerinin satılabilmesi açısından işletme çalışanlarından ayrılmaktadır. Yaklaşımın bu haliyle muhafazakârlığın uç bir uygulaması olduğu söylenebilir. Yeni bir oyuncu transfer edildiğinde gerçekleşmiş bir işlem söz konusu olduğundan maliyet güvenilir olarak ölçülebilmektedir, oyuncunun gelecekte fayda sağlaması muhtemeldir ve sözleşme aracılığıyla oyuncu üzerinde bir kontrol gücü bulunmaktadır. Bu yönleriyle sporcu sözleşmeleri varlık tanımını karşılamaktadır.

Çalışanların işletme için değer yaratması nedeniyle, değerlerinin finansal tablolarda gösterilmesi düşüncesi, insan kaynakları muhasebesinin öncelikli ilgi alanını oluşturmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için futbolcu değerlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmalar futbol üzerine yapılan muhasebe araştırmalarının ana akımını oluşturur.

3.2. Futbolun Özgün Yönleri

3.2.1. Spor Kulüplerin Amaçları

Bir organizasyonun performansı o organizasyonun amaçlarına göre değerlendirilir, çünkü davranışı belirleyen amaçlardır.¹⁸ Geleneksel pazarlarda rekabetçi firmalar, fiyatları pazarlarda belirlenmiş faktör fiyatlarını esas alarak maliyetlerini minimize ederken, gelirlerini maksimize etmeye çalışırlar. Bu strateji kâr maksimizasyonu olarak adlandırılır.¹⁹ Futbolda ise yöneticiler çoğu zaman kulübün finansal durumu ile değil, takımın sportif başarısı ile değerlendirilmektedir. Bu ikili durum özellikle futbol kulüplerinde amacın ne olduğunu net bir biçimde tanımlamayı zorlaştırmaktadır.

¹⁸ Stefan Szymanski, Tim Kuypers, **Winners & Losers**, Londra, Penguin Books, 2000, s.15.

¹⁹ Tuğrul Akşar, Kutlu Merih, **Futbol Ekonomisi**, İstanbul, Literatür yayınları, 2006, s.229.

Spor ekonomisi üzerine ilk makale 1956'da Simon Rottenberg tarafından yazılmıştır. Amerikan beyzbol ligini inceleyen Rottenberg kulüp sahiplerinin kâr maksimizasyonuna odaklandığını varsaymanın makul olup olmadığının sorulabileceğini belirtir. Kendisine göre kâr maksimizasyonuna odaklanmama, kulüp sahibinin kesinlikle zarar etmesi gerektiği anlamında değil fakat aynı yatırımın farklı alanlarda değerlendirildiğinde elde edileceğinden daha düşük bir gelir elde etmesi anlamında el alınmalıdır. Rottenberg'e göre kulüpler için söz konusu olan büyük yatırımların yapılması sadece kulüp sahibinin elde edeceği haz ile açıklanamaz.²⁰ Fakat Rotternberg'in ele aldığı beyzbol ligi takımları sahiplik açısından futbol takımlarının çoğundan farklıdır. Beyzbol takımları çoğu futbol takımının aksine kişilerin sahip olduğu şirketlerdir ve beyzbol ligi Avrupa liglerinden farklı olarak yeni takımlara kapalı yapıdadır.

Bahsedilen özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde Kuzey Amerika'daki spor liglerinde kâr maksimizasyonun açık bir amaç olduğu araştırmacılarca savunulmaktadır.²¹ Bu liglerin ve takım sahiplerinin öncelikli amacı kârlılık olduğundan ödülleri ve takımların bulundukları şehirlerin değiştirilmesi gibi kararları etkileyen ana unsur kârlılıktır. Belediyeler arasında da bu şirketleri çekmek ve elde tutmak için yoğun rekabet bulunmaktadır.²² Kuzey Amerika liglerinin aksine futbol araştırmacıları futbol kulüplerin kâr maksimizasyonunu hedeflediği fikrini reddederek, asıl hedefin oyun performansı, seyirci, yerel topluluk içerisinde prestij ve kâra dayanan bir amaçlar bileşimi olduğunu ve kârın nispeten önemsiz görüldüğünü savunmuşlardır.²³ Sutherland vd. profesyonel futbol kulüplerinin özel sektördeki diğer çoğu şirketin algılanacağı şekilde ticari bir organizasyon olmadığını, bunların amacının kârı maksimize etmek değil, mali yeterliliğe sahipken oyunda başarıyı elde etmek olduğunu ileri sürer. Ligin sonunda sadece bir kazanan olacağından oyunda elde

²⁰ Simon Rottenberg, "The Baseball Players' Labor Market", **Journal of Political Economy**, C.64, No: 3, 1956, s.252.

²¹ Chris Gratton, "The Peculiar Economics of English Professional Football", **Soccer & Society**, Cilt:1, Sayı:1, 2000, s.18.

²² Stephen Dobson, John Goddard, **The Economics of Football**, Cambridge, Cambridge University Press, 2011, s.15.

²³ Szymanski v.d., **a.g.e.**, s.16.

edilecek başarı her kulüp için farklı anlama gelmektedir.²⁴ Sloane ise kulüp amaçları hakkında dört varsayım sıralamıştır. Buna göre:

- a) Güvenlik: Uzun vadede ayakta kalmak alt liglerdeki, düşük seyircili takımların temel hedefidir. Bu kulüpler iyi oyuncularını daha zengin kulüplere satarak ayakta kalmaya çalışmaktadırlar.
- b) Kâr Maksimizasyonu: Kulüplerin kâr maksimizasyonunu temel aldığı varsayımı geçerli tahminler yapmaktan uzaktır. Birçok kulüp uzun vadede dahi zarar etmekte ve yöneticiler, taraftar grupları, sosyal kulüpler, bahis organizasyonları gibi kurumların katkısıyla varlıklarını sürdürmektedirler.
- c) Satış Maksimizasyonu: Futboldan elde edilen tatmin duygusunun bir kısmı stadyum atmosferi ve seyirci sayısından kaynaklandığından seyirci sayısını maksimize etmek birincil amaç olarak kabul edilebilir. Kulüpler seyirci sayıları azaldığında yatırımlarının geri dönüşünü dikkate almaksızın yeni oyuncular için harcamalara girer. Kulüplerin bu eylemleriyle satış gelirlerini maksimize etmeyi hedeflemediğinin kanıtı özellikle önemli maçlarda, resmi satış fiyatından çok daha pahalıya satılan karaborsa biletlerdir.
- d) Fayda Maksimizasyonu: Futbol bir tüketim aktivitesi olduğundan bu yaklaşım en olası yaklaşımdır. Futbol genel olarak bir boş zaman uğraşdır ve yöneticiler farklı sektörlerden başarılı iş adamlarıdır.²⁵ Fayda maksimizasyonu kulüplerin saha başarısı açısından hiçbir zaman bilinçli bir biçimde geride kalma stratejisi izlemeyeceğini daima saha başarısını maksimize etmeye uğraşacağını ifade eder.²⁶

Bu sınıflandırmanın yanında kulüplerinin iş modelleri hakkında büyük kulüpler tarafından izlenen; başlangıçtaki büyük bir yatırımı sportif başarının takip ettiği bir strateji veya küçük kulüplerin izlediği; yetenek gelişimine dayanan ve genç

²⁴ R.J. Sutherland, M. Haworth, "The Economics of the Industry", **Managerial Finance**, Cilt:12, Sayı:1, 1986, s.1.

²⁵ Peter J. Sloane, "The Economics of Professional Football: The Football Club As a Utility Maximiser", **Scottish Journal of Political Economy**, Cilt:16, Sayı:2, Haziran 1971, ss.132-133.

²⁶ Sloane, **a.g.e.**, s.137.

ve yetenekli oyuncuların tespit edilip, satın alındıktan sonra yüksek fiyata satılmasını hedefleyen bir strateji de alternatif olarak önerilmiştir.²⁷

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kârlılığı esas almayan, vergisel ve yasal açıdan farklı düzenlemelere tabii, genellikle hizmet işletmesi niteliğinde, finansal kaynaklarını müşterilerden değil, kulübü destekleyen kişi ve kuruluşlardan temin eden, politik müdahalelere açık, yönetim kontrol mekanizmaları genellikle yetersiz kuruluşlardır. Kârlılığı esas almama ortak özellikleri olup diğer özellikler işletmeden işletmeye farklılık gösterebilir.²⁸

Kulüpler işin doğası, mülkiyet yapısı ve işleyiş kuralları gereği, çoğunlukla kâr amacı gütmeyen veya zarar etmeye yönelik kurumlardır.²⁹ Sosyal tabana sahip olan bu kurumlar içinden çıktıkları ve temsil ettikleri sosyal çerçeveye olan organik ilişki nedeniyle hiçbir zaman kâr maksimizasyonu amaçlayan firmalar gibi hareket edemezler.³⁰ Bu yanıla Morrow futbola ekonomik temeli olan ama yapısal yönden sosyal nitelikli bir olgu olarak yaklaşmanın futbolun ekonomik temellerinin topluluğa olan etkisini, eylemlerinden etkilenenleri ve sosyal yönlerinin tanınmasını sağlayacağını belirtir ve kulüpler için paydaş konseptinin geleneksel işletmelere kıyasla daha uygun olduğunu savunur.³¹ Futbolun ticarileşen yapısına karşın, temelde ekonomik fakat yapısal olarak sosyal yönlü olarak değerlendirilmesi futbolu tümüyle ekonomik amaçlı faaliyetlerden ayrı olarak ele alınmasına yardımcı olmaktadır.³² Morrow'a göre her ne kadar üst seviye futbol kulüplerinin bir işletme haline geldiği açık olsa da kulüplerin ekonomi ve finansın ötesine uzanan etki ve anlamı var olmaya devam edecektir.³³

²⁷ Carmine Zoccali, "The Role of Financial Indicators in the Life of Italian Football Clubs", **Rivista Di Diritto Ed Economia Dello Sport**, Cilt 7, Sayı: 3, 2011, s.83-84.

²⁸ **A.e.**, s.229-230.

²⁹ Ferran Soriano, **Gol-Top Ağlarla Şans Eseri Buluşmuyor**, Çev. Ahmet Edha Fırat, İstanbul NTV Yayınları, 2013, s.16.

³⁰ Tuğrul Akşar, **Krizdeki Futbol**, İstanbul, Literatür Yayınları, 2013, s.7.

³¹ Stephen Morrow, **The People's Game- Football, Finance and Society**, New York, Palgrave Macmillan, 2003, s.43.

³² Stephen Morrow, "Football Club Financial Reporting: Time for a New Model", **Sport, Business and Management An International Journal**, Cilt:3, Sayı:4, 2013, s.297.

³³ Morrow, **The People's Game- Football**, s.56.

Kulüpler de futbolun sosyal yönünü dikkate almaktadırlar. Kulüp için marka temel bir unsurdur çünkü taraftarların ve sponsorların desteği marka değeriyle sağlanmaktadır. Kulüp öncelikle finansal hedefler ortaya koysa da toplum üzerinde etkili olup sadık taraftarlar yaratmaya imkân verecek ve aynı zamanda direkt olarak kulübe yatırım yapacak veya hisse senedi piyasası aracılığıyla kulübü güçlendirecek finansal yatırımları kulübe çekecek bir imaj yaratmak önemlidir.³⁴

3.2.2. Rekabetçi Denge

İşletmeler için pazarda sahip olunabilecek en ideal pozisyon tekel gücüne sahip olmaktır. Pazarda rekabetin ve rakip firmaların az olması firma açısından arzulanan bir durumdur. Buna karşın bir boksör kârını arttırmak için rakiplere ihtiyaç duymaktadır ve rakibin gücünün artması müsabakaya olan ilgiyi arttıracığından aynı zamanda müsabakadan elde edilen gelirler de artacaktır.³⁵ Bir takımın temel amacı ligi rakiplerinden iyi bir konumda bitirmek iken, rakiplerinin lig pozisyonu ve popülerite açısından başarısı arttıkça, ürettikleri ortak üründen elde edecekleri gelir artacağından, ortaya rekabet paradoksu olarak adlandırılan bir kavram çıkar. Bu paradoks nedeniyle ligden düşmeyi belirleyen maçlar orta sıralardaki takımların maçlarından daha fazla ilgi çeker.³⁶

Spor ve daha dar anlamda futbol sektörü, diğer sektörlerdeki klasik ekonomi kurallarından farklı çalışır ve futboldaki rekabet zorunlu bir unsur olmakla birlikte bir lig ekonomisi içinde gerçekleştirilir. Rakiplerin pazar dışına itilememesi dayanışmacı bir lig ekonomisini zorunlu kılar.³⁷ Bu duruma bağlı olarak rekabetin korunması için futbolda ligden düşme ve çıkma gibi ayarlamalarla ligler arasında sıralanmaları,

³⁴ Victor-Bogdan Oprean, Tudor Oprisor, “Accounting for Soccer Players: Capitalization Paradigm vs. Expenditure”, **Procedia Economics and Finance**, Cilt:15, 2014, s.1650.

³⁵ Walter C. Neale, “The Peculiar Economics of Sports – A Contribution to the Theory of the Firm in Sporting Competition and in Market Competition”, **The Quarterly Journal of Economics**, C:78, No:1 Şubat, 1964, ss.1-2.

³⁶ Sloane, **a.g.e.**, s.124.

³⁷ Tuğrul Akşar, **Futbolun Ekonomi Politikası**, İstanbul, Literatür Yayınları, 2010, s.2.

kulüpler arasında çeşitli gelir transferi sistemleri, oyuncu transferleri üzerinde çeşitli kısıtlamalar gibi önlemler alınır.³⁸

Bu durum aynı zamanda sporda işletmenin ne olduğu konusunda çeşitli fikirler doğurur. Rottenberg futbolun iş ortamını iki ayrı takımın bir yönüyle tek bir firma haline gelip bir ürün ürettikleri ve firmanın bir bölümünün diğerinden daha fazla gelişmesinin problem yarattığı bir iş ortamı olarak tasvir etmiştir.³⁹

Neale spor kulübünün ekonomik analizde kullanılan işletme olmadığını ve spor kulüplerinin ürettiği ürünlerin bu işletmelerin ürünlerinden farklı olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüşe göre takımlar parasal kazanç elde etmedikleri fayda akışları da üretirler. Bunlardan ilki lig puanlarındaki değişikliklerin veya değişiklik ihtimallerinin yarattığı heyecandır. Bu heyecan sayesinde üreticiler için olmasa da gazeteler, dergiler ve televizyonlar için gelir kaynağı yaratılır.⁴⁰ Neale'e göre bu durum spor örneğinde işletmenin takımlar değil lig olduğu çıkarımına yol açar ve her spor dalı bir monopolidir. Ekonomi biliminde işletmenin; ana amacı kâr elde etmek olan karar birimi olarak tanımlandığını belirten Neale, bu tanımın karar alan ve kâr eden birimlerin aynı olduğunun varsayıldığını fakat sporda takımlar kârları elde ederken, kararların lig tarafından verildiğini belirtir.⁴¹

Sloane bu görüşe itiraz ederek ligin ticari birliklere benzediğini ama karar alma birimi olmadığını, yalnızca kulüplerin kurallar dahilinde en iyi şekilde faaliyet göstermek için kararlar alacağı kurallar bütününe belirlediğini savunur ve ona göre bu bir kartel yapısından farklıdır çünkü kartel anlaşmalarında işletmelerin çıkarları zıtlaşabilir. Kulüplerin ortak ürünler ürettiyor olması ise ligin bir firma olarak değerlendirilmesi için ne gerekli ne de yeterli bir koşuldur. Ligin işletme olduğu iddiası, karşılıklı bağımlılığı fazla vurgularken, büyük ve küçük kulüpler arasında çıkan uyuşmazlıkları maskeleymektedir.⁴²

³⁸ Sutherland vd., **a.g.e.**, s.2.

³⁹ Simon Rottenberg, **a.g.e.**, s.255.

⁴⁰ Neale, **a.g.e.**, ss.2-3.

⁴¹ Neale, **a.g.e.**, ss. 4-5.

⁴² Sloane, **a.g.e.**, s.128.

3.2.3. Talepteki Özgünlükler

Fort'a göre futbolda talebi etkileyen beş ana unsur vardır. Bunlar tercihler (yetişkinler gençken oynadıkları sporun taraftarı olurlar), taraftarların gelirleri, başta opera, tiyatro, konser gibi diğer eğlence alternatifleri olmak üzere alternatif zevk kaynaklarının fiyatları, gelecekle ilgili taraftar beklentileri ve takımın bulunduğu şehirdeki nüfustur.⁴³

Bir ürüne olan talep o ürünün fiyatı ve o ürünün tamamlayıcısı olan ürünlerin fiyatı arttıkça azalırken, alternatif ürünlerin fiyatı, gelirler ve ürüne yönelik tercihler arttıkça artma eğilimindedir. Talepteki bu rasyonellik serbest pazar ekonomisinin aksiyomlarından biridir. Buna karşın futbolda taraftarlar kötü performans gösteren takımlarından vazgeçmez ve kötü performans nedeniyle takımlarının finansal risklerle karşılaşmaları halinde, Fiorentina'nın iflası örneğinde olduğu gibi, harcamalarını arttırarak takımlarına destek olurlar.⁴⁴ Türkiye'de de Beşiktaş için "Feda Yılı" kapsamında yürütülen kampanya ve Fenerbahçe için "Fener Ol" bağış kampanyası finansal sıkıntı yaşayan kulüplere taraftarların desteğinin örnekleridir.

Taraftarların sadakati futbolda tüketici için bir bağlılık körlüğü oluşturur ve taraftar, desteklediği takıma para harcamaya devam eder.⁴⁵ Futbol işinde üretilen ürün de rasyonel bir tüketim yaratmaz. Taraftarlar takımların maçlarını izlemek için para öderler ve galibiyet veya mağlubiyet taraftarın mutluluğunu ve mutsuzluğunu belirler. Taraftarlar aynı ücreti ödeyerek mutlu veya mutsuz olmaktadır.⁴⁶ Bağlılık körlüğü nedeniyle taraftarlar diğer sektörlerde fiyat ve kaliteden memnun olmayan müşterilerin kolaylıkla başka firmalara ve sektörlerle geçtikleri gibi sadakatlerinden vazgeçememektedirler. Bu sektörde bir tür duygusal tekel durumu vardır. Sektörde rakip kuruluşlar da olmasına rağmen marka sadakati performanstan bağımsız çalışmaktadır.⁴⁷ Luton'da yapılan araştırmalara göre taraftarların üçte biri en önemli kimlik özelliği olarak taraftar olmalarını göstermiş, buna ek olarak %40 oranında

⁴³ Rodney D. Fort, **Sports Economics**, 2. bs, New Jersey, Pearson Education, 2006, s.20.

⁴⁴ Akşar v.d., Futbol Ekonomisi, s.199.

⁴⁵ Akşar, Futbolun Ekonomi Politikası, s.3.

⁴⁶ Akşar, Krizdeki Futbol, s.8.

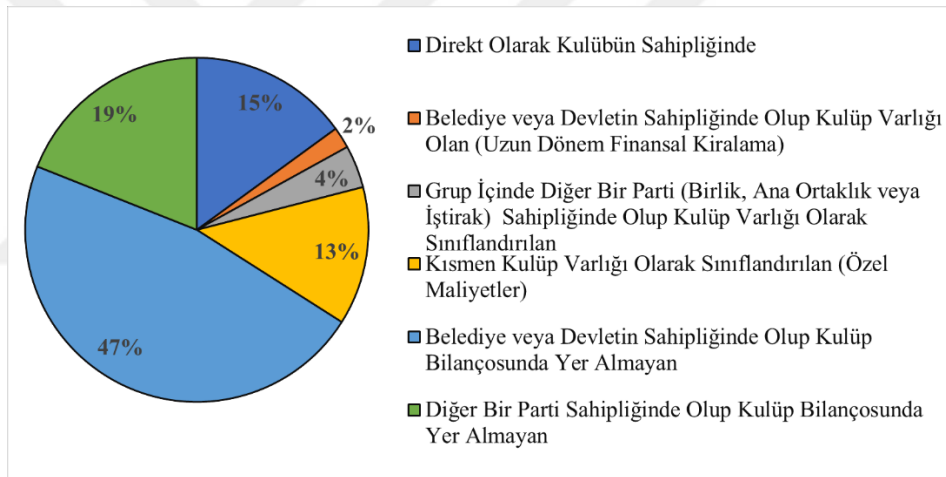
⁴⁷ Tuğrul Akşar v.d., Futbol Ekonomisi, s.211.

kesim taraftarlığın aile ilişkileri kadar önemli olduğunu söylemiştir.⁴⁸ Bu durum taraftarların hissettiği aidiyetin boyutunu göstermektedir.

3.2.4. Dışsalılıklar

Spor organizasyonunun gelir kaynakları biletler, kombineler, lisanslı giyecekler gibi spor işletmesi tarafından sağlanan kaynaklar, yatırım sermayesi ve şirket sponsorlukları gibi özel sektör tarafından sağlanan kaynaklara ilaveten bağış, sübvansiyon ve vergi indirimleri biçiminde kamu tarafından sağlanan kaynakları içerir.⁴⁹

Şekil 3.4. Avrupa Futbol Liglerinde Stadyum Mülkiyetleri

Kaynak: UEFA, The European Club Footballing Landscape 2016, (Çevrimiçi) https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Clublicensing/02/53/00/22/2530022_DOWNLOAD.pdf, 30.06.2018.

Kulüplere yönelik kamu yardımlarının bir yolu stadyum yardımlarıdır. Avrupa’da yer alan 20 ligde kulüp sahipliği yapısı Şekil 3.4.’te görülmektedir. Benzer şekilde ABD’de kulüp sahipleri stadyumların inşası için, kendi stadyumlarını karşılayabilecek varlıklara sahip olmalarına karşın kamu idarelerine stadyum tahsisi için baskı yapmaktadır.⁵⁰ Örneğin beyzbol liginde 1950 öncesinde çoğu stadyum özel kesimlerce finanse edilmiş, bu tür yatırımlarda kamu payı %30’un altında kalmıştır. Ancak beyzbol takımları kamu tarafından sahip olunan ve finanse edilen stadyumlar

⁴⁸ Morrow, The People’s Game- Football, s.48

⁴⁹ Dennis R. Howard v.d., a.g.e., s.12.

⁵⁰ Rodney D. Fort, a.g.e., s.3.

aracılığıyla takımların finanse edilmesi yönünde şehir idarelerine baskı yapmış ve bu baskının gerekçesi stadyum etrafında bulunan işletmelere takımların sahipleri tarafından yaratılan değer, sahipler tarafından elde edilmemesi olarak gösterilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak ABD’de 2000-2006 yılları arasında yapılan 25 spor tesisinin toplam 8,8 milyar dolarlık maliyetinin 5,5 milyar doları kamu tarafından karşılanmıştır.⁵¹ Beyzbol takımlarının kamu desteği taleplerine gerekçe olarak gösterdiği takımlarca toplanamayan gelirler literatürde dışsallık olarak adlandırılan kavramla ilişkilidir.

Dışsallık bir mal veya hizmetin üretim ve tüketimi aşamasında alıcı ve satıcılar dışındaki taraflara yüklenen maliyet veya sağlanan faydadır. Bu kavram piyasa başarısızlıklarından bir tanesi olarak gösterilir. Pozitif dışsallıklar işletmenin kararlarının diğer taraflara fayda sağlaması fakat fayda sağlanan bu kişilerin işletmeye herhangi bir ödemede bulunmaması durumudur.⁵² Bir faaliyetin yarattığı faydanın bu tür bir örneği olarak spor ekonomisinde ortaya çıkan sağlık faydası verilebilir. Sportif faaliyetlerin sağlığa önemli katkısının bulunduğu kabul edilmektedir ve spor sağlıklı bir işgücü sağlayacağından işgücü verimliliğinin artışına katkıda bulunacak ve üretim süresince zaman kayıplarını azaltacaktır. Bir diğer fayda ise sporun hayat kalitesini arttırması ve kötü alışkanlıkları azaltmasıdır.⁵³ Bu tür parayla ölçülemeyen faydaların yanı sıra futbolun parayla ölçülebilen katkıları da bulunmaktadır. Futbolun kendi elde ettiği bir birim gelire karşılık, diğer sektörler dokuz birim katma değer doğurmaktadır.⁵⁴ Spor tarafından yaratılan ve diğer sektörler için de gelir yaratan bu etki Şekil 3.5.’te gösterilmiştir.

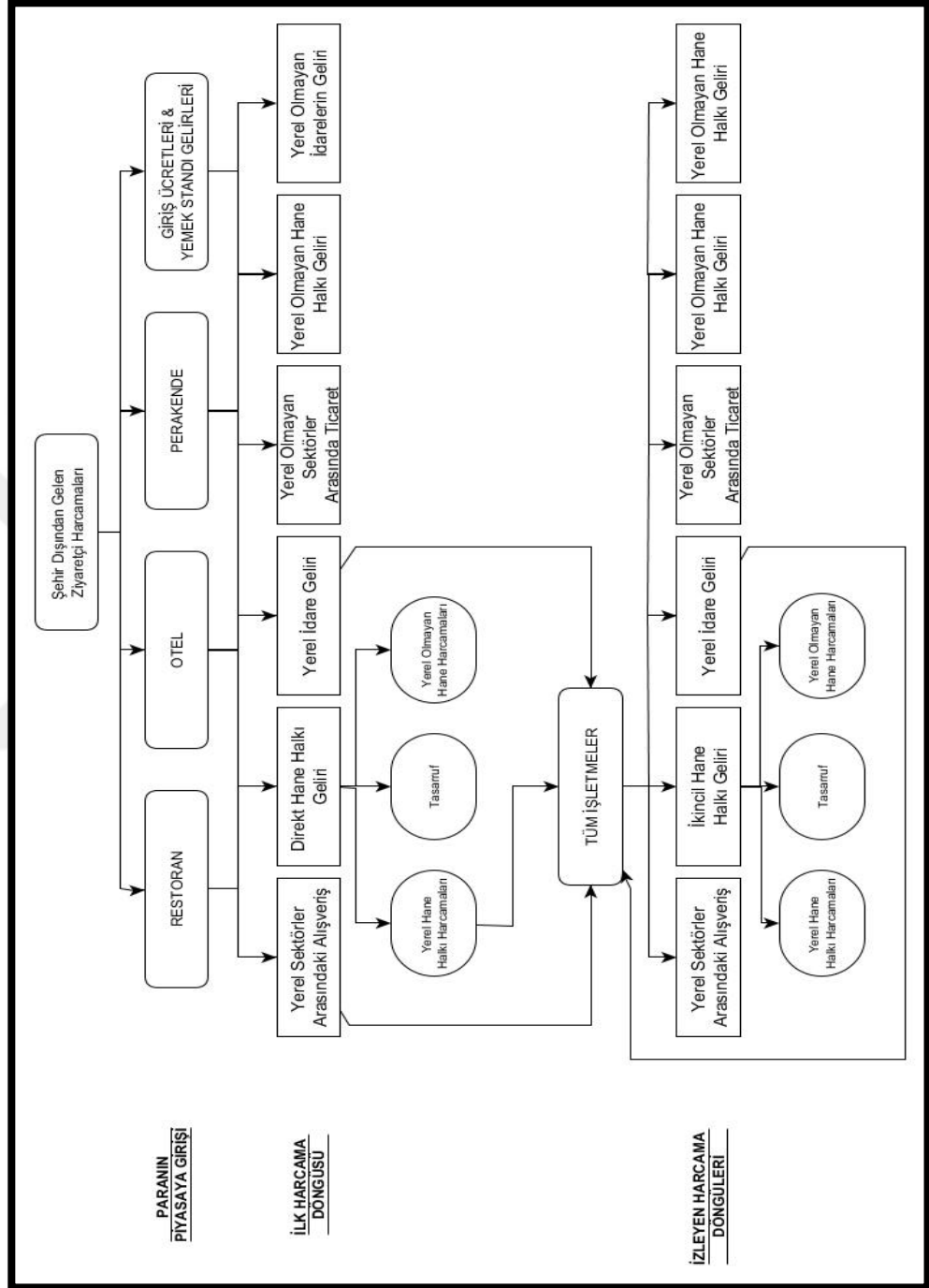
⁵¹ A.e., s.338.

⁵² İsmail Güneş, **Futbol Ekonomisi Ekonomist Gözüyle Futbol**, Adana, Karahan Kitabevi, 2010, s.127.

⁵³ Cem Saatçioğlu, **Spor Ekonomisi - Teori Politika Uygulama**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2013, ss.57-58.

⁵⁴ Akşar, Futbolun Ekonomi Politikası, s.93.

Şekil 3.5. Spor Harcamalarının Çarpan Etkisi

Kaynak: Dennis R. Howard v.d., a.g.e., s.115.

2002 ve 2006 Dünya Kupası ile euro 2004 ve 2008’de kupayı kazanan ülkenin ekonomisi binde beş ila binde yedi arasında bir büyüme göstermiştir.⁵⁵ 2008 yılında

⁵⁵ Akşar, Futbolun Ekonomi Politikası, s.93.

Moskova’da oynanan Şampiyonlar Ligi Finali’nin şehirdeki mağaza ve işyerlerindeki harcamalara etkisi 267 milyon Euro’nun üzerindedir. 2004-2005 yılında İstanbul’da yapılan Şampiyonlar Ligi finalinin şehre katkısı ise 390 milyon Euro’dur.⁵⁶ Buradan anlaşılacağı üzere futbol kendi başına kâr elde eden bir alan olmadığına da ekonomiye katkı yapmaktadır.

Spor kulüplerine yönelik devlet desteği sağlanmasını savunanlar, dışsallıklarla alakalı alternatif gerekçeler arasında artan komünite görünürlüğüne yer verirler. Buna göre futbol kulübü bulunduğu şehrin basında yer alma oranını arttırır. Takımın basında yer alması ile şehrin görünürlüğünün artışı arasındaki ilişki geniş kesimlerce kabul görür. Bu görüşe göre görünürlüğün artması yer değiştiren işletmelerin ve kişilerin görünürlüğü artan şehirde toplanmasını sağlayacak ve böylece ekonomik temele katkıda bulunacaktır.⁵⁷ Kamu desteğini savunanlara göre spor katılımcılarına verilen teşvikler bunlar tarafından sağlanan harcamalar dolayısıyla verilen vergilerden daha düşüktür.⁵⁸

Negatif dışsallık ise bireylerin ekonomik faaliyetleri nedeniyle üçüncü kişilerin uğradığı fakat ekonomik faaliyeti gerçekleştiren kişinin tazmin etmediği zararlardır.⁵⁹ Negatif dışsallığa örnek olarak spor kaynaklı şiddet suçları, maç günü taraftarların neden olduğu trafik örnek gösterilebilir.

Devlet desteğine karşı çıkanlar ise kamu tarafından finanse edilen spor tesislerinin idarenin kısıtlı kaynaklarını tükettiğini, bu kaynakların vergilerin azaltılması veya daha fazla sosyal ve ekonomik fayda sağlayacak fonlar için kullanılmasının daha fazla yarar sağlayacağını ileri sürmektedirler.⁶⁰

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 59’da devletin her yaştaki vatandaşın beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirler alacağını ve sporun kitlelere yayılmasını teşvik edeceğini belirtir. Madde 59 buna ilaveten devletin başarılı sporcuyu

⁵⁶ Güneş, **a.g.e.**, s.128.

⁵⁷ Dennis R. Howard v.d. **a.g.e.**, s.163.

⁵⁸ Gratton v.d., 2012, s.15.

⁵⁹ Güneş, **a.g.e.**, s.128.

⁶⁰ Roger G. Noll, Andrew Zimbalist, “The Economic Impact of Sports Teams and Facilities”, **Sports, Jobs & Taxes: The Economic Impact of Sport Teams and Stadiums**, Ed. Roger G. Noll ve Andrew Zimbalist, Washington, The Brookings Institution, 1997, s.55.

koruyacağını belirtmiştir. Maddenin gerekçesindeyse konunun sağlık hizmetlerinin bir parçası olarak alındığı vurgulanmış ve sporun geliştirilmesi sadece sporculara değil seyircilere yönelik sağlıklı yaşama sevk edici etkisi nedeniyle geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu doğrultuda çoğunlukla dernek şeklinde kurulan kulüplere çeşitli vergisel avantajlar sağlanmıştır. Bunlar:

- Katma Değer Vergisi Kanunu 17. Madde
- Damga Vergisi Kanunu 9. Madde
- Emlak Vergisi Kanunu 9. Madde
- Gümrük Kanunu 167. Madde
- Kurumlar Vergisi Kanunu 10. Madde
- Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu 3. Madde’de düzenlenmiştir.⁶¹

Futbolda gerek dışsallığın doğurduğu gerekse taraftar olma gibi bağlar nedeniyle oluşan paydaş sayısının yoğunluğu göze alındığında, finansal açıdan hesap verme sorumluluğu da dahil olmak üzere idarecilik işlevine olan talebin daha fazla olduğu söylenebilir.⁶²

3.3. Halka Açık Futbol Kulüpleri

Ekonomik gelişmelerle paralel olarak çeşitli kulüpler şirket şeklinde örgütlenmeye başlamışlardır. İlk futbol kulüpleri oyunun teşviki amacıyla kurulmuş kurumlar olup, bunların para kazanmak için kurulduğuna dair çok az kanıt vardır. İngiliz kanunlarına göre kulüp tüm üyelere ait olan bir yapıda olup, bu yapı sosyal öncelik taşıyan, finansal gereksinimleri sınırlı, küçük organizasyonları yönetmek için uygundur. Fakat futbol kulüpleri gelecekte ücret giderlerine katlanacak ve yatırım

⁶¹ Serdar Samur, **Kurumsal Futbol Yönetimi Futbol Ama Hangi Futbol?**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2013, s.29

⁶² Stephen Morrow, “Impression Management in Football Club Financial Reporting”, **International Journal of Sport Finance**, Cilt:1, Sayı:2, Mayıs 2006, s.104.

yapacak işletmeler olduğundan gelecekte elde edilecek gelirler için ödeme yapma ihtiyacı doğar. Burada finansman sağlama yükü kulübe ya kendisi borç verecek ya da bankalara karşı güvence sağlayacak yöneticilere düşer.⁶³ Şirkete dönüşme ilk zamanlar stadyumların inşası için gerekli fonların yaratılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bugünse şirketleşmenin nedeni kulübün halka açılması için gereken yasal temeli sağlamaktır.⁶⁴ Kulüplerin şirketleşerek kurumsallaşmayla elde etmeyi amaçladığı diğer faydalar: dernek yapısındayken gerçekleştirilemeyen faaliyetleri gerçekleştirmek, uluslararası markalaşmayı sağlamak, kredi almayı kolaylaştırmaktır.⁶⁵ 2017 yılı itibarıyla Avrupa'daki futbol kulüpleri arasında halka açılarak kaynak arayan 22 kulüp bulunmaktadır.⁶⁶ Bu kulüpler, faaliyet gösterdikleri ülkeler ve 2017 yılı itibarıyla bulundukları ligler Tablo 3.3.'teki gibidir:

⁶³ Stefan Szymanski v.d., **a.g.e.**, 5.

⁶⁴ Tuğrul Akşar v.d., **Futbol Ekonomisi**, s.7.

⁶⁵ Samur, **a.g.e.**, ss.29-30.

⁶⁶ STOXX, Europe Football Index, (Çevrimiçi), <https://www.stoxx.com/index-details?symbol=FCTP>, 16.06.2018.

Tablo 3.3. Avrupa’da Halka Açık Futbol Kulüpleri

TAKIM	ÜLKE	BULUNDUĞU LİG
1 Borussia Dortmund	Almanya	1. Lig
2 Parken Sport & Entertainment	Danimarka	1. Lig
3 Brøndby If	Danimarka	1. Lig
4 AGF (Aarhus)	Danimarka	1. Lig
5 Silkeborg	Danimarka	1. Lig
6 Aalborg Boldspilklub (AAB)	Danimarka	1. Lig
7 Olympique Lyonnais	Fransa	1. Lig
8 Celtic	İskoçya	1. Lig
9 Juventus	İtalya	1. Lig
10 As Roma	İtalya	1. Lig
11 SS Lazio	İtalya	1. Lig
12 Teteks Ad Tetovo	Makedonya	2. Lig
13 Afc Ajax	Hollanda	1. Lig
14 Ruch Chorzow	Polonya	1. Lig
15 Benfica	Portekiz	1. Lig
16 Sporting Lizbon	Portekiz	1. Lig
17 FC Porto	Portekiz	1. Lig
18 AIK Fotboll	İsveç	1. Lig
19 Fenerbahçe	Türkiye	1. Lig
20 Galatasaray	Türkiye	1. Lig
21 Beşiktaş	Türkiye	1. Lig
22 Trabzonspor	Türkiye	1. Lig

Halka açılma kulüplerin stadyum geliştirmek ve oyunculara yatırım yapmak için kullanılabilecek gelirleri arttırmak için bir fırsat olsa da yatırımcıların istekleri ile saha içi performansı dengelemenin zor olduğu görülmüştür. Çoğu kulüp bu dengeyi sağlayamadığından borsadan çekilmiştir.⁶⁷

Türkiye’de futbol kulüplerinin halka açılma süreçleri iki şekilde olmuştur. Beşiktaş Jimnastik Kulübü (BJK) diğer üç kulüpten farklı olarak yalnızca gelirlerini değil giderlerini de Beşiktaş Futbol Yatırımları Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi’ne devretmiştir. Diğer üç kulüp, Fenerbahçe Spor Kulübü (FB), Galatasaray Spor Kulübü (GS) ve Trabzonspor Spor Kulübü (TS) ise halka açılan şirketlerinde futbolcu transfer

⁶⁷ Babatunde Buraimo, Rob Simmons, Stefan Szymanski, “English Football”, **Journal of Sports Economics**, Cilt:7, Sayı:1, 2006, s.34.

giderlerine yer vermeyip, kulüp bünyesinde bırakmıştır.⁶⁸ Bu üç kulübün halka arz ettikleri şirketler gelir ağırlıklı ve maksimum temettü dağıtma temelli halka arz modelleri uyguladıklarından benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Taraftarların kâr payı beklentisi içinde olmadan hisselerini satın alacağını düşünen kulüpler, maddi sıkıntı yaşarken, halka açılan şirketler herhangi bir giderleri olmadığından kârlarını hissedarlara dağıtmak zorunda kalmıştır. Halka açılan şirketlerin bu durum nedeniyle nakit ihtiyacı içindeki kulüplere aktardıkları fonlar Türk Ticaret Kanunu gereği faize konu olmuş ve bu tutarlar aynı zamanda katma değer vergisine tabi olmuştur. Bu durum nedeniyle halka açık şirketlerin dağıttığı kâr payı 345 milyon dolara ulaşırken katlanılan katma değer vergisi yükü 18 milyon doları bulmuştur.⁶⁹ Kulüpler bu durumdan kurtulmak için halka açık şirketlerinin aynı zamanda giderlerini de kapsaması için yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Fenerbahçe 11 Ocak 2011’de yaptığı çağrıyla Fenerbahçe Sportif Hizmetler Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi hisselerini toplamaya başlamış ve 5 Temmuz 2012 tarihli ve 8105 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi’ndeki ilan metniyle giderlerinde şirketin bünyesinde toplandığı Fenerbahçe Futbol Anonim Şirketi’ne dönüşmüştür. Galatasaray Sportif Sınai ve Ticari Yatırımlar Anonim Şirketi aynı süreci Galatasaray Spor ve Futbol İşletmeciliği Ticaret Anonim Şirketi’ni devralarak 16 Eylül 2010 tarihli ve 7649 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi’ndeki ilanıyla gerçekleştirmiştir. Trabzonspor Sportif Yatırım Ticaret Anonim Şirketi ise Trabzonspor Sportif Yatırım ve Futbol İşletmeciliği Ticaret Anonim Şirketi adını alarak 30 Mayıs 2011 tarihli ve 7825 sayılı gazete ilanıyla süreci tamamlamıştır.

⁶⁸ Mehmet Emin Akyüz, Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Halka Açılması: Avrupa Futbol Piyasasındaki Gelişmeler Çerçevesinde Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Örneğinin Değerlendirilmesi, (Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/222>, 28.06.2018, s.28.

⁶⁹ Akşar, Futbolun Ekonomi Politikası, ss.391-394.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SPOR KULÜPLERİNİN FİNANSAL TABLOLARININ KARAR YARARLILIĞI AMACININ GEÇERLİLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

Bu çalışmanın ilk iki bölümünde günümüzde muhasebenin paradigmasını şekillendiren karar yararlılığı amacı teorik olarak incelenmiş, üçüncü bölümdeyse bu paradigmanın ürünü olan UFRS setinin benimsediği anlayışa aykırılık yaratması muhtemel görülen spor kulüplerinin faaliyette bulunduğu sektör, özgünlükleri açısından ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde ise UFRS'ye göre raporlama yapan, halka açık futbol kulüpleri arasında söz konusu türde bir aykırılık gösteren kulüplerin mevcut olup olmadığı incelenerek, böyle bir durumun mevcudiyeti halinde kulüpleri reel sektördeki diğer şirketlerden ayıran bir unsurun varlığı araştırılacaktır.

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada esas olarak IASB tarafından belirlenen karar yararlılığı amacının, çalışmanın ikinci bölümünde belirtilen kredi kararları açısından eleştirel bir tutumla ele alınması planlanmaktadır. Bu eleştirel tutum nedeniyle karar yararlılığına aykırılık oluşturabileceği düşünülen futbol kulüpleri çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Kredi kararlarına vekil olarak iflas ve finansal sıkıntı durumu seçilmiştir. Kredi kararlarının değer ilişkisi çalışmalarına tercih edilmesinin nedeni hisse fiyatlarının belirlenmesi sürecinde mevcut olduğu düşünülen irrasyonel unsurların aksine iflas durumunun işletmenin bilançosuyla ilişkili olmasıdır. Örneğin Türk Ticaret Kanunu 376'ncı maddesinde teknik iflasa yol açan nedenler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

“(1) Son yıllık bilançodan, sermaye ile kanuni yedek akçeler toplamının yarısının zarar sebebiyle karşılıksız kaldığı anlaşılırsa, yönetim kurulu, genel kurulu hemen toplantıya çağırır ve bu genel kurula uygun gördüğü iyileştirici önlemleri sunar.

(2) Son yıllık bilançoya göre, sermaye ile kanuni yedek akçeler toplamının üçte ikisinin zarar sebebiyle karşılıksız kaldığı anlaşıldığı takdirde, derhâl toplantıya çağrılan genel kurul, sermayenin üçte biri ile yetinme veya sermayenin tamamlanmasına karar vermediği takdirde şirket kendiliğinden sona erer.

(3) Şirketin borca batık durumda bulunduğu şüphesini uyandıran işaretler varsa, yönetim kurulu, aktiflerin hem işletmenin devamlılığı esasına göre hem de muhtemel satış fiyatları üzerinden bir ara bilanço çıkartır. Bu bilançodan aktiflerin, şirket alacaklılarının alacaklarını karşılamaya yetmediğinin anlaşılması hâlinde, yönetim kurulu, bu durumu şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesine bildirir ve şirketin iflasını ister. (...)”

İflasa göre daha geniş kapsamlı olan finansal sıkıntı kavramının çalışmada iflas ile birlikte kullanılmasının nedeni ise iflasın nadirliği nedeniyle örneklem grubu oluşturmada yaşattığı uygulama sorunudur.

Böylelikle çalışmanın ana amacı “futbol kulüplerinin finansal tablolarının kredi kararları açısından yararlı olup olmadığını tespit etmek” olarak belirlenmiş olup, bu amaca ulaşmak için alt amaçlar aşağıdaki gibi saptanmıştır:

Amaç 1: Türkiye’de halka açık şirketlerden iflas/finansal sıkıntı yaşayan şirketler grubu ile sağlıklı şirketlerin karşılaştırılarak iflas/sıkıntı durumunu önceden bildiren bir model elde edilmesi.

Amaç 2: Modelin geçerliliğinin ayrı bir şirket grubu üzerinde test edilerek sınanması.

Amaç 3: Modelin başarılı sonuç vermesi halinde, Avrupa’da halka açık futbol kulüplerinin finansal tablolarına uygulanarak aykırı durum gösteren kulüplerin tespit edilmesi.

Amaç 4: Aykırı durum gösteren kulüplerin finansal tablolarının iflas/sıkıntı grubundan farklılık arz edip etmediğinin araştırılması.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma belirlenen alt amaçlara göre iki aşamaya ayrılmıştır. İlk aşamada İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve 2013 yılından itibaren kullandığı adıyla Borsa İstanbul'da (BIST) işlem gören ve UFRS'ye geçiş yılı olan 2005 sonrasında 6 yıl süreyle finansal raporlarına erişilebilen firmalardan iflas etmiş veya finansal sıkıntı nedeniyle hisse senetleri işlem görmekten men edilmiş şirketler aynı dönemdeki sağlıklı şirketlerle karşılaştırılarak bir iflas/sıkıntı modeli oluşturulmuştur.

İkinci aşama, oluşturulan modele göre aykırılık gösterdiği tespit edilen futbol kulüplerinin incelenmesidir. Her ne kadar çalışma ilk etapta Türkiye'yle sınırlı olarak düşünülmüşse de Türkiye'de UFRS'ye göre raporlama yapan kulüp sayısının azlığı nedeniyle Avrupa'daki kulüpler de bu aşamada dikkate alınmıştır.

4.3. Araştırmanın Modeli

Literatürde iflas/finansal sıkıntı çalışmalarında en sık uygulanan istatistiki yöntemin diskriminant analizi olduğu görülmektedir. Buna karşın diskriminant analizinde bağımsız değişkenlerin normal dağılım göstermesi, grup içi varyans-kovaryans matrislerinin homojen olması, uç değerlere ve çoklu doğrusal bağlantıya duyarlı olması⁷⁰ gibi varsayımlara gerek duyduğundan, bu çalışmada daha az varsayıma ihtiyaç duyan lojistik regresyon kullanılmıştır.

Lojistik regresyon kalitatif veya kantitatif bağımsız değişkenler aracılığıyla binomial veya multinomial olabilen kalitatif bağımlı değişken arasında ilişkinin değerlendirildiği çoklu regresyon analiz modelidir. Diğer bir deyişle bağımsız değişkenlerin etkisiyle, gözlenen bir durumun iki veya daha fazla kategorili bir bağımlı değişkenin hangi kategorisinde yer alacağının tahmin edilmesi amacıyla yapılan işlem

⁷⁰ Ömay Çokluk, Güçlü Şekercioğlu, Şener Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları**, 5. bs., Ankara, Pegem Akademi, Eylül 2018, ss.110-111.

lojistik regresyondur.⁷¹ Lojistik regresyonda doğal logaritmalar alınarak bağımlı değişken logit değişkene dönüştürülerek şıklardan birinin gerçekleşme oranı tahmin edilmektedir.⁷² Lojistik regresyon formülü aşağıdaki gibidir:

$$P(Y) = \frac{1}{1 + e^{-(b_0 + b_1X_{1i} + b_2X_{2i} + \dots + b_nX_{ni})}}$$

Formülde P(Y), Y olayının meydana gelme ihtimalini, *e* doğal logaritma tabanını ifade ederken diğer katsayılar basit regresyondaki gibi doğrusal bir bileşimi ifade eder.⁷³

Lojistik regresyonun varsayımları bağımsız değişkenler ile bağımsız değişkenin logit dönüşümü arasında doğrusal bir ilişki olma zorunluluğu, bağımsız değişkenlerin çoklu bağlantı probleminin olması, uç değerlerin bulunmaması ve her bir katılımcı/olayın bir kategoride yer almasıdır.⁷⁴ Ek olarak literatürde her bir bağımsız değişkene karşılık bulunması gereken vaka sayısının 10 ila 50 arasında belirtildiğine rastlamak mümkündür.

4.4. Araştırmada Elde Edilen Veriler ve Analizi

Araştırmada iflas durumunu tahmin edecek bir model oluşturmak amacıyla KAP internet sitesinde yer alan “KAP Üyeliği Sona Eren Şirketler”⁷⁵ listesinden, iflas veya şirketin finansal sıkıntıları nedeniyle, üyeliği sona eren şirketler tespit edilmiştir. Türk Ticaret Kanunu’nda belirlenen iflas tanımı şirketin bilançosunun iflas öncesi son dönemdeki halini tanımladığından son yıl ile sınırlı kalacak bir analiz sadece bu

⁷¹ Abdullah Can, **SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nitel Veri Analizi**, 8. bs., Ankara, Pegem Akademi, 2019, s.294.

⁷² Neyran Orhunbilge, **Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, 2010, s.186.

⁷³ Andy Field, **Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics**, 4. bs., Kanada, Sage Publications, 2013, s.762.

⁷⁴ Can, **a.g.e.**, ss.296-297.

⁷⁵ Kamuyu Aydınlatma Platformu, Kap Üyeliği Sona Eren Şirketler, (Çevrimiçi), <https://www.kap.org.tr/tr/sirketler/KSE>, 19.10.2020.

durumun teyidi niteliğinde olacak ve anlamını yitirecektir. Bu nedenle çalışma son yıllarla sınırlanmamış iflas durumunun önceki yıllardan işaretini verecek oranların bulunması hedeflenmiştir. Bu düşünceye uygun olarak şirketlerin iflas veya finansal sıkıntı nedeniyle borsadan çıkarılmasından önceki 5 yıllık süreyi içeren finansal oranların hesaplanması planlanmıştır. Hesaplanan finansal oranların bir kısmı bir önceki yılın finansal tablosunda yer alan tutarlara dayandığından 5 yıllık oranların hesaplanması en az 6 yıllık finansal tablolara erişilmesiyle mümkün olmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak en az 6 yıl süreyle UFRS'ye göre yapılan raporlarına erişilemeyen şirketler logit formül oluşturulması sürecinde dikkate alınmamıştır.

Örnekleme güçlendirmek amacıyla iflas nedeniyle üyeliği sona eren şirketlere finansal sıkıntı nedeniyle borsadan çıkarılan şirketlerden, çıkış tarihinden sonra faaliyetleri durdurulan şirketler ilave edilmiştir. Bu şirketleri tespit edebilmek için şirket internet siteleri, Ticaret Sicil Gazetesi ve arama motorlarında araştırma yapılmıştır. Nihai olarak anılan koşulları taşıyan az sayıda şirket tespit edilebilmiştir.

Her ne kadar lojistik regresyonda iflas/finansal sıkıntı yaşayan şirketlerle sağlıklı şirketlerin karşılaştırılması esnasında sektör ve aktif büyüklüğü eşleştirme gerekliliği olmasa da modeli kuvvetlendireceği kanaatine varıldığından, finansal açıdan sağlıklı şirketler mümkün olduğunca benzer sektörlerden ve aktif büyüklüklerine göre seçilmiştir. Belirlenen şirketlerin listesi Tablo 4.1. ve 4.2.'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Lojistik Regresyona Dahil Edilen Başarısız Şirketler

ŞİRKET ADI	BORSADAN ÇIKMA NEDENİ	SON FİNANSAL TABLO YILI
Aksel Yatırım Holding A.Ş.	Finansal Sıkıntı	2016
Berdan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Finansal Sıkıntı	2012
Bimeks Bilgi İşlem ve Dış Ticaret A.Ş.	Finansal Sıkıntı	2018
Çbs Boya Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Finansal Sıkıntı	2012
Mango Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Finansal Sıkıntı	2014
Mert Gıda Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Finansal Sıkıntı	2015
Favori Dinlenme Yerleri A.Ş.	İflas	2014
Feniş Alüminyum Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İflas	2015
Goldaş Kuyumculuk Sanayi İthalat İhracat A.Ş.	İflas	2011
Şeker Piliç ve Yem Sanayi Ticaret A.Ş.	İflas	2013
Tümteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İflas	2010
Uzel Makina Sanayii A.Ş.	İflas	2009

Tablo 4.2. Lojistik Regresyona Dahil Edilen Sağlıklı Şirketler

ŞİRKET ADI	EŞLEŞTİRİLEN ŞİRKET	SON FİNANSAL TABLO YILI
Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Goldaş Kuyumculuk Sanayi İthalat İhracat A.Ş.	2011
Avrupa Yatırım Holding A.Ş.	Aksel Yatırım Holding	2016
Banvit Bandırma Vitaminli Yem Sanayii A.Ş.	Şeker Piliç	2013
Demisaş Döküm Emaye Mamulleri Sanayi A.Ş.	Feniş Alüminyum	2015
Desa Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Tümteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2010
İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Bimeks Bilgi İşlem ve Dış Ticaret A.Ş.	2018
Karsu Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Berdan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2012
Marshall Boya ve Vernik Sanayii A.Ş.	Çbs Boya Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2012
Martı Otel İşletmeleri A.Ş.	Favori Dinlenme Yerleri A.Ş.	2014
Selçuk Gıda Endüstri İhracat İthalat A.Ş.	Mango Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş.	Uzel Makina Sanayii A.Ş.	2009
Vanet Gıda Sanayi İç ve Dış Ticaret A.Ş.	Mert Gıda Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2015

Nalan Akdoğan ve Nejat Tenker’in “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri” ve Figen Karademir’in “Finansal Analiz ve Kredi İşlemleri” adlı kitaplarıyla, bu çalışmanın 2.6.1.2. bölümünde sayılan kredi analizi çalışmaları incelenerek, tespit edilen şirketlerin lojistik regresyon modelinde bağımsız değişken olarak kullanılacak oranlar ilk aşamada aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Tablo 4.3. Eleme Öncesinde Hesaplanan Oranlar

KOD	ORAN
X1	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X2	(Hazır Değerler + Menkul Kıymetler + Kısa Vadeli Alacaklar) / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X3	Hazır Değerler / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X4	(Olağan Faaliyet Kârı - Vergiler) / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X5	Net Satışlar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X6	Dönen Varlıklar / Toplam Yabancı Kaynaklar
X7	Net İşletme Sermayesi / Toplam Aktifler
X8	Ticari Alacaklar / Net Satışlar
X9	Yıllık Gün Sayısı (365) / Alacak Devir Hızı
X10	Net Satışlar / Ortalama Dönen Varlıklar
X11	Net Satışlar / Ortalama Hazır Değerler
X12	Net Satışlar / Ortalama Maddi Duran Varlıklar (Net)
X13	Net Satışlar / Ortalama Duran Varlıklar
X14	Net Satışlar / Ortalama Aktifler Toplamı
X15	Net Satışlar / Ortalama Öz Sermaye
X16	Satışların Maliyeti / Ticari Borçlar
X17	Net Satışlar / Ortalama Net İşletme Sermayesi
X18	Net Satışlar / Ortalama Devamlı Sermaye
X19	Net Satışlar / Ortalama Ödenmiş Sermaye
X20	Özkaynaklar / Yabancı Kaynaklar
X21	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı
X22	Öz Sermaye / Aktif Toplamı
X23	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Varlık Toplamı
X24	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Maddi Öz Sermaye
X25	Duran Varlıklar / (Öz Sermaye + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar (Devamlı Sermaye))
X26	Maddi Duran Varlıklar / Devamlı Sermaye
X27	Brüt Satış Kârı / Net Satışlar
X28	Faaliyet Kârı / Net Satışlar
X29	Dönem Kârı / Net Satışlar
X30	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar
X31	Net Kâr / Aktif Toplamı
X32	Net Kâr / Öz Sermaye Toplamı
X33	(Dönem Kârı + Faiz Gideri) / Kaynak Toplam
X34	Net Kâr / Ortalama Devamlı Sermaye
X35	Faaliyet Kârından Elde Edilen Kaynak / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı
X36	Cari Dönem Satış Tutarı - Bir Önceki Dönem Satış Tutarı) / Bir Önceki Dönem Satış Tutarı) * 100

X37	$((1 + \text{Bir Önceki Döneme Göre Cari Fiyatlarla Satışlardaki Artış Oranı (\%)}) / ((1 + \text{Bir Önceki Döneme Göre Fiyatlarda Artış Oranı (\%)}) - 1$
X38	$((1 + \text{Vergi Öncesi Kâr Artış (\%)}) / (1 + \text{Fiyat Artışı (\%)}) - 1$
X39	$((\text{Cari Dönem Aktif Toplamı} - \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) / \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) * 100$
X40	Net Dönem Kârı / Ödenmiş Sermaye
X41	Net Kâr / Net Satışlar
X42	Net Satışlar / Aktif Toplam
X43	Aktif Kârlılığı / (1 - Borçlanma Oranı)
X44	Nakit Akışları / Satışlar
X45	Nakit Akışları / Toplam Varlıklar
X46	Nakit Akışları / Toplam Borçlar
X47	Net Kâr / Satışlar
X48	Net Kâr / Toplam Varlıklar
X49	Net Kâr / Toplam Borçlar
X50	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Varlıklar
X51	Nakit / Toplam Varlıklar
X52	(Nakit+ Ticari Alacaklar) / Toplam Varlıklar
X53	Dönen Varlıklar / Toplam Varlıklar
X54	Nakit / Dönen Varlıklar
X55	(Nakit+ Ticari Alacaklar) / Dönen Varlıklar
X56	Nakit / Satışlar
X57	(Nakit+ Ticari Alacaklar) / Satışlar
X58	Dönen Varlıklar / Satışlar
X59	İşletme Sermayesi / Satışlar
X60	Toplam Varlıklar / Satışlar
X61	(Nakit+ Ticari Alacaklar) / (Faaliyet Giderleri – Amortismanlar)
X62	(Nakit+ Ticari Alacaklar -Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar) / (Faaliyet Giderleri – Amortismanlar)
X63	$((\text{Stoklar} + \text{Ticari Alacaklar}) - \text{Ticari Borçlar}) / \text{Devamlı Sermaye}$
X64	Borçlar / Maddi Öz Varlık
X65	Duran Varlıklar / Özkaynaklar
X66	Dönem Zararı / Özkaynaklar
X67	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Ortalama Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X68	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Net Satışlar
X69	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Toplam Borçlar
X70	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Aktif Toplamı
X71	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Oranların hesaplanmasının ardından eksik veri içeren oranlar elenerek, kalan oranlar arasında çoklu doğrusal bağlantı (Multicollinearity) testi yapılmıştır. Çoklu

doğrusal bağlantı için VIF değerleri göz önünde bulundurularak, hangi değişkenlerin lojistik regresyon analizinde inceleneceğine ilişkin, kişisel yargıya dayanan eleme sonucunda Tablo 4.4.'teki değişkenler modele dahil edilmiştir.

Tablo 4.4. Analize Dahil Edilen Oranlar

KOD	ORAN
X1	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X3	Hazır Değerler / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X5	Net Satışlar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X11	Net Satışlar / Ortalama Hazır Değerler
X16	Satışların Maliyeti / Ticari Borçlar
X19	Net Satışlar / Ortalama Ödenmiş Sermaye
X20	Özkaynaklar / Yabancı Kaynaklar
X21	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı
X22	Öz Sermaye / Aktif Toplamı
X23	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Varlık Toplamı
X31	Net Kâr / Aktif Toplamı
X35	Faaliyet Kârından Elde Edilen Kaynak / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı
X39	$((\text{Cari Dönem Aktif Toplamı} - \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) / \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) * 100$
X40	Net Dönem Kârı / Ödenmiş Sermaye
X48	Net Kâr / Toplam Varlıklar
X49	Net Kâr / Toplam Borçlar
X50	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Varlıklar
X54	Nakit / Dönen Varlıklar
X70	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Aktif Toplamı

Lojistik regresyon analizi İleri Doğru Adımsal (Forward Conditional) ve Geriye Doğru Adımsal (Backward Conditional) iki metot olarak yürütülmüştür. İleri doğru seçim yönteminde başlangıçta hiç değişken bulunmazken, bağımlı değişkenle yüksek ilişkisi olan değişkenden başlanarak, her adımda denkleme değişkenler birer birer eklenmektedir. Geriye doğru seçimde ilk adımda bütün değişkenler regresyona dahil edilirken önemsiz değişkenler her adımda birer birer çıkarılmaktadır.⁷⁶

⁷⁶ Yalçın Karagöz, **SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği**, İstanbul, Nobel Yayıncılık, Aralık 2017, s.385.

Veriler IBM SPSS 26.0 programı ile analiz edilmiştir. Analizde başarısız olma durumu araştırıldığından bağımlı değişken kodlanırken “0 = Başarılı” ve “1 = Başarısız” olarak kodlanmıştır. İleri doğru analizin sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.5. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları (İleri Doğru)

	<i>B</i>	<i>S.E. (B)</i>	Wald	Sig.	Exp(<i>B</i>)
X5	1,398	0,414	11,381	0,001	4,045
X16	-0,708	0,183	14,999	0,000	0,493
X19	-0,124	0,054	5,262	0,022	0,883
X20	-1,617	0,392	16,981	0,000	0,198
X31	-10,921	4,280	6,510	0,011	0,000
X70	-11,600	3,781	9,414	0,002	0,000
Constant	1,728	0,655	6,964	0,008	5,629

Tablo 4.6. Lojistik Regresyon (İleri Doğru) Sınıflandırma Sonuçları

GÖZLEM	TAHMİN EDİLEN		
	<i>Başarılı</i>	<i>Başarısız</i>	<i>Doğru Tahmin Yüzdesi</i>
<i>Başarılı</i>	54	6	90,0
<i>Başarısız</i>	4	56	93,3
Toplam Yüzde			91,7

Analiz sonucunda Tablo 4.6.’dan görüleceği üzere başarılı şirketlerin %90’ı başarısız şirketlerin %93,3’ü doğru şekilde ayrıştırılmıştır. İleri doğru lojistik regresyon’un sağladığı formül aşağıdaki gibi oluşmuştur:

$$\frac{1}{1 + e^{-(1,728+1,398X1-0,708X16-0,124X19-1,617X20-10,921X31-11,6X70)}}$$

Geriye doğru lojistik regresyonun sonuçlarıysa Tablo 4.7.'deki gibidir.

Tablo 4.7. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları (Geriye Doğru)

	<i>B</i>	<i>S.E. (B)</i>	Wald	Sig.	Exp(<i>B</i>)
X1	6,678	3,477	3,690	0,055	795,002
X3	134,900	54,757	6,069	0,014	0,000
X5	1,957	1,150	2,895	0,089	7,077
X11	0,004	0,002	3,170	0,075	1,004
X16	-0,924	0,379	5,948	0,015	0,397
X19	-0,430	0,339	1,612	0,204	0,650
X20	-14,105	6,349	4,935	0,026	0,000
X21	43,434	17,127	6,432	0,011	0,000
X31	62,951	52,317	1,448	0,229	0,000
X35	-42,975	19,115	5,055	0,025	0,000
X39	-0,107	0,064	2,796	0,095	0,898
X40	6,517	6,712	0,943	0,332	676,332
X49	-32,888	16,428	4,008	0,045	0,000
X54	-273,709	109,258	6,276	0,012	0,000
X70	-79,926	34,800	5,275	0,022	0,000
Constant	-21,154	8,951	5,585	0,018	0,000

Tablo 4.8. Lojistik Regresyon (Geriye Doğru) Sınıflandırma Sonuçları

GÖZLEM	TAHMİN EDİLEN		
	<i>Başarılı</i>	<i>Başarısız</i>	<i>Doğru Tahmin Yüzdesi</i>
<i>Başarılı</i>	59	1	98,3
<i>Başarısız</i>	1	59	98,3
Toplam Yüzde			98,3

Geriye doğru regresyon analizinin sonuçları şirketlerin dönemlerini ayırmada daha başarılı olmuş ve her iki grup için de %98,3'lük başarılı bir ayrıştırma sağlamıştır. Buna karşın formülde kullanılan değişken sayısı 6'dan 15'e çıkmıştır. Geriye doğru lojistik regresyon formülü aşağıdaki gibi oluşmuştur:

$$1 + e^{\frac{1}{-(21,154+6,678X_1+134,9X_3+1,957X_5+0,004X_{11}-0,924X_{16}-0,43X_{19}-14,105X_{20}+43,434X_{21}+62,951X_{31}-42,975X_{35}-0,107X_{39}+6,517X_{40}-32,888X_{49}-273,709X_{54}-79,926X_{70})}}$$

Her ne kadar formüller sıkıntılı şirketlerle sağlıklı şirketler arasında başarılı bir ayrıştırma yapsa da analize dahil edilme kriterlerini karşılayan şirketlerin sayısının az olmasının bir sonucu olarak örneklemin küçük olması ve formüllerde belirlenen kimi katsayıların tutarsız sonuçlar vermeye yatkın olduğunun düşünülmesi nedeniyle, ilk aşamada analize dahil edilmeyen sıkıntılı şirketler belirlenerek formüller test edilmiştir. Bu aşamada iflas eden şirketlerin KAP'ta yayınlanan son finansal tablo yılları ile rastgele seçilen sağlıklı firmaların, finansal sıkıntı ve iflas için belirlenen 5 yıllık süre göz önünde bulundurularak, 2015 yılı finansal tabloları için oranlar kullanılmış ve belirlenen ileri doğru ve geriye doğru lojistik regresyon formülleri ile finansal sıkıntı/iflas ihtimalleri hesaplanmıştır. Bu aşamada SPSS'te standart olarak belirlenen 0,50 oranı kesim noktası olarak ele alınmış olup, elde edilen sonuçlar yüzde olarak ifade edilmiştir. %100 kesin iflas durumunu göstermekteyken %0 şirketin sağlıklı olduğu anlamına gelmektedir. Kontrol için kullanılan şirketler ve formüllerden elde edilen iflas/sıkıntı olasılıkları Tablo 4.9.'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Kontrol Grubu İflas/Sıkıntı Hesaplamaları

İFLAS/SIKINTI GRUBU	İLERİ DOĞRU	GERİYE DOĞRU
Arbul Entegre Tekstil İşletmeleri A.Ş.	%100,00	%100,00
Ataç İnşaat ve Sanayi A.Ş.	%85,08	%80,17
Boyasan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	%87,15	%100,00
Esem Spor Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	%98,31	%100,00
Gen Yatırım Holding A.Ş.	%100,00	%100,00
Hitit Holding A.Ş.	%94,73	%100,00
Latek Lojistik Ticaret A.Ş.	%97,71	%100,00
Mensa Sınai Ticari ve Mali Yatırımlar A.Ş.	%90,93	%100,00
Plaspak Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	%100,00	%0,00
Uki Uluslararası Konfeksiyon İmalat ve Tic. A.Ş.	%99,97	%100,00
SAĞLIKLI ŞİRKETLER GRUBU		
Ag Anadolu Grubu Holding A.Ş.	%0,09	%0,00
Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş.	%1,29	%0,00
Bim Birleşik Mağazalar A.Ş.	%0,60	%0,00
Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	%0,99	%0,00
Prizma Pres Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.	%0,00	%0,00
Sanko Pazarlama İthalat İhracat A.Ş.	%28,70	%100,00
Sarkuysan Elektrolitik Bakır Sanayi ve Ticaret A.Ş.	%0,00	%0,00
Sasa Polyester Sanayi A.Ş.	%1,93	%0,00
Sekuro Plastik Ambalaj Sanayi A.Ş.	%71,44	%0,16
Seyitler Kimya Sanayi A.Ş.	%0,00	%0,00

Tablo 4.10. Kontrol Grubu Sınıflandırma Sonuçları (İleri Doğru)

GÖZLEM	TAHMİN EDİLEN		
	<i>Başarılı</i>	<i>Başarısız</i>	<i>Doğru Tahmin Yüzdesi</i>
<i>Başarılı</i>	9	1	90,0
<i>Başarısız</i>	0	10	100,0
Toplam Yüzde			95,0

Tablo 4.11. Kontrol Grubu Sınıflandırma Sonuçları (Geriye Doğru)

GÖZLEM	TAHMİN EDİLEN		
	<i>Başarılı</i>	<i>Başarısız</i>	<i>Doğru Tahmin Yüzdesi</i>
<i>Başarılı</i>	9	1	90,0
<i>Başarısız</i>	1	9	90,0
Toplam Yüzde			90,0

Kontrol grubu için yapılan hesaplamalarda formüllerin başarısı Tablo 4.10. ve Tablo 4.11.'de verilmiştir. Formüllerin kontrol grubu için göreceli olarak başarılı sonuçlar vermesi nedeniyle spor kulüplerinin finansal tablolarının yararlılığının değerlendirilmesinde kullanılabileceği kanaatine varılmıştır. Buna göre eğer spor kulüplerinin finansal tablolarının değerlendirilmesi sonucunda, tahminler kontrol grubuna kıyasla belirgin bir şekilde başarısız oluyorsa, kulüplerin tablolarının reel sektörde beklenen ayırtırmayı yapamaması nedeniyle karar yararlılığı amacı açısından daha düşük değerde bilgi sağladığı söylenebilecektir. Diğer bir deyişle H_0 hipotezi aşağıdaki gibi belirlendiğinde, hatalı pozitif sonuçların yaygınlığı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

“ H_0 : Spor kulüpleri finansal açıdan sağlıklıdır.”

Türkiye’de faaliyet gösteren ve UFRS’ye göre raporlama yapan kulüp sayısının azlığı nedeniyle çalışmanın bu aşamasında yabancı futbol kulüplerinin de dahil edilmesi gerekliliği zorunluluğu doğmuştur. Bu nedenle tip 1 hata araştırıldığından finansal açıdan sıkıntılı kulüplerin tespiti amacıyla UEFA tarafından Finansal Fair Play kuralları gereği uyarılan veya cezalandırılan kulüpler birliğin internet sayfasından

incelenmiştir. Listelenen⁷⁷ kulüplerin hemen hiçbirinin finansal tablolarına ulaşamaması ve ulaşılan tek kulüp olan FC Internazionale Milano'nun da İtalyan muhasebe kurallarına göre raporlama yapması nedeniyle Tablo 3.3.'te belirtilen Avrupa'da halka açık kulüplerin tabloları için hesaplama yapılmıştır. İlgili tabloda yer alan Teteks Ad Tetovo esasen bir tekstil şirketi olduğundan incelemeye alınmamıştır. Oranlar hesaplanırken kulüplerin Şubat 2021 tarihi itibarıyla son yayınlanan finansal tabloları kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.12.'de verilmiştir.

Tablo 4.12. Spor Kulüpleri İflas/Sıkıntı Tahmin Sonuçları

KULÜP ADI	İLERİ DOĞRU	GERİYE DOĞRU
Aalborg Boldspilklub	%96,25	%0,00
Afc Ajax	%30,89	%0,00
Agf Aarhus	%1,39	%0,00
Aik Fotboll	%0,00	%0,00
As Roma	%99,96	%100,00
Benfica	%51,06	%100,00
Beşiktaş	%98,15	%100,00
Borussia Dortmund	%39,11	%14,36
Brøndby If	%97,63	%0,00
Celtic	%24,77	%0,00
Fc Kopenhagen	%0,05	%0,00
Fc Porto	%99,85	%100,00
Fenerbahçe	%25,08	%100,00
Galatasaray	%49,85	%100,00
Juventus	%0,00	%0,00
Olympique Lyonnais	%0,32	%0,00
Silkeborg	%54,02	%0,00
Ss Lazio	%2,02	%0,00
Trabzonspor	%66,10	%100,00
Ruch Chorzow S.A.	%90,50	%100,00
Sporting Lizbon	%96,31	%100,00

⁷⁷The Union of European Football Associations, (Çevrimiçi), <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/club-financial-controlling-body/>, 01.02.2021.

İncelenen 21 kulüpten 12'si iki formülden birine göre iflas özellikleri göstermesine rağmen faaliyetlerine devam etmektedir. Bu oran her iki formülden birine göre hatalı pozitif çıkan kulüplerin oranının %57,14 olduğunu, dolayısıyla kontrol grubunda gözlenen oranlara kıyasla hatalı sonuçlarda kayda değer bir artış yaşandığını göstermektedir. Bu sebeple spor kulüplerinin finansal tablolarının karar yararlılığının reel sektör firmalarına kıyasla düşük olduğu kanaatine varılmıştır.

Sonraki aşamada, çalışmanın 4.2. bölümünde belirtilen Amaç 4 kapsamında, kulüplerin reel sektörde sıkıntılı şirketler ile sağlıklı şirketler arasında mevcut olmayan nitelikler yönünden sıkıntılı şirketlerden farklılaşabileceği ihtimalinden hareket edilerek bir karşılaştırma yapılması planlanmıştır. Bu nedenle iki formülden birine göre hatalı pozitif sonuç veren 12 kulüp ile lojistik regresyon formülünün belirlenmesinde kullanılan sıkıntılı 12 şirket ve kontrol grubunda kullanılan sıkıntılı 10 şirketin finansal oranları karşılaştırılmıştır. Veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Mann-Whitney U Testi T Testinin parametrik olmayan bir alternatifidir ve iki bağımsız örneklem grubunun dağılımlarının anlamlı bir ölçüde farklı olup olmadığını araştırır.⁷⁸ Mann-Whitney U Testinde normal dağılıma yakın bir sonuç elde etmek için her bir örneklem grubunun 10'un üzerinde olması yeterlidir.⁷⁹ Bu aşamada bir çoklu bağlantı problemi olmadığından daha önce bu sebeple elenen veriler de dikkate alınıp Tablo 4.13.'te bulunan veriler için test yürütülmüştür.

Tablo 4.13. Mann-Whitney U Testi'nde Karşılaştırılan Oranlar

KOD	ORAN
X1	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X2	(Hazır Değerler + Menkul Kıymetler + Kısa Vadeli Alacaklar) / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X3	Hazır Değerler / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X4	(Olağan Faaliyet Kârı - Vergiler) / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X5	Net Satışlar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X6	Dönen Varlıklar / Toplam Yabancı Kaynaklar
X7	Net İşletme Sermayesi / Toplam Aktifler

⁷⁸ Ali Balcı, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, 11. bs. Ankara, Pegem Akademi, Şubat 2015, s.263.

⁷⁹ Paul Newbold, William L. Carlson, Betty Thorne, **Statistics for Business and Economics**, 7. bs., New Jersey Pearson, 2010, s.665.

X10	Net Satışlar / Ortalama Dönen Varlıklar
X11	Net Satışlar / Ortalama Hazır Değerler
X12	Net Satışlar / Ortalama Maddi Duran Varlıklar (Net)
X13	Net Satışlar / Ortalama Duran Varlıklar
X14	Net Satışlar / Ortalama Aktifler Toplamı
X15	Net Satışlar / Ortalama Öz Sermaye
X16	Satışların Maliyeti / Ticari Borçlar
X17	Net Satışlar / Ortalama Net İşletme Sermayesi
X18	Net Satışlar / Ortalama Devamlı Sermaye
X19	Net Satışlar / Ortalama Ödenmiş Sermaye
X20	Özkaynaklar / Yabancı Kaynaklar
X21	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı
X22	Öz Sermaye / Aktif Toplamı
X23	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Varlık Toplamı
X24	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Maddi Öz Sermaye
X25	Duran Varlıklar / (Öz Sermaye + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar (Devamlı Sermaye))
X26	Maddi Duran Varlıklar / Devamlı Sermaye
X31	Net Kâr / Aktif Toplamı
X32	Net Kâr / Öz Sermaye Toplamı
X33	(Dönem Kârı + Faiz Gideri) / Kaynak Toplamı
X34	Net Kâr / Ortalama Devamlı Sermaye
X35	Faaliyet Kârından Elde Edilen Kaynak / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı
X38	$((1 + \text{Vergi Öncesi Kâr Artışı (\%)}) / (1 + \text{Fiyat Artışı (\%)})) - 1$
X39	$((\text{Cari Dönem Aktif Toplamı} - \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) / \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) * 100$
X40	Net Dönem Kârı / Ödenmiş Sermaye
X42	Net Satışlar / Aktif Toplamı
X45	Nakit Akışları / Toplam Varlıklar
X46	Nakit Akışları / Toplam Borçlar
X48	Net Kâr / Toplam Varlıklar
X49	Net Kâr / Toplam Borçlar
X50	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Varlıklar
X51	Nakit / Toplam Varlıklar
X52	(Nakit + Ticari Alacaklar) / Toplam Varlıklar
X53	Dönen Varlıklar / Toplam Varlıklar
X54	Nakit / Dönen Varlıklar
X55	(Nakit + Ticari Alacaklar) / Dönen Varlıklar
X61	(Nakit + Ticari Alacaklar) / (Faaliyet Giderleri – Amortismanlar)
X62	(Nakit + Ticari Alacaklar - Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar) / (Faaliyet Giderleri – Amortismanlar)
X63	$((\text{Stoklar} + \text{Ticari Alacaklar}) - \text{Ticari Borçlar}) / \text{Devamlı Sermaye}$
X64	Borçlar / Maddi Öz Varlık

X65	Duran Varlıklar / Özkaynaklar
X66	Dönem Zararı / Özkaynaklar
X67	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Ortalama Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X69	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Toplam Borçlar
X70	Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları / Aktif Toplamı

Mann-Whitney U Testi iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını araştırdığından testin H_0 hipotezi her bir finansal oran için aşağıdaki gibi oluşmaktadır.

“ H_0 : X_n oranı açısından iflas/finansal sıkıntı grubundaki şirketlerle futbol kulüpleri arasında anlamlı bir fark yoktur.”

İflas/sıkıntı grubunun yayınlanan son yıl finansal tablolarının futbol kulüplerinin yayınlanan son yıl finansal tablolarıyla karşılaştırılması sonucu elde edilen hipotez sonuçları Tablo 4.14.’te verilmiştir.

Tablo 4.14. Mann-Whitney U Testi Sonuçları-1

Oran	Grup	N	Sıra Ortalamaları	U	p	Hipotez
X1	İflas/Sıkıntı	22	17,86	124	0,773	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,83			
X2	İflas/Sıkıntı	22	16,36	107	0,368	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,58			
X3	İflas/Sıkıntı	22	14,45	65	0,016	RET
	Futbol Kulüpleri	12	23,08			
X4	İflas/Sıkıntı	22	17,18	125	0,801	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,08			
X5	İflas/Sıkıntı	22	14,23	60	0,009	RET
	Futbol Kulüpleri	12	23,50			
X6	İflas/Sıkıntı	22	18,64	107	0,368	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,42			
X7	İflas/Sıkıntı	22	17,64	129	0,914	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,25			
X10	İflas/Sıkıntı	22	13,95	54	0,005	RET
	Futbol Kulüpleri	12	24,00			
X11	İflas/Sıkıntı	22	17,27	127	0,857	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,92			
X12	İflas/Sıkıntı	22	14,36	63	0,013	RET

	Futbol Kulüpleri	12	23,25			
X13	İflas/Sıkıntı	22	15,77	94	0,171	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	20,67			
X14	İflas/Sıkıntı	22	15,32	84	0,084	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,50			
X15	İflas/Sıkıntı	22	19,14	96	0,194	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,50			
X16	İflas/Sıkıntı	22	13,18	37	0,010	RET
	Futbol Kulüpleri	12	25,42			
X17	İflas/Sıkıntı	22	18,82	103	0,296	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,08			
X18	İflas/Sıkıntı	22	14,77	72	0,031	RET
	Futbol Kulüpleri	12	22,50			
X19	İflas/Sıkıntı	22	15,18	81	0,066	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,75			
X20	İflas/Sıkıntı	22	17,41	130	0,943	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,64			
X21	İflas/Sıkıntı	22	17,59	130	0,943	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,33			
X22	İflas/Sıkıntı	22	17,41	130	0,943	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,67			
X23	İflas/Sıkıntı	22	19,00	99	0,234	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,75			
X24	İflas/Sıkıntı	22	17,36	129	0,914	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,75			
X25	İflas/Sıkıntı	22	14,77	72	0,031	RET
	Futbol Kulüpleri	12	22,50			
X26	İflas/Sıkıntı	22	16,77	116	0,564	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,83			
X31	İflas/Sıkıntı	22	15,55	89	0,121	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,08			
X32	İflas/Sıkıntı	22	17,45	131	0,971	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,58			
X33	İflas/Sıkıntı	21	15,33	91	0,190	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,92			
X34	İflas/Sıkıntı	22	18,36	113	0,494	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,92			
X35	İflas/Sıkıntı	22	17,14	124	0,773	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,17			
X38	İflas/Sıkıntı	22	18,68	106	0,349	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,33			
X39	İflas/Sıkıntı	22	14,23	60	0,009	RET
	Futbol Kulüpleri	12	23,50			

X40	İflas/Sıkıntı	22	16,41	108	0,387	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,50			
X42	İflas/Sıkıntı	22	15,41	86	0,097	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,33			
X45	İflas/Sıkıntı	22	17,86	124	0,773	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,83			
X46	İflas/Sıkıntı	22	17,77	126	0,829	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,00			
X48	İflas/Sıkıntı	22	15,55	89	0,121	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,08			
X49	İflas/Sıkıntı	22	15,77	94	0,171	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	20,67			
X50	İflas/Sıkıntı	22	14,41	64	0,014	RET
	Futbol Kulüpleri	12	23,17			
X51	İflas/Sıkıntı	22	15,18	81	0,066	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,75			
X52	İflas/Sıkıntı	22	17,64	129	0,914	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,25			
X53	İflas/Sıkıntı	22	19,27	93	0,160	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,25			
X54	İflas/Sıkıntı	22	14,77	72	0,031	RET
	Futbol Kulüpleri	12	22,50			
X55	İflas/Sıkıntı	22	17,55	131	0,971	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,42			
X61	İflas/Sıkıntı	22	19,36	91	0,140	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,08			
X62	İflas/Sıkıntı	22	16,68	114	0,517	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,00			
X63	İflas/Sıkıntı	22	20,36	69	0,023	RET
	Futbol Kulüpleri	12	12,25			
X64	İflas/Sıkıntı	22	18,36	113	0,494	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,92			
X65	İflas/Sıkıntı	22	18,86	102	0,280	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,00			
X66	İflas/Sıkıntı	22	17,36	129	0,914	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,75			
X67	İflas/Sıkıntı	22	19,41	90	0,130	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,00			
X69	İflas/Sıkıntı	22	19,45	89	0,121	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	13,92			
X70	İflas/Sıkıntı	22	18,14	118	0,614	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,33			

Hipotezi reddedilen oranların özeti Tablo 4.15.'de verilmiştir.

Tablo 4.15. Mann-Whitney U Testinde Reddedilen Oranlar Listesi-1

KOD	ORAN
X3	Hazır Değerler / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X5	Net Satışlar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
X10	Net Satışlar / Ortalama Dönen Varlıklar
X12	Net Satışlar / Ortalama Maddi Duran Varlıklar (Net)
X16	Satışların Maliyeti / Ticari Borçlar
X18	Net Satışlar / Ortalama Devamlı Sermaye
X25	Duran Varlıklar / (Devamlı Sermaye)
X39	$((\text{Cari Dönem Aktif Toplamı} - \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) / \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}) * 100$
X50	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Varlıklar
X54	Nakit / Dönen Varlıklar
X63	$((\text{Stoklar} + \text{Ticari Alacaklar}) - \text{Ticari Borçlar}) / \text{Devamlı Sermaye}$

Tablodan da görüleceği üzere özellikle birbiriyle çoklu doğrusal bağlantısı olan net satışlar kalemini içeren oranlar öne çıkmaktadır. Satışlara devam edebiliyor olmanın bir sonucu olarak yorumlanabilecek kulüplerde hazır değerlerin korunduğunu ve kısa vadeli yabancı kaynaklara kıyasla uzun vadeli yabancı kaynakların ağırlıkta olduğunu gösteren oranlarsa diğer öne çıkan oranlardır. Farklılığı tespit edilen oranların iflas/sıkıntı durumunu yeniden refere eden, bu durumu tekrar ifade eden oranlar olması halinde bir nedensellik ilişkisi kurulamayacaktır. Daha açık bir ifadeyle tespit edilen oranların iflas işaretlerini önceden haber veren oranlar değil bizzat iflas durumunun görünür hale gelmesi sonucu olarak ortaya çıkmış oranlar olma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim analizde iflas/sıkıntı grubunun iflastan bir önceki yıl verileri kullanıldığında oranların Tablo 4.16.'daki gibi oluşması bu yöndeki kanaati güçlendirmektedir.

Tablo 4.16. Mann-Whitney U Testi Sonuçları-2

Oran	Grup	N	Sıra Ortalamaları	U	p	Hipotez
X1	İflas/Sıkıntı	22	19,64	85	0,090	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	13,58			
X2	İflas/Sıkıntı	22	17,95	122	0,719	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,67			
X3	İflas/Sıkıntı	22	15,27	83	0,077	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,58			
X4	İflas/Sıkıntı	22	17,41	130	0,943	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,67			
X5	İflas/Sıkıntı	22	16,64	113	0,493	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,08			
X6	İflas/Sıkıntı	22	19,68	84	0,084	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	13,50			
X7	İflas/Sıkıntı	22	20,05	76	0,044	RET
	Futbol Kulüpleri	12	12,83			
X10	İflas/Sıkıntı	22	16,14	102	0,279	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	20,00			
X11	İflas/Sıkıntı	22	18,86	102	0,279	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,00			
X12	İflas/Sıkıntı	22	15,95	98	0,220	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	20,33			
X13	İflas/Sıkıntı	22	18,36	113	0,493	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,92			
X14	İflas/Sıkıntı	22	17,82	125	0,801	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,92			
X15	İflas/Sıkıntı	22	19,27	93	0,160	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,25			
X16	İflas/Sıkıntı	22	15,45	87	0,105	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,25			
X17	İflas/Sıkıntı	22	18,05	120	0,665	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,50			
X18	İflas/Sıkıntı	22	17,36	129	0,914	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,75			
X19	İflas/Sıkıntı	22	17,95	122	0,718	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,67			
X20	İflas/Sıkıntı	22	18,68	106	0,349	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,33			
X21	İflas/Sıkıntı	22	16,32	106	0,349	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,67			
X22	İflas/Sıkıntı	22	18,68	106	0,349	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,33			

X23	İflas/Sıkıntı	22	17,86	124	0,773	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,83			
X24	İflas/Sıkıntı	22	18,36	113	0,494	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,92			
X25	İflas/Sıkıntı	22	13,00	33	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	25,75			
X26	İflas/Sıkıntı	22	16,91	119	0,639	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,58			
X31	İflas/Sıkıntı	22	16,50	110	0,428	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,33			
X32	İflas/Sıkıntı	22	17,32	128	0,885	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,83			
X33	İflas/Sıkıntı	21	15,10	86	0,134	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	20,33			
X34	İflas/Sıkıntı	22	18,14	118	0,614	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,33			
X35	İflas/Sıkıntı	22	17,55	131	0,971	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,42			
X38	İflas/Sıkıntı	22	15,71	90	0,595	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,00			
X39	İflas/Sıkıntı	22	14,65	96	0,790	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,50			
X40	İflas/Sıkıntı	22	17,05	122	0,719	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,33			
X42	İflas/Sıkıntı	22	17,91	123	0,746	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,75			
X45	İflas/Sıkıntı	22	16,55	111	0,449	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,25			
X46	İflas/Sıkıntı	22	16,55	111	0,449	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,25			
X48	İflas/Sıkıntı	22	16,50	110	0,428	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	19,33			
X49	İflas/Sıkıntı	22	16,73	115	0,540	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,92			
X50	İflas/Sıkıntı	22	14,91	75	0,040	RET
	Futbol Kulüpleri	12	22,25			
X51	İflas/Sıkıntı	22	15,41	86	0,097	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	21,33			
X52	İflas/Sıkıntı	22	19,27	93	0,160	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,25			
X53	İflas/Sıkıntı	22	19,95	78	0,052	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	13,00			
X54	İflas/Sıkıntı	22	14,86	74	0,037	RET

	Futbol Kulüpleri	12	22,33			
X55	İflas/Sıkıntı	22	17,32	128	0,885	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,83			
X61	İflas/Sıkıntı	22	20,45	67	0,019	RET
	Futbol Kulüpleri	12	12,08			
X62	İflas/Sıkıntı	22	17,23	126	0,829	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	18,00			
X63	İflas/Sıkıntı	22	21,14	52	0,004	RET
	Futbol Kulüpleri	12	10,83			
X64	İflas/Sıkıntı	22	19,23	94	0,171	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	14,33			
X65	İflas/Sıkıntı	22	18,77	104	0,313	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,17			
X66	İflas/Sıkıntı	22	17,95	122	0,717	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,67			
X67	İflas/Sıkıntı	22	17,45	131	0,971	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,58			
X69	İflas/Sıkıntı	22	17,50	132	1,000	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,50			
X70	İflas/Sıkıntı	22	17,27	127	0,857	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	17,92			

İflas/Sıkıntı grubunun iflastan bir yıl önceki finansal oranlarının spor kulüpleriyle karşılaştırılmasında, hipotezi reddedilen oranlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.17. Mann-Whitney U Testinde Reddedilen Oranlar Listesi-2

KOD	ORAN
X7	Net İşletme Sermayesi / Toplam Aktifler
X25	Duran Varlıklar / (Öz Sermaye + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar (Devamlı Sermaye))
X50	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Varlıklar
X54	Nakit / Dönen Varlıklar
X61	(Nakit + Ticari Alacaklar) / (Faaliyet Giderleri – Amortismanlar)
X63	((Stoklar + Ticari Alacaklar) - Ticari Borçlar) / Devamlı Sermaye

İflastan bir yıl önceki finansal oranlar incelendiğinde spor kulüpleri ile iflas sıkıntı grubu arasındaki farklılıklar daha düşük düzeyde görünmektedir. X7, X50, X61 ve X63 kodlu oranlar iflas/sıkıntı grubu lehine daha yüksektir. İflas/sıkıntı grubu için uzun vadeli yabancı kaynakların yüksekliğini gösteren X50 oranı haricinde diğer üç

oran, bu şirketlerin kulüplerden iflastan bir yıl öncesine kadar likidite açısından daha kuvvetli bir pozisyonda olduğunu ortaya koyarak çelişkili bir duruma işaret etmektedir.

Son olarak konunun daha bütünlüklü bir anlayışını elde edebilmek adına kulüplerin sağlıklı şirketlerle ne ölçüde benzeştiğini anlayabilmek için sağlıklı şirketlerle yapılan bir karşılaştırmanın sonuçları Tablo 4.18.'de verilmiştir.

Tablo 4.18. Mann-Whitney U Testi Sonuçları-3

Oran	Grup	N	Sıra Ortalamaları	U	p	Hipotez
X1	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	22,82	15	0,000	RET
		12	7,75			
X2	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	21,50	44	0,002	RET
		12	10,17			
X3	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	21,00	55	0,006	RET
		12	11,08			
X4	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	21,09	53	0,004	RET
		12	10,92			
X5	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	22,41	24	0,000	RET
		12	8,50			
X6	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	23,09	9	0,000	RET
		12	7,25			
X7	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	22,82	15	0,000	RET
		12	7,75			
X10	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	17,82	125	0,801	KABUL
		12	16,92			
X11	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	16,68	114	0,517	KABUL
		12	19,00			
X12	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	17,50	132	1,000	KABUL
		12	17,50			
X13	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	21,32	48	0,002	RET
		12	10,50			
X14	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	21,55	43	0,001	RET
		12	10,08			
X15	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	22,64	19	0,000	RET
		12	8,08			
X16	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	21,09	53	0,004	RET
		12	10,92			
X17	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22	20,23	72	0,031	RET
		12	12,50			

X18	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	20,18 12,58	73	0,033	RET
X19	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	21,41 10,33	46	0,002	RET
X20	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	22,32 8,67	26	0,000	RET
X21	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	12,68 26,33	26	0,000	RET
X22	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	22,32 8,67	26	0,000	RET
X23	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	14,55 22,92	67	0,019	RET
X24	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	20,91 11,25	57	0,007	RET
X25	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	12,14 27,33	14	0,000	RET
X26	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	19,09 14,58	97	0,207	KABUL
X31	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	21,18 10,75	51	0,004	RET
X32	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	16,95 18,50	120	0,665	KABUL
X33	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	19,36 14,08	91	0,140	KABUL
X34	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	20,82 11,42	59	0,009	RET
X35	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	21,23 10,67	50	0,003	RET
X38	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	17,95 16,67	122	0,719	KABUL
X39	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	19,14 14,50	96	0,195	KABUL
X40	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	20,86 11,33	58	0,008	RET
X42	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	21,41 10,33	46	0,002	RET
X45	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	19,18 14,42	95	0,182	KABUL
X46	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	19,32 14,17	92	0,149	KABUL
X48	Sağlıklı Futbol Kulüpleri	22 12	21,18 10,75	51	0,004	RET
X49	Sağlıklı	22	21,18	51	0,004	RET

	Futbol Kulüpleri	12	10,75			
X50	Sağlıklı	22	12,45	21	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	26,75			
X51	Sağlıklı	22	20,00	77	0,047	RET
	Futbol Kulüpleri	12	12,92			
X52	Sağlıklı	22	22,00	33	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	9,25			
X53	Sağlıklı	22	21,09	53	0,004	RET
	Futbol Kulüpleri	12	10,92			
X54	Sağlıklı	22	18,05	120	0,665	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,50			
X55	Sağlıklı	22	18,14	118	0,614	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	16,33			
X61	Sağlıklı	22	21,23	50	0,003	RET
	Futbol Kulüpleri	12	10,67			
X62	Sağlıklı	22	18,45	111	0,449	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	15,75			
X63	Sağlıklı	22	22,64	19	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	8,08			
X64	Sağlıklı	22	21,09	53	0,004	RET
	Futbol Kulüpleri	12	10,92			
X65	Sağlıklı	22	19,86	80	0,061	KABUL
	Futbol Kulüpleri	12	13,17			
X66	Sağlıklı	22	20,14	74	0,021	RET
	Futbol Kulüpleri	12	12,67			
X67	Sağlıklı	22	22,23	28	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	8,83			
X69	Sağlıklı	22	22,18	29	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	8,92			
X70	Sağlıklı	22	22,05	32	0,000	RET
	Futbol Kulüpleri	12	9,17			

Mann-Whitney U testleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde kulüplerin sağlıklı şirketlerden çok iflas/sıkıntı grubundaki şirketlerle benzeştiği görülmektedir. Kulüpler ile iflas/sıkıntı grubu arasında likidite ve borç ödeme gücü açısından ele alındığında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Futbolcu bedelleri için ödenen tutarlar sayesinde kulüplerin maddi olmayan duran varlıkları yüksek çıkmakta ve aktifler güçlenmektedir. Buna karşın, UFRS uygulamasının gerekçeleri arasında gösterilen karşılaştırılabilirliğin arttırılması ve uluslararası sermaye akışının sağlanması vurgusuna rağmen dil problemi nedeniyle dipnotlarına ulaşmanın zor olduğu

Avrupa'daki kulüplere kıyasla, dipnotlarına ulaşılabilen Türk kulüplerinde aktiflerde yer alan “İlişkili Taraflardan Alacaklar” kalemi, kulüplerin finansal problemlerinin bu çalışmada kullanılan oranlarla yansıtıldığından daha vahim olduğunu göstermektedir. Tablo 4.19.’da kulüplerin 31.05.2020 tarihli finansal tablolarında bulunan söz konusu alacaklarına yer verilmiştir.

Tablo 4.19. Türk Kulüplerinin İlişkili Taraflardan Alacakları

Kulüp Adı	İlişkili Taraflardan Alacaklar (TL)	Aktif Toplamı (TL)	Aktife Oranı	İlişkili Taraflardan Faiz Geliri (TL)
Beşiktaş	962.136.371	1.409.565.603	%68,26	127.907.918
Fenerbahçe	1.737.639.821	2.091.038.157	%83,10	328.958.150
Galatasaray	1.046.547.192	1.793.771.425	%58,34	151.422.207
Trabzonspor	24.897.297	628.450.726	%3,96	-

İflas/sıkıntı grubu ile kulüpler arasında kârlılık açısından yapılan karşılaştırmada anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Türk kulüpleri özelinde “İlişkili Taraflardan Alacaklar”dan kaynaklanan faiz gelirleri kaydının reel durumu çarpıtacak biçimde kârlılığa pozitif yönde bir katkı sağladığı ve esasen bu kulüplerin kârlılık durumunun iflas eden şirketlerden de kötü olduğu çıkarımına ulaşılabilir.

Sonuç olarak futbol kulüplerinin finansal tabloları lojistik regresyon testinde elde edilen modelin uygulanmasından elde edilen sonuçlara göre çoğunlukla hatalı pozitif sonuçlar vermektedir. Bu nedenle testin sonuçlarına göre finansal tablolarının yararlı bilgi sağlamadığı söylenebilir. Buna karşın modelin iflas/sıkıntı grubundaki şirketlerle kulüpler arasında ayırım sağlayabilecek bir değişkeni yakalayamaması ihtimaline karşın Mann-Whitney U testi yürütülmüş, bu test sonucunda kulüplerin sağlıklı işletmelerden daha çok iflas/sıkıntı grubundaki şirketlere yakın görünmesi, ayırım yapacak anlamlı bir değişkenin tespit edilememesi nedeniyle kulüplerin tablolarının yararlı bilgi sağlamadığı kanaati güçlenmiştir.

SONUÇ

Muhasebe, en sık kullanılan tanımından da anlaşılacağı üzere, işletmelerin finansal faaliyetleri hakkında bilgi sağlayan bir sistemdir. Fakat bu süreçte yalnızca finansal faaliyetlerin bir yansımasını sağlayan tarafsız kurallar ve yöntemler bütününden ibaret bir teknik değildir. Aynı zamanda işletmelerin faaliyetleri hakkında gerçekliği yeniden inşa etme gücü bulunmaktadır. Bir muhasebe kuralı, işletmeler arasında finansman kaynaklarının ve servetin toplumda nasıl dağılacakını, üretim ve tüketim kararlarını, hangi işletmelerin faaliyetlerine devam edip hangilerinin faaliyetlerinin sonlandırılacağını, kamu kaynaklarının nasıl kullanılacağını belirleme gücüne sahiptir. Diğer bir deyişle muhasebe pasif bir araç değil, ekonomik ve sosyal koşulları güçlendiren veya yeniden şekillendiren, dağıtım etkisine sahip aktif bir araçtır.

Sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde de mevcut olduğu görülebilecek, disiplinin sağladığı bilginin değer yargısı içermediği ve tarafsız olduğuna ilişkin pozitivist görüş muhasebede de baskın görüş haline gelmiştir. Bu görüşün benimsenmesiye muhasebenin sosyal yönünün göz ardı edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Böylelikle muhasebenin farklı kullanıcıların farklı ihtiyaçlarını dikkate alma sorumluluğu ortadan kalkmakta, tüm gruplar için tek bir bilginin yeterli olduğu kabul edilmekte ve muhasebe değer yargısı içermeyecek biçimde yeniden tanımlanmaktadır.

Bu çalışma yürütülürken sözü edilen muhasebe anlayışının teorik kökenlerinin tespiti için literatür araştırması yapılmış ve anlayışın muhasebedeki kaynağının neoliberal ekonomi görüşü olduğu sonucuna varılmıştır. Günümüzde iktisat eğitiminde egemen olan bu görüşün piyasalar hakkındaki değerlendirmesi çağdaş muhasebe düşüncesinin oluşmasında temel alınmıştır. Böylelikle muhasebe açısından piyasa bir yandan muhasebe sisteminden elde edilen sonuçların doğruluğunun değerlendirildiği bir araç olmakta, diğer yandan muhasebe sürecinde kullanılacak verileri sağlamaktadır.

1960'ların sonundan itibaren etkin piyasa hipotezini temel alan değer ilişkisi çalışmalarının öne çıkmaya başlaması ile birlikte muhasebe araştırması yeni bir seyre yönelmiştir. Diğer yandan 1973 Petrol Krizi ile birlikte sanayi sermayesinin zayıflayarak finans sektörünün öne çıkmasıyla birlikte geleneksel şirketlerin daha geniş bir çeşitliliğe sahip olan paydaşları daralarak hissedarlar ile sınırlanmaya başlamıştır. Finansallaşma ile birlikte, finansın geleceğe dönük yapısı muhasebeyi de etkileyerek geleneksel olarak geçmişe odaklı olan muhasebenin yönünü, geleceğe çevirmiştir.

Finansallaşmanın deregülasyon ihtiyacı, ironik biçimde, ulusal regülasyonları aşmayı sağlayacak yeni bir regülasyonla karşılanmıştır. Anglo Amerikan muhasebe anlayışını benimseyen IASB'nin (daha önceki ismiyle IASC) kurulmasıyla birlikte yalnızca ulusal muhasebe standartları yabancı bir kuruma havale edilerek özelleştirilmemiş, aynı zamanda Neoliberalizmin etkisinde gelişen muhasebe anlayışı da dünya çapında yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Değişen anlayışla birlikte muhasebe artık çerçevesini yeniden şekillendiren yeni bir amaca sahip olmuştur. Karar yararlılığı olarak ifade edilen bu amaç, belirlenen kullanıcıların alacağı kararlarda kullanacakları bilgiyi sağlamayı muhasebecilerin görevi haline getirmiştir.

Amaç değişikliği yalnızca kâğıt üzerinde yapılan bir değişiklik olarak kalmamaktadır. Amaçlar ulaşılabilecek sonuçları belirlemede ve geliştirilen kuralların meşruiyetini savunmada kullanılır. Karar yararlılığının amaç olarak benimsenmesiyle ulaşılabilecek sonuçlar yeniden tanımlanmakta, bu da haliyle, diğer köklü değişiklikleri gerektirmektedir.

Bu çalışma karar yararlılığının hem kökenlerinin hem de sonuçlarının araştırılmasıyla, muhasebecilerin yaptıkları şeyleri neden yaptıklarını aydınlatmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda yeni bir amacın neler getirdiğinin tespiti ancak neyin yerine geldiğini, neleri değiştirdiğini belirlemek ile mümkündür.

Muhasebenin karar yararlılığı tarafından yeri alınan amacı idareciliktir. İdarecilik teriminin üzerinde uzlaşmış bir anlamı olmamakla beraber, dar anlamda

yönetimin kaynakların nasıl kullanıldığı hakkında sahiplere açıklama hesap verme yükümlülüğünü, geniş anlamda ise daha büyük çeşitlilikteki kullanıcılara hesap verme yükümlülüğünü ifade ettiği, literatür araştırması sonucunda anlaşılmıştır.

Karar yararlılığı amacına karşı idarecilik amacının bir diğer ifadesi, muhasebenin tahmin işlevine karşı kontrol işlevidir. Tahminler geleceğe doğruysen, kontrol geçmişe doğrudur. Dolayısıyla iki amaç arasından yapılacak tercih aynı zamanda işlevi etkileyecek ve bu da yeni tartışma alanları açacaktır. Gerçeğe uygun değere karşı tarihi maliyet, varlık/borç yaklaşımına karşı gelir/gider yaklaşımı, güvenilirlik ve muhafazakârlığa karşı ihtiyaca uygunluk tartışmaları buna örnektir.

Çalışmanın ilk iki bölümünde muhasebe görüşünün kökenlerinin ve ortaya çıktığı ve geliştiği koşulların belirlenmesine ve muhasebede yarattığı değişimin etkilerinin anlaşılmasına çalışılmıştır. Üçüncü bölümdeyse kâr amaçlı kurumlar için oluşturulan Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını kullandığı halde, diğer sektörlerdeki şirketlerden farklılık gösteren spor kulüpleri ele alınmıştır.

Geleneksel pazarlarda firmalar maliyetlerini minimize ederken gelirlerini maksimize etmeye çalışırlar. Futboldaysa çoğu zaman takımın finansal durumu değil sportif başarısı esas alınmaktadır. Bu yönüyle futbol şirketlerinin ekonomik temeli bulunan ama sosyal nitelikli kurumlar olarak ele alınması daha doğrudur. Kulüplerin kâr amaçlı faaliyetlerde bulunmadığına yönelik iddiaları destekleyen bir unsur da finansal yapılarının güçlendirilmesine yönelik çabaların kendiliğinden ortaya çıkmak yerine, dışarıdan bir kuruluş tarafından dikte edilmesidir. Bu kapsamda UEFA'nın Finansal Fair Play uygulaması kulüplerin gelir/gider dengelerini sağlaması ve imkanları ölçüsünde harcama yaparak borçluluk yapılarını düzenlemesi için kurallar getirmiştir. UEFA'nın belirlediği kriterlere kulüplerin henüz uyum sağlayamamış olması bu tezin 4'üncü bölümünde yapılan çalışmayı mümkün kılmıştır.

Diğer yandan işletmeler için rakip firma sayısının ve rekabetin az olması olumlu bir durumken kulüpler için rekabetin artması; gelirin artması demektir. Kulüplerin, rakiplerin pazar dışına itilemediği bir lig ekonomisi içerisinde faaliyet göstermesi nedeniyle, ekonomik analizde kullanılan işletme olmadığı ve ürünlerinin bu işletmelerin ürünlerinden farklı olduğu ileri sürülmektedir.

Kulüplerin kötü performansı halinde taraftarlar diğer sektörlerde fiyat ve kaliteden memnun olmayan müşterilerin başka firmalara yöneldiği gibi farklı kulüplere yönelmemekte, taraftarlar kulüplere yönelik aidiyetlerini aile ilişkileri kadar önemli gördüklerini ifade etmektedirler.

Bir mal veya hizmetin üretim veya tüketiminde alıcı ve satıcılar dışındaki taraflara fayda veya maliyet sağlaması dışsallık olarak adlandırılmaktadır. Piyasa başarısızlığı olarak anılan bu durum spor kulüplerinin sübvansiyon, bağış ve vergi indirimleri gibi isimler altında devlet desteği almasını sağlamaktadır.

Sayılan özellikler nedeniyle farklılaşan sektörde kötü finansal performanslarına rağmen faaliyetlerine devam etmeyi sürdüren kulüpler karar yararlılığı açısından bir araştırma fırsatı doğurmaktadır. Karar yararlılığı kullanıcıların finansal kararları ile ilgili olarak yapacakları tahminlerde yararlı bilgi sağlamayı hedefler. Yatırım kararlarında hissedarlar için risk yukarı yönlüdür. Diğer bir deyişle hissedarlar yatırım kararlarını alırken ne kadar kâr edebileceklerini düşünürler. Diğer yandan kredi verenler için risk aşağı yönlüdür. Bu grubun amacı verdikleri anaparayı ve faizi geri alabilmektir. İşletmelere verilecek kredi kararlarında iki tip hata yapılabilir. İlk olarak iflas edecek veya finansal sıkıntıya düşecek işletmelere kredi verilmesi kararı olan hatalı negatif kararlar ve iflas etmeyecek veya finansal sıkıntıya düşmeyecek şirketlere kredi verilmemesi kararı olan hatalı pozitif kararlardır. Finansal açıdan başarılı şirketlerin diğer sektörlerdeki başarısız şirketlerden kredi kararları açısından farkı bulunmamaktadır. Buna karşın faaliyetlerine devam edebildiği halde mali tabloları başarısız olacağı sinyalini veren şirketlerin finansal tablolarının hatalı pozitif kararları açısından sektörel bir özgünlük taşımaktadırlar.

Çalışmanın son bölümünde kulüplerin finansal tabloların karar yararlılığını incelemek için hatalı pozitif kararlar açısından incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle reel sektör şirketlerinden Türkiye’de borsada işlem görmekteyken iflas etmiş veya finansal sıkıntı nedeniyle borsadan çıkarıldıktan sonra faaliyetlerini durdurmuş şirketler belirlenmiştir. Türkiye’deki şirketlerin seçilmesinin nedeni bu şirketlerin verilerine ulaşım imkânıdır. İflas/finansal sıkıntı grubu olarak belirlenen bu şirketler sağlıklı şirketlerle geriye doğru lojistik regresyon ve ileri doğru lojistik regresyon aracılığıyla

karşılaştırılarak iki farklı model belirlenmiştir. Modeller ayrı bir iflas/sıkıntı grubu ve sağlıklı şirketler grubu üzerinde sınanmış ve şirketlerin iflas veya finansal sıkıntı durumunu tahmin etmekte başarılı olmuştur.

Sonucun başarılı olmasının akabinde Avrupa borsalarında işlem gören spor kulüplerine uygulanan model %57,14 oranında hatalı pozitif sonuç vermiştir. Bu sonuç neticesinde kulüplerin finansal tablolarının karar yararlı bilgi sağlamadığı sonucuna varılmıştır. Lojistik regresyon sonuçlarına göre iflas etmesi olası görülen şirketlerin, modellerde yansıtılmayan bir oran açısından iflas eden şirketlerle anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak için şirketler Mann-Whitney U testi aracılığıyla iflas/sıkıntı grubu ve sağlıklı şirketler grubu ile karşılaştırılmış ve bu şirketlerin sağlıklı şirketlerden daha ziyade iflas grubuyla benzeştiği görülmüştür. Bu durum kulüplerin karar yararlı bilgi sağlamadığının teyidi niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Abdel-Khalik, A. Rashad : “Fair Value Accounting and Stewardship”, **Accounting Perspectives**, Cilt:9, Sayı:4, 2011, ss.253-269.
- Acar, Gökmen Tarık : **İktisadî Değiştirmek Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.
- Africano, Beatriz Elena : “Decision-Usefulness of Accounting Information to Equity Investors of Firms Listed on the Amman Stock Exchange: An Empirical Investigation”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of Sunderland**, Sunderland, Nisan 2013.
- Agarwal, Vineet, Richard J. Taffler : “Twenty-five Years of the Taffler Z-Score Model: Does it Really Have Predictive Ability?”, **Accounting and Business Research**, Cilt:37, Sayı:4, 2007, ss.285-300.
- AICPA : Accounting Objectives Study Group, “Objectives of Financial Statements”, 1973, (Çevrimiçi) <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED089583.pdf>, 03.09.2018.
- AICPA : Jenkins Committee Report 1994, (Çevrimiçi), <https://www.aicpa.org/InterestAreas/FRC/AccountingFinancialReporting/DownloadableDocuments/Jenkins%20Committee%20Report.pdf>, ss.7-8, 04.02.2018.
- Akdoğan, Nalan, Hamdi Aydın : **Muhasebe Teorileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987.
- Akdoğan, Nalan, Nejat Tenker : **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, 12. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, Kasım 2007.
- Akçay, Ümit, Ali Rıza Güngen : **Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş- Küresel Kapitalizmin Geleceği**, 3. bs., İstanbul, NotaBene Yayınları, Şubat 2019.
- Akerlof, George A. : “The Market for ‘Lemons’: Quality Uncertainty and the Market Mechanism”, **The Quarterly Journal of Economics**, Cilt:84, Sayı:3, Ağustos 1970, ss.488-500.
- Akgüç, Öztin : **Finansal Yönetim**, 9. Bs., İstanbul, Avcıol Basım Yayın, Ocak 2013.

- Akıncı, Merter, Gönül : “Lale Çılgınlığı’ndan Mortgage Krizi’ne Spekülatif
Yüce Akıncı, Ömer Balonlar”, **Tarih Okulu Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 19, 2014,
Yılmaz ss.719-749.
- Aktaş, Ramazan : **Endüstri İşletmeleri İçin Mali Başarısızlık Tahmini
(Çok Boyutlu Model Uygulaması)**, Ankara, Türkiye İş
Bankası Kültür Yayınları, 1993.
- Akşar, Tuğrul : **Futbolun Ekonomi Politikası**, İstanbul, Literatür
Yayınları, 2010.
- Akşar, Tuğrul : **Krizdeki Futbol**, İstanbul, Literatür Yayınları, 2013.
- Akşar, Tuğrul, Kutlu : **Futbol Ekonomisi**, İstanbul, Literatür yayınları, 2006.
Merih
- Akyüz, Mehmet Emin : Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Halka Açılması:
Avrupa Futbol Piyasasındaki Gelişmeler Çerçevesinde
Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor
Örneğinin Değerlendirilmesi, (Çevrimiçi)
<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/222>,
28.06.2018.
- Alexander, David, : “Can the Conceptual Framework Be All Things to All
Anne Le Manh-Bena, (Wo)men?”, (Çevrimiçi),
Olivier Ramond <https://hal.archivesouvertes.fr/hal00991959/document>,
06.03.2017.
- Allen, Franklin, Elena : “Mark-to-Market Accounting and Liquidity Pricing”,
Carletti **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:45, sayı:2-
3, 2008, ss.358-378.
- Altman, Edward I. : “Financial Ratios, Discriminant Analysis and the
Prediction of Corporate Bankruptcy”, **The Journal Of
Finance**, Cilt:23, Sayı:4, Eylül 1968, ss.589-609.
- Altman, Edward I. : Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting
the Z-Score and Zeta Models, Temmuz 2000, (Çevrimiçi),
<http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf>,
03.01.2018.
- Anderson, Elizabeth : “Beyond Homo Economicus: New Developments in
Theories of Social Norms”, **Philosophy & Public
Affairs**, Cilt:29, Sayı:2, 2000, ss.170-200.

- Altunöz, Utku : **Neoklasik İktisadın Eleştirisi Post Otistik İktisat**, Ankara, Efil Yayınevi, Kasım 2014.
- Altunöz, Utku, Hasip Altunöz : **Davranışsal Ekonomi (Nörofinans)**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- American Accounting Association : “A Tentative Statement of Accounting Principles Affecting Corporate Reports”, **The Accounting Review**, Cilt:11, Sayı:2, Temmuz 1936, ss.187-191.
- American Accounting Association : “Report of the Committee on Accounting Theory Construction and Verification”, **The Accounting Review**, Cilt:46, 1971, ss.51-79.
- American Accounting Association : “Report of the Committee on Concepts and Standards for External Financial Reports”, **The Accounting Review**, Cilt:50, 1975, ss.41-49.
- American Accounting Association’s Financial Accounting Standards Committee : “A Framework for Financial Reporting Standards: Issues and a Suggested Model”, **Accounting Horizons**, Cilt:24, Sayı:3, 2010, ss.471-485.
- American Institute of Accountants : “Accounting Research Bulletin No. 43”, 1953, (Çevrimiçi), <http://clio.lib.olemiss.edu/cdm/compoundobject/collection/deloitte/id/9764/show/9626>, 28.06.2019.
- Amir, Eli, Gilad Livne : “Accounting, Valuation and Duration of Football Player Contracts”, **Journal of Business Finance & Accounting**, Cilt:32, Sayı:3&4 Nisan/Mayıs 2005, ss.549-586.
- Andriessen, Daniel, Rene Tissen : **Weightless Wealth**, Londra, Pearson Education, 2000.
- Argan, Metin, Hakan Katırcı : **Spor Pazarlaması**, 3. bs, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015.
- Armstrong, Christopher S., Wayne R. Guay, Joseph P. Weber : “The Role of Information and Financial Reporting in Corporate Governance and Debt Contracting”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt: 50, 2010, ss.179-234.
- Arnold, John, Peter Moizer : “A Survey of the Methods Used by UK Investment Analysts to Appraise Investments in Ordinary Shares”,

- Accounting and Business Research**, Cilt: 14, Yaz 1984, ss.195-207.
- Arnold, Patricia, Theresa Hammond : “The Role of Accounting in Ideological Conflict: Lessons from the South African Divestment Movement”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:19, Sayı:2, 1994, ss.111-126.
- Arslan, Ahmet : **Felsefeye Giriş**, 25.bs, Ankara, BB101 Yayınları, Ekim 2017.
- Arsoy, Aylin Poroy : **Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer**, Bursa, Dora Yayınları, Kasım 2009.
- Avrupa Komisyonu : Definition of Sport - Version 2.0, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/eurostat/documents/6921402/0/Vilnius+Definition+Sport+CPA2008+official+2013_09_19.pdf/30838d11-01ea-431f-8112-50786e187c1c, 28.03.2018.
- Avrupa Parlamentosu Politika Birimi : The Economic Dimension of Sport, 2015, (Çevrimiçi) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563392/IPOL_STU\(2015\)563392_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563392/IPOL_STU(2015)563392_EN.pdf), 29.03.2018.
- Aydın, Üzeyir, Büşra Ağan : **Davranışsal Finans – Finansal Yatırım Kararlarının Davranışsal Temelleri**, Bursa, Ekin Yayınevi, Ağustos 2017.
- Balcı, Ali : **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, 11. bs. Ankara, Pegem Akademi, Şubat 2015.
- Ball, Ray, Ashok Robin, Gil Sadka : “Is Financial Reporting Shaped by Equity Markets or by Debt Markets? An International Study of Timeliness and Conservatism”, **Review of Accounting Studies**, Cilt:13, Sayı: 2-3, Eylül 2008, ss.168-205.
- Ball, Ray, Philip Brown : “An Empirical Evaluation of Accounting Income Numbers”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:6, Sayı:2, Sonbahar 1968, ss.159-178.
- Ball, Ray, Philip Brown : “Ball and Brown (1968): A Retrospective”, **The Accounting Review**, Cilt:89, Sayı:1, 2014, ss.1-26.

- Banz, Rolf W. : “The Relationship Between Return and Market Value of Common Stocks”, **Journal of Financial Economics**, Cilt:9, Sayı:1, Mart 1981, ss.3-18.
- Barber, Brad, Reuven Leheavy, Maureen McNichols ve Brett Trueman : “Can Investors Profit from the Prophets? Security Analyst Recommendations and Stock Returns”, **The Journal of Finance**, Cilt:56, Sayı:2, Nisan 2001, ss.531-563.
- Barber, Brad M., Terrance Odean : “Trading is Hazardous to Your Wealth: The Common Stock Investment Performance of Individual Investors”, **The Journal of Finance**, Cilt:55, Sayı:2, Nisan 2000, ss.773-806.
- Barker, Richard, Anne Mcgeachin : “An Analysis of Concepts and Evidence on the Question of Whether IFRS Should be Conservative”, **Abacus**, Cilt:51, Sayı:2, 2015, ss.169-207.
- Barker, Richard G. : “The Market for Information- Evidence from Finance Directors, Analysts and Fund Managers”, **Accounting and Business Research**, Cilt:29, Sayı:1, 1998, ss.3-20.
- Barlev, Benzion, Joshua Rene Haddad : “Fair Value Accounting and the Management of the Firm”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt: 14, Sayı: 4, Mayıs 2003, ss.383-415.
- Barth, Mary E. : “Standard-Setting Measurement Issues and the Relevance of Research”, **Accounting and Business Research**, Special Issue: International Accounting Policy Forum, 2007, ss.7-15.
- Barth, Mary E. : “Valuation-based Accounting Research: Implications for Financial Reporting and Opportunities for Future Research”, **Accounting & Finance**, Cilt:40, Sayı:1, Mart 2000, ss.7-32.
- Barth, Mary E., William H. Beaver, Wayne R. Landsman : “The Relevance of the Value Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting: Another View”, Ocak 2001, (Çevrimiçi), <https://ssrn.com/abstract=246861>, 06.01.2018
- Basık, Feryâl Orhon : **Ansiklopedik Muhasebe ve Finans Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.

- Basu, Sudipta : “Conservatism Research: Historical Development and Future Prospects”, **China Journal of Accounting Research**, Cilt:2, Sayı:1, Haziran 2009, ss.1-20.
- Beatty, Anne, Joseph Weber, Jeff Jiewei Yu : “Conservatism and Debt”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt: 45, Sayı: 2–3, Ağustos 2008, ss.154-174.
- Beaver, William H. : “Financial Ratios As Predictors of Failure”, **Journal of Accounting Research**, Cilt: 4, Sayı:3, 1966, ss.71-111.
- Beaver, William H. : **Financial Reporting - An Accounting Revolution**, 3. bs., New Jersey, Prentice Hall Inc., 1998.
- Beaver, William H. : “The Behavior of Security Prices and Its Implications For Accounting Research (Methods)”, **The Accounting Review**, Cilt:47, 1972.
- Beaver, William H., : “The Information Content of Annual Earnings Announcements”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:6, 1968, ss.67-92.
- Beaver, William H. : “What Should Be the FASB’s Objectives”, **The Journal of Accountancy**, Cilt:136, Sayı:2, Ağustos 1973, ss.49-56.
- Beaver, William H., John W. Kennely, William M. Voss : “Predictive Ability as a Criterion for the Evaluation of Accounting Data”, **The Accounting Review**, Cilt:43, Sayı:4, Ekim 1968, ss.675-683.
- Beaver, William H., Roland E. Dukes : “Interperiod Tax Allocation and Depreciation Methods: Some Empirical Results”, **The Accounting Review**, Cilt:48, Sayı:3, Temmuz 1973, ss.549-559.
- Belkaoui, Ahmed Riahi- : **Accounting Theory**, 5. bs, Londra, TJ International, 2004.
- Benicourt, Emmanuelle, Bernard Guerrien : **Neoklasik İktisat Teorisi**, Çev. Mustafa Dönmez, Hüseyin Şahin, Ertuğrul Tokdemir, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2017.
- Benston, George J. : “The Shortcomings of Fair-Value Accounting Described in SFAS 157”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Cilt 27, 2008, ss.101-114.

- Beyer, Anne, Daniel : “The Financial Reporting Environment: Review of the
A. Cohen, Thomas Z. Recent Literature”, **Journal of Accounting and
Lys, Beverly R. Economics**, Cilt:50 Sayı:2-3, ss.296-343.
Walther
- Bharath, Sreedhar T., : “Accounting Quality and Debt Contracting”, **The
Jayanthi Sunder, Accounting Review**, Cilt:83, Sayı:1, Ocak 2008, ss.1-28.
Shyam V. Sunder
- Birnberg, Jacob G. : “The Role of Accounting in Financial Disclosure”,
Accounting Organizations and Society, Cilt:5, Sayı:1,
1980, ss.71-80.
- Black, Fischer : “Noise”, **The Journal of Finance**, Cilt:41, Sayı:3,
Temmuz 1986, ss.528-543.
- Black, Fischer : “The Dividend Puzzle”, **The Journal of Portfolio
Management**, Cilt:2, Sayı:2, Kış 1976, ss.5-8.
- Boatsman, James R. : “Why Are There Tigers and Things?”, **Abacus**, Cilt:13,
Sayı:2, Aralık 1977, ss.155-167.
- Bordeianu, Gabriela- : “Analysis Models of the Bankruptcy Risk”, **Economy
Daniela Florin Radu, Transdisciplinarity Cognition**, Cilt:14, Sayı:1, 2011,
Marius Dumitru ss.248-259.
Paraschivescu, Willi
Păvăloaia
- Botosan, Christine A., : “Decision-Useful Asset Measurement from a Business
Adrienna A. Huffman Valuation Perspective” **Accounting Horizons**, Cilt:29,
Sayı:4, 2015, ss.757-776.
- Bostwick, Eric D., : “Fair Value Accounting and the Conceptual Framework”,
Robert T Fahnstock The American Society of Business and Behavioral
Sciences, Şubat 2011, (Çevrimiçi),
http://www.academia.edu/958410/Fair_Value_Accounting_and_the_Conceptual_Framework, 16.02.2017.
- Bradbury, Michael : “Discussion of Whittington”, **Abacus**, Cilt:44, Sayı:2,
2008, ss.169-180.
- Brealey, Richard A., : **İşletme Finansının Temelleri**, Çev. Ünal Bozkurt,
Stewart C. Myers, Türkan Arıkan, Hatice Doğukanlı, 5. bs, İstanbul,
Alan J. Marcus McGrawHill-Literatür Yayınları, 2007.

- Brealey, Richard A., Stewart C. Myers, Franklin Allen : **Principles of Corporate Finance**, 11. bs., McGraw-Hill Education, Berkshire, 2014.
- Breton, Gaétan, Richard J. Taffler : “Accounting Information and Analyst Stock Recommendation Decisions: A Content Analysis Approach”, **Accounting and Business Research**, Cilt:31, Sayı:2, 2001, ss.91-101.
- Brief, Richard P. : “Hicks on Accounting”, **The Accounting Historians Journal**, Cilt:9 Sayı:1, Bahar 1982, ss.91-101.
- Broadbent, Jane, Jeffrey Unerman : “Developing the Relevance of the Accounting Academy”, **Meditari Accountancy Research**, Cilt:19, Sayı: 1, 2011, ss.7-21.
- Bromwich, Michael, Richard Macve, Shyam Sunder : “Hicksian Income in the Conceptual Framework”, **Abacus**, Cilt:46, Sayı:3, Eylül 2010, ss.348-376.
- Brooking, Annie : **Intellectual Capital -Core Asset for the Third Millenium Enterprise**, 2. bs., Londra, International Thomson Business Press, 1998.
- Bryer, R.A. : “A Marxist Critique of the FASB’s Conceptual Framework”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:10, Sayı:5, 1999, ss.551-589.
- Buğra, Ayşe : **İktisatçılar ve İnsanlar**, 10. bs, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Bullen, Halsey G., Kimberley Crook : “Revisiting the Concepts A New Conceptual Framework Project”, Mayıs 2005, (Çevrimiçi) <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175818825710&blobheader=application%2Fpdf>, 02.09.2017.
- Buraimo, Babatunde, Rob Simmons, Stefan Szymanski : “English Football”, **Journal of Sports Economics**, Cilt:7, Sayı:1, 2006, ss.29-46.
- Burgstahler, David, İlia Dichev : “Earnings Management to Avoid Earnings Decreases and Losses”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:24, Sayı:1, Aralık 1997, ss.99-126.

- Burton, John C. : “A Symposium on the Conceptual Framework”, **The Journal of Accountancy**, Cilt:145, Ocak 1978, ss.53-58.
- Buys, Pieter Willem : The Legitimacy Predicament of Current Day Accounting Theory, North-West University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mayıs 2010 Potchefstroom, Güney Afrika.
- Büyükmirza,H. Kamil : **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi – Tekdüzen’e Uygun Bir Sistem Yaklaşımı**, 15. bs, Ankara, Gazi Kitabevi, 2010.
- Cahill, Damien, Martijn Konings : **Neoliberalizm**, Çev. Onur Orhangazi, Ankara, Ütopya Yayınevi, Şubat 2019.
- Can, Abdullah : **SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nitel Veri Analizi**, 8. bs., Ankara, Pegem Akademi, 2019
- Cairns, David : “The Conceptual Framework - The International Experience”, 2001, (Çevrimiçi) <https://ssrn.com/abstract=2379002>, 08.09.2017.
- Cairns, David, Dianne Massoudi, Ross Taplin, Ann Tarca : “IFRS Fair Value Measurement and Accounting Policy Choice in the United Kingdom and Australia”, **The British Accounting Review**, Cilt:43, Sayı:1, Mart 2011, ss.1-21.
- Camfferman, Kees, Stephen A. Zeff : **Financial Reporting and Global Capital Markets: A History of the International Accounting Standards Committee, 1973-2000**, New York, Oxford University Press, 2006.
- Cascino, Stefano, Mark Anthony Clatworthy, Beatriz Garcia Osmá. Joachim Gassen, Shaded Imam, Thomas Jeanjean : “Professional Investors and the Decision Usefulness of Financial Reporting”, Mart 2016, (Çevrimiçi), <http://www.loyolaandnews.es/wp-content/uploads/2016/05/Professional-investors-and-the-decision-usefulness-of-financial-reporting.pdf>, 31.10.2017.
- Cascino, Stefano, Mark Anthony Clatworthy, Beatriz Garcia Osmá. Joachim Gassen, Shaded : “The Use of Information By Capital Providers-Academic Literature Review”, Aralık 2013, (Çevrimiçi), http://www.icas.com/__data/assets/pdf_file/0018/5526/The-Use-of-Information-by-Capital-Providers-EFRAG-SATER-ICAS.pdf, 16.09.2017.

Imam, Thomas
Jeanjean

Chabrak, Nihel : “Money Talks: The Language of the Rochester School”, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, Cilt: 25, Sayı: 3, 2012, ss.452-485.

Chabrak, Nihel : “The IASB and the Market Communion”, **IFRS in a Global World: International and Critical Perspectives on Accounting**, ed. Didier Bensadon, Nicolas Praquin, İsviçre, Springer International Publishing, 2016.

Chabrak, Nihel, Ashley Burrowes : “The Language of the Rochester School: Positive Accounting Theory Deconstructed”, 2009, (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/43002767_The_Language_of_the_Rochester_School_Positive_Accounting_Theory_Deconstructed, 14.08.2020.

Chambers, R. J. : “Financial Information and the Securities Market”, **Abacus**, Cilt:1, Sayı:1, Eylül 1965, ss.3-30.

Chambers, R.J. : “Prospective Adventures in Accounting Ideas” **The Accounting Review**, Cilt:42, Sayı:2, Nisan 1967, ss.241-253.

Chambers, Raymond J. : **Accounting, Evaluation and Economic Behavior**, 2. bs., Texas, Scholars Book Co., 1975.

Chartered Management Institute : **CIMA Dictionary of Finance and Accounting**, Londra, Bloomsbury Publishing, 2003.

Chen, Rosita S. : “Social and Financial Stewardship” **The Accounting Review**, Cilt:50, Sayı:3, Temmuz 1975, ss.533-543.

Chiapello, Eve : “Critical Accounting Research and Neoliberalism”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:43, 2017, ss.47-64.

Chiapello, Eve, Karim Medjad : “An Unprecedented Privatisation of Mandatory Standard-Setting: The Case of European Accounting Policy”, **Critical Perspectives on Accounting**. Cilt:20, Sayı:4, Mayıs 2009, ss.448-468.

- Choong, Kwee Keong : “Intellectual Capital: Definitions Categorization and Reporting Models”, **Journal of Intellectual Capital**, Cilt:9 Sayı:4, 2008, ss.609-638.
- Christenson, Charles : “The Methodology of Positive Accounting”, **The Accounting Review**, Cilt:58, Sayı:1, Ocak 1983, ss.1-22.
- Chua, Wai Fong, Stephen L. Taylor : “The Rise and Rise of IFRS: An Examination of IFRS Diffusion”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Cilt:27, Sayı:6, Kasım-Aralık 2008, ss.462-473.
- Ciccone, Stephen J. : “Investor Optimism, False Hopes and the January Effect”, **Journal of Behavioral Finance**, Cilt:12, Sayı:3, 2011, ss.158-168.
- Cluskey, G. R., Craig R. Ehlen, Richards Rivers : “Accounting Theory: Missing in Action”, **Management Accounting Quarterly**, Cilt:8, Sayı:2, Kış 2007, ss.24-31.
- Cohen, Jeffrey R., Lori Holder-Webb, David Wood, Leda Nath : “Retail Investors’ Perceptions of the Decision-Usefulness of Economic Performance, Governance, and Corporate Social Responsibility Disclosures”, **Behavioral Research in Accounting**, Cilt: 23, Sayı:1, 2011, ss.109-129.
- Collins, Daniel W., S.P.Kothari : “An Analysis of Intertemporal and Cross-Sectional Determinants of Earnings Response Coefficients”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:11, Sayı: 2–3, Temmuz 1989, ss.143-181.
- Committee on Economic and Monetary Affairs : “Report on International Financial Reporting Standards (IFRS) and the Governance of the International Accounting Standards Board (IASB)”, 5 Şubat 2008, (Çevrimiçi)
<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2008-0032&language=EN>, 06.08.2020.
- Committee to Prepare A Statement of Basic Accounting Theory : **A Statement of Basic Accounting Theory**, American Accounting Association, 1966.

- Cooper, Arnold C., William C. Dunkelberg, Carolyn Y. Woo : **“Optimists and Pessimists: 2994 Entrepreneurs and Their Perceived Chances for Success”**, Eylül 1986, (Çevrimiçi)
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED308336.pdf>, 23.02.2017.
- Cooper, Christine : “Accounting for the Fictitious: A Marxist Contribution to Understanding Accounting’s Roles in the Financial Crisis”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:30, 2015, ss.63-82.
- Cooper, Michael J., Orlin Dimitrov, P. Raghavendra Rau : “A Rose.com by Any Other Name”, **The Journal of Finance**, Cilt:56, Sayı:6, Aralık 2001, ss.2371-2388.
- Crawford, L., J. Ferguson, C.V. Helliar, D.M Power : “Control over Accounting Standards within the European Union: The Political Controversy Surrounding the Adoption of IFRS 8”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:25, Sayı:4-5, Temmuz 2014, ss.304-318.
- Crouch, Colin : **Neoliberalizmin Garip Ölümsüzlüğü**, Çev. Uğur Gezen, İstanbul Açılım Kitap, Ocak 2014.
- Cunningham, Lawrence A. : “Finance Theory and Accounting Fraud: Fantastic Futures Versus Conservative Histories”, **Buffalo Law Review**, Cilt:53, 2005, ss.789-814.
- Çetiner, Ertuğrul : **Genel Muhasebe Teori ve Uygulama**, 3.bs, Ankara, Gazi Kitabevi 2009.
- Çokluk, Ömay, Güçlü Şekercioğlu, Şener Büyüköztürk : **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları**, 5. bs., Ankara, Pegem Akademi, Eylül 2018, ss.110-111.
- Daimler AG : Board of Management Remuneration in Financial Year 2019, (Çevrimiçi), <https://annualreport.daimler.com/ar2019/combined-management-report/remuneration-report/board-of-management-remuneration-in-2019#>, 20.09.2020.
- Deegan, Craig, Jeffrey Unerman : **Financial Accounting Theory**, 2. bs, Berkshire, McGraw-Hill Education, 2011.

- Demski, Joel S., John C. Fellingham, Yuji Ijiri, Shyam Sunder : “Some Thoughts on the Intellectual Foundations of Accounting”, **Accounting Horizons**, Cilt:16, Sayı:2, Haziran 2002, ss.157-168.
- Dennis, Ian : “The Conceptual Framework – A ‘Long and Winding Road’”, **Accounting in Europe**, Cilt:16, Sayı:3, 2019, ss.256-289.
- Devine, Carl Thomas : “The Rule of Conservatism Reexamined”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:1, Sayı:2, Sonbahar 1963, ss.127-138.
- Diamond, Peter, Hannu Vartiainen : **Davranışsal İktisat ve Davranışsal İktisadın Uygulamaları**, Çev. Hatime Kamilçelevi, Ankara, Nobel Yayıncılık, Eylül 2016.
- Dichev, Ilia D. : “On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting”, **Accounting Horizons**, Cilt:22, Sayı:4, 2008, ss.453-470.
- Ding, Shujun, Cameron Graham : “Accounting and the Reduction of State-owned Stock in China”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:18, Sayı:5, Temmuz 2007, ss.559-580.
- Djayoon, Gbati Zoumaro : “Usefulness of Financial Accounting Information”, Erasmus University, t.y., (Çevrimiçi), https://thesis.eur.nl/pub/14757/MA126-Zoumaro-Djayoon_327611.doc, 20.03.2019.
- Dobson, Stephen, John Goddard : **The Economics of Football**, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.
- Dore, Ron : “Stock Market Capitalism and its Diffusion”, **New Political Economy**, Cilt:7, Sayı:1, 2002, ss.115-121.
- Dwyer, Peggy D., Robin W. Roberts : “Known by the Company They Keep: A Study of Political Campaign Contributions Made by the United States Public Accounting Profession” **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:15, Sayı:6-7, Ağustos-Ekim 2004, ss.865-883.
- Edvinsson, Leif, Michael S. Malone : **Intellectual Capital**, 1.bs, New York, HarperCollins Publishers, 1997.
- EFRAG : Stewardship/Accountability as an Objective of Financial Reporting, Temmuz 2007, (Çevrimiçi),

<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F070823%2520%2520PAAinE%2520Stewardship%2520paper%2520final%2520version.pdf>, 25.05.2019.

- Elias, Nabil : “Discussion of The Impact of Mandatory IFRS Adoption on Accounting Quality: Evidence From Australia”, **Journal of International Accounting Research**, Cilt:11, Sayı:1, 2012, ss.147-154.
- Elliott, Robert K. : “The Third Wave Breaks on the Shores of Accounting”, **Accounting Horizons**, Cilt:6, Sayı:2, Haziran 1992, ss.61-85.
- Emin, Doğuş : “Modern Finansın ve Finans Teorisinin Yakın Tarihteki Gelişimi: 20 ve 21. Yüzyıl”, **Finansın Temel Teorileri**, ed. Aysel Gündoğdu, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018.
- Ernst & Young : “Conceptual Framework: Objectives and Qualitative Characteristics”, Ekim 2010, (Çevrimiçi) [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_86_GL_IFRS/\\$File/Supplement_86_GL_IFRS.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_86_GL_IFRS/$File/Supplement_86_GL_IFRS.pdf), 20.12.2017.
- Evans, Lisa : “Language, Translation and the Problem of International Accounting Communication”, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, Cilt:17, Sayı:2, 2004, ss.210-248.
- EY International Financial Reporting Group : **International GAAP 2017 Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standards**, Cilt:1, John Wiley & Sons, Croydon, 2017.
- FASB : “Conceptual Framework for Financial Reporting: Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial Reporting Information”, 6 Temmuz 2006, (Çevrimiçi), <https://www.imanet.org/-/media/94ac17565d704658bfa31d263e8ed7fa.ashx?la=en>, 27.11.2019.
- FASB : Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, (Çevrimiçi),

- https://www.fasb.org/resources/ccurl/816/894/aop_CON1.pdf, 29.06.2019.
- FASB : Statement of Financial Accounting Concepts No. 2- Qualitative Characteristics of Accounting Information, Mayıs 1980.
- FASB : Statement of Financial Accounting Concepts No.5, (Çevrimiçi), http://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1218220132744&acceptedDisclaimer=true, 01.05.2018.
- FASB : Statement of Financial Accounting Concepts No. 8, 2010, (Çevrimiçi), <https://www.fasb.org/resources/ccurl/515/412/Concepts%20Statement%20No%208.pdf>, (12.06.2020).
- Fama, Eugene F. : “Random Walks in Stock Market Prices”, **Financial Analysts Journal**, Cilt: 21, Sayı: 5, Eylül Ekim 1965, ss.55-59.
- Fettahoğlu, Abdurrahman : **Sermaye Piyasaları ve Analizi**, İstanbul, Umuttepe Yayınları, Aralık 2017.
- Field, Andy : **Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics**, 4. bs., Kanada, Sage Publications, 2013
- Flamholtz, Eric : **Human Resource Accounting**, Los Angeles, Dickenson Publishing, 1974.
- Flegm, Eugene H. : “The Need for Reliability in Accounting”, **Journal of Accountancy**, Cilt:205, Sayı:5, Mayıs 2008, ss.37-39.
- Fleming, Robert J., Samuel P. Graci, Joel E. Thompson : “The Dawning of the Age of Quantitative/Empirical Methods in Accounting Research: Evidence From the Leading Authors of the Accounting Review”, **The Accounting Historians Journal**, Cilt:27, Sayı:1, Haziran 2000, ss.43-72.
- Forker, John : “Discussion of Accounting, Valuation and Duration of Football Player Contracts”, **Journal of Business Finance&Accounting**, cilt:32 Sayı: 3&4, Nisan Mayıs 2005, ss.587-598.

- Fort, Rodney D. : **Sports Economics**, 2. bs, New Jersey, Pearson Education, 2006.
- Foucault, Michel : **Biyopolitikanın Doğuşu**, Çev. Alican Tayla, 2. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Nisan 2019.
- Friedman, Milton : **Capitalism and Freedom**, 40. yıl bs., Chicago, The University of Chicago Yayınevi, 2002.
- Friedman, Milton : “Value Judgments in Economics”, Human Values and Economic Policy, A Symposium, 1967, (Çevrimiçi), https://miltonfriedman.hoover.org/friedman_images/Collections/2016c21/NYUPress_1967.pdf, 26.04.2020.
- Gauch, Jr., Hugh G. : **Bilimsel Yöntem**, Çev. İbrahim Yıldız, Ankara, Dipnot Yayınları, 2016.
- Gaffikin, Michael : Creating a Science of Accounting: Accounting Theory to 1970, 2005, (Çevrimiçi) <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1048&context=accfinwp>, 11.10.2017.
- Gassen, Joachim, Kristina Schwedler : “The Decision Usefulness of Financial Accounting Measurement Concepts: Evidence from an Online Survey of Professional Investors and their Advisors”, **European Accounting Review**, Cilt:19, Sayı: 3, Mart 2009, ss.495-509.
- Georgiou, Omiros, Lisa Jack : “In Pursuit of Legitimacy: A History behind Fair Value Accounting”, **The British Accounting Review**, Cilt:43, Sayı:4, Aralık 2011, ss.311-323.
- Gjesdal, Froystein : “Accounting for Stewardship”, **Journal of Accounting Research** Cilt:19, Sayı:1, Bahar 1981, ss.208-231.
- Glover, Jonathan : “Have Academic Accountants and Financial Accounting Standard Setters Traded Places?”, **Accounting, Economics and Law**, Cilt:4, Sayı:1, 2014, ss.17-26.
- Gordon, Scott : **Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi**, Çev. Ümit Tatlıcan, Hasan Kösebalaban, İstanbul, Küre Yayınları, Nisan 2015.

- Göğüş, E. Handan Sümer : “Ekonomik Katma Değer ve Hesaplanması”, **Yönetim**, Cilt:22, Sayı: 69, Haziran 2011, ss.9-23.
- Gökgöz, Ahmet : **Muhasebenin Sosyal Yönü**, ed. Ahmet Gökgöz, Bursa, Dora Yayıncılık, 2012.
- Gökgöz, Ahmet : “Tarihsel Perspektifte Muhasebenin Doğuşunu ve Gelişimini Etkileyen Faktörler”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1, Ekim 2010-Mart 2011, ss.167-177.
- Göx, Robert F., Alfred Wagenhofer : “Optimal Impairment Rules”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:48, Sayı:1, Ekim 2009, ss.2-16.
- Graham, Benjamin, David L. Dodd : **Security Analysis Principles and Technique**, 21. bs., New York, McGraw Hill, 2008.
- Gratton, Chris : “The Peculiar Economics of English Professional Football”, **Soccer & Society**, C:1, No:1, 2000, ss.11-28.
- Gratton, Chris : **The Global Economics of Sport**, Oxon, Routledge, 2012.
- Donfeng Lui, Girish Ramchandani, Darryl Wilson
- Gratton, Chris, Peter Taylor : **Economics of Sport and Recreation**, Londra, Spon Press, 2000.
- Guerrien, Bernard : **Neo-Klasik İktisat**, Çev. Ertuğrul Tokdemir, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.
- Gulbenkian Komisyonu : **Sosyal Bilimleri Açın – Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**, Çev. Şirin Tekeli, 12. bs., İstanbul, Metis Yayınları, Aralık 2018.
- Güneş, İsmail : **Futbol Ekonomisi Ekonomist Gözüyle Futbol**, Adana, Karahan Kitabevi, 2010.
- Gürsoy, Cudi Tuncer : **Finansal Yönetim İlkeleri**, 3. bs., İstanbul, Beta Basım, 2014.
- Hacırüstemoğlu, Rüstem, Münir Şakrak, Volkan Demir : “Etkin Performans Ölçüm Aracı EVA (Ekonomik Katma Değer-Ekonomik Kâr Yaklaşımı)”, **Mali Çözüm**, Sayı: 59, Nisan-Haziran 2002.
- Hacking, Ian : **Temsil ve Müdahale**, Çev. Ozan Altan Altınok, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2016.

- Hail, Luzi, Christian : “Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the U.S. (Part I): Conceptual Underpinnings and Economic Analysis”, **Accounting Horizons**, Cilt:24, Sayı:3, 2010, ss.355-394
- Leuz, Peter D.
Wysocki
- Haiven, Max : **Hayali Sermaye – Popüler Kültürde ve Gündelik Yaşamda Finansallaşma**, Çev. Yasin Emre Kara, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Harvey, David : **Neoliberalizmin Kısa Tarihi**, Çev. Aylin Onacak, 2. bs., İstanbul, Sel Yayıncılık, Aralık 2015.
- Harvey, John T. : “Neoliberalism, Neoclassicism and Economic Welfare”, **Journal of Economic Issues**, Cilt:44, Sayı:2, Temmuz 2010, ss.359-368.
- Hayek, Friedrich von : **Kölelik Yolu**, Çev. Turhan Feyzioğlu, Yıldırım Arsan, Atilla Yayla, 6.bs, Ankara, Liberte Yayınları, Nisan 2015.
- Hepşen, Ali : **Finansal Krizlerde Gayrimenkul Finansman Piyasalarının Rolü ve Gayrimenkul Fiyat Endekslerinin Önemi**, İstanbul, Literatür Yayınları, 2011.
- Hicks, John R. : **Value and Capital - An Inquiry into some Fundamental Principles of Economic Theory**, 2. bs., Glasgow, Oxford University Press, 1946.
- Hines, Ruth D. : “Financial Accounting, In Communicating Reality, We Construct Reality”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:13, Sayı:3, 1988, ss.-251-261.
- Hitz, Joerg-Markus : “The Decision Usefulness of Fair Value Accounting-A Theoretical Perspective”, **European Accounting Review**, Cilt:16, Sayı:2, 2007, ss.323-362.
- Hodge, Frank D. : “Investors' Perceptions of Earnings Quality, Auditor Independence, and the Usefulness of Audited Financial Information”, **Accounting Horizons**, Cilt:17, 2003, ss.37-48.
- Holthausen, Robert W., Ross L. Watts : “The Relevance of the Value-Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:31, Sayı: 1-3, Şubat 2001, ss.3-75.

- Hopwood, Anthony G. : “Some Reflections on ‘The Harmonization of Accounting within the EU’”, **European Accounting Review**, Cilt:3, Sayı:2, 1994, ss.241-254.
- Hopwood, Anthony G. : “The Archaeology of Accounting Systems”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:12, Sayı:3, 1987, ss.207-234.
- Hornrgren, Charles T. : “The Marketing of Accounting Standards”, **Journal of Accountancy**, Cilt:136, Ekim 1973, ss.61-66.
- Hornrgren, Charles T., Walter T. Harrison, Linda Smith Bamber : **Accounting**, 4.bs, New Jersey, Prentice-Hall, 1998.
- Horton, Joanne, Richard Macve : “Fair Value for Financial Instruments: How Erasing Theory is Leading to Unworkable Global Accounting Standards for Performance Reporting”, **Australian Accounting Review**, Cilt:11, Sayı:2, 2000, ss.26-39.
- Howard, Dennis R., John L. Crompton : **Financing Sport**, 2. bs, Batı Virginia, West Virginia University, 2004.
- IASB : A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting, Temmuz 2013, (Çevrimiçi) <http://www.ifrs.org/-/media/project/conceptual-framework/discussion-paper/published-documents/dp-conceptual-framework.pdf>, 12.10.2017.
- IASB : Basis for Conclusions, Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <https://www.hkicpa.org.hk/-/media/HKICPA-Website/Members-Handbook/volumeII/framework18.pdf>, 08.12.2019.
- IASB : Basis for Conclusions on the Conceptual Framework for Financial Reporting. 2018, (Çevrimiçi), http://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=2018ConceptualFramework_BC.pdf&file_path=pdf_file, 28.06.2019.
- IASB : Conceptual Framework for Financial Reporting-Basis For Conclusions, Eylül 2010, (Çevrimiçi) <http://people.unica.it/gianluigiroberto/files/2015/09/Conceptual-Framework-IASB-2010.pdf>, 28.06.2019.

- IASB : Exposure Draft of: An improved Conceptual Framework for Financial Reporting, 2008, (Çevrimiçi)
<http://www.assb.gov.sg/docs/attachments/EDofChapters1and2theJointImprovedConceptualFramework.pdf>, 10 Ekim 2012.
- IASB : IASB Board Member History, (Çevrimiçi)
<https://www.iasplus.com/en/resources/ifrs/iasb-ifrs-ic/iasb-history>, 29.06.2019.
- IASB : **IFRS-Official Pronouncements as Issued at 1 January 2009**, Londra, IASC Foundation Publications, 2009.
- IASB : The Conceptual Framework for Financial Reporting, Eylül 2010, (Çevrimiçi)
<http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>, 25 Ağustos 2017.
- ICAEW : The 21st Century Annual Report, 1998, (Çevrimiçi)
<https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/research-andacademics/publications-and-projects/financial-reporting-publications/the-21st-century-annual-report.ashx>, 27.09.2018.
- ICAEW : The Corporate Report, Accounting Standards Steering Committee- Institute of Chartered Accountants in England and Wales, Londra, 1975, (Çevrimiçi),
<https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/library/subjects/corporate-governance/corporate-report.ashx?la=en>, 17.06.2018.
- Ijiri, Yuji, Robert K. Jaedicke : “Reliability and Objectivity of Accounting Measurements”, **The Accounting Review**, Cilt:41, Sayı:3, Temmuz 1966, ss.474-483.
- International Monetary Fund : “Global Financial Stability Report”, Ekim 2019, (Çevrimiçi),
<https://www.imf.org/~media/Files/Publications/GFSR/2019/October/English/ch2.ashx>, 21.08.2020.
- Ittelson, Thomas R. : **Finansal Tablolar**, Çev. Saime Önce, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, Şubat 2017.

- Jameson, Joel : “FASB and the IASB versus J.R. Hicks”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:18, 2005, ss.331-334.
- Jameson, Joel : “How FASB and the IASB Should Apply Hicksian Theory to Calculate Income”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:18, 2005, ss.335-349.
- Jensen, Michael C. : “Reflections on the State of Accounting Research and the Regulation of Accounting”, 1976, (Çevrimiçi), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=321522, 19.08.2020.
- Kahneman, Daniel : **Hızlı ve Yavaş Düşünme**, Çev. Filiz Deniztekin, Osman Ç. Deniztekin, 5. Bs, İstanbul, Varlık Yayınları, 2017.
- Kahneman, Daniel, Amos Tversky : “Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk”, **Econometrica**, Cilt:47, Sayı:2, Mart 1979, ss.263-291.
- Kam, Vernon : **Accounting Theory**, 2. bs., New York, John Wiley & Sons, 1990.
- Kamala, Peter Nasiena : “The Decision Usefulness of Corporate Environmental Reports in South Africa”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of South Africa**, Pretoria, Kasım 2014.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu : “Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve”, Resmî Gazete, 27 Ekim 2018, Sayı: 30578.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu : “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı”, Resmî Gazete, 30 Aralık 2012, Sayı: 28513.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu : “Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi”, Resmî Gazete, 26 Nisan 2018, Sayı:30403 Mükerrer.
- Kamuyu Aydınlatma Platformu : Kap Üyeliği Sona Eren Şirketler, (Çevrimiçi), <https://www.kap.org.tr/tr/sirketler/KSE>, 19.10.2020.
- Kaplan, Oscar : “Prediction in the Social Sciences”, **Philosophy of Science**, Cilt:7, Sayı:4, Ekim 1940, ss.492-498.
- Karademir, Figen : **Finansal Analiz ve Kredi İşlemleri**, Ankara, Elma Yayınevi, Eylül 2016.

- Karagöz, Yalçın : **SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği**, İstanbul, Nobel Yayıncılık, Aralık 2017
- Karan, Mehmet Baha : **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, 5. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, Ağustos 2018.
- Karapınar, Aydın, Figen Ayıkoğlu Zaif : **Finansal Analiz Uluslararası - Finansal Raporlama Standartları ile Uyumlu**, 4. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, Eylül 2016.
- Kaya, Uğur : **İnsan Kaynakları Muhasebesi**, İstanbul, Beta Basım, Aralık 2013.
- Keynes, John Maynard : **The General Theory of Employment, Interest, and Money**, Harvest/Harcourt Inc., San Diego, 2015.
- Kıyılar, Murat : **Etkin Pazar Kuramı ve Etkin Pazar Kuramının İMKB’de İrdelenmesi- Test Edilmesi**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997.
- Kıyılar, Murat, Murat Akkaya : **Davranışsal Finans**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, Mart 2016.
- Kieso, Donald E., Jerry J. Weygandt, Terry D. Warfield : **Intermediate Accounting IFRS Edition Volume 1**, Hoboken, John Wiley & Sons, 2008.
- Kristof, Tamas : “Is It Possible to Make Scientific Forecasts In Social Sciences?”, **Futures**, Cilt:38, Sayı:5, Haziran 2006, ss.561-574.
- Koçel, Tamer : **İşletme Yöneticiliği**, 18. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2020.
- Kothari, S.P., Karthik Ramanna, Douglas J. Skinner : “Implications for GAAP from an Analysis of Positive Research in Accounting”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt:50, Sayı: 2-3, 2010, ss.246-286.
- Kozanoğlu, Hayri, Nurullah Gür, Barış Alp Özden : **Neoliberalizmin Gerçek 100’ü**, 3. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Krugman, Paul : **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz**, Çev. Neşenur Domaniç, 7. bs, Ankara, Literatür Yayınları, Aralık 2015.

- Kuhn, Thomas S. : **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Çev. Nilüfer Kuyaş, 9. bs, İstanbul, Kırmızı Yayınları, Eylül 2014.
- Kulalı, İhsan : “Altman Z-Skor Modelinin Bist Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesinde Uygulanması”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, C: 12, No:27, 2016, ss.283-291.
- Kumar, S., Sanjay : Human Resource Accounting, (Çevrimiçi),
Satpathy, R. Krishnan, <http://www.pondiuni.edu.in/sites/default/files/Human-Resource-Accounting-260214.pdf>, 08.01.2020.
Tamilarasu
- Kurt, Ganite, Tuğba : **Kavramsal Çerçeve US GAAP ve IFRS Yakınsama Uçma Projeleri**, Ankara, Gazi Kitabevi, Ekim 2011.
- LaFond, Ryan, Ross : “The Information Role of Conservatism”, **The Accounting Review**, Cilt:83, Sayı:2, Mart 2008, ss.447-478.
L. Watts
- Lambert, Richard : “Discussion of “Implications for GAAP From an Analysis of Positive Research in Accounting”, **Journal of Accounting and Economics**, Sayı:50, 2010, ss.287-295.
- Lambert, Richard A. : “The Use of Accounting and Security Price Measures of Performance in Managerial Compensation Contracts”, **Journal of Accounting and Economics** Cilt:16, 1993, ss.101-123.
- Laux, Christian, : “Did Fair-Value Accounting Contribute to the Financial
Christian Leuz Crisis?”, **Journal of Economic Perspectives**, Cilt:24, Sayı:1, Kış 2010, ss.93-118.
- Laux, Christian, : “The Crisis of Fair Value Accounting: Making Sense of
Christian Leuz the Recent Debate”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt: 34, 2009, ss.826-834.
- Lehman, Glen : “A Legitimate Concern for Environmental Accounting”, **Critical Perspectives on Accounting**, Sayı:6, 1995, ss.393-412.
- Lennard, Andrew : “Stewardship and the Objectives of Financial Statements: A Comment on IASB's Preliminary Views on an Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial

- Reporting Information”, **Accounting in Europe**, Cilt:4, Sayı:1, 2007, ss.51-66.
- Lev, Baruch : “On the Usefulness of Earnings and Earnings research: Lessons and Directions from Two Decades of Empirical Research”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:27, Current Studies on the Information Content of Accounting Earnings, 1989, ss.153-192.
- Liao, Lin, Helen : “Information Asymmetry of Fair Value Accounting During the Financial Crisis”, **Journal of Contemporary Accounting and Economics**, Cilt:9, Sayı:2, Aralık 2013, ss.221-236.
- Kang, Richard Donald
Morris, Qingliang
Tang : “Threats to Freedom, Then and Now - The Mont Pelerin Society After 50 Years”, **Policy**, Cilt:13, Sayı:1, Sonbahar 1997, ss.18-20.
- Lindsay, Greg : “Value and Price in Accounting”, **The Accounting Review**, Cilt:4 Sayı:3, Eylül 1929, ss.147-154.
- Littleton, A. C. : “Bridging the Gap Between Value Relevance and Information Content, Sauder School of Business Working Paper, Aralık 2000, (Çevrimiçi),
<https://ssrn.com/abstract=253369>, 05.03.2019.
- Lo, Kin, Thomas Z. : “Deficits of Accounting in the Valuation of Rights to Exploit the Performance of Professional Players in Football Club. A Case Study”, **Journal of Management and Control**, Sayı:22, 2011, ss.335-357.
- Lys : “Fair Value vs Conservatism? Aspects of the History of Accounting, Auditing, Business and Finance from Ancient Mesopotamia to Modern China”, **The British Accounting Review**, Cilt:47, Sayı:2, 2015, ss.124-141.
- Lozano, Francisco : “Deficits of Accounting in the Valuation of Rights to Exploit the Performance of Professional Players in Football Club. A Case Study”, **Journal of Management and Control**, Sayı:22, 2011, ss.335-357.
- Javier Martin, Amalia Carrasco Gallego : Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, (Çevrimiçi), http://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=PERS%20Framework.pdf&file_path=pdf, 20.12.2017.
- Malaysian Accounting Standards Board : **A Random Walk Down Wall Street: The Time Tested Strategy For Successful Investing**, 10. bs., Londra, W. W. Norton & Company Inc., 2011.
- Malkiel, Burton G. : **A Random Walk Down Wall Street: The Time Tested Strategy For Successful Investing**, 10. bs., Londra, W. W. Norton & Company Inc., 2011.

- Mandacı, Pınar Evrim : “Etkin Piyasa Hipotezi”, **Finansın Temel Teorileri**, ed. Aysel Gündoğdu, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018.
- Manh, Anne Le, Olivier Ramond : Determining a Consistent Set of Accounting and Financial Reporting Standards - A Research Note Based on the IASB-FASB Conceptual Framework Revision Project, (Çevrimiçi) <https://halshs.archives-ouvertes.fr/hal-00694333/document>, 12 Nisan 2017.
- Markowitz, Harry : “Portfolio Selection”, **The Journal of Finance**, Cilt:7 Sayı:1, Mart 1952, ss.77-91.
- McCredie, H. : “The Theory and Practice of Accounting”, **The Accounting Review**, cilt:32, sayı:2, Nisan 1957, ss.216-223.
- McNally, Graeme M., Lee Hock Eng, C. Roy Hasseldine : “Corporate Financial Reporting in New Zealand: An Analysis of User Preferences, Corporate Characteristics and Disclosure Practices for Discretionary Information”, **Accounting and Business Research**, Cilt:13, Sayı:49, 1982, ss.11-20.
- MDechow, Patricia : “Accounting Earnings and Cash Flows as Measures of Firm Performance: The Role of Accounting Accruals”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt: 18, Sayı: 1, Temmuz 1994, ss.3-42.
- Mear, Ross W. T. Michael A. Firth : “A Parsimonious Description of Individual Differences in Financial Analyst Judgment”, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Cilt:5, Sayı:4, Ekim 1990, ss.521-526.
- Melin, Anders, Cedric Sam : “Wall Street Gets the Flak, but Tech CEOs Get Paid All the Money” 10.7.2020, (Çevrimiçi), <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-highest-paid-ceos/>, 21.09.2020.
- Mengüç, Işıl Tellalbaş : **Kapitalizmin Son Aşaması Finansallaşma**, Ankara, Akademisyen Kitabevi, 2018.
- Merriem-Webster : Merriem-Webster, (Çevrimiçi), <https://www.merriam-webster.com/dictionary/steward>, 27.06.2019.

- Meyer, Paul A., Howard W. Pifer : “Prediction of Bank Failures”, **The Journal of Finance**. Cilt:25 Sayı:4, 1970, ss.853-868.
- Meyer, Philip E. : “The Accounting Entity”, **Abacus**, Cilt:9, Sayı:2, Aralık 1973, ss.116-126.
- Mihci, Hakan : **Finansallaşma Devlet ve Politik İktisat**, Ed. Hakan Mihci, Ankara, Notabene Yayınları, 2015.
- Milburn, J. Alex : “The Relationship between Fair Value, Market Value, and Efficient Markets”, **Accounting Perspectives**, Cilt:7, Sayı:4, 2008, ss.293-316.
- Miller, Merton H., Franco Modigliani : “Some Estimates of the Cost of Capital to the Electric Utility Industry, 1954-57”, **The American Economic Review**, Cilt:56, Sayı: 3, Haziran 1966, ss.333-391.
- Moonitz, Maurice : **The Basic Postulates of Accounting**, New York, American Institute of CPAs, 1961.
- Morales, Jeremy, Samuel Sponem : “You too can have a Critical Perspective! 25 Years of Critical Perspectives on Accounting”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:43, Mart 2017, ss.149-166.
- Morrow, Stephen : “Accounting for Football Players. Financial and Accounting Implications of ‘Royal Club Liegois and Others V Bosman’ for Football in the United Kingdom”, **Journal of Human Resource Costing and Accounting**, Cilt 2, Sayı:1, Bahar 1997, ss.55-71.
- Morrow, Stephen : “Football Club Financial Reporting: Time for a New Model”, **Sport, Business and Management An International Journal**, C:3, No:4, 2013, ss.297-311.
- Morrow, Stephen : “Impression Management in Football Club Financial Reporting”, **International Journal of Sport Finance**, Cilt:1, Sayı:2, Mayıs 2006, ss.96-108.
- Morrow, Stephen : **The People’s Game- Football, Finance and Society**, New York, Palgrave Macmillan, 2003.
- Mouck, Tom : “The Rhetoric of Science and the Rhetoric of Revolt in the ‘Story’ of Positive Accounting Theory”, **Accounting**,

- Auditing & Accountability Journal**, Cilt:5, Sayı:4, 1992, ss.35-56.
- Mourik, Carien van : “The Equity Theories and Financial Reporting: An Analysis”, **Accounting in Europe**, Cilt:7, Sayı:2, 2010, ss.191-211.
- Mourik, Carien van : “Equity Theories and Financial Reporting: Past, Present and Future.”, 6-7 Eylül 2010, Cardiff, (Çevrimiçi), <https://oro.open.ac.uk/25361/1/Equity%20theories%20past%20present%20and%20future%20Carien%20van%20Mourik%202010.pdf>, 20.06.2018.
- Mourik, Carien van, Yuko Katsuo : “The IASB and ASBJ Conceptual Frameworks: Same Objective, Different Financial Performance Concepts”, **Accounting Horizons**, Cilt:29, Sayı:1, Mart 2015, ss.199-216.
- Murphy, Tim, Vincent O’Connell, Ciaran O Hogartaigh : “Discourses Surrounding the Evolution of the IASB/FASB Conceptual Framework: What They Reveal About the ‘Living Law’ of Accounting”, **Accounting Organizations and Society**, Cilt:38, Sayı:1, 2013, ss.72-91.
- Müller, Julian : “An Accounting Revolution? The Financialisation of Standard Setting”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:25, Sayı:7, Ekim 2014, ss.539-557.
- Münyas, Turgay, Feryat Atasoy : **Sermaye Piyasası Temel ve Teknik Analiz Yöntemleri**, Bursa, Ekin Yayınevi, Şubat 2019.
- Mwangi, Wairimu Mercy : “Testing the Gordon’s Growth Model”, **Research Journal of Finance and Accounting**, Cilt:8, Sayı:14, 2017, ss.94-100.
- Myddelton, D. R. : “The Problems of Accounting Standards”, **Economic Affairs**, Cilt:32, Sayı:3, Ekim 2012, ss.44-49.
- Neale, Walter C. : “The Peculiar Economics of Sports – A Contribution to the Theory of the Firm in Sporting Competition and in Market Competition”, **The Quarterly Journal of Economics**, C:78, No:1 Şubat, 1964, ss.1-14.

- Neu, Dean, Alison Taylor : “Accounting and the Politics of Divestment”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:7, Sayı:4, Ağustos 1996, ss.437-460.
- Newbold, Paul, William L. Carlson, Betty Thorne, Nissim, Doron Stephen Penman : **Statistics for Business and Economics**, 7. bs., New Jersey Pearson, 2010, s.665.
- Nissim, Doron Stephen Penman : “Principles for the Application of Fair Value Accounting”, Center for Excellence in Accounting and Security Analysis, Columbia Business School, Temmuz 2008, (Çevrimiçi), <https://www0.gsb.columbia.edu/mygsb/faculty/research/pubfiles/3029/FairValue.pdf>, 15.09.2018.
- Nobes, Christopher : **Asset Measurement Bases in UK and IASC Standards**, Londra, ACCA, 2001.
- Nobes, Christopher W., Christian Stadler : “The Qualitative Characteristics of Financial Information, and Managers’ Accounting Decisions: Evidence From IFRS Policy Changes”, (Çevrimiçi) [http://www.ibracon.com.br/downloads/pdf/1ABR-2014-0103\(NobesStadler\).pdf](http://www.ibracon.com.br/downloads/pdf/1ABR-2014-0103(NobesStadler).pdf), 17.07.2018.
- Nofsinger, John R. : **Yatırım Psikolojisi**, Çev. Sümeyra Gazel, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2014.
- Noll, Roger G., Andrew Zimbalist : “The Economic Impact of Sports Teams and Facilities”, **Sports, Jobs & Taxes: The Economic Impact of Sport Teams and Stadiums**, Ed. Roger G. Noll ve Andrew Zimbalist, Washington, The Brookings Institution, 1997.
- Nölke, Andreas, James Perry : “The Power of Transnational Private Governance: Financialization and the IASB”, **Business and Politics**, Cilt:9, Sayı:3, 2007, ss.1-25.
- O’Connell, Vincent : “Reflections on Stewardship Reporting”, **Accounting Horizons**, Cilt:21, Sayı:2, Temmuz 2007, ss.215-227.
- Ocean Tomo : (Çevrimiçi) <http://www.oceantomo.com/blog/2015/03-05-ocean-tomo-2015-intangible-asset-market-value/>, 27.10.2017.

- Oga, Jun : “Business Fluctuation and the Sports Industry in Japan: An Analysis of the Sports Industry From 1986 to 1993”, **Journal of Sports Management**, No:12, 1998, ss.63-75.
- Ohlson, James A. : “Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy”, **Journal of Accounting Research**, Cilt 18, Sayı:1 Bahar 1980, ss.109-131.
- Oprean, Victor-Bogdan, Tudor Oprisor : “Accounting for Soccer Players: Capitalization Paradigm vs. Expenditure”, **Procedia Economics and Finance**, C:15, 2014, ss.1647-1654.
- Orhunbilge, Neyran : **Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, 2010.
- Öner, Mehtap, Aslı Aybars, Hüseyin Ekizler : “An Empirical Analysis on How Conservatism Influences Cost of Equity Capital: Evidence from Turkey”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 48, Temmuz 2017, ss.125-139.
- Özdemir, Fevzi Serkan Frederick D. S. Choi, Ercan Bayazıtlı : “Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Ufrs ve Bilginin İhtiyaca Uygunluğu”, **Mali Çözüm**, Sayı:112, Temmuz-Ağustos 2012, ss.17-52.
- Palea, Vera : “The Political Economy of Fair Value Reporting and the Governance of the Standards-Setting Process: Critical Issues and Pitfalls from a Continental European Union Perspective”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:29, Temmuz 2015, ss.1-15.
- Palea, Vera : “Whither Accounting Research? A European View”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:42, Ocak 2017, ss.59-73.
- Panetsos, Loukas : “Accounting Standards and Legal Capital in EU Law”, **Utrecht Law Review**, Cilt:12, Sayı:1, 2016, ss.139-158.
- Patell, James M. : “Corporate Forecasts of Earnings Per Share and Stock Price Behavior: Empirical Test”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:14, Sayı:2, Sonbahar 1976, ss.246-276.
- Pelger, Christoph : “Practices of Standard-Setting – An Analysis of the IASB’s and FASB’s Process of Identifying the Objective

- of Financial Reporting”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt: 50, Nisan 2016, ss.51-73.
- Penman, Stephen : “Accounting Standard Setting: Thoughts on Developing a Conceptual Framework”, **China Journal of Accounting Studies**, Cilt:1, Sayı:3-4, 2013, ss.157-167.
- Penman, Stephen H. : “Financial Reporting Quality: Is Fair Value a Plus or a Minus?”, **Accounting and Business Research**, Cilt:37, 2007, ss.33-44.
- Penman, Stephen H. : “Return to Fundamentals”, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Cilt:7, Sayı:4, Sonbahar 1992, ss.465-483.
- Perry, James, Andreas Nölke : “The Political Economy of International Accounting Standards”, **Review of International Political Economy**, Cilt:13, Sayı:4, 2006, ss.559-586.
- Plantin, Guillaume, Haresh Sapra, Hyun Song Shin : “Marking to Market: Panacea or Pandora's Box?”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:46, Sayı:2, 2008, ss.435-460.
- Polanyi, Karl : **Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Çev. Ayşe Buğra, 14. bs, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017.
- Power, Michael : “Fair Value Accounting, Financial Economics and the Transformation of Reliability”, **Accounting and Business Research**, Cilt:40, Sayı:3, 2010, ss.197-210.
- Powers, Marian, Belverd E. Needles, Susan V. Crosson : **Accounting Principles**, 11. Uluslararası bs., Çin, South-Western Cengage Learning, 2011.
- Prochazka, David : “The Hicks’ Concept of Income and Its Relevancy for Accounting Purposes”, **European Financial and Accounting Journal**, Cilt:4, Sayı:1, 2009, ss.37-60.
- Puxty, Anthony G., Richard C. Laughlin : “A Rational Reconstruction of the Decision-Usefulness Criterion”, **Journal of Business Finance & Accounting**, Cilt 10, Sayı:4, 1983, ss.543-559.

- Ravenscroft, Sue, Paul F. Williams : “Making Imaginary Worlds Real: The Case of Expensing Employee Stock Options”, **Accounting Organizations and Society**, Cilt: 34, 2009, ss.770-786.
- Reiter, Sara Ann, Paul F. Williams : “The Structure and Progressivity of Accounting Research: The Crisis in the Academy Revisited”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:27, Sayı:6, Ağustos 2002, ss.575-607.
- Roos, Göran, Johan Roos : “Measuring Your Company's Intellectual Performance”, **Long Range Planning**, Cilt:30, Sayı:3, Temmuz 1997, ss.413-426.
- Rossman, Peter, Gerard Greenfield : “Financialization: New Routes to Profit, New Challenges For Trade Unions”, 2006, (Çevrimiçi), <http://www.iufdocuments.org/www/documents/Financialization-e.pdf>, 22.03,2020.
- Rottenberg, Simon : “The Baseball Players’ Labor Market”, **Journal of Political Economy**, C.64, No: 3, 1956, ss.242-258.
- Rowbottom, Nicholas : “Intangible Asset Accounting and Accounting Policy Selection in the Football Industry”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Birmingham Üniversitesi**, Birmingham, Temmuz 1998.
- Saatçioğlu, Cem : **Spor Ekonomisi - Teori Politika Uygulama**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2013.
- Samur, Serdar : **Kurumsal Futbol Yönetimi Futbol Ama Hangi Futbol?**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2013.
- Saraç, Mehmet : **Finans Teorisini Yeniden Düşünmek**, İstanbul, İktisat Yayınları, 2017.
- Schaper, Stefan : “Contemplating the Usefulness of Intellectual Capital Reporting – Reasons Behind the Demise of IC Disclosures in Denmark”, **Journal of Intellectual Capital**, Cilt:17, Sayı:1, 2016, ss.52-82.
- Schlösser, Michel : **Business Finance – Applications, Models and Cases**, Glasgow, Pearson Education, 2002.

- Schmandt-Besserat, Denise : “From Tokens to Writing: the Pursuit of Abstractions”, **Bulletins of the Georgian National Academy of Sciences**, Cilt:175, Sayı:3, 2007, ss.321-344.
- Schonberg, Tom, Craig R. Fox, Russell A. Poldrack : “Mind the Gap: Bridging Economic and Naturalistic Risk-Taking with Cognitive Neuroscience”, **Trends in Cognitive Sciences**, Cilt:15, Sayı:1, Ocak 2011, ss.11-19.
- Schroeder, Richard G., Myrtle W. Clark, Jack M. Cathey : **Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases**, 10. bs, New Jersey, John Wiley&Sons, Inc., 2010.
- Schwarz, Claudia, Polychronis Karakitsos, Niall Merriman, Werner Studener : “Why Accounting Matters: A Central Bank Perspective”, **Accounting, Economics, and Law: A Convivium**, Cilt:5, Sayı:1, 2015, ss.1-42.
- Schwert, G. William : “Anomalies and Market Efficiency”, Ekim 2002, Simon School of Business Working Paper - FR 02-13, 2003, (Çevrimiçi), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=338080, 11.06.2019.
- Scott, William R. : “Commentary: An International Comparison and Evaluation of Financial Accounting Concepts Statements”, **Accounting Perspectives**, Cilt:1, Sayı:2, Kasım 2002, ss.163-184.
- Scott, William R. : **Financial Accounting Theory**, 5. bs., Pearson Education, Toronto, 2009.
- Scott, William R. : **Financial Accounting Theory**, 6. bs., Toronto, Pearson, 2012.
- Securities Industry and Financial Markets Association : 2017 Fact Book, (Çevrimiçi) <https://www.sifma.org/wp-content/uploads/2016/10/US-Fact-Book-2017-SIFMA.pdf>, 11.12.2017.
- Sen, Amartya K. : “Rational Fools: A Critique of the Behavioral Foundations of Economic Theory”, **Philosophy & Public Affairs**, Cilt:6, Sayı:4, Yaz 1977, ss.317-344.
- Senal, Serpil : **Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü ve Denetimi**, Ankara, Detay Yayınları, Nisan 2015.

- Seng, Tan Boon : “IASB Conceptual Framework: What Busy Cpas Need to Know”, Temmuz 2014, (Çevrimiçi) http://app1.hkicpa.org.hk/APLUS/2014/06/pdf/44_Large_Source.pdf, 30.08.2018
- Sermaye Piyasası Kurulu : Sermaye Piyasası Kurulu Bülteni - 2013/40, 10/12/2013, (Çevrimiçi) <http://spk.gov.tr/Bulten/Goster?year=2013&no=40>, 30.06.2018.
- Sharma, Divesh S., Errol R. Iselin : “The Decision Usefulness of Reported Cash Flow and Accrual Information in a Behavioural Field Experiment”, **Accounting and Business Research**, Cilt:33, Sayı:2, 2003, ss.123-135.
- Shmueli, Galit : “To Explain or to Predict?”, **Statistical Science**, Cilt:25, Sayı:3, 2010, ss.289-310.
- Shortridge, Rebecca : “Understanding the Changes in Accounting Thought”, **Research in Accounting Regulation**, Cilt:21, 2009, ss.11-18.
- Toppe, Pamela A. Smith,
- Sikka, Prem : “The Hand of Accounting and Accountancy Firms in Deepening Income and Wealth Inequalities and the Economic Crisis: Some Evidence”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:30, Temmuz 2015, ss.46-62.
- Simon, Herbert A. : “Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science”, **The American Economic Review**, Cilt:49, Sayı:3 Temmuz 1959, ss.253-283.
- Sloan, Richard G. : “Do Stock Prices Fully Reflect Information in Accruals and Cash Flows About Future Earnings?”, **The Accounting Review**, Cilt:71, Sayı:3, Temmuz 1996, ss.289-315.
- Sloane, Peter J. : “The Economics of Professional Football: The Football Club As a Utility Maximiser”, **Scottish Journal of Political Economy**, Cilt:16, Sayı:2, Haziran 1971, ss.121-146.
- Smith, Clifford W., Jerold B. Warner, : “On Financial Contracting – An Analysis of Bond Covenants”, **Journal of Financial Economics**, Cilt:7, Sayı:2, Haziran 1979, ss.117-161.

- Smith, Malcolm, Richard Taffler : “Readability and Understandability: Different Measures of the Textual Complexity of Accounting Narrative”, **Accounting, Auditing & Accountability**, Cilt:5, Sayı:4, 1992, ss.84-98.
- Snavely, Howard J. : “Accounting Information Criteria”, **The Accounting Review**, Cilt:42, Sayı:2, 1967, ss.223-232.
- Soderstrom, Naomi S., Kevin Jialin Sun : “IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review”, **European Accounting Review**, Cilt 16, Sayı:4, 2007, ss.675-702.
- Solomons, David : “The Fasb's Conceptual Framework: An Evaluation”, **Journal of Accountancy**, Cilt:161, Sayı:6, Haziran 1986, ss.114-124.
- Soriano, Ferran : **Gol-Top Ağlarla Şans Eseri Buluşmuyor**, Çev. Ahmet Edha Fırat, İstanbul NTV Yayınları, 2013.
- Staubus, George J. : **Making Accounting Decisions**, Teksas, Scholars Book Company, 1977.
- Staubus, George J. : **The Decision Usefulness Theory of Accounting A Limited History**, New York, Routledge Publishing Inc., 2016.
- Sterling, Robert R. : “Conservatism: The Fundamental Principle of Valuation in Traditional Accounting”, **Abacus**, Cilt:3, Sayı:2, Aralık 1967, ss.109-132.
- Sterling, Robert R. : “Positive Accounting: An Assessment”, **ABACUS**, Cilt:26, Sayı:2, Eylül 1990, ss.97-135.
- Sterling, Robert R. : “Toward a Science of Accounting”, **Financial Analysts Journal**, Cilt:31, Sayı:5 Eylül-Ekim 1975, ss.28-36.
- Stoddart, Ellen K. : “Political Influences in Changes to Setting Australian Accounting Standards”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:11, Sayı:6, Aralık 2000, ss.713-740.
- STOXX : Europe Football Index, (Çevrimiçi), <https://www.stoxx.com/index-details?symbol=FCTP>, 16.06.2018.

- Sullivan Jr, Patrick H., Patrick H. Sullivan Sr : “Valuing Intangibles Companies - An Intellectual Capital Approach”, **Journal of Intellectual Capital**, Cilt:1, Sayı:4, 2000, ss.328-340
- Sutherland, R.J., M. Haworth : “The Economics of the Industry”, **Managerial Finance**, Cilt:12, Sayı:1, 1986, ss.1-5.
- Szymanski, Stefan, Tim Kuypers : **Winners & Losers**, Londra, Penguin Books, 2000.
- Şenses, Fikret : **İktisada (Farklı Bir) Giriş**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.
- Şimşek, Lütfü : **Sosyal Bilimler ve Felsefe**, İstanbul, Kitap Yayınevi, Mart 2011.
- Talpas, Liis : **The Theoretical Bases for the Preparation of Financial Statements for SMEs: The Case of Estonia**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Talinn Teknoloji Üniversitesi, Talinn, 2016.
- The International Olympic Committee : Olympic Marketing Fact File 2018, s(Çevrimiçi) <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/IOC-Marketing-and-Broadcasting-General-Files/Olympic-Marketing-Fact-File-2018.pdf>, 25.06.2018.
- Tinker, Anthony M., Barbara D. Merino, Marilyn Dale Neimark : “The Normative Origins of Positive Theories: Ideology and Accounting Thought”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:7, Sayı:2, 1982, ss.167-200
- Tollerson, Cynthia Diane : “The Data Decision-Usefulness Theory: An Exploration of Post-1998 Reported Products and Services Segment Data Decision Usefulness”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **C. T. Bauer College of Business University of Houston**, Houston, Mayıs 2012.
- Tsai, Chih-Fong, Yu-Hsin Lu, David C. Yen : “Determinants of Intangible Assets Value: The Data Mining Approach”, **Knowledge-Based Systems**, Cilt:31, Temmuz 2012, ss.67-77.
- Türel, Ahmet : **Finansal Raporlamada Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı**, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2012.

- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu : **“Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve”**, Resmî Gazete, 27.01.2011, Sayı: 27828.
- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu : Kavramsal Çerçeve, Resmî Gazete, 16.01.2005, Sayı:25702.
- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu : Maddi Olmayan Duran Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 38), Resmî Gazete, 17 Mart 2006, Sayı: 26111 Mükerrer.
- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu : Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar, Resmî Gazete, 20.10.2005, Sayı:25972.
- Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği : **Analiz Yöntemleri**, İstanbul, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği Yayınları, Eylül 2011.
- Uçma,Tuğba : **Muhasebenin Teorik Yapısı-Genel Bir Bakış**, Ankara, Gazi Kitabevi, Ekim 2011.
- UEFA : Club Financial Control Body, (Çevrimiçi), <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/club-financial-controlling-body/>, 01.02.2021.
- UEFA : The European Club Footballing Landscape 2016, (Çevrimiçi) https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Clublicensing/02/53/00/22/2530022_DOWNLOAD.pdf, 30.06.2018.
- Usta, Öcal : **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, 3. Bs., Ankara, Detay Yayıncılık, 2008.
- Usul, Hayrettin : **Davranışsal Muhasebe**, İstanbul, Beta Basım, 2007.
- Uyar, Aydın : **Hisse Senedi Yatırımcıları İçin Temel Analiz**, İstanbul, Beta Basım, Ekim 2001.
- Ülkü, Sema : **Muhasebenin Sosyal Yapısı**, Ed. Ahmet Gökgez, Bursa, Dora Yayıncılık, 2012.
- Vatter, William J. : “Postulates and Principles”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:1, Sayı:2, Sonbahar 1963, ss.179-197.
- Vernengo, Matías : “Who is Afraid of Neoliberalism? A Comment on Mirowski”, (Çevrimiçi), 2016,

- https://www.ineteconomics.org/uploads/papers/vernengo_WhoIsAfraidOfNeoliberalism_FINAL.pdf, 27.04.2020.
- Wagenhofer, Alfred : The Never Ending Story of Prudence and IFRS, 13 Ekim 2015, (Çevrimiçi), <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/business-reporting/discussion/never-ending-story-prudence-and-ifrs>, 04.12.2019.
- Wagenhofer, Alfred : “The role of revenue recognition in performance reporting”, **Accounting and Business Research**, Cilt:44, Sayı:4, 2014, ss.349-379
- Walton, Peter : “Fair Value and Executory Contracts: Moving the Boundaries in International Financial Reporting”, **Accounting and Business Research**, Cilt:36, Sayı:4, 2006, ss.337-343.
- Wang, Haiping : “The Decision Usefulness of Fair Value Accounting in the Debt Market”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Concordia Üniversitesi**, Montreal, Ekim 2012.
- Waqas, Hamid, Rohani Md-Rus : “Predicting Financial Distress: Importance of Accounting and Firm-Specific Market Variables for Pakistan’s Listed Firms”, **Cogent Economics & Finance**, Cilt:6, Sayı:1, Ekim 2018, ss.1-16.
- Watts, Ross : Accounting Objectives, 1974, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/48308404_Accounting_Objectives, 17.08.2020.
- Watts, Ross L. : Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications, 16 Mayıs 2003, (Çevrimiçi), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=414522, 04.12.2019.
- Watts, Ross L., Jerold L. Zimmerman : “Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective”, **The Accounting Review**, Cilt:65, Sayı:1, Ocak 1990, ss.131-156.
- Watts, Ross L., Jerold L. Zimmerman : “The Demand for and Supply of Accounting Theories: The Market for Excuses”, **The Accounting Review**, Cilt:54, Sayı:2, Nisan 1979, ss.273-305.

- Watts, Ross L., Jerold L. Zimmerman : “Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards”, **The Accounting Review**, Cilt:53, Sayı:1, Ocak 1978, ss.112-134.
- Werner, Michael L., Kumen H. Jones : **Introduction to Accounting A User Perspective**, 2. bs, Pearson Education, New Jersey, 2004.
- West, Brian P. : **Professionalism and Accounting Rules**, Londra, Routledge, 2003.
- Whittington, Geoffrey : “Fair Value and the IASB/FASB Conceptual Framework Project: An Alternative View”, **Abacus**, Cilt:44, Sayı:2, 2008, ss.139-168
- Williams, Paul F. : “Jumping on the Wrong Bus: Reflections on a Long, Strange Journey”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt: 49, Aralık 2017, ss.76-85.
- Williams, Paul F., Sue Ravenscroft : “Rethinking Decision Usefulness”, (Çevrimiçi) <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.453.3290&rep=rep1&type=pdf>, 23.02.2017.
- Wolff, Richard D., Stephen A. Resnick : **Çatışan İktisadi Teoriler – Neoklasik, Keynesçi, Marksçı**, Çev. Can Evren, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.
- Wolk, Harry I., Michael G. Tearney : **Accounting Theory A Conceptual and Institutional Approach**, 4. bs, Ohio, International Thomson Publishing, 1997.
- Yaşar, Okan : **Davranışsal Karar Verme Düşünme, Problem Çözme**, Ankara, Detay Yayınları, Ocak 2016.
- Yazarkan, Hakan : “Futbolcu Transfer/Bonservis Ücretlerinin TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilmesi: Trabzonspor Örneği”, **Mali Çözüm**, Eylül-Ekim 2016, ss.91-120.
- Yıldız, Süleyman Murat : **Spor ve Fiziksel Etkinlik Hizmetleri Pazarlaması**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2010.
- Yılmaz, Alim, Sedat Yazıcı : “Sosyal Bilimler Felsefesinde Temel Sorunlar ve Yaklaşımlar”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl: 22, Sayı: 88, Güz 2017, ss.57-68.

- Young, Joni J. : “Making up Users”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:31, Sayı:6, Ağustos 2006, ss.579-600.
- Young, Joni J., Paul F. Williams : “Sorting and Comparing: Standard-setting and ‘Ethical’ Categories”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt:21, Sayı:6, 2010, ss.509-521.
- Young, Joni J. : “Institutional Thinking: The Case of Financial Instruments”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:21, Sayı:5, 1996, ss.487-512.
- Zacharias, Ajit : “A Note on the Hicksian Concept of Income”, Şubat 2002, (Çevrimiçi), <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.194.9561&rep=rep1&type=pdf>, 11.01.2018.
- Zambona, Stefano, Luca Zan : “Accounting Relativism: the Unstable Relationship Between Income Measurement and Theories of the Firm”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:25, Sayı:8, Kasım 2000, ss.799-822.
- Zeff, Stephen : “The Evolution of U.S. Gaap: The Political Forces Behind Professional Standards”, **The CPA Journal**, Şubat 2005, ss.19-29.
- Zeff, Stephen A. : “Evolution of US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP)”, t.y., (Çevrimiçi), <https://www.iasplus.com/en/binary/resource/0407zeffusgaa.pdf>, 25.03.2017.
- Zeff, Stephen A. : “The Evolution of the Conceptual Framework for Business Enterprises in the United States”, **Accounting Historians Journal**, Cilt:26, Sayı:2, Aralık 1999, ss.89-131.
- Zeff, Stephen A. : “The Objectives of Financial Reporting: a Historical Survey and Analysis”, **Accounting and Business Research**, Cilt:43, Sayı:4, 2013, ss.262-327.
- Zeghal, Daniel : “Timeliness of Accounting Reports and Their Informational Content on the Capital Market”, **Journal of Business Finance & Accounting**, Cilt:11, Sayı:3, Sonbahar 1984, ss.367-380.

- Zey, M. : “Rational Choice and Organization Theory”, **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, Ed. Neil J. Smelser, Paul B. Baltes, 2001, (Çevrimiçi), 2001, <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780080430768/international-encyclopedia-of-the-social-and-behavioral-sciences>, 22.04.2020.
- Zhang, Ying, Jane Andrew : “Financialisation and the Conceptual Framework”, **Critical Perspectives on Accounting**, Cilt: 25, Sayı: 1, Şubat 2014, ss.17-26.
- Zmijewski, Mark E. : “Methodological Issues Related to the Estimation of Financial Distress Prediction Models”, **Journal of Accounting Research**, Cilt:22, Sayı:1, 1984, ss.59-82.
- Zoccali, Carmine : “The Role of Financial Indicators in the Life of Italian Football Clubs”, **Rivista Di Diritto Ed Economia Dello Sport**, Cilt 7, Sayı: 3, 2011, ss.83-101.
- : **Longman Business English Dictionary**, Barcelona, Pearson Education Limited, 2000.
- : Türk Ticaret Kanunu
- : Vergi Usul Kanunu

ÖZGEÇMİŞ

Özgür Ağamolla, sırasıyla Yenişehir İlkokulu, Bornova Anadolu Lisesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi lisans ve yüksek lisans programlarından mezun olmuştur. 2010 yılında Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ruhsatını almış, 2010-2012 yılları arasında mali müşavir olarak çalışmıştır. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe doktora programına başlayarak, aynı yıl İstanbul Bilgi Üniversitesi İşletme bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2015 yılında bu görevden ayrılarak mali müşavirlik görevine geri dönmüştür. Sertifikalı Yönetim Muhasebesi (CMA-IMA) ve Uluslararası Finansal Raporlama (DipIFR-ACCA) mesleki sertifikalarına sahiptir.